На основу члана 67. став 1. Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 – др. закон, 10/19 и 6/20) и члана 17. став 4. и члана 24. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС, 44/14 и 30/18 – др. закон),

Министар просвете, науке и технолошког развоја доноси

ПРАВИЛНИК

о изменама и допунама Правилника о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама

Члан 1.

У Правилнику о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама („Службени гласник СРС – Просветни гласник”, број 6/90 и „Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 4/91, 7/93, 17/93, 1/94, 2/94, 2/95, 3/95, 8/95, 5/96, 2/02, 5/03, 10/03, 24/04, 3/05, 6/05, 11/05, 6/06, 12/06, 8/08, 1/09, 3/09, 10/09, 5/10, 8/10, 11/13, 14/13, 5/14, 3/15, 11/16, 13/18, 15/19 и 30/19 – др. пропис), у делу: „Програм заједничких предмета за I разред стручних школа”, наставни програм предмета: „BOSANSKI JEZIK I KNIŽEVNOST”, замењује се програмом наставе и учења: „BOSANSKI JEZIK I KNIŽEVNOST”.

После програма наставе и учења: „BOSANSKI JEZIK I KNIŽEVNOST”, додају се програми наставе и учења за предмете: „СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ” и „HRVATSKI JEZIK I KNIŽEVNOST”.

У делу: „Програм образовања и васпитања за II, III и IV разред”, садржаји наставног програма предмета: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, за трећи и четврти разред, за образовне профиле у трогодишњем и четворогодишњем трајању, замењују се програмом наставе и учења за предмет: „АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ”, за трећи и четврти разред, за образовне профиле у трогодишњем и четворогодишњем трајању.

После програма наставе и учења предмета: „BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST”, додају се програми наставе и учења за предмете: „СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ” за други. трећи и четврти разред и „HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST” за други и трећи разред, за образовне профиле у трогодишњем и четворогодишњем трајању.

Програми наставе и учења из ст. 1–4. овог члана одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 2.

Овај правилник ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије – Просветном гласнику”.

Број 110-00-262/2020-03

У Београду, 7. септембра 2020. године

Министар,

Младен Шарчевић, с.р.

Naziv predmeta	**BOSANSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**
Cilj	U okviru nastave književnosti na bosanskom jeziku, kod učenika treba prije svega razviti estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro. Treba ih osposobiti za razumijevanje književnih pojava u svjetskoj književnoj riznici, bez uobičajenog dosadašnjeg zapostavljanja pojedinih književnih sadržaja.

Razred	**Prvi**
Godišnji fond časova	**105 časova**

ISHODI Po završenoj temi / oblasti učenik će biti u stanju da:	**OBLAST / TEMA**	**SADRŽAJI**
– učenik iznosi svoje mišljenje o pročitanom tekstu i obrazlaže svoje razumijevanje pročitanog teksta – argumentuje svoje kritičke stavove o pročitanom tekstu na osnovu dosadašnjeg iskustva i znanja – upotrebljava književnoteorijska, književnohistorijska i jezička znanja – prepoznaje i koristi književno-jezičke termine; interpretira književni tekst – koristi termine iz književne teorije i nauke o jeziku – prepoznaje i razumije književnohistorijska i književnoteorijska obilježja književnih i neknjiževnih tekstova – objašnjava sadržaj, namjenu i funkciju ponuđenoga teksta – prepoznaje i razumije obilježja književnih rodova i vrsta – prepoznaje univerzalne vrijednosti kojim se književnost bavi – konsultuje predgovor ili pogovor u pročitanoj knjizi, upoređuje ih s vlastitim zapažanjima – žanrovski preoblikuje tekst – objašnjava ulogu i značaj sevdalinke u životu Bošnjaka – prepoznaje i obrazlaže univerzalne ideje koje uočava u književnome tekstu	KNJIŽEVNOST	**Književni termini i pojmovi** **1. Teorija književnosti (10+2)** Vrste književnosti, književnost kao umjetnost riječi, nauka i književnost, književni rodovi i vrste, književnoumjetnički tekst, pripovjedački umjetnički tekst, poezija i stvarnost, pjesnik njegov svijet i jezik, svete knjige. 1. Vrste umjetnosti, 2. Književnost kao umjetnost riječi, 3. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi), 4. Književnoumjetnički tekst Musa Ćazim Ćatić *Fatima EzZehra*, 5. Pripovjedački umjetnički tekst Ahmed Muradbegović *Post*, 6. Poezija i stvarnost (izbor), 7. Pripovjedač i pripovijedanje Ćamil Sijarić *Hasan sin Huseinov*, 8. Svete knjige, 9. Najstarije biblioteke svijeta, 10. Prvi tragovi pismenosti. **2. Usmena književnost (10+2)** Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgajanje usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i nacionalnog identiteta. Historijska usmena predaja.
– učenik se u komunikaciji služi standardnim jezikom i uočava njegovu upotrebnu i estetsku vrijednost – razlikuje književni (standardni) jezik od dijalekta – poznaje i primjenjuje padežni sistem jezika	**JEZIK**	Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti. Njihova osnovna obilježja i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.

– razlikuje i opisuje glasovne promjene u rečima i navodi odgovarajuće primjere – priprema i usmeno ili pismeno predstavlja samostalno ili grupno istraživanje na teme iz jezika i književnosti – primjenjuje pravopisnu normu bosanskoga jezika u govoru i pismu – služi se školskim izdanjem Pravopisa – govori u skladu s pravogovornim pravilima (tačno izgovara glasove, riječi, akcente) – prepoznaje fonetske i fonološke jedinice bosanskog standardnog jezika, tj. glasove (njihova artikulacijska i akustička obilježja), slogove i prozodiju te njihovu raspodjelu – na primjerima prepoznaje i primjenjuje sljedeće glasovne promjene: sibilarizaciju, palatalizaciju, jotovanje, nepostojano a, vokalizaciju, jednačenje glasova po mjestu tvorbe, jednačenje glasova po zvučnosti, gubljenje glasova, alternacije (i)je/e/i – stvara bilješke na temelju slušanja – obrazlaže i potkrepljuje svoje stavove – zna mjesto bosanskoga jezika u jezičkoj porodici – zna historijski kontinuitet bosanskoga jezika		1. Podjela i odlike usmene književnosti Bošnjaka iz Srbije, 2. Epska pjesma: *Budalina Tale,* 3. Epska pjesma, Avdo Međedović: *Ženidba Smailagić Meha*, 4. Lirska pjesma: iz antologije Muniba Maglajlića *Usmena lirika Bošnjaka* (izbor), 5. Sevdalinka: iz antologije Muniba Maglajlića *101 sevdalinka* (izbor), 6. Lirskonarativne vrste, 7. *Hasanaginica*, 8. *Smrt Omera i Merime,* 9. Romansa (izbor), 10. Usmena proza (narodna pripovijetka, bajka i basna) – Aiša Softić: *Usmena proza Bošnjaka* (basne, bajke, novele, šaljive priče i anegdote), 11. Poslovice i izreke – Ismet Rebronja, Medisa Kolaković: *Budi nešto, da ne budeš ništa*, (antologija bošnjačkih izrečica) **3. Stara književnost istočnih naroda (5+1)** Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima književnosti starog vijeka i arapskoj i perzijskoj književnosti *1. Ep o Gilgamešu*, 2. Firdusi: *Šahnama*, (odlomak „Rustem i Suhrab"), *3. Hiljadu i jedna noć* (izbor), 4. Klasici arapske i persijske književnosti (uvod), 5. Hajjam: *Rubaije*, Rumi: *Mesnevija*, 6. Hafiz: *Divan*, Sadi: *Đulistan*. **4. Antička grčka književnost (8+2)** Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima antičke i rimske književnosti 1. Mitska osnova antičke književnosti, 2. Odlike i podjela epske poezije: Homer *Ilijada*, Homer *Odiseja* (odlomak), 3. Odlike i podjela lirike: Sapfo (izbor), Alkej (izbor), 4. Pindar (izbor), Anakreont (izbor), 5. Odlike i vrste drame: Sofokle *Antigona,* **Antička rimska književnost (5+1)** 1. Odlike i predstavnici rimske književnosti, 2. Vergilije: *Eneida* (odlomak), 3. Ovidije (izbor), Katul (izbor), 4. Tibul (izbor), Horacije (izbor), 5. Plaut: *Tvrdica* (odlomak). **5. Srednjovjekovna književnost (5+1)** 1. Počeci slavenske pismenosti. Najstarija slavenska pisma; najstariji spomenici južnoslavenske kulture,

		2. Bosanska srednjovjekovna književnost, 3. Zapisi sa stećaka, 4. Povelja Kulina-bana, 5. Ostale književne vrste, **6. Obavezna lektira:** 1. Avdo Međedović: *Ženidba Smailagić Meha* 2. Homer: *Ilijada* 3. Sofokle: *Antigona* 4. Apulej: *Zlatni magarac* 5. Mak Dizdar: *Stari bosanski tekstovi* 6. Skender Kulenović: *Na pravi put sam ti, majko, izišo* **1. Standardizacija jezika (4+1)** Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante. Nestandardni jezički varijeteti. 1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanje (jezici u svijetu), 2. Jezička norma i standardizacija, 3. Jezik i njegova struktura, 4. Historija imenovanja bosanskog jezika. **2. Fonetika i fonologija (4+1)** Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog. Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema. Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi. 1. Fonetsko – fonološki nivo, 2. Nastanak i dioba glasova, 3. Alternacije ije/ je/ i/e, 4. Glasovne promjene. **Ortoepija i ortografija (3+1)** Akcenatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje). Služenje rječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta. 1. Ortoepija i ortografija, 2. Akcenat i postakcenatske dužine, 3. Akcenatske vježbe.
		Pravopis (10+2) Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici. 1. Pravopisne odredbe pisanja h i j, 2. Pravopisne odredbe pisanja č, ć, dž i đ, 3. Tačka, 4. Zarez, 5. Tačka-zarez, 6. Upitnik, uzvičnik, tri tačke, 7. Pisanje velikog i malog slova, 8. Sastavljeno i rastavljeno pisanje, 9. Apostrof, crta, crtica, 10. Dvotačka, geminacija i kosa crta, 11. Navodnici i polunavodnici, 12. Diktat.

		Historija jezika (1+1) Historija bosanskog jezika do kraja 15. vijeka. **Jezik u upotrebi (21+1)** Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova. Korištenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci. 1. Domaće pismene vježbe, 2. Izrada pismenog zadatka, 3. Govorne vježbe, 4. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova, 5. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica, 6. Lančana i paralelna veza rečenica u tekstu, 7. Morfemsko-morfološki nivo.

Ključni pojmovi sadržaja: književnost, maternji jezik, usmena i stara književnost, standardizacija bosanskog jezika.

UPUTSTVO ZA OSTVARIVANJE PROGRAMA

I. PLANIRANJE NASTAVE I UČENJA

Bosanski jezik kao predmet predstavlja sintezu književnoga i jezičkoga znanja. Programsko-planska struktura ovog predmeta uključuje sadržaje nastave književnosti sa osnovama teorije književnosti, nastavu gramatike, ortografije, ortoepije i nastavu kulture izražavanja. Sve ove sadržaje povezuje jezik, on ima obrazovnu, odgojnu, funkcionalnu i komunikacijsku dimenziju.

Učenici moraju razviti sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i naučiti da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti. U obradi književne historije, učenici treba da razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

Budući da u odgojno-obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika i književnosti je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, stoga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi, bogatoj zadužbini, putem govorne i pisane riječi. Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturan odnos prema drugim jezicima i narodima.

II. OSTVARIVANJE NASTAVE I UČENJA

KNJIŽEVNOST

Prilikom izrade programske strukture vodilo se računa o estetskim, etičkim i nacionalnim kriterijima izbora književnih djela i pisaca što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanke. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici mogu izvršiti selekciju tekstova u skladu sa brojem nastavnih sati, ali moramo stalno imati na umu reprezentativnost tekstova, kako bismo osposobili djecu za samostalan pristup interpretaciji umjetničkog djela (važno je uključiti djela koja predstavljaju različite vrste i rodove).

U srednjim školama se književnost obrađuje hronološki, s obzirom da je riječ o trećem ciklusu obrazovanja počinjemo sa usmenom književnošću, njenom nastanku, razvoju, podjelama, predstavnicima i odlikama, potom prelazimo na staru književnost istočnih naroda, konkretnije arapsku i perzijsku, baveći se najstarijim epom, zatim antička grčka i rimska književnost, mitska osnova,

nastanak, razvoj, odlike, najznačajniji predstavnici, potom bošnjačka srednjovjekovna književnost, epigrafika, stećci.

Popis predloženih književnih tekstova je okvirni i neobavezujući, a sastavljen je tako da nudi izbor antologijskih i savremenih djela različitih žanrova (poetski, prozni i dramski tekstovi) i tematike primjerene starosnoj i spoznajnoj recepciji učenika kojima je namijenjen; na popisu su i tekstovi koji su se i dosad čitali, no osvježen je dodatnom literaturom. Svaki nastavnik može odabrati i djelo koje nije na predloženom popisu ako smatra da pomoću njega učenici mogu ostvariti koji od ishoda. Učenik će tokom školovanja izabrati najmanje jedan tekst kojega će moći predstaviti i obrazložiti razloge svoga izbora.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

JEZIK

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osjećajne, funkcionalne i estetske momente jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavijesnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje sticanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretan doprinos jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukom značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stilizovanja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništva).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja. Treba uraditi četiri pismena zadatka za šta je predviđeno 16 časova.

Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd.

Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezani tekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motiviše da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ
STREDNÁ ODBORNÁ ŠKOLA
SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Cieľom učenia Slovenského jazyka a literatúry je zdokonaľovanie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry; uschopnenie na interpretáciu a hodnotenie literárnych diel; potvrdenie a akceptovanie hodnoty humánneho vzdelávania a vzdelávania žiakov; rozvoj osobnej, národnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského ľudu a iných národov a etnických spoločenstiev.

VŠEOBECNÁ KOMPETENCIA PREDMETU

Žiak má vedomosti z oblasti slovenského jazyka a slovenskej a svetovej literatúry. Ovláda ústnu a písomnú komunikáciu: hovorí a píše v súlade s pravidlami slovenského jazyka, tvorí logický a štylisticky zosúladený hovorený prejav a písaný text, rozumie a kriticky premýšľa o tom, čo prečíta, má vyvinutú slovnú zásobu.

Číta, prežíva a analyzuje literárne dielo; využíva čítanie, aby lepšie pochopil seba, iných a svet vôkol seba; prečítal najdôležitejšie literárne diela zo svojho národného a svetového kultúrneho

dedičstva. Má zvyk a potrebu rozvíjať hovorenú a čitateľskú kultúru kvôli vlastnému zdokonaľovaniu, ale aj kvôli zachovaniu a obohacovaniu národnej kultúry.

Základná úroveň

Hovorí jasne a plynule, uplatňuje pritom pravidlá spisovného jazyka; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Tvorí jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text, ktorý je logický, dobre štruktúrovaný a štylisticky zosúladený; ovláda základné písané žánre dôležité pre školenie a zapojenie sa do spoločenského života. Na rôzne účely číta jednoduchšie literárne a neumelecké texty, rozumie jednoduchšie literárne a neumelecké texty a kriticky uvažuje nad jednoduchým literárnym a neumeleckým textom.

Má základné vedomosti o jazyku vôbec; rozlišuje spisovný slovenský jazyk od nárečia a má potrebu učiť sa, chrániť a pestovať spisovný jazyk. Má základné vedomosti o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie používať určité gramatické pravidlá v reči a v písme. Má rozvinutú slovnú zásobu v súlade so strednou úrovňou vzdelávania a slová používa v súlade so situáciou.

Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Uvádza základné literárnohistorické charakteristiky jednotlivých literárnych období, smerov a skupín v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinného čítania zo školského programu. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štruktúrne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry. Formuje si čitateľské zvyky a vedomosti a uvedomuje si význam čítania pre vlastný duchovný vývoj. Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa.

Stredná úroveň

Hovorí pred auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text, presne vyjadruje svoje idey; na rozličné účely číta zložitejšie literárne a neumelecké texty a má formovaný čitateľský vkus prislúchajúci vzdelanému človekovi; rozumie a kriticky uvažuje nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom.

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a zaraďuje vývoj spisovného jazyka Slovákov do spoločenského, historického a kultúrneho kontextu. Má široké spektrum vedomostí o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie tie vedomosti uplatniť pri vyjadrovaní a písaní. Má bohatú slovnú zásobu a jazyk chápe ako veľký počet možností, ktoré mu slúžia na to, aby sa správne a presne vyjadroval. Analyzuje kľúčové prvky štruktúry literárneho textu ako i jeho tematické, ideové, poetické, štylistické, jazykové, kompozičné a žánrové vlastnosti. Pozná literárne termíny a adekvátne ich uplatňuje pri analýze literárnych diel, ktoré sú určené programom. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať faktami svoju mienku na základe primárneho textu. Používa odporúčanú sekundárnu literatúru pri analýze literárnych diel určených programom. Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov.

Pokročilá úroveň

Diskutuje o zložitých témach z jazyka, literatúry a kultúry, ktoré sú určené učivom; má vyvinuté hovorové schopnosti; píše odborný text na témy z jazyka a literatúry; kriticky sa hlbšie zamýšľa nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom, zapája aj autorove štylistické postupy; buduje vedomie o sebe ako čitateľovi.

Má podrobnejšie vedomosti o jazyku vôbec, ako i o gramatike slovenského jazyka. Má základné vedomosti o slovníkoch a vie používať rôzne druhy slovníkov.

Kriticky číta, analyzuje a hodnotí zložitejšie literárne diela z povinného a voliteľného školského programu. Používa viacero metód, aspektov a komparatívnych prístupov v analýze literárneho textu. Svoj posudok o literárnom diele odôvodňuje argumentmi, pričom má stále na zreteli primárny text, ako i iné texty, analyzuje a porovnáva ich poetické, estetické, štruktúrne a lingvistické vlastnosti, vrátane i zložitejšie štylistické postupy. Rozširuje si čitateľské vedomosti a uplatňuje stratégie čítania, ktoré sú v súlade s typom literárneho diela a s čitateľskými cieľmi (zážitok, výskum, tvorba).

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov a aktívne berie účasť v nich.

ŠPECIFICKÁ PREDMETOVÁ KOMPETENCIA: Jazyk

Základná úroveň

Má základné vedomosti o tom, čo je jazyk všeobecne a ktoré má funkcie; uctieva si svoj jazyk a uctieva si aj jazyky iných národov. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a má vedomosti o nárečovom podklade spisovného jazyka; má základné vedomosti o rozvoji spisovného

jazyka, písma a pravopisu Slovákov. Má základné vedomosti o hláskach slovenského jazyka; pozná slovné druhy, uplatňuje normu spisovného jazyka pri jednotlivých tvaroch slov a pri tvorení slov; správne tvorí vetu a vie analyzovať vety utvorené podľa základných typov. Má základné vedomosti o význame slov; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. Vie prezentovať vlastné názory, vyjadruje sa jasne a plynule, uplatňuje pravidlá spisovného jazyka a pravidlá zdvorilosti; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Ovláda písanie jednoduchých foriem a základných žánrov (list, biografia, prosba, sťažnosť, žiadosť, prezentácia a pod.), uplatňuje základné pravidlá spisovného jazyka. Na konci stredoškolského vzdelávania vie napísať maturitnú prácu a uplatniť pravidlá pri písaní odbornej práce. Vie preložiť kratší odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne, uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Stredná úroveň

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta, ich vzájomnom vzťahu a typoch. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a základné pravidlá výslovnosti. Má široké spektrum vedomostí o hláskach slovenského jazyka; pozná pravidlá spisovnej výslovnosti, pravidlo o rytmickom krátení; má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch, ich tvaroch a spôsoboch tvorenia slov; pozná typy viet a analyzuje vety utvorené podľa rozličných typov. Má bohatú slovnú zásobu a vie používať vhodné slová v súlade s príležitosťou; je zameraný na obohacovanie vlastnej slovnej zásoby. Zreteľne číta a stará sa o svoj vlastný prejav. Zostavuje zložitejšie písané texty na rôzne témy a uplatňuje normu spisovného jazyka. Používa odbornú literatúru a vie napísať správu a referát. Vie preložiť odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne, uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Pokročilá úroveň

Má rozsiahlejšie vedomosti o jazyku všeobecne a rozsiahlejšie vedomosti z gramatiky slovenského jazyka (zložení slov, význame pádov a slovesných tvarov, štruktúry vety); vie používať rôzne druhy slovníkov. Hovorí na zvolené témy ako skúsený rečník; pozorne počúva a hodnotí verbálne a neverbálne reakcie svojho spolubesedníka a jemu prispôsobuje svoj prejav. Vie napísať esej, odborný text a novinový článok a dôsledne uplatňuje normu spisovného jazyka. Vie preložiť jednoduchý literárny a neumelecký text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

ŠPECIFICKÁ PREDMETOVÁ KOMPETENCIA: Literatúra

Základná úroveň

Sústavne číta literárne diela z povinného školského programu, pozná významných predstaviteľov a diela svetovej a slovenskej literatúry. Stručne podáva vlastnú mienku a hovorí o svojich pocitoch z prečítaného literárneho diela alebo z iného umeleckého diela. Všíma si a uvádza základné poetické, estetické a štrukturálne vlastnosti literárneho a neumeleckého textu vhodného na preberanie učiva z jazyka a literatúry; dokáže ich vymenovať a ilustrovať. Porozumie umeleckému a neumeleckému textu: pozná ich ciele, vyčleňuje hlavné idey v texte; sleduje rozvoj určitej idey v texte; uvádza príklady z textu a cituje časť/časti, aby rozanalyzoval text, alebo podporil vlastnú argumentáciu; rezumuje a parafrázuje časti textu a text vcelku. Vyčlenené problémy analyzuje v základných významových konotáciách. Základné literárne termíny funkčne spája s príkladmi z literárneho textu. Rozumie, prečo je čítanie dôležité pre formovanie a zveľaďovanie vlastnej osobnosti, obohacovanie slovnej zásoby. Rozvíja vlastné čitateľské kompetencie. Chápe význam literatúry pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnej identity. Chápe význam zachovávania svojho literárneho dedičstva a literárnej kultúry.

Stredná úroveň

Analyzuje literárne diela z povinného školského programu a má základné poznatky o literárnohistorickom a poetickom kontexte, ktorý dané diela určuje. Samostatne si všíma a analyzuje významové a štýlové aspekty literárneho diela a vie argumentovať vlastné stanoviská na základe primárneho textu. Chápe a opisuje funkciu jazyka v procese tvorby. Pri analýze literárneho diela používa adekvátne metódy a stanoviská zosúladené s metodológiou literárnej vedy. Pozná literárnovedné, estetické a jazykovedné skutočnosti a prihliada na ne pri spracovaní jednotlivých diel, literárnych období a smerov v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. Bádateľským a kreatívnym spôsobom nadobúda vedomosti a čitateľské zručnosti, ktoré sú vo funkcii výskumu rozličných literárnych diel a žánrov a rozvoja literárnej, jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Má vybudované čitateľské návyky a čitateľský vkus primeraný kultúrnemu a vzdelanému človekovi. Uplatňuje zložité čitateľské stratégie. Mení tie analytické prístupy, ktoré hodnotí ako neúčelové. Skúma, akým spôsobom určité štrukturálne, jazykové, štýlové a významové vlastnosti textu vplývajú na jeho porozumenie.

Pokročilá úroveň

Analyzuje poetické, estetické a štrukturálne charakteristiky literárneho textu. Spoľahlivo zaraďuje literárny text do literárnoteoretického a literárnohistorického kontextu. Uplatňuje zodpovedajúce postupy a terminológiu pri analýze, ktoré prináležia literárnemu dielu. Používa viacero metód a hľadísk a komparatívny prístup s cieľom prehĺbiť vlastné porozumenie a kritický názor o literárnom diele. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a svoje stanoviská vie argumentovať na základe primárneho textu a literárno-filologického kontextu. Kriticky spája primárny text so samostatne zvolenou sekundárnou literatúrou. Samostatne si volí diela na čítanie na základe určeného kritéria, dáva návrhy na čítanie a vysvetľuje ich. Pozná a uplatňuje spôsoby/stratégie čítania, ktoré prináležia typom textu (umeleckým a neumeleckým) a žánrom literárneho diela. Porozumie významu čítania vo vlastnom rozvoji, ako i v rozvoji spoločnosti. Má vyvinuté kritické povedomie o vlastných čitateľských schopnostiach.

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA**
Cieľ	**Cieľ** učenia *slovenského jazyka a literatúry* je zdokonalenie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry, používanie jazyka v bilingválnom prostredí; uschopňovanie pre analýzu a hodnotenie literárnych diel; uplatnenie a akceptovanie hodnôt humanitého vzdelávania a výchovy žiakov; rozvoj osobnej, národnostnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského národa a iných národov a etnických spoločenstiev.
Ročník	**prvý**
Ročný fond hodín	**102 hodín**

VÝKONY Po ukončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
– chápať jazyk ako systém a poznať jeho funkcie; – poznať vlastnosti spisovného jazyka pred štúrovskou kodifikáciou; – poznať hlásku, fonému, grafému; – klasifikovať hlásky podľa základných kritérií; – určiť hranicu slabiky v typických príkladoch; – poznať hláskoslovné zmeny a vedieť ich uplatniť v pravopise a vo výslovnosti; – poznať pravidlá rytmického zákona; – poznať výnimky z rytmického zákona;	**JAZYK**	**Všeobecné pojmy o jazyku**. Miesto jazyka v živote človeka. Vlastnosti jazyka a jeho funkcie. Jazyk a komunikácia. Základné vedy, ktoré sa zaoberajú jazykom. **Dejiny spisového jazyka u Slovákov.** Začiatky slovanskej písomnosti a formovanie staroslovienskeho jazyka (*Moravsko-panónske legendy*, *Život svätého Konštantína, Život svätého Metoda, Proglas* – úryvok). Literárny jazyk u Slovákov do 19. storočia: bibličtina a bernolákovčina (Juraj Fándly: *Slovenski včelár*).
– vysvetliť pojem a význam literatúry ako umenia slova a určiť podobnosti/rozdiely		**Rozvrstvenie jazyka.** Nárečia slovenského jazyka (základné pojmy). Stredoslovenské, západoslovenské a

vzhľadom na iné umenia a oblasti kultúry; – analyzovať literárne dielo vzhľadom na charakteristiky žánrov a literárno-historický kontext, využívajúc v analýze štruktúrne a štylistické prvky diela podľa druhotných prameňov; – preskúmať a objasniť tvorivú úlohu mýtov v literatúre; – hodnotiť vlastnosti antického eposu, biblického štýlu a predstavy sveta; – spájať poznatky z dejín a dejín umenia staroveku (sumersko-babylonských, hebrejských, helenských) s literárnou tvorbou toho obdobia; – argumentovať príkladmi základné charakteristiky národnej literatúry (klasifikácia, variabilita, literárne postupy); – analyzovať kompozičné a štylistické charakteristiky ľudovej rozprávky a hodnotiť odkazy vzhľadom na subjektívnu čitateľskú a intermediálnu skúsenosť; – poznať charakteristiky stredovekej literatúry a odhadnúť jej význam pre slovenskú kultúru; – vysvetliť na príkladoch dôležitosť úhrnného kultúrneho obratu v období humanizmu a renesancie; – uviesť hlavné motívy, tematiku a štylistické prvky reprezentačných literárnych diel humanizmu a renesancie a poukázať na rozdiely a podobnosti vzhľadom na antickú a stredovekú literatúru/kultúru; – uplatniť zodpovedajúce pravopisné pravidlá;		východoslovenské nárečie. Nárečia a spisovný jazyk. **Fonetika (s fonológiou a morfológiou)**. Výslovnosť hlások. Rozdelenie hlások slovenského jazyka (samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky). Fonologický systém slovenského spisovného jazyka. Slabika a rozdelenie slov na slabiky. Hláskoslovné zmeny (asimilácia, zdvojené spoluhlásky, striedanie hlások, pohyblivé a vkladné samohlásky). **Rytmický zákon.** Základné pravidlá rytmického zákona a výnimky.

– správne vyplniť rozličné formuláre a tlačivá; – zostaviť text uplatňujúc rozličné tvary umeleckého štýlu; – správne rozvrhnúť časti pri písaní slohovej úlohy; – poznať nespisovné prvky a slová v každodennej komunikácii a v prejave hrdinu v dramatických umeleckých formách, a uplatniť správnu podobu vo vlastnom prejave; – používať striedavo na rovnaké dorozumievacie ciele slovenský a srbský jazyk – čítať s porozumením literárne a ostatné typy textov.		
	LITERATÚRA JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Literatúra ako umenie slov** Pojem a druhy umenia. Literatúra a iné umenia. Zmysel a význam literatúry. **Čítanie a skúmanie literatúry** **Literárne druhy a žánre** Literárne diela na spracovanie – Ľudová balada *Išli hudci horou*; – Ján Čajak ml.: *Zuzka Turanová*; **Staroveká literatúra** Literárne diela na spracovanie – *Epos o Gilgamešovi*; – Biblia; – Homér: *Ilias* (úryvky z 22. spevu – *Súboj, Hektorova smrť* a iné podľa výberu); – Sofokles: *Antigona.* **Ľudová slovesnosť** Literárne diela na spracovanie – Ľudové piesne so zbojníckou tematikou (podľa výberu); – *Jánošík a pandúri*; – Ľudové balady *Medzi horami*; – Ľudová balada *Vydala mamka*; – Slovenská ľudová rozprávka *Železník*. **Stredoveká literatúra** Literárne diela na spracovanie

		– *Moravsko-panónske legendy, Život svätého Konštantína, Život svätého Metoda* – úryvky, *Proglas* – úryvok. – Ladislav Nádaši-Jégé: *Magister rytier Donč*. **Humanizmus a renesancia** Literárne diela na spracovanie – Shakespeare: *Romeo a Júlia*; – Ján Jessenius: *Priebeh anatomickej pitvy od neho slávnostne konanej roku 1600 v Prahe.* **Výberové obsahy:** – Ján Čajak ml.: *Zypa Cupák* (korelácia s filmom); – Ján Čajak ml.: *Mišo* (korelácia s filmom); – Pavel Grňa: *Prázdniny v poli*; – Ľudová povesť *Svätoplukove prúty*; – Milan Rúfus*: Modlitbičky*; **Ústne a písomné vyjadrovanie.** Sústavné ústne vyjadrovanie na určené témy. Formovanie odsekov do významových celkov v slohovej úlohe. Argumentovaný text – ústne a písomné formovanie. Výber z druhotnej literatúry, publicistických textov, rozličných encyklopédií a slovníkov. **Pravopis.** Základné princípy pravopisu slovenského spisovného jazyka. Pravopis, pravopisné príručky a ich použitie. Veľké písmeno (písanie titulov ako časti mena, písanie názvov rôznych manifestácií, stavieb, pomníkov, umeleckých diel a pod.). Rozdeľovanie slov na konci riadka (rozdiel vzhľadom na delenie slov na slabiky). Písanie spojovníka. Písanie čiarky.
		Pravopis. Základné princípy pravopisu slovenského spisovného jazyka. Pravopis, pravopisné príručky a ich použitie. Veľké písmeno (písanie titulov ako časti mena, písanie názvov rôznych manifestácií, stavieb, pomníkov, umeleckých diel a pod.). Rozdeľovanie slov na konci riadka (rozdiel vzhľadom na delenie slov na slabiky). Písanie spojovníka. Písanie čiarky.

Kľúčové pojmy obsahov: staroveká literatúra, ľudová slovesnosť, stredoveká literatúra, literatúry humanizmu a renesancie, dejiny jazyka, fonetika s fonológiou**.**

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopňovať žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá naplnenie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uplatňovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatnenie, týchto vyučovacích tvarov, metód, postupov a pomôcok, čiu hodnotu potvrdzuje súčasná prax a metodika vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a použitie komunikačných, logických a odborných metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, tvarov práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť a napokon, aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Riadne vyučovanie a učenie slovenského jazyka a literatúry sa koná v špecializovaných učebniach a kabinetoch, ktoré sú určené na vyučovanie tohto predmetu, ktoré by mali byť vybavené podľa normatív pre stredné odborné školy. Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čitáreň, audiovizuálna sieň a pod.).

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky (schválené Národnou osvetovou radou Republiky Srbsko) a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre systematické uschopňovanie žiakov používať rôzne pramene vedomostí vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti *Jazyk*, *Literatúra* a *Jazyková kultúra* majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len rámcový (pre oblasť Jazyk okolo 22 hodín, pre Literatúru okolo 55 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 25 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

OBLASŤ: JAZYK

Program pre prvý ročník strednej odbornej školy v oblasti *Jazyk* organizovaný je do piatich oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi učenia v tomto ročníku (podľa vzdelávacích štandardov). Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Všeobecné pojmy z jazyka: V tejto téme žiaci majú získať základné poznatky o jazyku ako spoločenskom jave a jazyku ako systému znakov. Tieto všeobecné poznatky, okrem všeobecno-vzdelávacích hodnôt a významu, majú obľahčiť vyučovanie slovenského jazyka a obľahčiť osvojovanie si učiva zo srbského a cudzích jazykov.

Dejiny spisovného jazyka u Slovákov: V rámci tejto témy žiaci vyučovanie jazyka funkcionálne nadväzujú pri vyučovaní literatúry.

Rozvrstvenie jazyka: Základné tvary slovenských nárečí treba spojiť s jazykom zodpovedajúcich literárnych diel alebo filmových stvárneniach (napr. na ilustráciu stredoslovenského nárečia v diele Jána Čajaka ml. *Zypa Cupák* sa môžu zobrať ilustrácie z literárneho diela alebo filmu a pod.).

Fonetika (s fonológiou a morfológiou): Hlasovú artikuláciu v slovenčine treba porovnávať so srbským jazykom. Tiež treba žiakom upútať pozornosť na dôležitosť správnej artikulácie hlások vo výslovnosti pri ústnom vyjadrovaní. Vzhľadom na to, že si žiaci základné vedomosti o väčšine hláskoslovných zmien už osvojili na úrovni základnej školy, osobitnú pozornosť treba venovať normatívnym riešeniam, a to v tých prípadoch, kde sa najčastejšie robia chyby.

Rytmický zákon: Keďže žiaci nadobudnú základné poznatky na základnej škole, učivo treba nacvičovať a prehlbovať výnimkami z rytmického zákona.

OBLASŤ: LITERATÚRA

Program pre prvý ročník gymnázií v oblasti *Literatúra* je rozdelený do siedmich oblastí/tém a zosúladený je so vzdelávacími výkonmi pre tento ročník (a so vzdelávacími štandardmi).

Literatúra ako umenie slova: V tejto téme sa žiaci oboznámia s pojmom a druhmi umenia, spoznajú literatúru ako umenie slova a budú ju porovnávať s inými druhmi umenia. Odporúča sa porovnávať rozdielne prostriedky vyjadrovania (slovo, tón, zvuk, forma,...)

Čítanie a prieskum literatúry: V rámci tejto témy sa žiakom poskytuje známy prístup k literárnemu dielu nadviazať s vedami o literatúre. Ponúkajú sa nasledujúce témy, ako možnosť: literárne dielo ako estetický predmet – štruktúra literárneho diela, čitateľovo vnímanie a vplyv literárneho diela na čitateľa. Predpokladané obsahy by mali umožniť čítať a analyzovať literárne dielo s porozumením literárneho žánru, literárnej doby a kultúrnej tradícii. Žiaci sa oboznamujú s primárnymi a sekundárnymi prameňmi, ktoré majú vplyv na prieskum literárneho diela. Uvádzajú sa aj pojem, aj druhy literárnej vedy (literatúra ako predmet teórie literatúry, dejín literatúry a literárnej kritiky).

Literárne druhy a žánre: Systematizujú sa a na príkladoch sa precvičujú a prehlbujú vedomosti získané na základnej škole: lyrické, epické a dramatické umenie; lyrická báseň, epická báseň, umelecká poviedka, román, dráma.

Staroveká literatúra: Význam a hodnota starovekej literatúry (tematika, charakteristiky a prínos kultúrnemu dedičstvu). Epos v starovekej literatúre (úloha mýtu v názore na svet, tematika eposu, homérovské eposy). Biblický svet (význam a ponaučenie). Antická tragédia (vlastnosti, tradícia, univerzálne hodnoty, afirmácia). Dôležité je učivo podávať v nadväznosti na učivo z dejín a dejín umenia s literárnou tvorbou stredovekého umenia.

Ľudová slovesnosť: Charakteristiky a vlastnosti ľudovej slovesnosti. Klasifikácia literárnych druhov ľudovej slovesnosti. Štruktúra ľudovej rozprávky. Charakteristiky rozprávok (možno porovnávať mýtus a rozprávku, východnú a západnú civilizáciu).

Stredoveká literatúra: Slovenská kultúra a literatúra v stredoveku. Umelecké/literárne hodnoty slovenskej stredovekej literatúry. Vlastnosti a druhy slovenskej stredovekej literatúry.

Humanizmus a renesancia: Humanizmus a renesancia v literatúre a v umení. Význam humanizmu a renesancie na rozvoj európskej kultúry a civilizácie. Rozdiely a podobnosti s minulými obdobiami.

Oblasti/témy sledujú nasledujúce obsahy: literárne diela na spracovanie a výberové obsahy.

Všetko, čo sa číta a spracúva vo vyučovaní literatúry, považujeme za lektúru. Diela, na čítanie ktorých je potrebné viac času, sa považujú za domáce čítanie. Na čítanie týchto diel je potrebné viac času, aby sa potom žiaci mohli zapojiť do aktívnej interpretácii diela na hodinách slovenského jazyka. Toto treba brať do úvahy pri plánovaní poradia a rozsahu vyučovacích hodín, lebo si domáce čítanie vyžaduje podrobný projektový výskum. Za pomoci úloh o čítaní s prieskumom, ktoré sa plánujú dlhodobo, sa žiaci postupne pripravujú pre prácu na hodine, čo zvýhodňuje aj vyučovací princíp ekonomickosti.

Prehlbujú sa vedomosti o literárno-teoretických pojmoch, ktoré sa spracovali na základnej škole a postupne sa uvádzajú nové pojmy. Spracované pojmy získavajú nový historický kontext a nové pojmy sa uvádzajú za cieľom posilniť receptívnu uschopnenosť. Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry predpokladá spracovanie a upevňovanie nasledovných pojmov:

– **Lyrika**: vlastnosti lyrického diela, lyrická a lyricko-epická báseň; druhy lyrickej poézie; lyrický subjekt.

– **Epika**: vlastnosti epického diela; rozdelenie epickej literatúry: epos, balada, epický hrdina; poviedka, novela, román; mýtus/legenda/povesť, rozprávka; ľudové rozprávanie v prvej a tretej osobe; opisovanie (deskripcia), dialóg, monológ, vnútorný monológ; rozprávač, retrospektívne a chronologické rozprávanie; retardácia, epizóda, digresia.

– **Dráma**: Vlastnosti dramatického umenia, Rozdelenie dramatického umenia: tragédia, komédia, činohra; dramatický konflikt; divadlo; antická dráma; prológ, epilóg; tragédia, tragický konflikt, tragická vina, tragický hrdina; protagonista, antagonista, katarza; komédia, druhy komédie: komédia charakteru, vlastnosti (spoločnosti) a situácie (intrigy); commedia dell' arte; druhy komiky: verbálna, gestikulačná, situačná komika. Scénické stvárnenie dramatického textu.

– **Metrika**: rytmus, verš, viazaný a voľný verš; druhy veršov; strofa, druhy strof, druhy rýmu; obkročný, cezúra; sonet, tercína, kancona, šansón.

– **Štylistika**: pojem štýlu, štylistické prostriedky, alegória, aliterácia, asonancia, apostrofa, gradácia, epiteton, stály epiteton, elipsa, eufemizmus, inverzia, invokácia, irónia, sarkazmus, kontrast (antitéza), slovanská antitéza, komparácia (porovnávanie), metafora, metonymia, onomatopoja, personifikácia, symbol, hyperbola, lyrický paralelizmus.

– **Ďalšie pojmy**: antika, mimézis, evanjelium, beseda, parabola, životopis svätých, biografia, chvála; citát, parafráza, poznámka pod čiarou; humanizmus, renesancia, petrarchizmus; beletria, synkretizmus.

Zo 102 hodín, na ktorých sa realizuje vyučovanie slovenského jazyka sa navrhuje na 55 hodinách spracovanie, upevňovanie a systematizácia obsahov z literatúry. Keďže je úhrnný počet literárnych diel na spracovanie 17, okrem ktorých si žiaci a učitelia volia zo 5 ešte 3 odporúčaných obsahov (podľa záujmov a schopností žiakov), tak úhrnný počet 20 diel umožňuje dynamickosť spracovania každého obsahu na dvoch, prípadne troch školských hodinách. Niektoré literárne diela si budú vyžadovať jednu hodinu, iné zase dve až tri hodiny, pričom učiteľ určuje dynamiku spracovania, upevňovania a systematizácie učiva zapájajúc do toho aj rôzne druhy spracovania (interpretáciu, znázorňovanie a úvahu), ako aj prelínanie učebných obsahov z literatúry s obsahmi jazyka (napr. keď ide o dejiny vývoja jazyka, mali by sa čítať a spracovať literárne diela: zo stredovekej literatúry). Ďalšie odporúčanie pre učiteľa sa vzťahuje na komparatívne nadväzovanie a tlmočenie textov, ktoré sú z rôznych historických, kultúrnych a žánrových rámcov (napr. porovnávanie tunajšej epickej tradície so sumérsko-babylonskou, helenistickou, slovanskými atď.; porovnávanie štruktúry a motívov v eposoch, ľudových rozprávkach a biblických príbehoch, atď.). Osobitnú pozornosť by mal učiteľ venovať poukazovaniu na rozdiely medzi kanonickými dielami národnej a svetovej literatúry a dominantných súčasných foriem umeleckého vyjadrenia a prezentovania (súčasný román, dramatizovaný text; film, animovaný film, komiks, v divadelných predstaveniach, historicko-vzdelávacích obsahoch na televízii a na internete, atď.).

Žiaci sa oboznamujú s plánom, obsahmi a spôsobom práce predmetu. Žiakom sa poukazuje na dôležitosť plánovania a pripravovania sa na každú hodinu spracovania literárnych diel (čítanie a analýza literárnych diel, používanie učebníc, primárnych a sekundárnych prameňov na analýzu a výklad literárneho diela.

Literárne dielo sa do vyučovania uvádza zážitkovým a bádateľským čítaním, pripravenými úlohami a výskumnou a projektovou činnosťou.

Úrovne spracovania: Analýza literárneho diela sa môže plánovať a realizovať na rôznych úrovniach (recenzia, zobrazenie, interpretácia).

Práca na hodine: Literárne javy, termíny a pojmy sa spracujú na vopred plánovaných literárnych dielach. V priamej práci, uplatňujúc popredné didaktické princípy a pracovné zásady sa používajú informačné, logické a špeciálne (odborné) metódy. Metodická adekvátnosť a jednotnosť teoretických a praktických postupov sú podstatné pre úspešné vyučovanie literatúry; literárno-teoretické poznatky sa tlmočia ako pojmy v konkrétnych umeleckých dielach a poznatky o nich sa rozvíjajú a zdokonaľujú.

Rozvoj čitateľských kompetencií: Žiaci sa uschopňujú na aktívne použitie každého druhu a spôsobu čítania (zážitkové, výskumné, výrazné a interpretačné, čítania nahlas, čítanie s robením si poznámok, čítanie v sebe), predovšetkým pre sústredené čítanie s pôžitkom a porozumením a hodnotením prečítaného literárneho diela.

Kreatívne aktivity pri analýze literárneho diela: Okrem čítania, ako prvotnej kreatívnej aktivite, vo vyučovacom procese sa organizujú aj početné kreatívne aktivity pri spracovaní literárnych diel. Prostredníctvom tých aktivít sa rozširuje záujem žiakov o literatúru, literárne diela a autorov, prehlbujú sa a dopĺňajú čitateľské záujmy a zdokonaľujú čitateľské kompetencie. Kreatívne aktivity sa realizujú v ústnej podobe (hovorové cvičenia, diskusie, rozhovory, monológy, prednes a prednes spamäti), v písomnej podobe (písaním esejí, prác, domácich úloh) a kombinovanou podobou (referovanie a prezentovanie).

Výberové obsahy dopĺňajú povinný program. Učiteľ je povinný spolu so žiakmi pri spracovaní literárnych diel z povinného programu spracovať 3 ďalších výberových diel.

Hodnotenie pokroku žiakov je kontinuálne a systematické. Hodnotí sa aktivita žiakov pri prípravnej fáze práce a počas práce na hodine, účasť v práci pri analýze literárneho diela, časté hlásenie sa, kvalita odpovede, originalita a argumentovanie postojov, rešpekt iných názorov a postojov, vzťah k práci, schopnosť uplatnenia teoretických vedomostí v konkrétnom pracovnom ovzduší. Hodnotenie zahŕňa aj písomné vyjadrovanie (domáce úlohy viažuce sa ku konkrétnym literárnym dielam; na ročnej úrovni do 6 domácich úloh). Za účelom hodnotenia možno plánovať aj testovanie žiakov, aby sa získal bezprostredný prehľad získaných vedomostí žiakov.

OBLASŤ: JAZYKOVÁ KULTÚRA

Program pre prvý ročník stredných odborných škôl z oblasti *Jazyková kultúra* sa má organizovať tak, aby zahŕňal štyri zručnosti: písomný a ústny prejav (ako produktívny) a počúvanie a čítanie (ako receptívny). Príprava na vypracovanie písomnej práce, písanie a oprava písomnej práce zahŕňa 16 hodín, po 4 hodiny na každú písomnú prácu.

Príprava na písomnú prácu je kontinuálna aktivita a neobmedzuje sa len na jednu hodinu (pred písomnou prácou).

Čítanie a porozumenie prečítaného textu zahŕňa nielen literárne, ale aj iné druhy textov so spoznávaním explicitných a implicitne zadaných informácií v tých textoch a odhaľovaním súvislostí medzi elementárnymi obsahmi.

Vyučovanie a učenie jazyka a jazykovej kultúry sa realizuje v predmetnej celistvosti s vyučovaním literatúry. Žiakom sa odporúča ponúkať preklady textov rôznych štýlov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka sa odporúča:

– všímať si určité jazykové javy na určitých príkladoch opierajúc sa aj o jazykové cítenie žiakov;
– uplatnenie pravopisných noriem;
– cvičenie;
– používanie tabuľkových prehľadov;
– vypracovanie, schém a grafikonov;

budovanie zvyku u žiakov používať hodnotnú literatúru, jazykové príručky, slovníky, lexikóny.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ
TROJROČNÝ ODBORNÝ SMER
SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Cieľom učenia Slovenského jazyka a literatúry je zdokonalenie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry, používanie jazyka v bilingválnom prostredí; uschopňovanie pre analýzu a hodnotenie literárnych diel; uplatnenie a akceptovanie hodnôt humanitého vzdelávania a výchovy žiakov; rozvoj osobnej, národnostnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského národa a iných národov a etnických spoločenstiev.

Všeobecná kompetencia predmetu

Žiak má vedomosti z oblasti slovenského jazyka a slovenskej a svetovej literatúry. Ovláda ústnu a písomnú komunikáciu: hovorí a píše v súlade s pravidlami slovenského jazyka, tvorí logický a štylisticky zosúladený hovorený prejav a písaný text, rozumie a kriticky premýšľa o tom, čo prečíta, má vyvinutú slovnú zásobu. Číta, prežíva a analyzuje literárne dielo; využíva čítanie, aby lepšie pochopil seba, iných a svet vôkol seba; prečítal najdôležitejšie literárne diela zo svojho národného a svetového kultúrneho dedičstva. Má zvyk a potrebu rozvíjať hovorenú a čitateľskú kultúru kvôli vlastnému zdokonaľovaniu, ale aj kvôli zachovaniu a obohacovaniu národnej kultúry.

Základná úroveň

Hovorí jasne a plynule, uplatňuje pritom pravidlá spisovného jazyka; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Tvorí jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text, ktorý je logický, dobre štruktúrovaný a štylisticky zosúladený; ovláda základné písané žánre dôležité pre školenie a zapojenie sa do spoločenského života. Na rôzne účely číta jednoduchšie literárne a neumelecké texty, rozumie jednoduchšie literárne a neumelecké texty a kriticky uvažuje nad jednoduchým literárnym a neumeleckým textom.

Má základné vedomosti o jazyku vôbec; rozlišuje spisovný slovenský jazyk od nárečia a má potrebu učiť sa, chrániť a pestovať spisovný jazyk. Má základné vedomosti o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie používať určité gramatické pravidlá v reči a v písme. Má rozvinutú slovnú zásobu v súlade so strednou úrovňou vzdelávania a slová používa v súlade so situáciou.

Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Uvádza základné literárnohistorické charakteristiky jednotlivých literárnych období, smerov a skupín v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinného čítania zo školského programu. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štruktúrne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry. Formuje si čitateľské zvyky a vedomosti a uvedomuje si význam čítania pre vlastný duchovný vývoj.

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa.

Stredná úroveň

Hovorí pred auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text, presne vyjadruje svoje idey; na rozličné účely číta zložitejšie literárne a neumelecké texty a má formovaný čitateľský vkus prislúchajúci vzdelanému človekovi; rozumie a kriticky uvažuje nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom.

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a zaraďuje vývoj spisovného jazyka Slovákov do spoločenského, historického a kultúrneho kontextu. Má široké spektrum vedomostí o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie tie vedomosti uplatniť pri vyjadrovaní a písaní. Má bohatú slovnú zásobu a jazyk chápe ako veľký počet možností, ktoré mu slúžia na to, aby sa správne a presne vyjadroval.

Analyzuje kľúčové prvky štruktúry literárneho textu ako i jeho tematické, ideové, poetické, štylistické, jazykové, kompozičné a žánrové vlastnosti. Pozná literárne termíny a adekvátne ich uplatňuje pri analýze literárnych diel, ktoré sú určené programom. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať faktami svoju mienku na základe primárneho textu. Používa odporúčanú sekundárnu literatúru pri analýze literárnych diel určených programom.

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov.

Pokročilá úroveň

Diskutuje o zložitých témach z jazyka, literatúry a kultúry, ktoré sú určené učivom; má vyvinuté hovorové schopnosti; píše odborný text na témy z jazyka a literatúry; kriticky sa hlbšie zamýšľa nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom, zapája aj autorove štylistické postupy; buduje vedomie o sebe ako čitateľovi.

Má podrobnejšie vedomosti o jazyku vôbec, ako i o gramatike slovenského jazyka. Má základné vedomosti o slovníkoch a vie používať rôzne druhy slovníkov.

Kriticky číta, analyzuje a hodnotí zložitejšie literárne diela z povinného a voliteľného školského programu. Používa viacero metód, aspektov a komparatívnych prístupov v analýze literárneho textu. Svoj posudok o literárnom diele odôvodňuje argumentmi, pričom má stále na zreteli primárny text, ako i iné texty, analyzuje a porovnáva ich poetické, estetické, štruktúrne a lingvistické vlastnosti, vrátane i zložitejšie štylistické postupy. Rozširuje si čitateľské vedomosti a uplatňuje stratégie čítania, ktoré sú v súlade s typom literárneho diela a s čitateľskými cieľmi (zážitok, výskum, tvorba).

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov a aktívne berie účasť v nich.

Špecifická predmetová kompetencia: JAZYK

Základná úroveň

Má základné vedomosti o tom, čo je jazyk všeobecne a ktoré má funkcie; uctieva si svoj jazyk a uctieva si aj jazyky iných národov. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a má vedomosti o nárečovom podklade spisovného jazyka; má základné vedomosti o rozvoji spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. Má základné vedomosti o hláskach slovenského jazyka. Má základné vedomosti o význame slov; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. Vie prezentovať vlastné názory, vyjadruje sa jasne a plynule, uplatňuje pravidlá spisovného jazyka a pravidlá zdvorilosti; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Vie preložiť kratší odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Stredná úroveň

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta, ich vzájomnom vzťahu a typoch. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a základné pravidlá výslovnosti. Má široké spektrum vedomostí o hláskach slovenského jazyka; pozná pravidlá spisovnej výslovnosti, pravidlo o rytmickom krátení. Zreteľne číta a stará sa o svoj vlastný prejav. Zostavuje zložitejšie písané texty na rôzne témy a uplatňuje normu spisovného jazyka. Používa odbornú literatúru a vie napísať správu a referát. Vie preložiť odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Pokročilá úroveň

Má rozsiahlejšie vedomosti o jazyku všeobecne a rozsiahlejšie vedomosti z gramatiky slovenského jazyka; vie používať rôzne druhy slovníkov. Hovorí na zvolené témy ako skúsený rečník; pozorne počúva a hodnotí verbálne a neverbálne reakcie svojho spolubesedníka a jemu prispôsobuje svoj prejav. Vie napísať odborný text a dôsledne uplatňuje normu spisovného jazyka. Vie preložiť jednoduchý literárny a neumelecký text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Špecifická predmetová kompetencia: LITERATÚRA

Základná úroveň

Pravidelne číta literárne diela z povinného školského programu, pozná významných predstaviteľov a diela svetovej a slovenskej literatúry. Stručne podáva vlastnú mienku a hovorí o svojich pocitoch z prečítaného literárneho diela alebo z iného umeleckého diela. Základné literárne termíny funkčne spája s príkladmi z literárneho textu. Rozumie, prečo je čítanie dôležité pre formovanie a zveľaďovanie vlastnej osobnosti, obohacovanie slovnej zásoby. Rozvíja vlastné čitateľské kompetencie. Chápe význam literatúry pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnej identity. Chápe význam zachovávania svojho literárneho dedičstva a literárnej kultúry.

Stredná úroveň

Analyzuje literárne diela z povinného školského programu a má základné poznatky o literárnohistorickom a poetickom kontexte, ktorý dané diela určuje. Samostatne si všíma a analyzuje významové a štýlové aspekty literárneho diela a vie argumentovať vlastné stanoviská na základe primárneho textu. Pozná literárnovedné, estetické a jazykovedné skutočnosti a prihliada na ne pri spracovaní jednotlivých diel, literárnych období a smerov v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. Má vybudované čitateľské návyky a čitateľský vkus primeraný kultúrnemu a vzdelanému človekovi.

Pokročilá úroveň

Analyzuje poetické, estetické a štrukturálne charakteristiky literárneho textu. Spoľahlivo zaraďuje literárny text do literárnoteoretického a literárnohistorického kontextu. Uplatňuje zodpovedajúce postupy a terminológiu pri analýze, ktoré prináležia literárnemu dielu. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a svoje stanoviská vie argumentovať na základe primárneho textu a literárno-filologického kontextu. Kriticky spája primárny text so samostatne zvolenou sekundárnou literatúrou. Samostatne si volí diela na čítanie na základe určeného kritéria, dáva návrhy na čítanie a vysvetľuje ich. Pozná a uplatňuje spôsoby/stratégie čítania, ktoré prináležia typom textu (umeleckým a neumeleckým) a žánrom. Porozumie významu čítania vo vlastnom rozvoji, ako i v rozvoji spoločnosti. Má vyvinuté kritické povedomie o vlastných čitateľských schopnostiach.

Ročník	**prvý**
Ročný fond hodín	**105 hodín**

VÝKONY Po ukončení ročníka žiak bude schopný:	**OBLASŤ/TÉMA**	**OBSAHY**
– chápať jazyk ako systém a poznať jeho funkcie; – poznať vlastnosti spisovného jazyka pred štúrovskou kodifikáciou; – poznať hlásku, fonému, grafému; – klasifikovať hlásky podľa základných kritérií; – určiť hranicu slabiky v typických príkladoch; – poznať hláskoslovné zmeny a vedieť ich uplatniť v pravopise a vo výslovnosti; – poznať pravidlá rytmického zákona; – poznať výnimky z rytmického zákona; – vysvetliť pojem a význam literatúry ako umenia slova a určiť podobnosti/rozdiely vzhľadom na iné umenia a oblasti kultúry;	**JAZYK**	**Všeobecné pojmy o jazyku**. Miesto jazyka v živote človeka. Vlastnosti jazyka a jeho funkcie. Jazyk a komunikácia. Základné vedy, ktoré sa zaoberajú jazykom. **Dejiny spisového jazyka u Slovákov.** Začiatky slovanskej písomnosti a formovanie staroslovienskeho jazyka (*Moravsko-panónske legendy*, *Život svätého Konštantína, Život svätého Metoda*). Literárny jazyk u Slovákov do 19. storočia: bibličtina a bernolákovčina (Juraj Fándly: *Slovenski včelár*). **Rozvrstvenie jazyka.** Nárečia slovenského jazyka (základné pojmy). Stredoslovenské, západoslovenské a východoslovenské nárečie. Nárečia a spisovný jazyk. **Fonetika (s fonológiou a morfológiou)**. Výslovnosť hlások a úloha rečových orgánov. Rozdelenie hlások slovenského jazyka (samohlásky, spoluhlásky a dvojhlásky). Fonologický systém slovenského spisovného jazyka. Slabika a rozdelenie slov na slabiky. Hláskoslovné zmeny (asimilácia, zdvojené spoluhlásky, striedanie hlások, pohyblivé a vkladné samohlásky). **Rytmický zákon.** Základné pravidlá rytmického zákona a výnimky.
	LITERATÚRA JAZYKOVÁ KULTÚRA	**Literatúra ako umenie slov** Pojem a druhy umenia. Literatúra a iné umenia. Zmysel a význam literatúry. **Čítanie a skúmanie literatúry**

– preskúmať a objasniť tvorivú úlohu mýtov v literatúre; – spájať poznatky z dejín a dejín umenia staroveku (sumersko-babylonských, hebrejských, helenských) s literárnou tvorbou toho obdobia; – argumentovať príkladmi základné charakteristiky národnej literatúry (klasifikácia, variabilita, literárne postupy); – analyzovať kompozičné a štylistické charakteristiky ľudovej rozprávky a hodnotiť odkazy vzhľadom na subjektívnu čitateľskú a intermediálnu skúsenosť; – poznať charakteristiky stredovekej literatúry a odhadnúť jej význam pre slovenskú kulúru; – vysvetliť na príkladoch dôležitosť úhrnného kultúrneho obratu v období humanizmu a renesancie; – uplatniť zodpovedajúce pravopisné pravidlá; – správne vyplniť rozličné formuláre a tlačivá; – zostaviť text uplatňujúc rozličné tvary umeleckého štýlu; – správne rozvrhnúť časti pri písaní slohovej úlohy; – poznať nespisovné prvky a slová v každodennej komunikácii a v prejave hrdinu v dramatických umeleckých formách, a uplatniť správnu podobu vo vlastnom prejave; – používať striedavo na rovnaké dorozumievacie		**Literárne druhy a žánre** Literárne diela na spracovanie – Lyrická poézia XX. a XXI. storočia (jedna báseň podľa výberu učiteľa a žiakov); – Ľudová balada *Išli hudci horou*; – Ján Čajak: *Zuzka Turanová*; **Staroveká literatúra** Literárne diela na spracovanie – *Epos o Gilgamešovi*; – Biblia. Starý zákon. *Ukážky zo Starého zákona*; – Biblia. Nový zákon. *Ukážky z Nového zákona*; – **Ľudová slovesnosť** Literárne diela na spracovanie – Ľudové piesne so zbojníckou tematikou (podľa výberu); – *Jánošík a pandúri*; – Ľudová balada *Vydala mamka*; – Slovenská ľudová rozprávka podľa výberu; **Stredoveká literatúra** – Literárne diela na spracovanie – *Anonymova kronika* (úryvok); **Humanizmus a renesancia** – Literárne diela na spracovanie – Boccaccio: *Dekameron* (Prvý deň a jedna novela podľa výberu); – Shakespeare: *Romeo a Júlia*; (úryvok); **Voliteľné obsahy:** – Ján Čajak ml.: *Zypa Cupák* (korelácia s filmom a divadlom); – Mária Kotvášová-Jonášová: *Mať pätnásť je také ťažké alebo strptíz*; – Mária Kotvášová-Jonášová: *Samí dobrí žiaci*; **Ústne a písomné vyjadrovanie.** Sústavné ústne vyjadrovanie na určené témy. Formovanie odsekov do významových celkov v slohovej úlohe. Argumentovaný text – ústne a písomné formovanie.

ciele slovenský a srbský jazyk – čítať s porozumením literárne a ostatné typy textov.		
		Pravopis. Základné princípy pravopisu slovenského spisovného jazyka. Veľké písmeno (písanie titulov ako časti mena, písanie názvov rôznych manifestácií, stavieb, pomníkov, umeleckých diel a pod.). Rozdeľovanie slov na konci riadka (rozdiel vzhľadom na delenie slov na slabiky). Písanie spojovníka. Písanie čiarky.

Kľúčové pojmy obsahov: staroveká literatúra, ľudová slovesnosť, stredoveká literatúra, literatúra humanizmu a renesancie, dejiny jazyka, fonetika s fonológiou**.**

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopňovať žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá naplnenie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uplatňovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatnenie, týchto vyučovacích tvarov, metód, postupov a pomôcok, čiu hodnotu potvrdzuje súčasná prax a metodika vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a použitie komunikačných, logických a odborných metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, tvarov práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť a napokon, aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Riadne vyučovanie a učenie slovenského jazyka a literatúry sa koná v špecializovaných učebniach a kabinetoch, ktoré sú určené na vyučovanie tohto predmetu, ktoré by mali byť vybavené podľa normatív pre trojročné odborné školy. Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, audiovizuálna sieň a pod.).

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky (schválené Národnou osvetovou radou Republiky Srbsko) a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre systematické uschopňovanie žiakov používať rôzne pramene vedomostí vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti *Jazyk*, *Literatúra* a *Jazyková kultúra* majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len rámcový (pre oblasť Jazyk okolo 30 hodín, pre Literatúru okolo 50 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 25 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

OBLASŤ: JAZYK

Program pre prvý ročník trojročnej strednej odbornej školy v oblasti *Jazyk* organizovaný je do piatich oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi učenia v tomto ročníku (podľa vzdelávacích štandardov). Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Všeobecné pojmy z jazyka: V tejto téme žiaci majú získať základné poznatky o jazyku ako spoločenskom jave a jazyku ako systému znakov. Tieto všeobecné poznatky, okrem všeobecno vzdelávacích hodnôt a významu, majú obľahčiť vyučovanie slovenského jazyka a obľahčiť osvojovanie si učiva zo srbského a cudzích jazykov.

Dejiny spisovného jazyka u Slovákov: V rámci tejto témy žiaci vyučovanie jazyka funkcionálne nadväzujú pri vyučovaní literatúry. Napríklad, textom Juraja Fándlyho *Slovenski včelár* treba nadviazať na učivo prvého slovenského spisovného jazyka.

Rozvrstvenie jazyka: Základné tvary slovenských nárečí treba spojiť s jazykom zodpovedajúcich literárnych diel alebo filmových stvárneniach (napr. na ilustráciu stredoslovenského nárečia v diele Jána Čajaka ml. *Zypa Cupák* sa môžu zobrať ilustrácie z literárneho diela alebo filmu a pod.).

Fonetika (s fonológiou a morfológiou): Hlasovú artikuláciu v slovenčine treba porovnávať so srbským a cudzím jazykom, ktorý je žiakom známy. Tiež treba žiakom upútať pozornosť na dôležitosť správnej artikulácie hlások vo výslovnosti pri ústnom vyjadrovaní. Vzhľadom na to, že si žiaci základné vedomosti o väčšine hláskoslovných zmien už osvojili na úrovni základnej školy, osobitnú pozornosť treba venovať normatívnym riešeniam, a to v tých prípadoch, kde sa najčastejšie robia chyby.

Rytmický zákon: Keďže žiaci nadobudnú základné poznatky na základnej škole, učivo treba nacvičovať a prehlbovať výnimkami z rytmického zákona.

OBLASŤ: LITERATÚRA

Program pre prvý ročník strednej odbornej trojročnej školy v oblasti *Literatúra* je rozdelený do siedmich oblastí/tém a zosúladený je so vzdelávacími výkonmi pre tento ročník (a so vzdelávacími štandardmi).

Literatúra ako umenie slova: V tejto téme sa žiaci oboznámia s pojmom a druhmi umenia, spoznajú literatúru ako umenie slova a budú ju porovnávať s inými druhmi umenia. Odporúča sa porovnávať rozdielne prostriedky vyjadrovania (slovo, tón, zvuk, forma,...)

Čítanie a prieskum literatúry: V rámci tejto témy sa žiakom poskytuje známy prístup k literárnemu dielu nadviazať s vedami o literatúre. Ponúkajú sa nasledujúce témy, ako možnosť: literárne dielo ako estetický predmet – štruktúra literárneho diela, čitateľovo vnímanie a vplyv literárneho diela na čitateľa. Predpokladané obsahy by mali umožniť čítať a analyzovať literárne dielo s porozumením literárneho žánru, literárnej doby a kultúrnej tradícii. Žiaci sa oboznamujú s primárnymi a sekundárnymi prameňmi, ktoré majú vplyv na prieskum literárneho diela. Uvádzajú sa aj pojem, aj druhy literárnej vedy (literatúra ako predmet teórie literatúry, dejín literatúry a literárnej kritiky).

Literárne druhy a žánre: Systematizujú sa a na príkladoch sa precvičujú a prehlbujú vedomosti získané na základnej škole: lyrické, epické a dramatické umenie; lyrická báseň, epická báseň, umelecká poviedka, román, dráma.

Staroveká literatúra: Význam a hodnota starovekej literatúry (tematika, charakteristiky a prínos kultúrnemu dedičstvu). Epos v starovekej literatúre (úloha mýtu v názore na svet, tematika eposu, homérovské eposy). Biblický svet (význam a ponaučenie). Dôležité je učivo podávať v nadväznosti na učivo z dejín a dejín umenia s literárnou tvorbou stredovekého umenia.

Ľudová slovesnosť: Charakteristiky a vlastnosti ľudovej slovesnosti. Klasifikácia literárnych druhov ľudovej slovesnosti. Štruktúra ľudovej rozprávky. Charakteristiky rozprávok (môžno porovnávať mýtus a rozprávku).

Stredoveká literatúra: Slovenská kultúra a literatúra v stredoveku. Umelecké/literárne hodnoty slovenskej stredovekej literatúry. Vlastnosti a druhy slovenskej stredovekej literatúry.

Humanizmus a renesancia: Humanizmus a renesancia v literatúre a v umení. Význam humanizmu a renesancie na rozvoj európskej kultúry a civilizácie. Rozdiely a podobnosti s minulými obdobiami.

Oblasti/témy sledujú nasledujúce obsahy: literárne diela na spracovanie a výberové obsahy.

Všetko, čo sa číta a spracúva vo vyučovaní literatúry, považujeme za lektúru. Diela, na čítanie ktorých je potrebné viac času, sa považujú za domáce čítanie. Na čítanie týchto diel je potrebné viac času, aby sa potom žiaci mohli zapojiť do aktívnej interpretácii diela na hodinách slovenského jazyka. Toto treba brať do úvahy pri plánovaní poradia a rozsahu vyučovacích hodín, lebo si domáce čítanie vyžaduje podrobný projektový výskum. Za pomoci úloh o čítaní s prieskumom, ktoré sa plánujú dlhodobo, sa žiaci postupne pripravujú pre prácu na hodine, čo zvýhodňuje aj vyučovací princíp ekonomickosti.

Prehlbujú sa vedomosti o literárno-teoretických pojmoch, ktoré sa spracovali na základnej škole a postupne sa uvádzajú nové pojmy. Spracované pojmy získavajú nový historický kontext a nové pojmy sa uvádzajú za cieľom posilneniť receptívnu uschopnenosť. Program vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry predpokladá spracovanie a upevňovanie nasledovných pojmov:

– **Lyrika**: vlastnosti lyrického diela, lyrická a lyricko-epická báseň; druhy lyrickej poézie; lyrický subjekt.

– **Epika**: vlastnosti epického diela; rozdelenie epickej literatúry: epos, balada, epický hrdina; poviedka, novela, román; mýtus/legenda/povesť, rozprávka; ľudové rozprávanie v prvej a tretej osobe; opisovanie (deskripcia), dialóg, monológ, vnútorný monológ; rozprávač, retrospektívne a chronologické rozprávanie; retardácia, epizóda, digresia.

– **Dráma**: Vlastnosti dramatického umenia, Rozdelenie dramatického umenia: tragédia, komédia, činohra.

– **Metrika**: rytmus, verš, viazaný a voľný verš; druhy veršov; strofa, druhy strof, druhy rýmu; obkročný.

– **Štylistika**: pojem štýlu, štylistické prostriedky, metafora, personifikácia, symbol.

– **Ďalšie pojmy**: evanjelium, životopis svätých; citát, parafráza, poznámka pod čiarou; humanizmus, renesancia; beletria.

Zo 105 hodín, na ktorých sa realizuje vyučovanie slovenského jazyka sa navrhuje na 50 hodinách spracovanie, upevňovanie a systematizácia obsahov z literatúry. Keďže je úhrnný počet literárnych diel na spracovanie 13, okrem ktorých si žiaci a učitelia volia z troch ešte dva odporúčané obsahy (podľa záujmov a schopností žiakov), tak úhrnný počet 15 diel umožňuje dynamickosť spracovania každého obsahu na dvoch, prípadne troch školských hodinách. Niektoré literárne diela si budú vyžadovať jednu hodinu, iné zase dve až tri hodiny, pričom učiteľ určuje dynamiku spracovania, upevňovania a systematizácie učiva zapájajúc do toho aj rôzne druhy spracovania (interpretáciu, znázorňovanie a úvahu), ako aj prelínanie učebných obsahov z literatúry s obsahmi jazyka (napr. keď ide o dejiny vývoja jazyka, mali by sa čítať a spracovať literárne diela: zo stredovekej literatúry). Ďalšie odporúčanie pre učiteľa sa vzťahuje na komparatívne nadväzovanie a tlmočenie textov, ktoré sú z rôznych historických, kultúrnych a žánrových rámcov (napr. porovnávanie tunajšej epickej tradície so sumérsko-babylonskou, helenistickou, slovanskými atď.; porovnávanie štruktúry a motívov v eposoch, ľudových rozprávkach a biblických príbehoch, atď.). Osobitnú pozornosť by mal učiteľ venovať poukazovaniu na rozdiely medzi kanonickými dielami národnej a svetovej literatúry a dominantných súčasných foriem umeleckého vyjadrenia a prezentovania (súčasný román, dramatizovaný text; film, animovaný film, komiks, v divadelných predstaveniach, historicko-vzdelávacích obsahoch na televízii a na internete, atď.).

Žiaci sa oboznamujú s plánom, obsahmi a spôsobom práce predmetu. Žiakom sa poukazuje na dôležitosť plánovania a pripravovania sa na každú hodinu spracovania literárnych diel (čítanie a analýza literárnych diel, používanie učebníc, primárnych a sekundárnych prameňov na analýzu a výklad literárneho diela.

Literárne dielo sa do vyučovania uvádza zážitkovým a bádateľským čítaním, pripravenými úlohami a výskumnou a projektovou činnosťou.

Úrovne spracovania: Analýza literárneho diela sa môže plánovať a realizovať na rôznych úrovniach (recenzia, zobrazenie, interpretácia).

Práca na hodine: Literárne javy, termíny a pojmy sa spracujú na vopred plánovaných literárnych dielach. V priamej práci, uplatňujúc popredné didaktické princípy a pracovné zásady sa používajú informačné, logické a špeciálne (odborné) metódy. Metodická adekvátnosť a jednotnosť teoretických a praktických postupov sú podstatné pre úspešné vyučovanie literatúry; literárno-teoretické poznatky sa tlmočia ako pojmy v konkrétnych umeleckých dielach a poznatky o nich sa rozvíjajú a zdokonaľujú.

Rozvoj čitateľských kompetencií: Žiaci sa uschopňujú na aktívne použitie každého druhu a spôsobu čítania (zážitkové, výskumné, výrazné a interpretačné, čítania nahlas, čítanie s robením si poznámok, čítanie v sebe), predovšetkým pre sústredené čítanie s pôžitkom a porozumením a hodnotením prečítaného literárneho diela.

Kreatívne aktivity pri analýze literárneho diela: Okrem čítania, ako prvotnej kreatívnej aktivite, vo vyučovacom procese sa organizujú aj početné kreatívne aktivity pri spracovaní literárnych diel. Prostredníctvom tých aktivít sa rozširuje záujem žiakov o literatúru, literárne diela a autorov, prehlbujú sa a dopĺňajú čitateľské záujmy a zdokonaľujú čitateľské kompetencie. Kreatívne aktivity sa realizujú v ústnej podobe (hovorové cvičenia, diskusie, rozhovory, monológy, prednes a prednes spamäti), v písomnej podobe (písaním prác, domácich úloh) a kombinovanou podobou (referovanie a prezentovanie).

Voliteľné obsahy dopĺňajú povinný program. Učiteľ je povinný spolu so žiakmi pri spracovaní literárnych diel z povinného programu spracovať dve ďalšie výberové diela.

Hodnotenie pokroku žiakov je kontinuované a systematické. Hodnotí sa aktivita žiakov pri prípravnej fáze práce a počas práci na hodine, účasť v práci pri analýze literárneho diela, časté

hlásenie sa, kvalita odpovede, originalita a argumentovanie postojov, rešpekt iných názorov a postojov, vzťah k práci, schopnosť uplatnenia teoretických vedomostí v konkrétnom pracovnom ovzduší. Hodnotenie zahŕňa aj písomné vyjadrovanie (domáce úlohy viažuce sa ku konkrétnym literárnym dielam; na ročnej úrovni do 3 domáce úlohy). Za účelom hodnotenia môžno plánovať aj testovanie žiakov, aby sa získal bezprostredný prehľad získaných vedomostí žiakov.

OBLASŤ: JAZYKOVÁ KULTÚRA

Program pre prvý ročník gymnázií z oblasti *Jazyková kultúra* sa má organizovať tak, aby zahŕňal štyri zručnosti: písomný a ústny prejav (ako produktívny) a počúvanie a čítanie (ako receptívny). Príprava na vypracovanie písomnej práce, písanie a oprava písomnej práce zahŕňa šesť hodín, po tri hodiny na každú písomnú prácu.

Príprava na písomnú prácu je kontinuovaná aktivita a neobmedzuje sa len na jednu hodinu (pred písomnou prácou).

Čítanie a porozumenie prečítaného textu zahŕňa nielen literárne, ale aj iné druhy textov so spoznávaním explicitných a implicitne zadaných informácií v tých textoch a odhaľovaním súvislostí medzi elementárnymi obsahmi.

Vyučovanie a učenia jazyka a jazykovej kultúry sa realizuje v predmetnej celistvosti s vyučovaním literatúry. Žiakom sa odporúča ponúkať preklady textov rôznych štýlov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka sa odporúča:

– všímať si určité jazykové javy na určitých príkladoch opierajúc sa aj o jazykové cítenie žiakov;
– uplatnenie pravopisných noriem;
– cvičenie;
– používanie tabuľkových prehľadov;
– vypracovanie, schém a grafikonov;
– budovanie zvyku u žiakov používať hodnotnú literatúru, jazykové príručky, slovníky, lexikóny.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЊВНОСТ
HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST
U ČETVEROGODIŠNJOJ SREDNJOJ STRUKOVNOJ ŠKOLI

Naziv predmeta:	**HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**
Godišnji fond sati:	**105 / 3 sata tjedno**
Razred:	**Prvi**
Ciljevi učenja predmeta:	– proširivanje i produbljivanje znanja o hrvatskome standardnom jeziku; – razvijanje i njegovanje jezične kulture, pridržavanje pravila hrvatskoga standardnog jezika u usmenome i pisanome izražavanju; – poticanje učenika na usavršavanje slušanja, govorenja, pisanja i čitanja, kao i njegovanje kulture dijaloga; – osposobljavanje za efikasno komuniciranje; – osposobljavanje učenika za korištenje stručne literature i jezičnih priručnika; – produbljivanje i proširivanje znanja o hrvatskoj i svjetskoj književnosti; – osposobljavanje za interpretaciju književnih tekstova; – unapređivanje književnih znanja i čitalačkih vještina; – upoznavanje i proučavanje reprezentativnih djela hrvatske i svjetske književnosti, književnih žanrova, književnopovijesnih pojava i procesa u književnosti; – unapređivanje znanja o vlastitoj kulturi i kulturama drugih naroda;

	– razvijanje humanističkoga i književnoga obrazovanja i odgoja na reprezentativnim djelima hrvatske i svjetske kulturne baštine; – upućivanje učenika na istraživački i kritički odnos prema književnosti; – osiguravanje funkcionalnih znanja iz teorije i povijesti književnosti; – razvijanje trajnoga zanimanja za nova saznanja.

TEMA I OKVIRNI BROJ SATI	**CILJ**	**ISHODI** **Nakon obrađene teme učenik će biti sposoban:**	**PREPORUČENI SADRŽAJI PO TEMAMA**	**UPUTA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA**
1. TEMA **JEZIK I KOMUNIKACIJA** **24 sata**	• Upoznavanje učenika s elementima jezične komunikacije i s obilježjima hrvatskoga standardnog jezika; promatranje hrvatskoga jezika kao materinskoga, drugoga i stranoga jezika; pisanje obavijesnih tekstova; proučavanje leksikologije.	• opisivati i pripovijedati u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • čitati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati tekstove opisnoga i pripovjednoga diskursa u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • objašnjavati morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjivati znanja pri oblikovanju teksta; • opisivati značenjske odnose među riječima pomoću rječnika; • opisivati razliku između hrvatskoga jezika kao sustava govora i hrvatskoga standardnog jezika; • tumačiti utjecaj medijskih tekstova na svakodnevni život primatelja.	– Kiša (enciklopedijska natuknica) – Danijel Dragojević, *Kiša* (pjesma u prozi) – obavijest – vijest – poslovno izvješće – promotivni tekst – intervju – znanstveno-popularni članak	• Na početku teme učenike upoznati s ciljevima i ishodima nastave/učenja, planom rada i načinima ocjenjivanja **Mjesto realizacije** • Teorijska nastava realizira se u učionici. **Preporuke za realizaciju nastave i učenja** • Prilikom obrade dramskoga djela pogledati snimke kazališnih predstava, a nakon toga razgovarati o dramskome tekstu i njegovoj kazališnoj realizaciji. • Prilikom obrade lirskih pjesama poslušati zvučne snimke s interpretacijama poznatih hrvastkih umjetnika. • Povezati obrađena književna djela i ulomke s ostalim umjetnostima. **Praćenje i vrednovanje**

2. TEMA PRIPOVIJEDANJE 22 sata	• Upoznavanje učenika s jezičnim i strukturnim obilježjima životopisa/biografije i putopisa te njihovo pisanje, kao i pisanje velikoga početnoga slova u vlastitim imenima; proučavanje morfologije; upoznavanje s kraćim epskim vrstama.	• opisivati i pripovijedati u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • čitati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati tekstove opisnoga i pripovjednoga diskursa u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • objašnjavati morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjivati znanja pri oblikovanju teksta; • izražavati svoj literarni doživljaj i objašnjavati stav o književnome tekstu; • opisivati književni tekst prema temi i žanru. • prepoznavati i opisivati književni tekst u književnopovijesnome, društvenome i kulturnome kontekstu.	– Hrvoje Šalković, *Fiesta i siesta* – Vicente Azpitarte i José Manuel Puertas, *Luka Modrić: trnovit put do svjetske slave* – Raymond Carver, *Mišići, bicikli, cigarete* – Šenoino doba (dokumentarni film) **– August Šenoa, Prijan Lovro**	Vrednovanje ostvarenosti ishoda vršiti kroz: • praćenje ostvarenosti ishoda • testove znanja. **Okvirni broj sati po temama** • Jezik i komunikacija (**24 sata)** • Pripovijedanje **(22 sata)** • Tragedija **(15 sati)** • Srednji vijek i predrenesansa **(13 sati)** • Komedija **(18 sati)** • Hrvatsko srednjovjekovlje **(13 sati)**
3. TEMA TRAGEDIJA 15 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom antičke/grčke književnosti;	• opisivati i pripovijedati u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • čitati u skladu s određenom svrhom	– Jostein Gaarder, *Sofijin svijet* (ulomak: antika) – Mit o Edipu – Sofoklo, *Antigona*	

	proučavanje morfologije.	opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • objašnjavati morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjivati znanja pri oblikovanju teksta; • izražavati svoj literarni doživljaj i objašnjavati stav o književnome tekstu; • opisivati književni tekst prema temi i žanru; • prepoznavati i opisivati književni tekst u književnopovijesnome, društvenome i kulturnome kontekstu.		
4. TEMA SREDNJI VIJEK I PREDRENESANSA 13 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom srednjovjekovne književnosti i predrenesansne književnosti; proučavanje morfologije.	• čitati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • objašnjavati morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjivati znanja pri oblikovanju teksta; • izražavati svoj literarni doživljaj i objašnjavati stav o književnom tekstu; • opisivati književni tekst prema temi i žanru; • prepoznavati i opisivati književni tekst u književnopovijesnome, društvenome i kulturnome kontekstu; • opisivati tekstove popularne i visoke kulture i njihov utjecaj	– Jostein Gaarder, *Sofijin svijet* (srednji vijek) – Walter von der Vogelweide, *U očajnom raspoloženju* – Francesco Petrarca, *Sonet XLI.* (izbor) – Šiško Menčetić, *Prvi pogled* – August Šenoa, *Ribareva Jana* – Hladno pivo, *Pitala si me*	

		na vlastiti kulturni identitet.		
5. TEMA KOMEDIJA 18 sati	• Upoznavanje s poetikom hrvatske renesansne književnosti i njezinim najznačajnijim predstavnikom; proučavanje namjene i strukture govorenoga teksta; proučavanje riječi kao morfoloških i sintaktičkih jedinica.	• opisivati i pripovijedati u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • čitati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • objašnjavati morfosintaktička obilježja riječi u rečenici i primjenjivati znanja pri oblikovanju teksta; • izražavati svoj literarni doživljaj i objašnjavati stav o književnome tekstu. • opisivati književni tekst prema temi i žanru; • prepoznavati i opisivati književni tekst u književnopovijesnome, društvenome i kulturnome kontekstu.	– Marin Držić (dokumentarni film) **– Marin Držić, Novela od Stanca**	
6. TEMA HRVATSKO SREDNJOVJEKOVLJE 13 sati	• Upoznavanje s podrijetlom hrvatskoga jezika i početcima hrvatske pismenosti te najvažnijim tekstovima hrvatskoga srednjovjekovlja; klasifikacija književnosti.	• opisivati i pripovijedati u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • čitati u skladu s određenom svrhom	– dokumentarna serija *Hrvatski kraljevi*; 6. epizoda „Suton dinastije" – Bašćanska ploča – legenda o Zvonimirovoj smrti – Vladimir Nazor: izbor iz lirike – Amélie Nothomb, *Strah i trepet*	

		opisne i pripovjedne tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • opisivati razliku između hrvatskoga jezika kao sustava govora i hrvatskoga standardnog jezika; • izražavati svoj literarni doživljaj i objašnjavati stav o književnome tekstu; • opisivati književni tekst prema temi i žanru; • prepoznavati i opisivati književni tekst u književnopovijesnome, društvenome i kulturnome kontekstu; • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom.		

Ključni pojmovi sadržaja: jezik i komunikacija; hrvatski standardni jezik i narječja; obavijesni tekstovi; putopis i biografija; leksikologija; veliko početno slovo; kraće epske vrste; klasična ili antička književnost; srednjovjekovna književnost; humanizam, predrenesansa i renesansa; usmena književnost; početci hrvatske pismenosti; klasifikacija književnosti; morfologija; sintaksa.

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЊВНОСТ

1. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E TRETË TË SHKOLLËS SË MESME TEKNIK I KOMUNIKACIONIT

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E TRETË**

Fondi vjetor i orëve	**94 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson

lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e tretë)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATet** Sipas temës së kryer / fusha Nxënësi është në gjendje që:	**Permbajtja**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E	• ndërton dhe zhvillon njohuri të reja rreth gramatikës dhe leksikologjisë përmes studimit të funksionit dhe ndikimit të tyre në tekstet qëlexon; • përdor njohuritë gramatikore dhe leksikore gjatë të folurit dhe të shkruarit për të arritur qëllime ose efekte të caktuara; • dallon disa ndryshime mes gjuhës së folur dhe gjuhës së shkruar, mes	– Gjuha shqipe gjuhë indoevropiane (Model I dhe II) – Teza ilire për gjuhën shqipe (Model I dhe II) – Teksti argumentues skema dhe struktura, elemntet, llojet e argumenteve

di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-	regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve dhe gjuhës standarde; • zotëron rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe; • shkruan saktë, pa gabime, dhe argumenton mënyrën e të shkruarit, duke cituar rregullat drejtshkrimore; • përdor me saktësi terminologjinë gjuhësore në diskutime gjatë të folurit dhe kur shkruan. • përdor strategjitë e të lexuarit dhe bën identifikimin e tipareve të formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor organizuesit grafikë në funksion të procesit të të kuptuarit të tekstit, parafrazon dhe përmbledh tekstet e punuara; • kupton tekste të llojeve të ndryshme; • zbulon kuptimin e fjalës duke hetuar mbi origjinën e saj, analizon dhe interpreton kuptimet e dyta dhe të figurshme që merr fjala brenda një konteksti; • përdor materiale udhëzuese dhe gjurmon në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasurua rfjalorin; • analizon tema të ndryshme, duke zbuluar gjuhën e figurshme të tekstit; • identifikon faktin dhe opinionin në tekste të ndryshme; • realizon punë kërkimore; • përzgjedh informacione për qëllime të ndryshme;	– Përemri, Përemri vetor (Model I dhe II) – Përemri vetevetor (Model I dhe II) – Përemri dëftor (Model I dhe II) – Artikulli i gazetës, kryeartikulli, reklama – Përemri pronor – Eseja argumentuese – Përemri i pacaktuar – Eseja letrare – Thonjëzat, kllapat, shumëpikëshi – Eseja historike – Përemri lidhor, pyetës – Eseja filozofike – Ndajfolja, shkallët dhe shprehjet ndajfoljore – Parafjala – Lidhëzat (bashkë dhe nënrenditëse) – Relacioni – Procesverbali – Shkrimi i fjalëve njësh dhe ndaras si dhe me vizë në mes – Letra zyrtare – Curriculum vitae – Klasifikimi i gjymtyrëve të dyta – Llojet e teksteve (informues, shpjegues) – Shkrimi i ligjeratës së drejtë

gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj.	vlerëson informacionin e përzgjedhur nga të tjerët, përmbledh materiale të ndryshme, si dhe nxjerr përfundime.	dhe të zhdrejtë (kthimi nga e drejta në të zhdrejtë dhe anasjelltas) – Dallimi mes tekstit letrar dhe joletrar – Kronika (historike) – Kundrinorët – Autobiografia, Ditari, Letra personale – Rrethanorët – Teksti përshkrues, lloji, skema, karakteristika – Përcaktorët – Përshkrimi i njerëzve, objekteve, vendeve, mjediseve, imazheve – Përcaktori kallëzuesor – Sinonimet, antonimet, homonimet – funksioni
2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor,		

pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri-toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di		

anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë		

fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe	• analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti në prozë, si: temat dhe motivet, idetë, përshkrimin e kohës dhe mjedisit, rrëfimtarin, marrëdhëniet ndërmjet personazheve, fabulën dhe subjektin; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti poetik, si: motivet kryesore, përdorimin e gjuhës, figuracionin, rimën, ritmin, llojet e strofës etj.; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti dramatik, si: trajtimin e temës, konfliktet e përshkruara në vepër, analizën e marrëdhënieve ndërmjet personazheve etj.; • dallon gjinitë kryesore, si dhe tiparet e çdo gjinie letrare; • interpreton dhe analizon zhvillimin historik të gjinive letrare; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve epike, si: poema epike, miti, legjenda, përralla, tregimi, novela, romani; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve lirike, si: elegjia, himni, soneti, lirika moderne; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve dramatike, si: tragjedia, komedia, drama;	**– Romantizmi në letërsi** – Lëvizja "Stuhi dhe vrull" – "Stuhi dhe vrull" – Gëte, gjeniu krijues – Analizë "Fausti" – Koment "Natë" – V. Hygo – Pena e artë e romantizmit – Analizë "Katedralja e Parisit" – Koment "Esmeealda" – Ese letraro – filozofike – Xh. Bajron, poeti i lirisë – Analizë "Shtegtimet e Çajld Haroldit" – Koment "Shqiperia dhe shqiptarët" **– Letërsia romantike shqiptare** – Studim teksti "Shqipëria çka qenë ç'është e çdo të bëhetë?, S. Frashëri – Jeronim de Rada, jeta dhe vepra – Analizë "Këngët e Milosaos" – Studim "Këngët e Milosaos"

veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon	• dallon figurat e kuptimit, si: krahasimi, personifikimi, antiteza, kontrasti, hiperbola, simboli, paralelizmi figurativ; • dallon figurat e shqiptimit poetik, si: pyetja retorike, pasthirrma, apostrofa, epanastrofeja, aliteracioni; • dallon figurat e fjalëve dhe të shprehjeve, si: metafora, metonimia, sinekdoka, ironia, sarkazma, alegoria, eufemizmi; • rrëfen subjektin duke e ilustruar me detaje dhe shembuj nga teksti ose fragmenti; • përcakton dhe analizon fabulën e një teksti; • analizon ngjarjet kryesore të një teksti; • dallon ngjarjet që shënojnë hyrjen, pikën e lidhjes, zhvillimin, pikën kulmore, zgjidhjen, si dhe shpjegon funksionin dhe rëndësinë e tyre; • dallon konfliktin/et në një tekst dhe shpjegon mënyrën se si zgjidhen ato në vepër; • analizon rolin e didaskalive në tekste dramatike; • analizon personazhet duke u bazuar në përshkrimet e autorit dhe mendimet, fjalët, veprimet, bindjet etj.; • evidenton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet personazheve (karakteri, sjelljet etj.); • dallon llojet e personazheve (reale, historike, të trilluara, mitologjike, të	– Naim Frashëri – vepra – Analizë "Lulet e veresë" – Studim teksti "Fjalët e qiririt" **– Realizmi** – Balzaku – jeta dhe vepra – Analizë "Xha Gorio" – Koment "Vdekja e Gorioit" – Gustav Flober – jeta dhe vepra – Analizë "Zonja Bovari" + koment – Fjodor Dostoevski, jeta dhe vepra – Analizë "Vëllezërit Karamazovë" – Koment "Paradoksi mbi lirinë e zgjedhjes" **– Simbolizmi në letërsi** – Sharl Bodler, poet i nëmur – Analizë "Lulet e së keqes" + koment **Lektura shtëpiake:** *1. Xh. Bajron – Çajld Harold* *2. Jeronim de Rada – Këngët e Milosaos* *3. Naim Frashëri – Bagëti e Buqësia* *4. Sami Frashëri – Besa* *5. Onore Balzak – Xha Gorio* *6. Sharl Bodler – Lulet e së keqes* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me*

edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv.	jashtëzakonshme, kryesore, dytësore); • përshkruan dhe analizon mjedisin dhe kohën në një vepër letrare; • veçon mjetet artistike që përdor autori për të dhënë mjedisin dhe kohën; • analizon gjendjen emocionale që krijohet nga mjedisi, koha apo rrethanat e një tekst; • dallon temën dhe motivet e një teksti; • analizon dhe shpjegon mënyrën që zgjedh autori për të shtjelluar një temë ose një motiv të caktuar; • veçon tiparet e stilit dhe analizon e shpjegon se si ndikojnë ato te lexuesi dhe në tekst, si p.sh.:gjuha (p.sh., zgjedhja e fjalëve); • përdorimi i gjuhës së figurshme (krahasimi, metafora, personifikimi, simboli, epanastrofeja hiperbola, ironia etj.); • muzikaliteti (ritmi, rima, strofa, aliteracioni, onomatopeja, asonanca etj.); • rrëfimtari dhe veta e rrëfimit (veta e parë, veta e tretë);	*planin dhe programin për klasën e tretë të Gjimnazit.*
2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i		

argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan	• merr pjesë në diskutime për tema të ndryshme, mbështet ose kundërshton një pozicion të caktuar, merr në konsideratë qëllimin, audiencën dhe situatën në një diskutim, si dhe përmbledh përfundimet e një diskutimi; • dallon karakteristikat e gjuhës së folur si një formë komunikimi, si dhe krahason përdorimet e kësajgjuhe në shkollë dhe në komunitet; • realizon prezantime të ndryshme me gojë, përdor strategjitë e duhura për të përmbushur qëllimin që ka dhe, për të tërhequr vëmendjen dhe interesin e audiencës, respekton kohën gjatë prezantimit; • përdor TIK-un për të realizuar prezantime të ndryshme, sidomos në situata formale. • përdor strategjitë e të dëgjuarit dhe kupton tekste të llojeve të ndryshme;	Gjuha e medies; Gazeta; Publiciteti, reklama; Tekstet e digjitalizuara.

ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton)	• analizon tiparet e formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor material udhëzuese dhe hulumton në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasuruar fjalorin; • përdor, në mënyrë efektive, programet e TIK-ut për të komunikuar dhe për të bashkëpunuar me bashkëmoshatarët gjatë procesit të të nxënit, duke përfshirë edhe të nxënit në distancë; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; • është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor.		
2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij		

rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e		

gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njihurive është: Letërsi – 38 orë, Gjuhë – 36 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 94 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset,

mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojëplanet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësusei pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanësrisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jofikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korelaciont të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozura obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të

planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të ledhen tamatikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Granmatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshem në jetën e përditshemsi pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrënkryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të thaksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidheje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshem të përpunhen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku mdonjherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregulat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimitme SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit. . Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cislësisë dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe meshkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të tekstevenë temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në kët moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht nëmënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të

shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas intersimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjeës e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimii drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mire dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

2. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E TRETË TË SHKOLLËS SË MESME TEKNIK I MAKINERISË – KONSTRUKTIMI ME KOMPJUTER

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E TRETË**
Fondi vjetor i orëve	**96 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të

interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e tretë)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATet** Sipas temës së kryer / fusha Nxënësi është në gjendje që:	**Permbajtja**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe	• ndërton dhe zhvillon njohuri të reja rreth gramatikës dhe leksikologjisë përmes studimit të funksionit dhe ndikimit të tyre në tekstet qëlexon; • përdor njohuritë gramatikore dhe leksikore gjatë të folurit dhe të shkruarit për të arritur qëllime ose efekte të caktuara; • dallon disa ndryshime mes gjuhës së folur dhe gjuhës së shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve dhe gjuhës standarde;	– Gjuha shqipe gjuhë indoevropiane (Model I dhe II) – Teza ilire për gjuhën shqipe (Model I dhe II) – Teksti argumentues skema dhe struktura, elemntet, llojet e argumenteve – Përemri, Përemri vetor (Model I dhe II) – Përemri vetevetor (Model I dhe II)

për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar.	• zotëron rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe; • shkruan saktë, pa gabime, dhe argumenton mënyrën e të shkruarit, duke cituar rregullat drejtshkrimore; • përdor me saktësi terminologjinë gjuhësore në diskutime gjatë të folurit dhe kur shkruan. • përdor strategjitë e të lexuarit dhe bën identifikimin e tipareve të formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor organizuesit grafikë në funksion të procesit të të kuptuarit të tekstit, parafrazon dhe përmbledh tekstet e punuara; • kupton tekste të llojeve të ndryshme; • zbulon kuptimin e fjalës duke hetuar mbi origjinën e saj, analizon dhe interpreton kuptimet e dyta dhe të figurshme që merr fjala brenda një konteksti; • përdor materiale udhëzuese dhe gjurmon në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasurua rfjalorin; • analizon tema të ndryshme, duke zbuluar gjuhën e figurshme të tekstit; • identifikon faktin dhe opinionin në tekste të ndryshme; • realizon punë kërkimore; • përzgjedh informacione për qëllime të ndryshme;	– Përemri dëftor (Model I dhe II) – Artikulli i gazetës, kryeartikulli, reklama – Përemri pronor – Eseja argumentuese – Përemri i pacaktuar – Eseja letrare – Thonjëzat, kllapat, shumëpikëshi – Eseja historike – Përemri lidhor, pyetës – Eseja filozofike – Ndajfolja, shkallët dhe shprehjet ndajfoljore – Parafjala – Lidhëzat (bashkë dhe nënrenditëse) – Relacioni – Procesverbali – Shkrimi i fjalëve njësh dhe ndaras si dhe me vizë në mes – Letra zyrtare – Curriculum vitae – Klasifikimi i gjymtyrëve të dyta – Llojet e teksteve (informues, shpjegues) – Shkrimi i ligjeratës së drejtë dhe të zhdrejtë (kthimi nga e drejta në të zhdrejtë dhe anasjelltas)

		– Dallimi mes tekstit letrar dhe joletrar – Kronika (historike) – Kundrinorët – Autobiografia, Ditari, Letra personale – Rrethanorët – Teksti përshkrues, lloji, skema, karakteristika – Përcaktorët – Përshkrimi i njerëzve, objekteve, vendeve, mjediseve, imazheve – Përcaktori kallëzuesor – Sinonimet, antonimet, homonimet – funksioni
2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e	vlerëson informacionin e përzgjedhur nga të tjerët, përmbledh materiale të ndryshme, si dhe nxjerr përfundime.	

mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri-toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e		

zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes.		
2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e		

sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme.	• analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti në prozë, si: temat dhe motivet, idetë, përshkrimin e kohës dhe mjedisit, rrëfimtarin, marrëdhëniet ndërmjet personazheve, fabulën dhe subjektin; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti poetik, si: motivet	**– Romantizmi në letërsi** – Lëvizja "Stuhi dhe vrull" – "Stuhi dhe vrull" – Gëte, gjeniu krijues – Analizë "Fausti" – Koment "Natë"

2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë,	kryesore, përdorimin e gjuhës, figuracionin, rimën, ritmin, llojet e strofës etj.; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti dramatik, si: trajtimin e temës, konfliktet e përshkruara në vepër, analizën e marrëdhënieve ndërmjet personazheve etj.; • dallon gjinitë kryesore, si dhe tiparet e çdo gjinie letrare; • interpreton dhe analizon zhvillimin historik të gjinive letrare; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve epike, si: poema epike, miti, legjenda, përralla, tregimi, novela, romani; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve lirike, si: elegjia, himni, soneti, lirika moderne; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve dramatike, si: tragjedia, komedia, drama; • dallon figurat e kuptimit, si: krahasimi, personifikimi, antiteza, kontrasti, hiperbola, simboli, paralelizmi figurativ; • dallon figurat e shqiptimit poetik, si: pyetja retorike, pasthirrma, apostrofa, epanastrofeja, aliteracioni; • dallon figurat e fjalëve dhe të shprehjeve, si: metafora, metonimia, sinekdoka, ironia, sarkazma, alegoria, eufemizmi; • rrëfen subjektin duke e ilustruar me detaje dhe shembuj nga teksti ose fragmenti;	– V. Hygo – Pena e artë e romantizmit – Analizë "Katedralja e Parisit" – Koment "Esmeealda" – Ese letraro – filozofike – Xh. Bajron, poeti i lirisë – Analizë "Shtegtimet e Çajld Haroldit" – Koment "Shqiperia dhe shqiptarët" **– Letërsia romantike shqiptare** – Studim teksti "Shqipëria çka qenë ç'është e çdo të bëhetë?, S. Frashëri – Jeronim de Rada, jeta dhe vepra – Analizë "Këngët e Milosaos" – Studim "Këngët e Milosaos" – Naim Frashëri – vepra – Analizë "Lulet e veresë" – Studim teksti "Fjalët e qiririt" **– Realizmi** – Balzaku – jeta dhe vepra – Analizë "Xha Gorio" – Koment "Vdekja e Gorioit" – Gustav Flober – jeta dhe vepra

memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor.	• përcakton dhe analizon fabulën e një teksti; • analizon ngjarjet kryesore të një teksti; • dallon ngjarjet që shënojnë hyrjen, pikën e lidhjes, zhvillimin, pikën kulmore, zgjidhjen, si dhe shpjegon funksionin dhe rëndësinë e tyre; • dallon konfliktin/et në një tekst dhe shpjegon mënyrën se si zgjidhen ato në vepër; • analizon rolin e didaskalive në tekste dramatike; • analizon personazhet duke u bazuar në përshkrimet e autorit dhe mendimet, fjalët, veprimet, bindjet etj.; • evidenton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet personazheve (karakteri, sjelljet etj.); • dallon llojet e personazheve (reale, historike, të trilluara, mitologjike, të jashtëzakonshme, kryesore, dytësore); • përshkruan dhe analizon mjedisin dhe kohën në një vepër letrare; • veçon mjetet artistike që përdor autori për të dhënë mjedisin dhe kohën; • analizon gjendjen emocionale që krijohet nga mjedisi, koha apo rrethanat e një tekst;	– Analizë "Zonja Bovari" + koment – Fjodor Dostoevski, jeta dhe vepra – Analizë "Vëllezërit Karamazovë" – Koment "Paradoksi mbi lirinë e zgjedhjes" **– Simbolizmi në letërsi** – Sharl Bodler, poet i nëmur – Analizë "Lulet e së keqes" + koment **Lektura shtëpiake:** *1. Xh. Bajron – Çajld Harold* *2. Jeronim de Rada – Këngët e Milosaos* *3. Naim Frashëri – Bagëti e Buqësia* *4. Sami Frashëri – Besa* *5. Onore Balzak – Xha Gorio* *6. Sharl Bodler – Lulet e së keqes* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e tretë të Gjimnazit.*
2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të	• dallon temën dhe motivet e një teksti; • analizon dhe shpjegon mënyrën që zgjedh autori për të shtjelluar një temë ose një motiv të caktuar;	

ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë	• veçon tiparet e stilit dhe analizon e shpjegon se si ndikojnë ato te lexuesi dhe në tekst, si p.sh.:gjuha (p.sh., zgjedhja e fjalëve); • përdorimi i gjuhës së figurshme (krahasimi, metafora, personifikimi, simboli, epanastrofeja hiperbola, ironia etj.); • muzikaliteti (ritmi, rima, strofa, aliteracioni, onomatopeja, asonanca etj.); • rrëfimtari dhe veta e rrëfimit (veta e parë, veta e tretë);	

letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar;	• merr pjesë në diskutime për tema të ndryshme, mbështet ose kundërshton një pozicion të caktuar, merr në konsideratë qëllimin, audiencën dhe situatën në një diskutim, si dhe përmbledh përfundimet e një diskutimi; • dallon karakteristikat e gjuhës së folur si një formë komunikimi, si dhe krahason përdorimet e kësajgjuhe në shkollë dhe në komunitet; • realizon prezantime të ndryshme me gojë, përdor strategjitë e duhura për të përmbushur qëllimin që ka dhe, për të tërhequr vëmendjen dhe interesin e audiencës, respekton kohën gjatë prezantimit; • përdor TIK-un për të realizuar prezantime të ndryshme, sidomos në situata formale. • përdor strategjitë e të dëgjuarit dhe kupton tekste të llojeve të ndryshme; • analizon tiparet e formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor material udhëzuese dhe hulumton në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasuruar fjalorin;	Gjuha e medies; Gazeta; Publiciteti, reklama; Tekstet e digjitalizuara.

2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit;	• përdor, në mënyrë efektive, programet e TIK-ut për të komunikuar dhe për të bashkëpunuar me bashkëmoshatarët gjatë procesit të të nxënit, duke përfshirë edhe të nxënit në distancë; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; • është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	
2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e		

tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta		

zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj.		

2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave;		
2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njihurive është: Letërsi – 38 orë, Gjuhë – 36 orë dhe Kultura e gjuhës – 22 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 96 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojëplanet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësusei pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanësrisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe

punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jofikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korelaciont të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozura obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të ledhen tamatikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Granmatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshem në jetën e përditshemsi pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrënkryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të thaksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidheje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshem të përpunhen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku mdonjherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregulat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimitme SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit. . Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cislësisë dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe meshkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të tekstevenë temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në kët moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht nëmënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas intersimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjeës e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimii drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mire dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

3. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E TRETË TË SHKOLLËS SË MESME TEKNIK I MAKINERISË ME DIRIGJIM KOMPJUTERIK

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E TRETË**
Fondi vjetor i orëve	**90 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe

përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e tretë)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATet** Sipas temës së kryer / fusha Nxënësi është në gjendje që:	**Permbajtja**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës.	• ndërton dhe zhvillon njohuri të reja rreth gramatikës dhe leksikologjisë përmes studimit të funksionit dhe ndikimit të tyre në tekstet qëlexon; • përdor njohuritë gramatikore dhe leksikore gjatë të folurit dhe të shkruarit për të arritur qëllime ose efekte të caktuara; • dallon disa ndryshime mes gjuhës së folur dhe gjuhës së shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve dhe gjuhës standarde; • zotëron rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe; • shkruan saktë, pa gabime, dhe argumenton mënyrën e të shkruarit, duke cituar rregullat drejtshkrimore; • përdor me saktësi terminologjinë gjuhësore	– Gjuha shqipe gjuhë indoevropiane (Model I dhe II) – Teza ilire për gjuhën shqipe (Model I dhe II) – Teksti argumentues skema dhe struktura, elemntet, llojet e argumenteve – Përemri, Përemri vetor (Model I dhe II) – Përemri vetevetor (Model I dhe II) – Përemri dëftor (Model I dhe II) – Artikulli i gazetës, kryeartikulli, reklama – Përemri pronor – Eseja argumentuese

	në diskutime gjatë të folurit dhe kur shkruan. • përdor strategjitë e të lexuarit dhe bën identifikimin e tipareve të formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor organizuesit grafikë në funksion të procesit të të kuptuarit të tekstit, parafrazon dhe përmbledh tekstet e punuara; • kupton tekste të llojeve të ndryshme;	– Përemri i pacaktuar – Eseja letrare – Thonjëzat, kllapat, shumëpikëshi – Eseja historike – Përemri lidhor, pyetës – Eseja filozofike – Ndajfolja, shkallët dhe shprehjet ndajfoljore – Parafjala – Lidhëzat (bashkë dhe nënrenditëse) – Relacioni – Procesverbali – Shkrimi i fjalëve njësh dhe ndaras si dhe me vizë në mes – Letra zyrtare – Curriculum vitae
2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të	• zbulon kuptimin e fjalës duke hetuar mbi origjinën e saj, analizon dhe interpreton kuptimet e dyta dhe të figurshme që merr fjala brenda një konteksti; • përdor materiale udhëzuese dhe gjurmon në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasurua rfjalorin; • analizon tema të ndryshme, duke zbuluar gjuhën e figurshme të tekstit; • identifikon faktin dhe opinionin në tekste të ndryshme; • realizon punë kërkimore; • përzgjedh informacione për qëllime të ndryshme;	– Klasifikimi i gjymtyrëve të dyta – Llojet e teksteve (informues, shpjegues) – Shkrimi i ligjeratës së drejtë dhe të zhdrejtë (kthimi nga e drejta në të zhdrejtë dhe anasjelltas) – Dallimi mes tekstit letrar dhe joletrar – Kronika (historike) – Kundrinorët – Autobiografia, Ditari, Letra personale

gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin	vlerëson informacionin e përzgjedhur nga të tjerët, përmbledh materiale të ndryshme, si dhe nxjerr përfundime.	– Rrethanorët – Teksti përshkrues, lloji, skema, karakteristika – Përcaktorët – Përshkrimi i njerëzve, objekteve, vendeve, mjediseve, imazheve – Përcaktori kallëzuesor – Sinonimet, antonimet, homonimet – funksioni

fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri-toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa).		

2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore;		

dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore.	• analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti në prozë, si: temat dhe motivet, idetë, përshkrimin e kohës dhe mjedisit, rrëfimtarin, marrëdhëniet ndërmjet personazheve, fabulën dhe subjektin; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti poetik, si: motivet kryesore, përdorimin e gjuhës, figuracionin, rimën, ritmin, llojet e strofës etj.; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti dramatik, si: trajtimin e temës, konfliktet e përshkruara në vepër, analizën e marrëdhënieve ndërmjet personazheve etj.; • dallon gjinitë kryesore, si dhe tiparet e çdo gjinie letrare;	**– Romantizmi në letërsi** – Lëvizja "Stuhi dhe vrull" – "Stuhi dhe vrull" – Gëte, gjeniu krijues – Analizë "Fausti" – Koment "Natë" – V. Hygo – Pena e artë e romantizmit – Analizë "Katedralja e Parisit" – Koment "Esmeealda" – Ese letraro – filozofike – Xh. Bajron, poeti i lirisë – Analizë "Shtegtimet e Çajld Haroldit"

2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike.	• interpreton dhe analizon zhvillimin historik të gjinive letrare; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve epike, si: poema epike, miti, legjenda, përralla, tregimi, novela, romani; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve lirike, si: elegjia, himni, soneti, lirika moderne; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve dramatike, si: tragjedia, komedia, drama; • dallon figurat e kuptimit, si: krahasimi, personifikimi, antiteza, kontrasti, hiperbola, simboli, paralelizmi figurativ; • dallon figurat e shqiptimit poetik, si: pyetja retorike, pasthirrma, apostrofa, epanastrofeja, aliteracioni; • dallon figurat e fjalëve dhe të shprehjeve, si: metafora, metonimia, sinekdoka, ironia, sarkazma, alegoria, eufemizmi; • rrëfen subjektin duke e ilustruar me detaje dhe shembuj nga teksti ose fragmenti;	– Koment "Shqiperia dhe shqiptarët" **– Letërsia romantike shqiptare** – Studim teksti "Shqipëria çka qenë ç'është e çdo të bëhetë?, S. Frashëri – Jeronim de Rada, jeta dhe vepra – Analizë "Këngët e Milosaos" – Studim "Këngët e Milosaos" – Naim Frashëri – vepra – Analizë "Lulet e veresë" – Studim teksti "Fjalët e qiririt" **– Realizmi** – Balzaku – jeta dhe vepra – Analizë "Xha Gorio" – Koment "Vdekja e Gorioit" – Gustav Flober – jeta dhe vepra – Analizë "Zonja Bovari" + koment – Fjodor Dostoevski, jeta dhe vepra – Analizë "Vëllezërit Karamazovë" – Koment "Paradoksi mbi lirinë e zgjedhjes" **– Simbolizmi në letërsi** – Sharl Bodler, poet i nëmur

		– Analizë "Lulet e së keqes" + koment
2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë	• përcakton dhe analizon fabulën e një teksti; • analizon ngjarjet kryesore të një teksti; • dallon ngjarjet që shënojnë hyrjen, pikën e lidhjes, zhvillimin, pikën kulmore, zgjidhjen, si dhe shpjegon funksionin dhe rëndësinë e tyre; • dallon konfliktin/et në një tekst dhe shpjegon mënyrën se si zgjidhen ato në vepër; • analizon rolin e didaskalive në tekste dramatike; • analizon personazhet duke u bazuar në përshkrimet e autorit dhe mendimet, fjalët, veprimet, bindjet etj.; • evidenton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet personazheve (karakteri, sjelljet etj.); • dallon llojet e personazheve (reale, historike, të trilluara, mitologjike, të jashtëzakonshme, kryesore, dytësore); • përshkruan dhe analizon mjedisin dhe kohën në një vepër letrare; • veçon mjetet artistike që përdor autori për të dhënë mjedisin dhe kohën; • analizon gjendjen emocionale që krijohet nga mjedisi, koha apo rrethanat e një tekst; • dallon temën dhe motivet e një teksti; • analizon dhe shpjegon mënyrën që zgjedh autori	**Lektura shtëpiake:** *7. Xh. Bajron – Çajld Harold* *8. Jeronim de Rada – Këngët e Milosaos* *9. Naim Frashëri – Bagëti e Buqësia* *10. Sami Frashëri – Besa* *11. Onore Balzak – Xha Gorio* *12. Sharl Bodler – Lulet e së keqes* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e tretë të Gjimnazit.*

apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat	për të shtjelluar një temë ose një motiv të caktuar; • veçon tiparet e stilit dhe analizon e shpjegon se si ndikojnë ato te lexuesi dhe në tekst, si p.sh.:gjuha (p.sh., zgjedhja e fjalëve); • përdorimi i gjuhës së figurshme (krahasimi, metafora, personifikimi, simboli, epanastrofeja hiperbola, ironia etj.); • muzikaliteti (ritmi, rima, strofa, aliteracioni, onomatopeja, asonanca etj.); • rrëfimtari dhe veta e rrëfimit (veta e parë, veta e tretë);	

letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime;	• merr pjesë në diskutime për tema të ndryshme, mbështet ose kundërshton një pozicion të caktuar, merr në konsideratë qëllimin, audiencën dhe situatën në një diskutim, si dhe përmbledh përfundimet e një diskutimi; • dallon karakteristikat e gjuhës së folur si një formë komunikimi, si dhe krahason përdorimet e kësajgjuhe në shkollë dhe në komunitet; • realizon prezantime të ndryshme me gojë, përdor strategjitë e duhura për të përmbushur qëllimin që ka dhe, për të tërhequr vëmendjen dhe interesin e audiencës, respekton kohën gjatë prezantimit; • përdor TIK-un për të realizuar prezantime të ndryshme, sidomos në situata formale.	Gjuha e medies; Gazeta; Publiciteti, reklama; Tekstet e digjitalizuara.
2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin	• përdor strategjitë e të dëgjuarit dhe kupton tekste të llojeve të ndryshme; • analizon tiparet e formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor material udhëzuese dhe hulumton në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasuruar fjalorin; • përdor, në mënyrë efektive, programet e TIK-ut për të komunikuar dhe për të bashkëpunuar me bashkëmoshatarët gjatë procesit të të nxënit, duke	

për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ.	përfshirë edhe të nxënit në distancë; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; • është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si		

tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare.		
2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin		

profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njihurive është: Letërsi -36 orë, Gjuhë -34 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 90 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojëplanet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësusei pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanësrisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund

të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jofikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korelaciont të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozura obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të ledhen tamatikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në

përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Granmatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshem në jetën e përditshemsi pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrënkryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të thaksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidheje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshem të përpunhen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku mdonjherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregulat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimitme SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit. . Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cislësisë dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe meshkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të tekstevenë temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht nëmënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në këtë moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas intersimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjeës e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimii drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mire dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

4. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E TRETË TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I MAKINERISË

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E TRETË**
Fondi vjetor i orëve	**96 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe

përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e tretë)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATet** Sipas temës së kryer / fusha Nxënësi është në gjendje që:	**Permbajtja**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe	• ndërton dhe zhvillon njohuri të reja rreth gramatikës dhe leksikologjisë përmes studimit të funksionit dhe ndikimit të tyre në tekstet qëlexon; • përdor njohuritë gramatikore dhe leksikore gjatë të folurit dhe të shkruarit për të arritur qëllime ose efekte të caktuara; • dallon disa ndryshime mes gjuhës së folur dhe gjuhës së shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve dhe gjuhës standarde; • zotëron rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe; • shkruan saktë, pa gabime, dhe argumenton mënyrën e të shkruarit, duke cituar rregullat drejtshkrimore; • përdor me saktësi terminologjinë gjuhësore	– Gjuha shqipe gjuhë indoevropiane (Model I dhe II) – Teza ilire për gjuhën shqipe (Model I dhe II) – Teksti argumentues skema dhe struktura, elemntet, llojet e argumenteve – Përemri, Përemri vetor (Model I dhe II) – Përemri vetevetor (Model I dhe II) – Përemri dëftor (Model I dhe II) – Artikulli i gazetës, kryeartikulli, reklama – Përemri pronor – Eseja argumentuese

kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm	në diskutime gjatë të folurit dhe kur shkruan. • përdor strategjitë e të lexuarit dhe bën identifikimin e tipareve të formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor organizuesit grafikë në funksion të procesit të të kuptuarit të tekstit, parafrazon dhe përmbledh tekstet e punuara; • kupton tekste të llojeve të ndryshme; • zbulon kuptimin e fjalës duke hetuar mbi origjinën e saj, analizon dhe interpreton kuptimet e dyta dhe të figurshme që merr fjala brenda një konteksti; • përdor materiale udhëzuese dhe gjurmon në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasurua rfjalorin; • analizon tema të ndryshme, duke zbuluar gjuhën e figurshme të tekstit; • identifikon faktin dhe opinionin në tekste të ndryshme; • realizon punë kërkimore; • përzgjedh informacione për qëllime të ndryshme; vlerëson informacionin e përzgjedhur nga të tjerët, përmbledh materiale të ndryshme, si dhe nxjerr përfundime.	– Përemri i pacaktuar – Eseja letrare – Thonjëzat, kllapat, shumëpikëshi – Eseja historike – Përemri lidhor, pyetës – Eseja filozofike – Ndajfolja, shkallët dhe shprehjet ndajfoljore – Parafjala – Lidhëzat (bashkë dhe nënrenditëse) – Relacioni – Procesverbali – Shkrimi i fjalëve njësh dhe ndaras si dhe me vizë në mes – Letra zyrtare – Curriculum vitae – Klasifikimi i gjymtyrëve të dyta – Llojet e teksteve (informues, shpjegues) – Shkrimi i ligjeratës së drejtë dhe të zhdrejtë (kthimi nga e drejta në të zhdrejtë dhe anasjelltas) – Dallimi mes tekstit letrar dhe joletrar – Kronika (historike) – Kundrinorët – Autobiografia, Ditari, Letra personale

leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij.		– Rrethanorët – Teksti përshkrues, lloji, skema, karakteristika – Përcaktorët – Përshkrimi i njerëzve, objekteve, vendeve, mjediseve, imazheve – Përcaktori kallëzuesor – Sinonimet, antonimet, homonimet – funksioni
2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri-toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të		

folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër		

fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me	• analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti në prozë, si: temat dhe motivet, idetë, përshkrimin e kohës dhe mjedisit, rrëfimtarin, marrëdhëniet ndërmjet personazheve, fabulën dhe subjektin; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti poetik, si: motivet kryesore, përdorimin e gjuhës, figuracionin, rimën, ritmin, llojet e strofës etj.; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti	**– Romantizmi në letërsi** – Lëvizja "Stuhi dhe vrull" – "Stuhi dhe vrull" – Gëte, gjeniu krijues – Analizë "Fausti" – Koment "Natë" – V. Hygo – Pena e artë e romantizmit – Analizë "Katedralja e Parisit" – Koment "Esmeealda"

gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht.	dramatik, si: trajtimin e temës, konfliktet e përshkruara në vepër, analizën e marrëdhënieve ndërmjet personazheve etj.; • dallon gjinitë kryesore, si dhe tiparet e çdo gjinie letrare; • interpreton dhe analizon zhvillimin historik të gjinive letrare;	– Ese letraro – filozofike – Xh. Bajron, poeti i lirisë – Analizë "Shtegtimet e Çajld Haroldit" – Koment "Shqiperia dhe shqiptarët" **– Letërsia romantike shqiptare** – Studim teksti "Shqipëria çka qenë ç'është e çdo të bëhetë?, S. Frashëri – Jeronim de Rada, jeta dhe vepra – Analizë "Këngët e Milosaos" – Studim "Këngët e Milosaos" – Naim Frashëri – vepra
2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare.	• dallon dhe analizon veçoritë e llojeve epike, si: poema epike, miti, legjenda, përralla, tregimi, novela, romani; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve lirike, si: elegjia, himni, soneti, lirika moderne; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve dramatike, si: tragjedia, komedia, drama; • dallon figurat e kuptimit, si: krahasimi, personifikimi, antiteza, kontrasti, hiperbola, simboli, paralelizmi figurativ; • dallon figurat e shqiptimit poetik, si: pyetja retorike, pasthirrma, apostrofa, epanastrofeja, aliteracioni; • dallon figurat e fjalëve dhe të shprehjeve, si:	– Analizë "Lulet e veresë" – Studim teksti "Fjalët e qiririt" **– Realizmi** – Balzaku – jeta dhe vepra – Analizë "Xha Gorio" – Koment "Vdekja e Gorioit" – Gustav Flober – jeta dhe vepra – Analizë "Zonja Bovari" + koment – Fjodor Dostoevski, jeta dhe vepra – Analizë "Vëllezërit Karamazovë"

2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-	metafora, metonimia, sinekdoka, ironia, sarkazma, alegoria, eufemizmi; • rrëfen subjektin duke e ilustruar me detaje dhe shembuj nga teksti ose fragmenti; • përcakton dhe analizon fabulën e një teksti; • analizon ngjarjet kryesore të një teksti; • dallon ngjarjet që shënojnë hyrjen, pikën e lidhjes, zhvillimin, pikën kulmore, zgjidhjen, si dhe shpjegon funksionin dhe rëndësinë e tyre; • dallon konfliktin/et në një tekst dhe shpjegon mënyrën se si zgjidhen ato në vepër; • analizon rolin e didaskalive në tekste dramatike; • analizon personazhet duke u bazuar në përshkrimet e autorit dhe mendimet, fjalët, veprimet, bindjet etj.; • evidenton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet personazheve (karakteri, sjelljet etj.); • dallon llojet e personazheve (reale, historike, të trilluara, mitologjike, të jashtëzakonshme, kryesore, dytësore); • përshkruan dhe analizon mjedisin dhe kohën në një vepër letrare; • veçon mjetet artistike që përdor autori për të dhënë mjedisin dhe kohën; • analizon gjendjen emocionale që krijohet nga mjedisi, koha apo rrethanat e një tekst;	– Koment "Paradoksi mbi lirinë e zgjedhjes" **– Simbolizmi në letërsi** – Sharl Bodler, poet i nëmur – Analizë "Lulet e së keqes" + koment **Lektura shtëpiake:** *13. Xh. Bajron – Çajld Harold* *14. Jeronim de Rada – Këngët e Milosaos* *15. Naim Frashëri – Bagëti e Buqësia* *16. Sami Frashëri – Besa* *17. Onore Balzak – Xha Gorio* *18. Sharl Bodler – Lulet e së keqes* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e tretë të Gjimnazit.*

shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore.	• dallon temën dhe motivet e një teksti; • analizon dhe shpjegon mënyrën që zgjedh autori për të shtjelluar një temë ose një motiv të caktuar; • veçon tiparet e stilit dhe analizon e shpjegon se si ndikojnë ato te lexuesi dhe në tekst, si p.sh.:gjuha (p.sh., zgjedhja e fjalëve); • përdorimi i gjuhës së figurshme (krahasimi, metafora, personifikimi, simboli, epanastrofeja hiperbola, ironia etj.); • muzikaliteti (ritmi, rima, strofa, aliteracioni, onomatopeja, asonanca etj.); • rrëfimtari dhe veta e rrëfimit (veta e parë, veta e tretë);	

2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe	• merr pjesë në diskutime për tema të ndryshme, mbështet ose kundërshton një pozicion të caktuar, merr në konsideratë qëllimin, audiencën dhe situatën në një diskutim, si dhe përmbledh përfundimet e një diskutimi; • dallon karakteristikat e gjuhës së folur si një formë komunikimi, si dhe krahason përdorimet e kësajgjuhe në shkollë dhe në komunitet; • realizon prezantime të ndryshme me gojë, përdor strategjitë e duhura për të përmbushur qëllimin që ka dhe, për të tërhequr vëmendjen dhe interesin e audiencës, respekton kohën gjatë prezantimit; • përdor TIK-un për të realizuar prezantime të ndryshme, sidomos në situata formale. • përdor strategjitë e të dëgjuarit dhe kupton tekste të llojeve të ndryshme; • analizon tiparet e formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor material udhëzuese dhe hulumton në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasuruar fjalorin; • përdor, në mënyrë efektive, programet e TIK-ut për të komunikuar dhe për të bashkëpunuar me	Gjuha e medies; Gazeta; Publiciteti, reklama; Tekstet e digjitalizuara.

ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes,	bashkëmoshatarët gjatë procesit të të nxënit, duke përfshirë edhe të nxënit në distancë; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; • është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj.		
2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta		

arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj.		

2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njihurive është: Letërsi – 38 orë, Gjuhë – 36 orë dhe Kultura e gjuhës – 22 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 96 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojëplanet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësusei pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanësrisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe

punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jofikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korelaciont të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozura obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të ledhen tamatikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Granmatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshem në jetën e përditshemsi pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrënkryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të thaksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidheje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshem të përpunhen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku mdonjherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregulat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimitme SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit. . Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cislësisë dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe meshkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të tekstevenë temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në kët moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht nëmënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas intersimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjeës e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimii drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mire dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

5. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E TRETË TË SHKOLLËS SË MESME TEKNIK I MJEKËSISË

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E TRETË**
Fondi vjetor i orëve	**90 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe

përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e tretë)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATet** Sipas temës së kryer / fusha Nxënësi është në gjendje që:	**Permbajtja**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe	• ndërton dhe zhvillon njohuri të reja rreth gramatikës dhe leksikologjisë përmes studimit të funksionit dhe ndikimit të tyre në tekstet qëlexon; • përdor njohuritë gramatikore dhe leksikore gjatë të folurit dhe të shkruarit për të arritur qëllime ose efekte të caktuara; • dallon disa ndryshime mes gjuhës së folur dhe gjuhës së shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve dhe gjuhës standarde; • zotëron rregullat e drejtshkrimit dhe të pikësimit në gjuhën shqipe; • shkruan saktë, pa gabime, dhe argumenton mënyrën e të shkruarit, duke cituar rregullat drejtshkrimore; • përdor me saktësi terminologjinë gjuhësore	– Gjuha shqipe gjuhë indoevropiane (Model I dhe II) – Teza ilire për gjuhën shqipe (Model I dhe II) – Teksti argumentues skema dhe struktura, elemntet, llojet e argumenteve – Përemri, Përemri vetor (Model I dhe II) – Përemri vetevetor (Model I dhe II) – Përemri dëftor (Model I dhe II) – Artikulli i gazetës, kryeartikulli, reklama – Përemri pronor – Eseja argumentuese

kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra.	në diskutime gjatë të folurit dhe kur shkruan. • përdor strategjitë e të lexuarit dhe bën identifikimin e tipareve të formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor organizuesit grafikë në funksion të procesit të të kuptuarit të tekstit, parafrazon dhe përmbledh tekstet e punuara; • kupton tekste të llojeve të ndryshme; • zbulon kuptimin e fjalës duke hetuar mbi origjinën e saj, analizon dhe interpreton kuptimet e dyta dhe të figurshme që merr fjala brenda një konteksti; • përdor materiale udhëzuese dhe gjurmon në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasurua rfjalorin; • analizon tema të ndryshme, duke zbuluar gjuhën e figurshme të tekstit; • identifikon faktin dhe opinionin në tekste të ndryshme; • realizon punë kërkimore; • përzgjedh informacione për qëllime të ndryshme; vlerëson informacionin e përzgjedhur nga të tjerët, përmbledh materiale të ndryshme, si dhe nxjerr përfundime.	– Përemri i pacaktuar – Eseja letrare – Thonjëzat, kllapat, shumëpikëshi – Eseja historike – Përemri lidhor, pyetës – Eseja filozofike – Ndajfolja, shkallët dhe shprehjet ndajfoljore – Parafjala – Lidhëzat (bashkë dhe nënrenditëse) – Relacioni – Procesverbali – Shkrimi i fjalëve njësh dhe ndaras si dhe me vizë në mes – Letra zyrtare – Curriculum vitae – Klasifikimi i gjymtyrëve të dyta – Llojet e teksteve (informues, shpjegues) – Shkrimi i ligjeratës së drejtë dhe të zhdrejtë (kthimi nga e drejta në të zhdrejtë dhe anasjelltas) – Dallimi mes tekstit letrar dhe joletrar – Kronika (historike) – Kundrinorët – Autobiografia, Ditari, Letra personale

		– Rrethanorët – Teksti përshkrues, lloji, skema, karakteristika – Përcaktorët – Përshkrimi i njerëzve, objekteve, vendeve, mjediseve, imazheve – Përcaktori kallëzuesor – Sinonimet, antonimet, homonimet – funksioni
2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes		

së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri-toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve		

dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore.		

2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e	• analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti në prozë, si: temat dhe motivet, idetë, përshkrimin e kohës dhe mjedisit, rrëfimtarin, marrëdhëniet ndërmjet personazheve, fabulën dhe subjektin; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti poetik, si: motivet kryesore, përdorimin e gjuhës, figuracionin, rimën, ritmin, llojet e strofës etj.; • analizon dhe interpreton elementet e përmbajtjes dhe të formës së një teksti dramatik, si: trajtimin e temës, konfliktet e përshkruara në vepër, analizën e marrëdhënieve ndërmjet personazheve etj.; • dallon gjinitë kryesore, si dhe tiparet e çdo gjinie letrare; • interpreton dhe analizon zhvillimin historik të gjinive letrare; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve epike, si: poema epike, miti, legjenda, përralla, tregimi, novela, romani; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve lirike, si: elegjia, himni, soneti, lirika moderne; • dallon dhe analizon veçoritë e llojeve	**– Romantizmi në letërsi** – Lëvizja "Stuhi dhe vrull" – "Stuhi dhe vrull" – Gëte, gjeniu krijues – Analizë "Fausti" – Koment "Natë" – V. Hygo – Pena e artë e romantizmit – Analizë "Katedralja e Parisit" – Koment "Esmeealda" – Ese letraro – filozofike – Xh. Bajron, poeti i lirisë – Analizë "Shtegtimet e Çajld Haroldit" – Koment "Shqiperia dhe shqiptarët" **– Letërsia romantike shqiptare** – Studim teksti "Shqipëria çka qenë ç'është e çdo të bëhetë?, S. Frashëri – Jeronim de Rada, jeta dhe vepra – Analizë "Këngët e Milosaos"

identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e	dramatike, si: tragjedia, komedia, drama; • dallon figurat e kuptimit, si: krahasimi, personifikimi, antiteza, kontrasti, hiperbola, simboli, paralelizmi figurativ; • dallon figurat e shqiptimit poetik, si: pyetja retorike, pasthirrma, apostrofa, epanastrofeja, aliteracioni; • dallon figurat e fjalëve dhe të shprehjeve, si: metafora, metonimia, sinekdoka, ironia, sarkazma, alegoria, eufemizmi; • rrëfen subjektin duke e ilustruar me detaje dhe shembuj nga teksti ose fragmenti; • përcakton dhe analizon fabulën e një teksti; • analizon ngjarjet kryesore të një teksti; • dallon ngjarjet që shënojnë hyrjen, pikën e lidhjes, zhvillimin, pikën kulmore, zgjidhjen, si dhe shpjegon funksionin dhe rëndësinë e tyre; • dallon konfliktin/et në një tekst dhe shpjegon mënyrën se si zgjidhen ato në vepër; • analizon rolin e didaskalive në tekste dramatike; • analizon personazhet duke u bazuar në përshkrimet e autorit dhe mendimet, fjalët, veprimet, bindjet etj.; • evidenton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet personazheve (karakteri, sjelljet etj.); • dallon llojet e personazheve (reale, historike, të trilluara,	– Studim "Këngët e Milosaos" – Naim Frashëri – vepra – Analizë "Lulet e veresë" – Studim teksti "Fjalët e qiririt" **– Realizmi** – Balzaku – jeta dhe vepra – Analizë "Xha Gorio" – Koment "Vdekja e Gorioit" – Gustav Flober – jeta dhe vepra – Analizë "Zonja Bovari" + koment – Fjodor Dostoevski, jeta dhe vepra – Analizë "Vëllezërit Karamazovë" – Koment "Paradoksi mbi lirinë e zgjedhjes" **– Simbolizmi në letërsi** – Sharl Bodler, poet i nëmur – Analizë "Lulet e së keqes" + koment **Lektura shtëpiake:** *19. Xh. Bajron – Çajld Harold* *20. Jeronim de Rada – Këngët e Milosaos* *21. Naim Frashëri – Bagëti e Buqësia* *22. Sami Frashëri – Besa* *23. Onore Balzak – Xha Gorio* *24. Sharl Bodler – Lulet e së keqes*

letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme.	mitologjike, të jashtëzakonshme, kryesore, dytësore); • përshkruan dhe analizon mjedisin dhe kohën në një vepër letrare; • veçon mjetet artistike që përdor autori për të dhënë mjedisin dhe kohën; • analizon gjendjen emocionale që krijohet nga mjedisi, koha apo rrethanat e një tekst; • dallon temën dhe motivet e një teksti; • analizon dhe shpjegon mënyrën që zgjedh autori për të shtjelluar një temë ose një motiv të caktuar; • veçon tiparet e stilit dhe analizon e shpjegon se si ndikojnë ato te lexuesi dhe në tekst, si p.sh.:gjuha (p.sh., zgjedhja e fjalëve); • përdorimi i gjuhës së figurshme (krahasimi, metafora, personifikimi, simboli, epanastrofeja hiperbola, ironia etj.); • muzikaliteti (ritmi, rima, strofa, aliteracioni, onomatopeja, asonanca etj.); • rrëfimtari dhe veta e rrëfimit (veta e parë, veta e tretë);	**Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e tretë të Gjimnazit.*
2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i		

nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë,	• merr pjesë në diskutime për tema të ndryshme, mbështet ose kundërshton një pozicion të caktuar, merr në konsideratë qëllimin, audiencën dhe situatën në një diskutim, si dhe përmbledh përfundimet e një diskutimi; • dallon karakteristikat e gjuhës së folur si një formë komunikimi, si dhe krahason përdorimet e kësajgjuhe në shkollë dhe në komunitet; • realizon prezantime të ndryshme me gojë, përdor strategjitë e duhura për të përmbushur qëllimin që ka dhe, për të tërhequr vëmendjen dhe interesin e	Gjuha e medies; Gazeta; Publiciteti, reklama; Tekstet e digjitalizuara.

letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe	audiencës, respekton kohën gjatë prezantimit; • përdor TIK-un për të realizuar prezantime të ndryshme, sidomos në situata formale. • përdor strategjitë e të dëgjuarit dhe kupton tekste të llojeve të ndryshme; • analizon tiparet e formës e të përmbajtjes së teksteve; • përdor material udhëzuese dhe hulumton në leksikun e teksteve të ndryshme për të pasuruar fjalorin; • përdor, në mënyrë efektive, programet e TIK-ut për të komunikuar dhe për të bashkëpunuar me bashkëmoshatarët gjatë procesit të të nxënit, duke përfshirë edhe të nxënit në distancë; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; • është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ.		
2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si		

lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe		

koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e

orëve sipas fushave të njihurive është: Letërsi – 36 orë, Gjuhë – 34 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 90 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojëplanet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësusei pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanësrisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jofikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korelaciont të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozura obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të ledhen tamatikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Granmatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshem në jetën e përditshemsi pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrënkryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të thaksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet

përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidheje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshem të përpunhen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku mdonjherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregulat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimitme SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit. . Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cislësisë dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe meshkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të tekstevenë temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë

tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht nëmënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në këtë moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas intersimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjeës e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimii drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mire dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

АЛБАНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЊВНОСТ

1. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – ELEKTEKNIK I KOMPJUTERËVE

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor;

	Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**
Fondi vjetor i orëve	**93 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të

komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsinë gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes letrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia

ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar.	regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë leksikore të gjuhës shqipe; • kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve; • dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre; • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre;	– Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet – Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista – Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet – Eseja dhe llojet e saj.

	• Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	
2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore,		

përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala:		

emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën *–i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë.		
2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet		

fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore.	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të cilat ndikuan në jetën e njeriut; • përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë **– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh, Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe

2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj.	origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne; • dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë moderne, si dhe veprat e tyre letrare; • përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX;	Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë **Lektura shtëpiake:** *25. Franc Kafka – Procesi* *26. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *27. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *28. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti* *29. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *30. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*

2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik.	• rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe; • veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore; përshkruan, analizon dhe gjykon për dukuritë letrare të kësaj periudhe;	
2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë,		

memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve; • zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen	Gjuha e medies; Gazeta; publiciteti dhe reklama,

pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare,	e fjalëve duke përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme; • demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik. • përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste.		
2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës,		*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,* *Intervista me gojë, biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet		

duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave;		

2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 39 orë, Gjuhë – 36 orë dhe Kultura e gjuhës – 18 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 93 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës

shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia

ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor.

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjalë në fjalorin drejtshkrimorë dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të

shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe

nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

2. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I KOMUNIKACIONIT

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**
Fondi vjetor i orëve	**94 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë,

tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA

Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsinë gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpreton dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu me kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime, kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE
(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë leksikore të gjuhës shqipe; • kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve;	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia – Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet – Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista – Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet

shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit.	• dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre;	– Eseja dhe llojet e saj.
2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika	• shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre; • Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	

për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në		

një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën –*i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes.		
2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe		

përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike,	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë **– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe

gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin,	cilat ndikuan në jetën e njeriut; • përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne; • dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë	Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh, Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë **Lektura shtëpiake:** *31. Franc Kafka – Procesi* *32. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *33. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *34. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti* *35. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *36. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*

fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor.	moderne, si dhe veprat e tyre letrare; • përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe; • veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore; përshkruan, analizon dhe gjykon për dukuritë letrare të kësaj periudhe;	
2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave		

letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		

2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve; • zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen e fjalëve duke përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme; • demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik. • përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur	Gjuha e medies; Gazeta; publiciteti dhe reklama,

me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit;	nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	
2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat		*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,* *Intervista me gojë, biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të		

ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj.		

2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave;		
2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 38 orë, Gjuhë – 36 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 94 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve

(veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

3. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I MAKINERISË ME DIRIGJIM KOMPJUTERIK

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**
Fondi vjetor i orëve	**90 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe

përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE
(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë leksikore të gjuhës shqipe; • kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia – Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet – Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista

shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit.	veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve; • dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra	– Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet – Eseja dhe llojet e saj.
2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i	• shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre; • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre; • Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	

përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i		

rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën –*i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes.		

2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe;	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë

shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo	• analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të cilat ndikuan në jetën e njeriut; • përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne;	**– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh, Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë **Lektura shtëpiake:** *37. Franc Kafka – Procesi* *38. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *39. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *40. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti* *41. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *42. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*

veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor.	• dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë moderne, si dhe veprat e tyre letrare; • përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe; • veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore; përshkruan, analizon dhe gjykon për dukuritë letrare të kësaj periudhe;	
2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të		

ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të		

ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve; • zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen e fjalëve duke përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme;	Gjuha e medies; Gazeta; publiciteti dhe reklama,

ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.;	• demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik. • përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	
2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe		

argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor.		
2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar		*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,* *Intervista me gojë, biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe		

joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara.		
2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 36 orë, Gjuhë – 34 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 90 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të

ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në

klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu,

duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në këtë moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

4. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I MAKINERISË PËR KONSTRUKTIM KOMPJUTERIK

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**

Fondi vjetor i orëve	**96 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson

lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia – Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet

dhe njeh varietete themelore të gjuhës.	leksikore të gjuhës shqipe;	
2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të	• kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve; • dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre; • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre; • Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	– Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista – Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet – Eseja dhe llojet e saj.

fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-		

ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa).		
2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën –*i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i		

bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën,		

kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik;	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të cilat ndikuan në jetën e njeriut; • përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë **– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh, Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë **Lektura shtëpiake:** *43. Franc Kafka – Procesi* *44. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *45. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *46. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti*

motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike.	vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne; • dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë moderne, si dhe veprat e tyre letrare; • përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe;	*47. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *48. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*
2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin,	• veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore; përshkruan, analizon dhe gjykon për	

fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin	dukuritë letrare të kësaj periudhe;	

dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të	Gjuha e medies;

theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime;	dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve; • zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen e fjalëve duke përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme; • demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik.	Gazeta; publiciteti dhe reklama,
2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep	• përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri	*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,* *Intervista me gojë,* *biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori	burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë		

digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare.		
2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe		

joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 39 orë, Gjuhë – 37 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 96 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të

ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në

klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu,

duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

5. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I MJEKËSISË MOTËR MEDICINALE

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**

Fondi vjetor i orëve	**90 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson

lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE

(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia – Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet

dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të	leksikore të gjuhës shqipe; • kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve; • dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre; • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre; • Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	– Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista – Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet – Eseja dhe llojet e saj.

fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra. 2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij.		
2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-		

ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën –*i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i		

bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore. 2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën,		

kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore.	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të cilat ndikuan në jetën e njeriut; • përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX;	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë **– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh, Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë

2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj.	• rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne; • dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë moderne, si dhe veprat e tyre letrare; • përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe; • veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore;	**Lektura shtëpiake:** *49. Franc Kafka – Procesi* *50. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *51. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *52. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti* *53. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *54. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*

2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives. 2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme. 2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin,	përshkruan, analizon dhe gjykon për dukuritë letrare të kësaj periudhe;	

udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes; Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës,	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve; • zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen e fjalëve duke	Gjuha e medies; Gazeta; publiciteti dhe reklama,

përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë;	përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme; • demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik. • përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	

Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ. 2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e		

përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj.		
2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit. 2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet		*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,* *Intervista me gojë, biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave;		

2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 36 orë, Gjuhë – 34 orë dhe Kultura e gjuhës – 20 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 90 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës

shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia

ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve

të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

6. PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR PËR KLASËN E KATËR TË SHKOLLËS SË MESME – TEKNIK I EKONOMISË

Emri i lëndës	**GJUHË DHE LETËRSI SHQIPE**
Qëllimi	Qëllimi i mësimit të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe është që të përvetësojnë rregullat themelore të gjuhës letrare standarde shqipe me qëllim të përdorimit të drejtë në të folur, në të shkruar dhe gjatë të shprehurit në komunikim; kultivimi i vetëdijes mbi rëndësinë e rolit të gjuhës në ruajtjen e identitetit kombëtar; aftësimin e nxënësit për të komentuar pjesë të zgjedhura letrare dhe vepra të zgjedhura artistike nga letërsia shqipe dhe trashëgimia botërore, me qëllim të kultivimit të traditës dhe kulturës së popullit shqiptar; zhvillimin interkulturor; Zhvillimi i aftësisë dhe kulturës së leximit; gjetjes së përvojave dhe ideve letrare; nxitjen dhe vlerësimin e krijimtarisë personale dhe krijimtarisë së të tjerëve; kuptimin e tekstit në kontekste të ndryshme kulturore, ndërkulturore dhe shoqërore.
Klasa	**E KATËR**
Fondi vjetor i orëve	**99 orë**

KOMPETENCAT E PRGJITHSHME LËNDORE

Nxënësi njeh veprat e letërsisë shqipe që i përkasin trashëgimisë kulturore kombëtare dhe korrespondojnë me epokën e saj, njihet me kryeveprat e letërsisë botërore dhe parimet themelore të interpretimit të teksteve letrare. Ai njihet me karakteristikat themelore të komunikimit, rregullat e komunikimit me gojë dhe me shkrim janë të qarta për të. Ai flet dhe shkruan duke respektuar pritjet e normave gjuhësore. Ai krijon një tekst të plotë, të saktë gojor dhe të shkruar, në përputhje me aspektet stilistike, kupton dhe vlerëson në mënyrë kritike atë që ka lexuar, pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor. Ai lexon, përjeton dhe interpreton vepra letrare dhe joletrare. Ai e konsideron të lexuarit si një mjet për të njohur veten dhe botën. Ai gradualisht bëhet lexues, zgjedh leximin sipas shijes së tij, zhvillon nevojën për të përmirësuar kompetencën e tij për të kuptuar tekstin dhe kulturën e të folurit. Ai respekton, ruan me vetëdije gjuhën e tij amtare.

Niveli bazë

Nxënësi flet qartë dhe rrjedhshëm, respekton normat gjuhësore, dëgjon me kujdes dhe me respekt mendimet e të tjerëve. Përbën një tekst të plotë, gjuhësor dhe stilistik, të formuar mirë, më të shkurtër, më të thjeshtë me gojë ose me shkrim. Miraton zakone zyrtare dhe informale të shkrim-leximit në praktikë. Ai kupton tekste letrare dhe joletrare më të shkurtra, më të thjeshta, të ndërlidhura dhe rishikon në mënyrë kritike përmbajtjen e tyre. Gradualisht ai ndërtoi fondin e tij poetik leksikor.

Nxënësi ka njohuri themelore për gjuhën, faktorët dhe funksionet e komunikimit, njeh shtresat gjuhësore dhe dallon variantet gjuhësore. Ai mëson bazat e fonetikës, fjalorit dhe sintaksës së gjuhës shqipe, dhe është në gjendje të zbatojë rregulla gramatikore në të folur dhe shkrim. Përvetëson njohuri themelore të tekstologjisë dhe stilistikës.

Nxënësi pasuron vazhdimisht fondin e tij leksikor, dhe prej tij, sipas situatës, ai zgjedh dhe përdor shprehje të përshtatshme. Ata zhvillojnë një nevojë natyrore për të mësuar, ruajtur dhe ushqyer gjuhën e tyre amtare.

Nxënësi i njeh veprat letrare të përcaktuara nga kurrikula, dhe është në gjendje t'i vendosë ato sipas opusit të autorit dhe kontekstit letrar-historik. Ai dallon qartë karakteristikat themelore poetike

dhe stilistike të epokave stilistike dhe drejtimeve të letërsisë shqiptare dhe botërore. Njoh karakteristikat gjuhësore, kompozicionale dhe stilistike të teksteve dhe është në gjendje të përdorë argumente për të argumentuar përfundimet e tyre. Zhvillon zakonet e të lexuarit, mëson rolin e të lexuarit në njohjen e vetvetes.

Nxënësi njihet me përdorimin e manualeve, me rregullat e përdorimit të bibliotekës, merr njohuri për mënyrat e mbledhjes së informacionit përmes Internetit. Ai është i qartë për rregullat e gjuhës elektronike, si dhe sistemin e rregullave të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike. Përdor fjalorët më të rëndësishëm, rregullat e drejtshkrimit, njeh strukturën e artikullit të fjalorit.

Niveli i mesëm

Nxënësi përballet mirë në situata të ndryshme të komunikimit publik. Ai flet para një audiencë mbi tema gjuhësore, letrare dhe kulturore. Ai gjithashtu paraqet mendimet e tij pikërisht kur harton tekste më komplekse të gjuhës gojore ose të shkruara. Ka një shije të formuar leximi. Ai i kupton dhe interpreton tekstet më të gjata, thjesht të lidhura letrare dhe joletrare gjatë leximit, që synojnë të fitojnë përvojë dhe me një qëllim shkencor. Ai rishikon në mënyrë kritike tekstet letrare dhe joletrare.

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e gjuhës, rolin, funksionet dhe ka një njohuri themelore të gjuhëve të botës. Ai menaxhon në botën e mediave masive, njihet me zhanret e mediave. Ai njihet me origjinën e gjuhës shqipe, epokat e saj historike, si dhe historinë e zhvillimit të letërsisë shqipe. Ai e kupton që gjuha jeton në variante, bën dallimin midis dialekteve dhe varianteve gjuhësore shoqërore. Ai ka një njohuri më të gjerë për gramatikën e niveleve të gjuhës (fonetikë, leksikë, sintaksë, tekstologji). Ai analizon tekste të ndryshme bazuar në njohuritë e tij për stilistikën dhe aspektet e klasifikimit të llojeve të teksteve, dhe krijon veprat e tij.

Nxënësi pasuron përgjithmonë fondin e tij leksikor, zbaton njohuritë e tij për gjuhën dhe gramatikën në praktikë, ai mund të shprehet saktësisht, qartë dhe ndryshe.

Nxënësi interpreton me vetëbesim temën, mesazhin e teksteve letrare, karakteristikat e tyre kompozicionale, poetike, stilistike, gjuhësore dhe zhanre. Ai i njeh konceptet e teorisë letrare dhe i zbaton ato kur interpreton veprat letrare. Lexon tekste me mirëkuptim. Në mënyrë të pavarur njeh dhe analizon çështjet themelore të veprave letrare, shpjegon mendimin e tij me argumente bindëse. Njoh natyrën dhe karakteristikat e lidhjeve midis letërsisë dhe arteve të tjera.

Nxënësi është i njohur me rregullat në lidhje me përdorimin e bibliotekës dhe manualeve, d.m.th. Internetit për të mbledhur informacion. Mund të përdorë një program për përpunimin e fjalëve për të hartuar një tekst që përputhet me rregullat e drejtshkrimit.

Niveli i avancuar

Nxënësi përvetëson aftësinë për të diskutuar tema komplekse letrare, kulturore dhe gjuhësore të përcaktuara nga materiali mësimor. Ai ka një aftësi të zhvilluar për retorikë. Ai krijon tekste profesionale në të cilat merret me tema gjuhësore dhe letrare.

Zhvillon aftësinë për të lexuar dhe interpretuar tekste, me vetëdije ushqen rolin pritës (lexues). Ai zhvillon një qasje kritike, të udhëhequr nga mendimi i tij dhe kur interpreton tekste më të ndërlikuara letrare dhe joletrare. Ajo njeh tiparet kompozicionale dhe stilistike të teksteve me siguri. Përveç leximit të detyrueshëm në shtëpi, ai mund të interpretojë edhe tekste që ai zgjedh vetë. Kur prezanton mendimin e tij, ai aplikon teknikën e argumentimit të pjekur. Ai bëhet një lexues i rregullt, duke përshtatur strategjitë e leximit me karakteristikat e një vepre të caktuar letrare dhe qëllimet e leximit (përvoja, kërkimi, krijimi). Ai është në gjendje të përdorë në mënyrë të pavarur njohuritë e tij për lidhjen midis degëve të ndryshme të artit për të zbuluar lidhje intermediative.

Ai ka njohuri të gjera për gjuhën dhe sistemin e gjuhës shqipe, si dhe zhanret e vjetër dhe të rinj të komunikimit. Njeh dhe krahason karakteristikat poetike, kompozicionale dhe stilistike të teksteve. Ai zbaton njohuritë teorike të marra në lidhje me mjetet gjuhësore të shtresave stilistike në praktikë (kur analizon dhe krijon tekste). Ai njihet me drejtimet e gjuhësisë moderne dhe i vë njohuritë e marra në një kontekst ndërdisiplinor. Ndërsa mëson karakteristikat pragmatike të tekstit, kështu që akti i funksionimit të gjuhës i zbulohet atij, hapen mundësi të shumta për të analizuar kuptimin e tekstit.

Ai administron bibliotekën, manualet dhe internetin me siguri. Kur interpreton vepra letrare, ai rregullisht përdor letërsi më të gjerë profesionale. Duke pasur parasysh rregullat etike në përdorimin e teknologjive të reja të informacionit, ai krijon veprat e tij duke përdorur përparësitë dhe mjetet e mediave dixhitale. Ai zbaton një sistem rregullash të nevojshme për krijimin e dokumenteve elektronike, në përputhje me rregullat gjuhësore të dokumenteve elektronike.

Studenti ka një njohuri të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e tij dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje të vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, dhe

zbaton njohuritë e marra gjatë përpilimit të punimeve të projektit të tij. Kupton natyrën e marrëdhënies midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

KOMPETENCA E VEÇANTA Gjuha shqipe dhe komunikimi

Niveli bazë

Nx[nësi përvetëson njohuri për rolin themelor të gjuhës, karakteristikat dhe funksionet e tij komunikuese. Ai tregon respekt për gjuhën e tij amtare, si dhe gjuhën dhe kulturën e popujve të tjerë. Në nivelin bazë, ai zotëron sistemin e gjuhës shqipe (gramatika e niveleve të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji).

Nxënësi gjendet mirë në nivele më të ulëta të tekstit, përvetëson njohuri për fonetikë, dallon llojet e fjalëve, njeh sistemin morfologjik të gjuhës shqipe. Ai është në gjendje të formulojë në mënyrë të pavarur mendimet e tij, në përputhje me normat gjuhësore, fjalitë e qarta dhe të sakta dhe të analizojë fjalitë në një nivel bazë. Përvetëson njohuri për marrëdhëniet midis shenjës dhe kuptimit, njihet me zhvillimin historik të gjuhës shqipe.

Njoftohet me karakteristikat e përgjithshme të tekstit, shtresat stilistike, konceptet themelore të stilistikës, llojet e teksteve. Mund të përcaktojë elementet e teksteve të shkurtra (temën, titullin, analizën, paragrafët), njeh forcën lidhëse, elementët lidhës të tekstit.

Ai mëson rregullat e shqiptimit të saktë, mjetet e shprehjes gjuhësore të kultivuar. Në mënyrë ekspresive dhe besnike, ai rrëfen fragmente më të shkurtër tekstesh, memorizuesish, në origjinal.

Përdor fjalorët më të rëndësishëm të gjuhës shqipe, rregullat e drejtshkrimit dhe fiton përvojë në mbledhjen e informacionit nga Interneti. Miraton rregullat e sjelljes së gjuhës dhe rregullat etike të komunikimit në internet. Ai me edukatë dhe argumentim shpreh mendimin e tij në debate mbi temën nga materiali mësimor dhe çështje nga jeta e përditshme.

Ai e ndërton strategjinë e tij të diskutimit në paraqitjen e argumenteve në një mënyrë logjike dhe të dëgjojë me kujdes mendimet e njerëzve të tjerë. Mund të përdor llojet themelore të teksteve të shkruara joformale dhe formale (lutjet, CV, letër motivuese, ankesë), si dhe programe kompjuterike dhe teknika prezantimi. Në fund të shkollimit, ai shkruan një punim diplome, duke respektuar kërkesat tematike, stilistike dhe kompozicionale në lidhje me shkrimin e një punimi profesional.

Niveli i mesëm

Nxënësi tregon njohuri më të plota të veçorive të sistemit gjuhësor. Nocioni i farefisnisë së gjuhëve është i qartë për të, ashtu si dhe sistemi i marrëdhënieve të farefisnisë midis gjuhëve. Di dhe zbaton në shprehjen e rregullave të shqiptimit të saktë dhe mjeteve të të folurit të kultivuar. Gjatë leximit me zë të lartë dhe interpretimit të teksteve letrare, si dhe në situata të komunikimit të përditshëm, ai krijon prodhimin e tij në bazë të njohurive për mjetet e fonetikës së tekstit. Di dhe zbaton rregullat themelore të drejtshkrimit.

Nxënësi zhvillon një kuptim të konceptit të integritetit të sistemit gjuhësor. Ai ka një njohuri më të plotë mbi sistemin e llojit të fjalëve dhe strukturën e fjalive. Duke përdorur aftësinë për të analizuar me siguri, ai përdor sistemin morfologjik të gjuhës amtare, njeh pjesë të një fjalie dhe i analizon duke përdorur modele të përshtatshme të fjalive.

Njeh tiparet stilistike të llojeve dhe zhanreve të ndryshëm të teksteve, si dhe mjeteve stilistike. Ai është i sigurt në temën e komunikimit masiv, njihet me zhanret e mediave.

Ai lexon në mënyrë ekspresive, pasuron fondin e tij leksikor, në situata të ndryshme të të folurit ai shprehet në përputhje me rrethanat komunikuese, dhe në shprehjen e folur dhe të shkruar përdor elemente të përshtatshme të fjalorit.

Informohet nga burime të shtypura dhe elektronike. Ai mund të hartojë lloje më të ndërlikuara të teksteve, ai shprehet saktësisht dhe qartë. Në mënyrë të pavarur përgatit letra për tema të ndryshme.

Niveli i avancuar

Nxënësi ka një njohuri më të gjerë për karakteristikat e përgjithshme të gjuhës, funksionet e saj dhe sistemin e gjuhës shqipe (rreth niveleve të ndryshme të gjuhës: fonetikë, leksikologji, sintaksë, tekstologji). Duke pasur njohuri për tekstologjinë, ai është në gjendje t`i vartësojë faktorët e botës tekstuale në aspektet e përpunimit të tekstit. Ai i di karakteristikat formale të përmbajtjes së zhanreve të reja të komunikimit dhe llojeve të teksteve në internet, dhe në mënyrë të pavarur formon një mendim rreth tyre.

Tiparet pragmatike të tekstit janë të qarta për të. Fiton njohuri në drejtimet e gjuhësisë moderne, zbaton njohuritë e tij gjatë përpilimit të dokumenteve të projektit. Njoh natyrën e lidhjeve midis gjuhësisë dhe fushave të tjera shkencore.

Duke aplikuar njohuri për retorikën, ai është në gjendje të krijojë dhe të paraqesë një tekst argumentues bindës, duke përdorur me vetëdije mjete gjuhësore dhe jo-gjuhësore të interpretimit të tekstit, duke marrë parasysh pritjet e dëgjuesve. Krijon dhe interpreton tekste të ndryshme

profesionale, gazetare dhe letrare, duke mbajtur në vëmendje shkallën e krijimit të tekstit, në një stil që i përgjigjet situatës së të folurit dhe zhanrit, duke aplikuar elementet e duhura të lidhjes.

Ai është në gjendje të kryejë punë kërkimore në bibliotekë, mbledh në mënyrë të pavarur dhe klasifikon informacione me qëllim të punimeve të shkruara, paraqitjeve dhe eseve, në të cilat ai paraqet mënyrën e tij individuale të të gjykuarit.

KOMPETENCAT E VEÇANTA: Letërsia

Niveli bazë

Lexon qartë dhe rrjedhshëm. Ai është në gjendje të lexojë tekste letrare dhe joletrare, kupton dhe parafrazon tekste të shkurta letrare të thjeshta. Ai është në gjendje të përmbledhë temën e një vepre letrare, dallon informacionin e kërkuar në një tekst jo letrar. Ai i njeh veprat letrare të përcaktuara me planin dhe programin mësimor, krijimtarin e autorëve dhe karakteristikat më të rëndësishme përmbajtësosoro-formale të epokave letrare. Dallon letërsin[gojore nga ajo e shkruar. Ai i di karakteristikat e poezisë popullore dhe autoritare, si dhe lidhjen e tyre. Njeh tiparet formale, stilistike dhe zhanre të veprave letrare, është në gjendje të formulojë temën dhe karakteristikat e botës së tyre tekstuale. Interpreton pyetje që lidhen me tekste letrare të thjeshta. Ai e kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e personalitetit të tij dhe fondit leksikor. Kur shpreh përshtypjet dhe konkluzionet e tij, ai i referohet shembujve nga tekstet letrare dhe joletrare. Ai mund të bëjë dallimin midis përmbajtjes litrare dhe asaj transmetuese, metaforike. Mund të përcaktojë vendin e letërsisë në sistemin e artit (muzikë, film, arte të bukura, teatër, etj.). Përvetëson njohuri ndërdisiplinore.

Niveli i ndërmjetëm

Njeh strategjitë themelore të leximit dhe di si t'i përdorë ato në situata të dhëna leximi. Ai përdor më shumë këndvështrime në interpretimin e tij dhe i konsideron në mënyrë kritike tekste të gjata, të thjeshta letrare dhe joletrare. Duke përdorur njohuritë e marra sipas programit mësimor, ai interpreton dhe dallon elementet të rëndësishme të përbërjes dhe shtresave të kuptimit të një vepre letrare, karakteristikat stilistike, gjuhësore dhe formale të saj. Ai i njeh konceptet themelore letrare, teoriko – letrare, termat, dhe kur interpreton veprat letrare i përdor ato në harmoni me qëllimin. Në mënyrë të pavarur analizon çështje që lidhen me veprat letrare, argumenton gjykimin e tij për to. Ai është në gjendje të zbulojë lidhje midis veprave të ndryshme letrare, epokave dhe drejtimeve stilistike. Zbulon lidhjet intertekstuale dhe ndërdisiplinore midis veprave letrare. Kupton dhe vlerëson lidhjen midis letërsisë dhe arteve të tjera. Merr një qëndrim të qartë ndaj tekstit të lexuar. Ai zgjedh në mënyrë të pavarur veprat për të lexuar nga vargu i letërsisë, i përshtatshëm për moshën e tij. Vë në dukje kureshtjen e lexuesit. Kupton rëndësinë e leximit për zhvillimin e kulturës dhe njohurive të tij të përgjithshme. Në mënyrë eksploruese dhe krijuese, ai përvetëson një aftësi leximi që mund ta përdorë, gjatë studimit të veprave dhe zhanreve të ndryshme letrare, me ndihmën e të cilave mund të zhvillojë identitetin e tij letrar, gjuhësor, kulturor dhe kombëtar.

Niveli i avancuar

Me dëshirë, kureshtje hulumtuese dhe mënyrë kritike lexon, interpretojë dhe vlerëson tekste komplekse letrare dhe joletrare të rekomanduara nga programi mësimor, por gjithashtu kënaqësi liston dhe interpreton si veprat e rekomanduara dhe ato të zgjedhura në mënyrë të pavarur. Në mënyrë të pavarur vëren dhe interpreton çështje që trajtohen në veprat letrare. Ai përdor disa këndvështrime kur interpreton vepra letrare, ai është në gjendje t'i vendosë ato në një kontekst të ndërmjetëm ndërdisiplinor: lidh ato me degë të tjera artistike dhe fusha shkencore. Ai përvetëson aftësinë e krahasimit të tipareve të shquara tematike dhe formale – stilistike të veprave letrare. Ai përvetëson një teknikë të zhvilluar të argumentimit kur shpreh mendimin e tij mbi tekstin dhe përfundimet e tij. Kur interpreton vepra letrare të përcaktuara nga programi mësimor, ai hulumton tërësisht letërsinë profesionale të shkruar dhe elektronike. Zbaton strategjitë e leximit në përputhje me detyrën e leximit. Ai përvetëson një kulturë të zhvilluar leximi, leximi i një vepre letrare është një përvojë për të. Përmes leximit, ai pasuron njohuritë e tij, fondin leksikor, zhvillon aftësinë e argumentimit, di të shprehë mendimin e tij, di të mbrojë pozicionin e tij. Ai mund t'u rekomandojë vepra letrare të tjerëve dhe të shpjegojë zgjedhjen e tij. Ai tregon respekt për vlerat e letërsisë dhe kulturës kombëtare dhe për kulturën e kombeve të tjera. Ai pasuron njohuritë e tij ndërkulturore duke u njohur me përkthimet e veprave letrare të huaja dhe kontaktet me kombet e tjera. Ai aplikon një aspekt kritik kur zgjedh midis burimeve të letërsisë profesionale në lidhje me veprat letrare në internet, ai u jep përparësi revistave cilësore.

Rezultatet e mëposhtme përshkruajnë atë që nxënësi e di dhe është në gjendje ta bëjë në **nivelin themelo**r të çdo fushë të njohurive.

GJUHA DHE LETËRSIA SHQIPE
(Klasa e katër)

Standardet e përgjithshme të arritjeve – Standardet arsimore për përfundimin e arsimit të mesëm të përgjithshëm për lëndën Gjuhë dhe Letërsi shqipe përmbajnë standarde e arritjeve për fushat: Gjuha, Letërsia dhe Kultura e Gjuhës. Brenda secilës fushë/temë, janë përshkruar kërkesat në tre nivele.

Standardet e përgjithshme të arritjeve – standardet arsimore për fund të arsimit të mesëm për lëndën e Gjuhës dhe Letërsisë shqipe:	**REZULTATET** Nxënësi është në gjendje që:	**PËRMBAJTJA**
2GJSH.1.1.1. Posedon njohuritë elementare për gjuhën (ç'është gjuha, si funksionon, veçoritë e saj) etj. Respekton gjuhën e tij dhe gjuhën e të tjerëve; përdor fjalë (shprehje) stereotipe për gjuhën. E di nocionin e tekstit dhe dallon pjesët e tij (hyrjen, pjesën kryesore, përmbajtjen, përfundiminfundin), po ashtu dallon llojet e teksteve (varësisht nga diskursi). Ka njohuri për sociolinguistikën sidomos për njëgjuhësinë (monolinguizmin) dhe shumëgjuhësisë (polilinguizmin) dhe njeh rastet gjegjëse gjuhësore në Shqipëri, Kosovë, Mqedoni, Serbi…). E di konceptin e varietetit gjuhësor dhe njeh varietete themelore të gjuhës. 2GJSH.1.1.2. Dallon gjuhën letrare (standarde) nga dialekti; e di ndarjen dialektore të gjuhës shqipe; ka njohuri për dialektin e tij dhe për dialektin tjetër të gjuhës shqipe si dhe për të folmet e tjera dhe kështu përdor fjalë apo shprehje nga e folmja e tij, nganjëherë edhe nga e folmja e palës tjetër, por gjithmonë është konservator ndaj varietetit gjuhësor së cilës i përket. Me shembuj mund t'i paraqes veçoritë që i dallojnë të dy dialaktet e shqipes (nga aspekti fonetik, gramatikor e leksikor) dhe kështu mund ta mësojë, ta ruaj e ta kultivojë edhe më shumë gjuhën letrare. Njeh gramatikat kryesore dhe librat normativë të shqipes, të cilat i përdor në situata të caktuara. E di që gjuha shqipe zë një vend të rëndësishëm në rrethin e gjuhëve indoevropiane, duke pasur një traditë të gjatë të të folurit dhe të shkruarit dhe kjo ka po ashtu një rëndësi të madhe për kulturën	• zotëron njohuri gramatikore dhe leksikore që mundësojnë nivele të larta arritjeje në lexim-shkrim; • analizon ndryshimet mes gjuhës së folur dhe të shkruar, mes regjistrave formalë dhe joformalë, mes dialekteve e shtresave leksikore dhe gjuhës standarde; • vlerëson me argumente pasurinë leksikore të gjuhës shqipe; • kërkon materiale ose botime në biblioteka dhe në internet për të gjetur informacionin e nevojshëm për sistemin gjuhësor tëshqipes; • vlerëson zbatimin e rregullave të drejtshkrimit dhe të pikësimit, si të domosdoshme në çdo profesion dhe veprimtari të jetës njerëzore; • përkufizon konceptet "fjalë" e "morfemë" si koncepte gjuhësore; • përcakton llojet e morfemave; • bën dallimin e analizës morfemore dhe analizës fjalëformuese; • liston mënyrat e fjalëformimit të fjalëve;	**– Teksti** – Teksti përshkrues – Teksti rrëfyes, bindës – Kronika – Reportazhi – Autobiografia – Ditari – Letra – Kujtimet – Teksti udhëzues – Rregullat, ligjet – Udhëzuesit, recetat – Teksti argumentues, fjalimet politike, eseja argumentuese, debate – Teksti informues-shpjegues – Leksioni, lajmi – Kryeartikulli, artikulli me komente – Intervista – Përvetësimi i rregullave gramatikore, drejtshkrimore dhe të pikësimit – Fjalia e thjeshtë dhe e përbërë – Fjalia me bshkërendtije dhe me nënërenditje, skemat – Gjuha dhe komunikimi, stilet, ligjërimet

shqiptare. Ka njohuri për etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, fillimet e shkrimit të shqipes dhe rregullat e drejtshkrimit. 2GJSH.1.1.3. E di nocionin e theksit. Në fjali mund t'i dallojë llojet e theksave (theks i lirë, dinamik, ritmik, logjik, i fjalisë). Mund t'i ndajë tingujt në: tinguj zanorë dhe bashkëtingëllorë dhe i bashkon në formimin e fjalëve duke i dhënë kuptim atyre. Kur shqipton me zë më të fortë ose me zë më të ngritur një fjalë a një pjesë të fjalisë, mund ta vë rëndësinë kuptimore të saj dhe kështu i heton dallimet eventuale mes akcentit të tij nga ai letrar. 2GJSH.1.1.4. E di definicionin e fjalës dhe karakteristikat e saj. Njeh njësitë themelore të gjuhës (fonemën, morfemën, fjalën, togfjalëshin dhe fjalinë). Ndan fjalët në njësi më të vogla gjuhësore si p.sh.: fjalët për-pun-oj, kënd-o-j etj, Fjalën mund ta analizoj nga aspekti gramatikor me parashtesa, prapashtesa e mbaresa. Njeh mënyrat elementare të ndërtimit të fjalëve. Fjala si strukturë ka dy anë: përmbajtjen dhe formën dhe kështu dallon aspektin leksiko-gramatikor nga ai fonetiko-gramatikor. 2GJSH.1.1.5. Fjalinë e shkruan sipas rregullave gramatikore; mund t'i klasifikojë njësitë sintaksore; dallon fjalitë pohore dhe mohore; analizon fjalitë e thjeshta dhe ato të përbëra.	• dallon llojet e prejardhjes mes tyre; • pasuron leksikun e tij me sa më shumë fjalë të përbëra • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj që kanë *-ia,-ie,-iu,* me **i** të theksuar në trup të tyre; • shkruan drejt fjalët me prejardhje të huaj me *-oo-*; • shkruan drejt fjalët nga latinishtja ose nga gjuhët romane si dhe nga greqishtja; • Klasifikon fjalitë e thjeshta dhe të përbëra; • Bën tabelën e klasifikimit të tyre; • Përcakton tiparet e përbashkëta dhe dallimet; • Rikujton njohuritë rreth lidhëzave; • Klasifikon lidhëzat;	– Eseja dhe llojet e saj.
2GJSH.1.1.6. Ka një fond leksikor, i cili i përmbush nevojat në nivelin e mesëm të arsimimit; bën dallimin mes leksikut letrar dhe joletrar dhe i përdor sipas situatës së krijuar; ka njohuri për domethënien e fjalës; njeh grupet (paradigmat) e fjalëve: sinonimet, antonimet, homonimet; njeh metaforën si mekanizëm leksikor. Nëse ndonjë fjalë ka prejardhje të huaj, e përdorë dhe nuk ndien ndonjë "armiqësi" ndaj saj. Por, nganjëherë bën edhe kritika për shkak të futjes së saj në strukturën e shqipes. Njeh nocionin e frazeologjisë. Përdor fjalorët e gjuhës shqipe (Fjalorin		

drejtshkrimor, frazeologjik, sinonimik) etj. 2GJSH.2.1.1. Ka njohuri më të thella për gjuhën në krahasim me nivelin fillestar; Njeh njësitë, të cilat i përkasin niveleve të ndryshme të gjuhës, pra nënsistemet; Ka njohuri për shkrimin e letrave. Tashmë njeh parimet kryesore të gjuhës shqipe si parimin fonetik, morfologjik, etimologjik etj.; I di disa gjëra elementare për gjuhët e botës (ngjajshmëritë gjuhësore, përbashkësitë (universaliet) gjuhësore; I njeh parimet e zhvillimit të dialogut; kupton nocionin e aktit të të folurit; në tekst dallon pjesëzat dëftuese apo deiksin; Njeh varietetet gjuhësore të shqipes gjatë paraqitjes së një moderatori në medie kur ai flet në vernakularin gjuhësor – krahinor, pra nëse përdor ndonjë fjalë apo shprehje nga rajoni i tij. 2GJSH.2.1.2. I di tiparet dalluese të të dy dialekteve të gjuhës shqipe; P.sh.: në sistemin fonetik për gegërishten është karakteristike seria e zanoreve hundore kurse në toskërishte ka vetëm zanore gojore (hĩ-ni, rê-ja, zã-ni-gegërishte dhe hi-ri, re-ja, zë-ri- toskërishtja); toskërishtja ka **"ë"** në serinë e zanoreve të theksuara kurse gegërishtja nuk e ka, pra ajo i përgjigjet toskërishtes me **ã**; gegërishtja ka grupin nistor **vo** kurse toskërishtja ka grupin **va** (vaj, varr, vatër-toskërishtja., dhe voj, vorr, votër-gegërishtja) etj.; Në toskërishte ruhen grupet **mb, nd, ng** ndërkaq në gegërishte kanë dhënë **m, n, n**; Po ashtu e di se këto dialekte veçohen edhe nga tiparet morfologjike e leksikore; Mund t'i rirendis etapat e zhvillimit të gjuhës letrare, të cilat janë të njohura edhe më parë; 2GJSH.2.1.3. Njeh aparatin e të folurit dhe mënyrën se si prodhohen tingujt; dallon tingujt sipas pikëpamjes së artikulimit; e jep definicionin për fonemën; bën ndarjen fonetike të të folurit dhe në një frazë apo sintagmë spikat llojin e theksit (theks logjik, emfatik apo emocional) dhe kështu në mënyrë të drejtë mund ta shqiptojë fjalën në		

njësitë e lartëpërmenduara; njeh mekanizmat e ndryshimit të tingujve (ndryshimet kombinatore) siç janë: asimilimi, disimilimi, metateza, shtesat e tingujve (proteza, epenteza, epiteza), rëniet e tingujve (afereza, sinkopa, apokopa). 2GJSH.2.1.4. Ka njohuri të gjera për fjalën dhe veçoritë e saj; e di se forma e fjlaës është fonetiko-gramatikore sepse përbëhet nga elemente fonetike e gramtikore duke e paraqitur me shembull si bie fjala: emri *vëlla-i* ka tingujt e nyjëtuar *v-ë-ll-a-i* dhe temën fjalëformuese *vëlla-* dhe mbaresën –*i*, e cila tregon gjininë, numrin, rasën e trajtën e emrit; e njeh termin morfemë; ndan apo zbërthen fjalën në morfema si p.sh.: mal-or, qytet-ar, hekur-os, lag-a, mal-i, për-dredh, sh-thur etj., dhe në bazë të shembujve dallon morfemat rrënjore, parashtesore e prapashtesore; i di anët kryesore të strukturës së fjalës (përmbajtjen dhe formën); zbaton kriterin theksor (akcentologjik) si kriter dallues i fjalës së një tipari fonetik. 2GJSH.2.1.5. Gjatë procesit të ligjërimit, përdor fjalë duke i bashkuar për ta shprehur e transmetuar mendimin dhe ato (fjalë) duke hyrë në lidhje e marrëdhënie të ndryshme kuptimore e formale gramatikore krijojnë njësi të ndryshme sintaksore; dallon fjalinë e thjeshtë nga e përbëra; analizon fjalitë e ndërtuara sipas modeleve të ndryshme; ka njohuri të gjera rreth sintagmës; klasifikon fjalitë e varura; njeh termin elipsë; i di rasat dhe kategoritë gramatikore të foljes. 2GJSH.2.1.6. Ka fond të pasur leksikor (leksikun individual e të huaj); është i njoftuar për prefiksat e sufiksat që përdoren nga gjuhët e huaja në shqipen; fondin leksikor e shfrytëzon sipas rastit; sipas tij, gjuha është i vemi mjet i komunikimt që shërben për ta shprehur mendimin e tij, por edhe përvojën individuale dhe kështu e pasuron edhe më tepër fjalorin; njeh hiperoniminë, hiponiminë, paroniminë; dallon shtresat		

leksikore; njeh metaforën dhe metoniminë si mekanizma leksikorë. 2GJSH.3.1.1. E di që ekziston lidhja e afërt mes gjuhës dhe mendimit dhe e di nocionin e tyre; e jep përkufizimin e fjalisë duke e ditur gjithashtu se ajo ka dy anë: anën kuptimore dhe anën strukturore; dallon kohezionin leksikor dhe gramatikor. 2GJSH.3.1.2. Gjatë ndarjes së fjalëve në rrokje, përdor mjetet fonetike për spikatjen e saj (rrokjes) si: gjatësinë dhe forcën. 2GJSH.3.1.3. Ka njohuri për morfologjinë në kuptimin e gjerë të fjalës, në të cilën jepet përshkrimi i kategorive gramatikore të shqipes..; e ndan apo e zbërthen fjalën në morfema duke e dalluar morfemën rrënjë, parashtesore dhe prapeshtesore.		
2GJSH.3.1.4. Ka njohuri më të gjera për përdorimin e rasave dhe të formave foljore; mund t'i analizojë fjalitë nga pikëpamja morfologjike (duke i gjetur pjesët e ligjëratës); i njeh tipat e fjalive; dallon kryefjalën, kallëzuesin dhe gjymtyrët e dyta duke i analizuar sintaksorisht. 2GJSH.3.1.5. Ka njohuri themelore për fjalorët dhe për strukturën e tyre.		
2GJSH.1.2.1. Njeh autorët nga programi obligativ shkollor dhe i vendos në kontekst të opusit krijues dhe në kontekst letraro-historik. 2GJSH.1.2.2. Njeh terminologjinë e teorisë së letërsisë, në të cilën njihen shkrimet e veçanta dhe ku letërsia trajtohet në mënyrë teorike. 2GJSH.1.2.3. Në interpretimin e pjesëve letraro – artistike dhe pjesëve letraro-shkencor, dallon metodat e qasjes së brendshme dhe të jashtme. 2GJSH.1.2.4. Vëren dhe me shembuj argumenton tiparet letrare, poetike, gjuhësore, estetike e strukturore të veprave letrare. 2GJSH.1.2.5. I di tiparet e letërsisë si dhe i shpjegon raportet e saj me	• përshkruan dhe analizon kushtet historike në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • analizon dhe gjykon pasojat që shkaktuan dy luftërat botërore; • përshkruan dhe analizon realitetin shoqëror në të cilat u zhvillua letërsia e kësaj periudhe; • rendit disa nga zbulimet e mëdha në shkencat e natyrës, të cilat ndikuan në jetën e njeriut;	**– Letërsi botërore** – Letërsia botërore e shek. XX **– Franc Kafka**, jeta vepra – Metamorfoza – analizë **– Alber Kamy ,** filozofia absurdi, I huaji – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së parë të shek. XX** **– Gjergj Fishta,** simbol i madhështisë së poezisë shqipe Lahuta e Malcis – analizë, Vranina – koment, Kënga e Lulashit – koment **– Lasgush Poradeci ,** liriku i madh,

gjuhën dhe marrëdhëniet me artet e tjera. 2GJSH.1.2.6. Paraqet tiparet historike dhe poetike të periudhave letrare, drejtimeve dhe formacioneve në zhvillimin e letërsisë shqipe dhe botërore duke përfshirë edhe shkrimtarët shqiptarë e të huaj nga lektura e obliguar shkollore. 2GJSH.1.2.7. Analizon pjesët letrare nga ato joletrare dhe mund t'i argumentoj teorikisht. 2GJSH.1.2.8. Shfrytëzon po ashtu literaturën sekondare qoftë letrare, historike, kritike, poetike, teorike duke i sjellë punimet e tij para të tjerëve. 2GJSH.1.2.9. Duke i lexuar veprat e letërsisë shqipe dhe botërore, e kupton rëndësinë e të lexuarit të pjesës letrare dhe kështu ky pozitivitet ndikon në formimin e identitetit të tij gjuhësor, letrar, kulturor e kombëtar. 2GJSH.2.2.1. Interpreton veprën letrare duke nxjerrë thelbin dhe veçoritë e saj; kontekstin historik; motivet letrare; tematikën para se gjithash; kompozicionin; figurat letrare; idenë e shkrimtarit; aspektin gjuhësor e stilistik etj. 2GJSH.2.2.2. Njeh terminologjinë e Teorisë së Letërsisë dhe njohuritë teorike-letrare i zbaton në mënyrë adekuate në interpretimin e pjesëve apo edhe veprave letrare. 2GJSH.2.2.3. Dallon metodat e qasjes së brendshme e të jashtme në interpretimin e pjesëve apo veprave letraro-arstistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistike. 2GJSH.2.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave letraro-artistike dhe llojet letraro-shkencor e publicistik si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekstet apo veprat përkatëse. 2GJSH.2.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen	• përcakton dhe analizon zhvillimet në shkencat shoqërore, si: psikologjia, filozofia, sociologjia; • dallon dhe analizon veçoritë e përgjithshme të letërsisë së shekullit XX, si: larmia e drejtimeve letrare, individualitete krijuese të spikatura dhe origjinale, veçori kombëtare të krijuesve; • përcakton dhe analizon tiparet e letërsisë që vijoi traditën realiste të shek. XIX; • analizon risitë që sollën shkrimtarët që ndoqën rrugën e letërsisë realiste të shek. XIX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsive të vendeve të ndryshme si dhe veprat e tyre letrare; • përcakton gjinitë dhe llojet letrare që lëvruan më shumë shkrimtarët që ndoqën prirjen realiste • përcakton veçoritë kryesore të letërsisë moderne; • dallon dhe analizon drejtimet (rrymat) kryesore letrare të letërsisë moderne të shek. XX; • analizon gjinitë dhe llojet letrare që u lëvruan në letërsinë moderne të shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë moderne, si dhe veprat e tyre letrare;	Ylli i zemrës – analizë **– Migjeni,** poeti vullkanik Vargjet e lira, Novelat e qytetit të veriut – analizë **Letërsia shqipe e gjysmës së dytë të shek. XX** **-Ismail Kadare,** ambasadori i letrave shqipe Pallati i ëndrrave – analizë **– Martin Camaj** **– Azem Shkreli,** mjeshtri i fjalës poetike – Lirikë me shi – analizë **Lektura shtëpiake:** *55. Franc Kafka – Procesi* *56. Dritëro Agolli – Shkëlqimi dhe rënia e shokut Zylo* *57. Ismail Kadare – Gjenerali i ushtrisë së vdekur* *58. Ernest Heminguej – Plaku dhe deti* *59. Gabriel G. Markez – Njëqind vjet vetmi* *60. Jakov Xoxa – Lumi i vdekur* **Vërejtje: arsimtari mund të bëjë zgjedhje të lirë të lekturave shtëpiake në pajtueshmëri me planin dhe programin për klasën e katërt të Gjimnazit.*

autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv dhe këto elemente e përcaktojnë edhe vetë llojin si: tragjedinë, komedinë, elegjinë etj. 2GJSH.2.2.6. Gjatë interpretimit të pjesëve letraro-artistike dhe letraro-shkencor, i përdor njohuritë paraprake nga fusha e teorisë së letërsisë; i njeh drejtimet dhe formacionet e zhvillimit të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.2.2.7. Në mënyrë të pavarur analizon pjesët letrare dhe mund t'i argumentojë qëndrimet e tij përballë të tjerëve. 2GJSH.2.2.8. Shfrytëzon literaturë shtesë nga letërsia, historia dhe fusha të tjera shoqërore, me qëllim të afirmimit të tij në interpretimin e pjesëve të tjera letraro-artistike e letraro-shkencor të parapara sipas planit dhe programit mësimor. 2GJSH.2.2.9. Duke i lexuar veprat letrare shqipe e botërore, e zhvillon edhe më shumë aftësinë shprehëse për interpretim dhe vlerësim të pjesëve të ndryshme letraro-artistike dhe letraro-shkencor , po ashtu e pasuron fondin leksikor, letrar, kulturor; me leximin e veprave të ndryshme, ai mund të bëhet më i arsimuar e më i kulturuar. 2GJSH.3.2.1. Lexon dhe analizon pjesët letraro-artistike dhe letraro-shkencor të parapara nga plani dhe programi mësimor dhe tekstet shtesë apo fakultative po ashtu letraro-artistike dhe letraro-shkencor duke i analizuar në kontekst më të gjerë historik. 2GJSH.3.2.2. Është i njoftuar me terminologjinë teorike-letrare duke e zbatuar në interpretimin e veprave letraro-artistike dhe letraro-shkencor të cilat janë të parapara me planin dhe programin mësimor; shfrytëzon edhe vepra të zhanreve të tjera, jashtë obligatives.	• përshkruan dhe analizon risitë e letërsisë së kësaj periudhe; • rendit dhe analizon shkrimtarët që me krijimtarinë e tyre shërbyen si urë lidhëse mes letërsisë së shek. XIX dhe letërsisë së shek. XX; • rendit përfaqësuesit kryesorë të letërsisë së kësaj periudhe dhe krijimtarinë e tyre; • vlerëson kontributin e shkrimtarëve të kësaj periudhe; • veçon dhe analizon risitë që sjell Kadare në letërsi pas viteve'90 analizon kushtet historike, shoqërore dhe politike pas Luftës së Dytë Botërore; përshkruan, analizon dhe gjykon për dukuritë letrare të kësaj periudhe;	

2GJSH.3.2.3. Në procesin e interpretimit të veprave përkatëse, zbaton metodat adekuate të qasjes së brendshme e të jashtme.		
2GJSH.3.2.4. I vëren dhe i argumenton format poetike (epiko-lirike) sipas strukturës së pjesëve apo veprave gjegjëse e publicistike si: esenë, biografinë, autobiografinë, memoarin apo kujtimin, ditarin, udhëpërshkrimin, reportazhin, fejtonin; vëren dukuritë stilistike në tekst. 2GJSH.3.2.5. E di se në veprat e gjata letrare, funksionin e kryen autori ose narratori ndërkaq përdorimi i caktuar bëhet në harmoni me kërkesat e motivimit artistik dhe këtij motivimi i nënshtrohet edhe përdorimi i gjuhës me ngjyrim emocionues dhe afektiv. 2GJSH.3.2.6. Gjatë interpretimit dhe vlerësimit të veprave letraro-artistike dhe letraro- shkencor, zbaton dhe krahason tiparet historike e letrare (stilistike) të letërsisë shqipe e botërore. 2GJSH.3.2.7. I vëren e i interpreton problemet dhe idetë në veprën letrare dhe qëndrimet e tij mund t'i argumentojë në bazë të tekstit primar dhe kontekstit letrar. 2GJSH.3.2.8. Për ta interpretuar (njohur) apo për t'i bërë analizë filologjike veprës letrare, duhet të ketë njohuri të caktuara, një kulturë letrare nga leximi i veprave të tjera që për nga rëndësia hyjnë në radhën e kryeveprave nacionale e botërore. 2GJSH.3.2.9. Pasi t'i ketë lexuar veprat letrare shqipe e botërore, të cilat janë obligative, dhe veprat letrare me përzgjedhje, vërehet aftësia e tij shprehëse kundrejt të tjerëve dhe me këto zhvillohet e pasurohet edhe më shumë identiteti i tij kulturor e arsimor.		
2GJSH.1.3.1. Flet qartë duke respektuar drejtshqiptimin (ortoepinë) e gjuhës letrare; zbaton theksin (akcentin) gjuhësor-letrar ose e krahason akcentin e tij me atë letrar me tendencë të përshtatjes;	• zgjeron gamën e strategjive përmbledhjen e të dhënave të nevojshme që do të përdorë gjatë prezantimeve;	Gjuha e medies; Gazeta; publiciteti dhe reklama,

Rrjedhshëm dhe qartë lexon me zë tekstet letrare dhe joletrare; shprehimisht lexon dhe lehtë i tregon tekstet letrare artistike; Në situata formale flet për temat e thjeshta si: nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe të kulurës duke u shërbyer me shprehje korrekte gjuhësore; Pra, flet qartë, pa pengesa, pa dridhje të zërit e pa pauza të mëdha; Sipas nevojës, përdor teminologjinë shkencore për gjuhën dhe letërsinë, duke e përshtatur me rastet apo situatat, bashkëfolësin ose përdor edhe mjetet gjuhësore verbale a joverbale sidomos mimikën, gjestikulacionin, lëvizjet e duarve etj, që në gjuhësi njihet me emrin Semiotikë; Ka kulturë të të dëgjuarit kur dikush flet në gjuhën e tij dhe me vëmendje dëgjon e kupton ligjëratat nga fusha e gjuhësisë, letërsisë dhe kulturës dhe kështu gjatë dëgjimit të ndonjë ligjërimi, mund të marrë shënime; 2.GJSH.1.3.2. Dukë folur apo shkruar për ndonjë temë nga gjuha, letërsia apo për jetën shoqërore, e strukturon rrëfimin dhe i lidh pjesët në mënyrën e duhur; Dallon të rëndësishmen nga e parëndësishmja dhe i përmbahet temës kryesore; Shkruan një tekst duke u shërbyer nga përshkrimi e ekspozicioni dhe shkurtazi përshkruan ndjenjat e tij dhe përjetimin e pjesës letrare ose të ndonjë pjese tjetër artistike; Rrëfen tekstin letrar artistik dhe i ndanë pjesët kryesore. Në fund jep një përmbledhje (rezyme) të tekstit letrar ose joletrar; 2GJSH.1.3.3. Në diskutime me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura, në pika të shkurtëra mund ta shpreh dhe ta argumentojë idenë ose qëndrimin për të cilin angazhohet; Pra, ai mund të flasë ngadalë duke u mbështetur kryesisht në fakte; Është në gjendje ta dëgjojë mendimin e tjetrit dhe ta marrë parasysh gjatë argumentimit të tij; Shkruan tekst me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura; 2GJSH.1.3.4. Shfrytëzon librin drejtshkrimor të gjuhës shqipe; zbaton rregullat elementare të	• zbaton hapat e përgatitjes dhe të mbajtjes së një fjalimi për tema të ndryshme; • përzgjedh fjalët dhe shprehjet e përshtatshme, në mënyrë që të ndikojë te dëgjuesit, si dhe përmirëson zgjedhjen e fjalëve duke përdorur mjete retorike dhe të figurshme; • vlerëson rolin e përdorimit të TIK-ut gjatë prezantimeve me gojë dhe analizon funksione te këtij përdorimi; • reflekton ndaj informacionit të dëgjuar, rikujton përmbajtjen e informacionit, si dhe analizon mënyrën në të cilën stili dhe struktura e një fjalie ose e një ligjërate mbështetin qëllimin e saj; • reflekton mbi informacione të llojeve dhe të fushave të ndryshme, si dhe përgjigjet në mënyrë të përshtatshme; • demonstron aftësitë e domosdoshme të të dëgjuarit kritik. • përshtat shkrimin me qëllimet dhe lexuesit, p.sh.:të përshkruajë, të rrëfejë, të udhëzojë,të informojë, të argumentojë; • karakteristikat e tyre; • vlerëson cilësinë e informacionit të gjetur nga një shumëllojshmëri burimesh dhe mediesh; është aktiv dhe i pavarur në procesin e	

drejtshkrimit dhe mund të shërbehet me botime të tjera nga Ortografia; Në të shkruar ndan pjesët tekstit, jep titujt dhe nëntitujt, citon dhe parafrazon; Bën punimin e maturës duke respektuar rregullat e shkruarjes së punimit shkencor (përdor fusnotat, shkruan përmbajtjen dhe bibliografinë); Shkruan letra zyrtare dhe jozyrtare, biografi (CV), lutje, ankesë, kërkesë; Di të mbushë formularë të ndryshëm etj.; 2GJSH.1.3.5. Ka aftësinë që në mënyra të ndryshme (informim, mësim, zhvillim personal, përjetim estetik, argëtim …) të lexojë tekstet të rëndësisë (tekstet letrare, tekste profesionale, shkencore, popullore) nga fusha e shkencës për gjuhën dhe letërsinë, tekstet nga mediet; tekstet që janë të përshtatshme për përpunimin e planit për gjuhë dhe letërsi); zbaton strategjitë e të lexuarit; 2GJSH.1.3.6. Kupton tekstin letrar e joletrar dhe njeh rëndësinë e tyre, gjen informacione nga më të ndryshmet, ndan pjesët kryesore të tekstit; e di kuptimin e përmbajtjes në tekst; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste. 2GJSH.1.3.7. Në mënyrë kritike jep sqarim për tekstin letrar e joletrar; dallon faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson (dhe argumenton) se a i prezanton autori i tekstit joartistik të gjitha informacionet e nevojshme dhe a jep fakte të mjaftueshme e të besueshme për atë që thotë; vlerëson se a është neutral autori i tekstit ose i angazhuar apo i anshëm dhe e arsyeton vlerësimin e tij; njeh gjuhën e urrejtjes, diskriminimit, sharjes dhe për këto çështje ka qëndrim negativ.	mësimdhënies dhe të të nxënit për gjetjen dhe përdorimin e metodologjive që lehtësojnë këtë proces.	
2GJSH.1.3.8. Njeh strukturën, elementet e ndryshme, figurat stilistike (metoniminë, metaforën, asonancën, aliteracionin, onomatopenë, anaforën…); Njeh domethënien konotative të fjalës në kontekstin e dhënë dhe kupton qëllimin e domethënies konotative		*Të folurit, të dëgjuarit, të shkruarit dhe të lexuarit e teksteve të ndryshme.* *Intervista për punë.* *Letra e mospranimit për punë,* *Ftesa,*

në tekstin letrar dhe joartistik; vlerëson domethënien e fjalëve të panjohura në bazë të kontekstit dhe modelit të formacionit; kupton domethënien e leximit për pasurimin e fondit leksikor. 2GJSH.2.3.1. Nëpër situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë, flet për temat nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës, duke e përdorur gjuhën letrare dhe terminologjinë përgjegjëse; merr pjesë në bisedat publike ku ka më shumë pjesëmarrës; vlerëson auditoriumin dhe e përshtat fjalimin e tij sipas mundësive dhe kërkesave të tij; në të folur duhet ta zhvillojë më shumë kulturën e tij shprehëse; me vëmendje dëgjon prezantimet nga të tjerët (psh. ligjëratat) me temë nga gjuha, letërsia dhe kultura etj. 2GJSH.2.3.2. Ndërton tekstin e folur a të shkruar nga gjuha, letërsia etj., duke e karakterizuar nga kohezioni dhe koherenca, pra me mënyrën se si lidhen midis tyre në bazë të rregullave gramatikore të gjuhës njësitë që e përbëjnë tekstin (kohezioni) dhe me organizimin logjik të tekstit me mënyrën se si gjykimet dhe arsyetimet lidhen midis tyre (koherenca); në diskutimet e shkruara apo të folura, shpreh idetë dhe argumenton qëndrimet e tij; përkujdeset që të shkruaj e të folë në mënyrë të drejtë duke respektuar normën gjuhësore pa bërë ndonjë digresion (shmangie) nga rregullat; shfaq përjetimin dhe përshtypjet e tij rreth pjesës letrare ose artistike; rrëfen tekstin letrar dhe jep një përfundim për të sipas mundësive të tij shprehëse; zbaton rregullat drejtshkrimore etj. 2GJSH.2.3.3. Për të pasur një informim edhe më te gjerë, pra për ta zhvilluar aftësimin personal dhe për ta arritur përjetimin letrar e estetik, lexon tekste edhe më të ndërlikuara si tekste letraro-artistike, tekste shkencore, tekste nga mediet etj; është i apasionuar pas leximit; zbaton dhe zgjedh strategjitë e përshtatshme të leximit.		*Intervista me gojë, biseda.* *Tekstet e digjitalizuar,*

2GJSH.2.3.4. Kupton tekstin joletrar; nxjerr thelbin e tij; gjen pjesët e nënkuptueshme, por edhe e shtjellon tekstin në fjalë; gjen idenë kryesore; krahason informacionet dhe idetë nga dy e më shumë tekste për të kuptuar aspektin domethënës e stilistik; i gjen dhe i analizon motivet dhe figurat, të cilat paraqiten në veprën letrare; interpreton tekstet duke u mbështetur në tekstet e tjera letrare. 2GJSH.2.3.5. Në mënyrë kritike jep vlerësim për tekstin letrar joartistik; ndan faktin objektiv nga interpretimi autorial; vlerëson neutralitetin (anshmërinë) e autorit; vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit argumentues; prezanton të gjitha informatat dhe faktet e autorit për ato që i thotë. 2GJSH.2.3.6. Vlerëson se a është i përshtatshëm për planin dhe programin mësimor nga gjuha dhe letërsia shqipe autori i tekstit joartistik; teksti a është koheziv dhe koherent, a janë dhënë idetë qartë dhe saktë; vëren dukuritë stilistike; vëren se sa ndikojnë pjesët e caktuara të tekstit për ta kutpuar atë. 2GJSH.3.3.1. Diskuton për temat komplekse nga gjuha, letërsia dhe kultura; flet për tekstet letrare dhe joletrare duke shfrytëzuar terminologjinë profesionale. 2GJSH.3.2.2. Prezanton në situatat zyrtare dhe para auditoriumit më të gjerë paraqitet me tema nga fusha e gjuhës, letërsisë dhe kulturës; është orator dhe paraqet qëndrimet e tij para auditoriumit me argumente; gjatë ligjërimit përdor fjalë dhe shprehje nga gjuha amtare duke respektuar normën e gjuhës standarde etj. 2GJSH.3.3.3. Shkruan në mënyrë kompozicionale e logjike tekstin profesional me temë nga gjuha dhe letërsia si edhe artikullin gazetaresk. 2GJSH.3.3.4. I mbledh, i shënon dhe në fund i përpunon informacionet		

nga tekstet letrare joartistike në bazë të rregullave të parapara. 2GJSH.3.3.5. Teksti mendon se ka një strukturë dhe organizim të brendshëm, kuptohet pa vështirësi, lexohet me kënaqësi, pra bart informacionin te lexuesi dhe është i shkruar sipas rregullave të ndërtimit të fjalive dhe të periudhave; 2GJSH.3.3.6. I njeh stilet funksionale të shqipes standarde (stili i letërsisë artistike, stili politiko-shoqëror, stili stili shkencor-teknik, stili juridik-administrativ) dhe të gjitha këto (stile) mund t'i trajtojë sipas veçorive të tyre leksikore. 2GJSH.3.3.7. Në të shkruar, përdor shenjat e pikësimit varësisht nga lloji i fjalive (dëftore, pyetëse, dëshirore, nxitëse, urdhërore).		

Fjalët kyçe: gjuhë shqipe, letërsi shqipe, kultura e gjuhës

Disa përmbajtje mësimore për të cilat mësuesi vlerëson se gjatë vitit ato nuk mund t'i realizojë gjatë orëve të rregullta, mund të planifikohen për përpunim gjatë orëve të mësimit me projekt, orëve në ambient të hapur, si dhe në orët të tjera të mësimit shtues e plotësues dhe në eksione.

UDHËZIME DIDAKTIKO – METODIKE PËR REALIZIMIN E PROGRAMIT

Programin e mësimdhënies dhe nxënies të Gjuhës dhe Letërsisë shqipe përbëhet prej tri fushave/lëmive mësimore: Letërsisë, Gjuhës dhe Kulturës së Gjuhës. Shpërndarja e rekomanduar e orëve sipas fushave të njohurive është: Letërsi – 39 orë, Gjuhë – 37 orë dhe Kultura e gjuhës – 23 orë. Fondi i përgjithshëm i orëve, në nivelin vjetor, është 99 orë. Të tri fushat e programit të mësimdhënies dhe nxënies janë të ndërlidhura dhe nuk mund të mësohen të ndara dhe pa bashkëpunim ndërmjet njëra – tjetrës.

Programi mësimor dhe mësimor i Gjuhës dhe Letërsisë shqipe bazohet në rezultatet, domethënë në procesin e të mësuarit dhe arritjet e nxënësve. Rezultatet janë një përshkrim i njohurive të integruara, aftësive, qëndrimeve dhe vlerave që nxënësi ndërton, zgjeron dhe thellon nëpër të tri fushat lëndore të kësaj lënde.

I. PLANIFIKIMI I MËSIMDHËNIES DHE NXËNIES

Programi i mësimdhënies dhe mësimit i orientuar në rezultate, mësuesit i jep liri më të madhe krijimi dhe për të menduar mësimdhënien dhe mësimnxënien. Roli i mësuesit është që mënyrat e ralizimit të studimit dhe mësimit t`ia përshtat nevojave të çdo paraleleje, duke pasur parasysh:përbërjen e paraleles dhe karakteristikat e nxënësve; tekstet dhe materialet tjera të cilat do t`i shfrytëzojë; kushtet teknike, mjetet mësimore dhe mediumet të cilat shkolla i disponon; resurset, mundësitë, si dhe nevojat e mjedisit local ku shkolla gjendet, duke u nisur nga rezultatet e dhëna dhe përmbajtjet, mësuesi fillimisht harton planin e vet vjetor, të quajturin plani global i punës, nga i cili më vonë do të zhvillojë planet e veta operative. Rezultatet e definuara sipas lëmive i lehtësojnë mësuesit operacionalizimin e mëtejshëm të rezultateve në nivelin e njësive konkrete mësimore. Nga mësuesi pritet që për çdo njësi mësimore, në fazën e planifikimit dhe hartimit të përgatitjes për orën e mësimit t`ia përshtatë rezultateve të mësimit. Gjatë planifikimit, gjithashtu, duhet patur parasysh se disa rezultate realizohen më shpejtë e më lehtë, por për pjesën më të madhe të rezultateve (veçanërisht për fushën lëndore Letërsi) duhet më tepër kohë, më shumë aktivitete të ndryshme dhe punë në shumë tekste të ndryshme. Rezultatet e rekomanduara nuk janë të diferencuar sipas niveleve të të arriturave të nxënësve. Ota paraqesin pjesë obligative të përshkrimit të standardeve dhe mund të imtësohen ose të zgjerohen, në vartësi prej mundësive individuale të nxënësit dhe nevojave të tjera mësimore.

Në fazën e planifikimit të mësimdhënies dhe mësimnxënies është shumë e rëndësishme të keni parasysh se teksti është një mjet mësimor dhe se nuk përcakton përmbajtjen e lëndës. Për këtë

përmbajtjeve të dhëna në tekst është e nevojshme t`i qasemi në mënyrë selektive dhe në raport me rezultatet e parashikuara që duhet të arrihen. Përveç kësaj nxënësit duhet të aftësohen për shfrytëzimin e tekstit, si një nga burimet e njohurive, mësuesi vlen që t`i udhëzojë në mënyrat dhe format e përdorimit të burimeve të tjera të njohurive

II. REALIZIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

LETËRSIA

Boshtin e programit të letërsisë e përbëjnë tekstet nga lektura. Lektura është e ndarë sipas gjinive letrare – lirika, epika, drama dhe e pasuruar me zgjedhjen e teksteve jo fikcionale, shkencore – popullore dhe informative. Zgjedhja e veprave në masën më të madhe bazohet në principin e përshtatjes së moshës. Krahas teksteve që duhet përpunuar gjatë orës është dhënë lista e lekturës shtëpiake. Qëllimi i përpunimit të veprës në kuadër të lekturës shtëpiake është formimi, zhvillimi ose kultivimi i shprehive të leximit tek nxënësit. Veprat voluminoze nxënësit mund t`i lexojnë gjatë pushimit, me çka nxitet zhvillimi i vazhdueshëm i shprehisë së leximit. Krahas listës obligative të veprave është dhënë edhe zgjedhja plotësuese e teksteve. Pjesa e zgjedhur i mundëson mësimdhënësit mundësi më të madhe kreativiteti në arritjen e rezultateve.

Me një korpus dominuese të teksteve të shkrimtarëve që mund të ndikojnë në formimin e shijes estetike të nxënësve, ndërton dhe pasuron vetëdijen për natyrës e letërsisë kombëtare (dhe vlerat e klasikëve të letërsisë botërore), por edhe identitetin kulturore dhe kombëtar.

Qëllimi i sjelljes së veprave letrare bashkëkohore është që sipas motivit ose me përkatësisë tematike të tyre lidhen me temat dhe motivet ekzistuese brenda programit mësimor, dhe me shembuj të tillë të tregojë se si shkrimtarët bashkëkohorë i mendojnë traditat epike popullore ose temat e miqësisë, etikës, zhvillimin e imagjinatës dhe empatisë, me çka do të pasurojnë përvojën vertikale të leximit të nxënësve dhe modernizon qasjen në mësimdhënie. Përmes një numri veprash letrare të shkrimtarëve bashkëkohorë, nxënësit do të jenë në gjendje të në mënyrë kritike të vlerësojnë poetikën e veprave të tyre.

Zgjedhja e veprave mundëson aplikimin e qasjes së studimit krahasues të të krijimtarisë letrare, me zgjedhjen e niveleve të ndryshme të përpunimit: interpretimit, paraqitjes ose rishikimeve. Dallimet në tërësinë artistike dhe vlerat informative të disa teksteve ndikojnë në zgjidhje përkatëse metodike (përshtatja e leximit të llojit të tekstit, shtrirja e komentimit të tekstit në vartësi nga ndërlikueshmëria e strukturës së tij, lidhja dhe grupimi me përmbajtjet gjegjëse nga fushat tjera lëndore – gramatika, drejtshkrimi dhe kulturë gjuhe dhe të ngjashme.).

Tekstet nga pjesa e programit plotësues duhet t`i shërbejë mësimdhënësit edhe gjatë përpunimit të njësive mësimore nga gramatika, si dhe për përpunim dhe përforcim të përmbajtjeve nga kultura e gjuhës. Veprat të cilat nuk i përpunon mësimdhënësi duhet t`i rekomandojë nxënësve për lexim gjatë kohës së lirë.

Programi i ri bazohet në njohjen e natyrës dhe rolin e veprës letrare, si dhe njohjen e dallimit të teksteve letrare dhe jo letrare, përkatësisht korrelacionit të tyre.

Nxënësit duhet të jenë të aftë të dallojnë veçantitë e tekstit letrar (konotacionin, veprimet letrare, denotativitetit, informimin, dhe duke treguar në bazë të fakteve dhe të dhënave në mënyra të ndryshme të teksteve jo letrare. Korrelacioni është mundësuar me kombinime adekuate të veprave obligative dhe zgjedhore. I njëjti tekst mund të lidhet me të tjerët në mënyra të ndryshme, sipas motiveve të ndryshme ose tonit të rrëfimit, në kuadër të mësimit me projekt, që bazohet në rezultate, kurse jo në përmbajtjet mësimore.

Tekstet e propozuara obligative, letrare, shkencore – popullore dhe informative dhe përmbajtja e lekturës shtëpiake obligative, si dhe shembujt nga zgjedhja plotësuese, me rastin e planifikimit të planit vjetor të punës, dhe pastaj edhe gjatë formësimit të planeve të punës orientuese mujore, mund të lиdhen tematikisht.

Nga lista e zgjedhjes plotësuese mësimdhënësi zgjedh oto vepra të cilat, me pjesën obigative të lekturës, përbëjnë tërësitë tematike – motivuese. Mësimdhënësi mund t`i grupojë sipas gjinisë veprat nga programi obligativ dhe plotësues në mënyra të ndryshme. Shembujt e mundshëm të lidhjes funksionale të njësive mësimore mund të jenë këto (në asnjë mënyrë të vetme).

GJUHA

Në mësimin e gjuhës nxënësit aftësohen të komunikojnë të drejtë me gojë e me shkrim në gjuhën standarde shqipe. Nga kjo kërkesat në këtë program nuk janë të drejtuar vetëm në përvetësimin e rregullave gjuhësore dhe normës gramatikore, por edhe në kuptimin e funksioneve të tyre dhe zbatimin e drejtë në të shprehurit me gojë e me shkrim.

Kur në përmbajtjet e programit jepen njësi mësimore, të cilat nxënësit i kanë përpunuar edhe më herët, kuptohet se shkalla e përvetësimit dhe aftësimit të zbatimit të lëndës së përpunuar më herët verifikohet, kurse përsëritja dhe ushtrimi në këta shembuj i paraprin përpunimit të përmbajtjeve

të reja, me çka sigurohet kontuiniteti i punës dhe sistematizimit në lidhjen e materialit të ri me njohuritë ekzistuese.

Gramatika

Kërkesa themelore programore në mësimin e gramatikës është që nxënësve gjuha t`i paraqitet dhe t`i shpjegohet si sistem. Asnjë dukuri gjuhësore nuk duhet të studiohet dhe shpjegohet e izoluar, jashtë kontekstit në cilin realizohet funksioni i saj (në secilin rast të përshtatshëm mund të vendosen në funksion, njohuritë nga gramatike, në shpjegimin e tekstit, si atij artistik edhe atij shkencor – popullor). Një nga veprimet e veçanta funksionale në mësimin e gramatikës është ushtrimet e bazuara në shfrytëzimin e shembujve nga praktika e drejtpërdrejtë e të folurit, çka mësimin e gramatikës ia ofron nevojave jetësore, në të cilat paraqitet gjuha e aplikuar si aktivitet i motivuar dhe i gjithanshëm i aktivitetit njerëzor

Në këtë mënyrë tek nxënësi zhvillohet edhe vetëdija e rëndësisë së kulturës e të folurit, e cila është e domosdoshme në jetën e përditshem si pjesë e kulturës së përgjithshme, e jo vetëm si pjesë e programit mësimor.

Mësimi i morfologjisë nënkupton rrumbullakësimin e e njohurive për ndërtimin e formave foljore. Është e domosdoshme lidhja e përmbajtjeve të reja me mësimet e punuara në klasat e më hershme, prandaj me shikimin e të gjitha formave foljore të përpunuara të bëhet nj[sintezë dhe të ndahen të gjitha format e foljeve fillimisht në vetore dhe pavetore dhe pastaj format e foljeve vetore në kohë dhe mënyra. Gjithashtu, është e nevojshme të theksohet edhe ndarja e të gjitha formave të foljeve në të thjeshta dhe të përbëra. Përdorimin e mbiemrit pasiv të foljes duhet shpjeguar me shembujt më tipik të konstruksioneve pasive. Duhet sistematizuar llojet e fjalëve duke përvetësuar përmbajtje të reja si: lidhëzat, pjesëzat dhe pasthirrmat.

Mësimi i sintaksës nënkupton sjellja e shprehjes së sintagmës dhe njohjen e gjymtyrës kryesore dhe të varur në kuadër të saj. Në shembujt e qartë dhe të pakontestueshëm nxënësit nëpërmjet ushtrimeve dallojnë gjymtyrën kryesore dhe të varur si dhe llojin e sintagmës. Futet atributi edhe atë si sintagmor, e jo si gjymtyrë e fjalisë. Është e rëndësishme të theksohet se cilat lloje të fjalëve paraqiten në kuadër të atributit. Në klasat e më hershme është përpunuar subjekti gramatikor, kurse tani futet edhe shprehja e subjektit logjik.

Drejtshkrimi

Përmbajtjet nga drejtshkrimi është e domosdoshme të lidhen me temat përkatëse edhe në orët e gramatikës edhe në ato të letërsisë. Për shembull. Kur përpunohet ndërtimi i formave të foljeve, duhet përpunuar edhe zgjidhjet drejtshkrimore të foljeve në lidhje me drejtshkrimin e formave të foljes. Në lidhje me përvetësimin e tipave të fjalisë është e nevojshëm të përpunohen edhe pikësimi, para së gjithash presjen si shenja më të rëndësishme të pikësimit. Duhet të jepen qartë rregullat kur duhet të shkruhet presja, dhe kur presja është shenjë jo e domosdoshme ose veçori e stilit. Lidhja e përmbajtjeve nga gramatika dhe letërsia bëhet me analizimin e përdorimit të presjes në fjalitë e ndara dhe dallimin e përdorimit të presjes në veprat letrare. Në pika të shkurta duhet theksuar në specifikat e stilit artistiko – letrar, ku ndonjëherë si rezultat i kreativitetit të shkrimtarit me qëllim nuk zbatohen rregullat e drejtshkrimit (veçanërisht në poezi). Kombinimi i shenjave të drejtshkrimit miratohet që në klasat e më hershme në lidhje të folurit e drejtuar, por edhe tani theksohet në llojet tjera të shenjave drejtshkrimore të kombinuara, para së gjithash në përdorimin e presjes pas shkurtesave dhe numrave rendor. Shkrimi i shkurtesave ka të bëjë me përsëritjen e asaj që është mësuar në lidhje me shkurtesat, por edhe në zgjerimin e llojeve të shkurtesave të cilat theksohen në drejtshkrimin që është në fuqi.

Rregullat e drejtshkrimit miratohen me anë të ushtrimeve sistematike (diktimeve drejtshkrimore, përmirësimit të gabimeve në tekstin e dhënë, testeve me pyetje nga drejtshkrimi etj.). gjithashtu duhet nxitur nxënësit që vet të dallojnë dhe përmirësojnë gabimet drejtshkrimore gjatë komunikimit me SMS, si dhe në llojet e ndryshme të komunikimit nëpërmjet internetit.

Pos kësaj, nxënësit duhet udhëzuar në shërbimin e drejtshkrimit dhe të fjalorit të drejtshkrimit (botim shkolle). Është e preferueshme që mësimdhënësi të sjellë në orë ekzemplar të Drejtshkrimit sa herë që përpunohen tema të drejtshkrimit (kështu do të mund që individualisht nxënësve t`i japë të gjejnë fjal[në fjalorin drejtshkrimor dhe të përcaktojnë formën e rregullt të saj ose shkrimin e drejtë).

Drejtshqiptimi

Ushtrimet drejtshqiptimore nuk duhet realizuar si njësi të veçanta mësimore, por përmes temave përkatëse nga gramatika, por edhe në orët nga letërsia. Në këtë nivel nxënësit duhet të dallojnë dallimet ndërmjet theksit zbritës dhe atij ngjitës dhe t`i shënojnë drejtë të theksat në shembujt tipik. Nëse për këtë ekzistojnë kushtet, mësimdhënësi duhet të lëshojë incizime të drejtshqiptimit dhe t`i tregojë dallimet në shqiptim. Nxënësit duhet mësuar të njohin, riprodhojnë dhe përvetësojnë të folurit

e theksuar, kurse në vendet ku shmangemi nga norma e theksimit të dallojnë theksin standard nga theksi i vet, ose nga theksimi dialektor.

KULTURA E GJUHËS

Një nga detyrat themelore të mësimit të kulturës së gjuhës ka të bëjë përvetësimin e mjeteve të shprehjeve gjuhësore tek nxënësit, kurse qëllimi i fundit është që nxënësit të aftësohen në vendosjen e cilësi së dhe të komunikimit kuptimplotë. Edhe pse fusha e kulturës gjuhësore është e konstituuar si hapësirë e veçantë programore, është parashikuar në mësimin e tërësishëm të gjuhës dhe letërsisë shqipe të lidhet edhe me dy fushat e tjera letërsinë dhe gjuhën. Fusha Kulturë gjuhe përfshinë të shprehurit me gojë dhe me shkrim. Me ç`rast duhet kushtuar kujdes të njejtë të shprehurit me gojë dhe me shkrim.

Në këtë moshë duhet shqyrtuar specifikat e dy stileve funksionale, atij letraro – artistik dhe publicistik.

Nxënësit duhet të inkurajohen që në tekstin e dhënë, të përzier dhe të kreuar me dedikim të gjejnë dhe të radhisin fjalitë duke pasur parasysh se a i përkasin stilit letraro – artistik apo atij publicistik. Pastaj, të gjejnë fjalinë e shkruar në tekst në stilin publicistik, i cili është shkruar në stilin letraro – artistik dhe anasjelltas. Duhet të shpjegojnë ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet dy stileve funksionale, të zhvillojnë aftësitë e kuptimit të veçorive të tyre.

Koherenca paraqet një shenjë të rëndësishme të strukturës tekstuale dhe udhëzohet në karakterin kontinuitiv të ndonjë teksti. Nga kjo në mësmin e kulturës gjuhësore duhet aftësuar nxënësit që në formë gojore dhe me shkrim të koncipojnë përbërjet sipas drejtimeve të cila do t`u jenë dhënë. Për shembull, duhet të hartojnë tekste të menduara logjike në bazë të fjalëve të dhëna të cilat fjalë duhet patjetër t`i përdorin; të hartojnë tekste gjatësia e të cilëve do të jetë e kufizuar (numri i kufizuar i fjalëve); që në tekstin që e hartojnë të përdorin kryesisht modele të caktuara gramatikore ose të leksikun e caktuar. Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë disa fillime të ndryshme të teksteve në temën e njejtë të dhënë ose të mendojnë disa përfundime të ndryshme me përgatitje të dedikuar dhe sipas tekstit të përshtatshëm të papërfunduar; të ndryshojnë fundin (ose pjesë tjera të përshtatshme) e një shabloni letrar; të vendosin renditje të shthurur kronologjike ose të menduar në tekstin e dhënë dhe ngjashëm.

Një kompetencë shumë e rëndësishme e cila gjendet në baën e shumë niveleve të kuptimit të teksti, është shkathtësia e argumentimit. Duke pasur parasysh që zhvillimi i mendimit të argumentuar ka rol të rëndësishëm në arsim, sepse mund të ndikojë pozitivisht në fitimin e njohurive, gjatë mësimit të kulturës gjuhësore duhet verifikuar deri në ç`masë nxënësit janë në gjendje të kuptojnë tekstet e argumentuara. Duhet inkurajuar nxënësit që të arsyetojnë me argumente qëndrimin e vet lidhur me situatën problemore në veprën letrare; që me argumente të arsyetojnë qëndrimin e vet eksplicit të paraqitur për dikë, për ata, çështje e rëndësishme.

Një nga format themelore të shprehjes me gojë dhe me shkrim – përshkrimi. Paraqet përmbajtje bazike programore për përsosjen dhe kultivimin e kulturës së duhur gjuhësore të nxënësit. Në këtë moshë nxënësit duhet të shfrytëzojnë të dy llojet e përshkrimit: teknik dhe sugjestiv, përkatësisht duhet aftësuar të përshkruajnë një lëndë, nocion apo qenie të caktuar, fillimisht në mënyrë objektive (përshkrim teknik), dhe pastaj duke i shprehur përshtypjet e veta (përshkrim sugjestiv). Gjithashtu, duhet inkurajuar të mendojnë paralelisht të dy llojet e përshkrimit të të njëjtit send përshkrimi; të gjejnë elemente e dy përshkrimeve në tekstin e përzier;

Gjatë mësimit të kulturës së gjuhës në kët moshë duhet tërhequr vëmendjen nxënësve, ndërmjet tjerash, edhe në metodat e paraqitjes së burimeve dhe ideve, si dhe shpjegimeve plotësuese të cilat përdoren në tekst. Duhet inkurajuar të shpjegojnë shkaqet dhe funksionet e citimit; të shpjegojnë situatat problemore të vërejtura në tekstet letrare dhe të tjera me ndihmën e citateve: të komentojnë rëndësin dhe kuptimin e fusnotës së përdorur në shembullin e dhënë; të dallojnë citatet dhe parafrazat në shembujt e dhënë. Gjithashtu, duhet tërhequr vërejtjen në rregullat të cilat ndikojnë në shkrimin numrave të eksponuar me të cilët shënohen fusnotat në fund të fjalisë.

Llojet e ushtrimeve gjuhësore duhet zgjedhur sipas interesimeve të nxënësve ose në kontekst ë përmbajtjes mësimore. Këto mund të jenë: plotësimi i tekstit me forma të ndryshme të fjalëve të ndryshueshme; plotësimi tekstit me fjalë të pandryshueshme; shënimi i fjalive komunikuese në tekst; paraqitja e gjymtrës së fjalisë në mënyra të shumta.

Me zbatimin e ushtrimeve gjuhësore krijohet shprehia që të mendojnë dhe kërkojnë shprehje adekuate për atë që e dëshirojnë ta tregojnë (në vartësi prej situatës së komunikimit) dhe të shtojnë fondin e shprehjeve të trillanë fjalorin e tyre, me theks të veçantë në frazeologjizma dhe shprehje të krijuara (shembujt të meren nga tekstet e përpunuara).

Në çdo gjysmëvjetor punohen nga dy detyra (hartime) me shkrim (gjithsej katër në vit).

Rekomandohet të punohen tetë detyra (hartime) me shkrim (përmbajtje të shkruara).

III. PËRCJELLJA DHE VLERËSIMI I MËSIMIT DHE NXËNIES

Përcjellja dhe vlerësimi i rezultateve të përparimit nxënësit është në funksion të realizimit të rezultateve, kurse fillon me vlerësimin inicial të nivelit të arritur të njohurive, në raport me atë se si do të matet përparimi mëtejshëm dhe si do të formohet notimi. Secila orë mësimore dhe çdo aktivitet i nxënësit është rast për notimin formal të nxënësit, përkatësisht regjistrimi i përparimit të nxënësit dhe udhëzimi për aktivitete të mëtejshme.

Vlerësimi formal është pjesë e qasjes moderne të mësimit dhe nënkupton vlerësimin e njohurive, shkathtësive, qëndrimeve dhe sjelljeve si dhe zhvillimin e kompetencave përkatëse gjatë mësimit dhe nxënies. Matja formale nënkupton grumbullimin e të dhënave mbi të arriturat e nxënësit, me ç`rast më shpesh zbatohen këto teknika: realizimi i detyrave praktike, vështrimi dhe regjistrimi i aktiviteteve të nxënësit gjatë mësimit, komunikimi i drejtpërdrejtë ndërmjet nxënësit dhe mësimdhënësit, regjistri për çdo nxënës (harta e përparimit) etj. Rezultatet e vlerësimit formal në fund të ciklit mësimor duhet të jenë të paraqitur edhe me notë numerike.

Puna e çdo mësimdhënësi përbëhet nga planifikimi, realizimi, përcjellja dhe vlerësimi. Është e rëndësishme që mësimdhënësi, krahas arritjeve të nxënësit, në vazhdimësi të përcjellë dhe vlerësojë punën e vet. E gjitha që tregohet e mirë dhe efikase, mësimdhënësi do ta shfrytëzojë edhe më tej në praktikën e vet mësimore, kurse ajo që vlerësohet si e pamjaftueshëm efektive, duhet të avancohet.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЊВНОСТ
STREDNÁ ODBORNÁ ŠKOLA
SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Cieľom učenia Slovenského jazyka a literatúry je zdokonaľovanie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry; uschopnenie na interpretáciu a hodnotenie literárnych diel; potvrdenie a akceptovanie hodnoty humánneho vzdelávania a vzdelávania žiakov; rozvoj osobnej, národnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského ľudu a iných národov a etnických spoločenstiev.

VŠEOBECNÁ KOMPETENCIA PREDMETU

Žiak má vedomosti z oblasti slovenského jazyka a slovenskej a svetovej literatúry. Ovláda ústnu a písomnú komunikáciu: hovorí a píše v súlade s pravidlami slovenského jazyka, tvorí logický a štylisticky zosúladený hovorený prejav a písaný text, rozumie a kriticky premýšľa o tom, čo prečíta, má vyvinutú slovnú zásobu.

Číta, prežíva a analyzuje literárne dielo; využíva čítanie, aby lepšie pochopil seba, iných a svet vôkol seba; prečítal najdôležitejšie literárne diela zo svojho národného a svetového kultúrneho dedičstva. Má zvyk a potrebu rozvíjať hovorenú a čitateľskú kultúru kvôli vlastnému zdokonaľovaniu, ale aj kvôli zachovaniu a obohacovaniu národnej kultúry.

Základná úroveň

Hovorí jasne a plynule, uplatňuje pritom pravidlá spisovného jazyka; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Tvorí jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text, ktorý je logický, dobre štruktúrovaný a štylisticky zosúladený; ovláda základné písané žánre dôležité pre školenie a zapojenie sa do spoločenského života. Na rôzne účely číta jednoduchšie literárne a neumelecké texty, rozumie jednoduchšie literárne a neumelecké texty a kriticky uvažuje nad jednoduchým literárnym a neumeleckým textom.

Má základné vedomosti o jazyku vôbec; rozlišuje spisovný slovenský jazyk od nárečia a má potrebu učiť sa, chrániť a pestovať spisovný jazyk. Má základné vedomosti o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie používať určité gramatické pravidlá v reči a v písme. Má rozvinutú slovnú zásobu v súlade so strednou úrovňou vzdelávania a slová používa v súlade so situáciou.

Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Uvádza základné literárnohistorické charakteristiky jednotlivých literárnych období, smerov a skupín v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinného čítania zo školského programu. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štruktúrne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry. Formuje si čitateľské zvyky a vedomosti a uvedomuje si význam čítania pre vlastný duchovný vývoj. Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa.

Stredná úroveň

Hovorí pred auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text, presne vyjadruje svoje idey; na rozličné účely číta zložitejšie literárne a neumelecké texty a má formovaný čitateľský vkus prislúchajúci vzdelanému človekovi; rozumie a kriticky uvažuje nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom.

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a zaraďuje vývoj spisovného jazyka Slovákov do spoločenského, historického a kultúrneho kontextu. Má široké spektrum vedomostí o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie tie vedomosti uplatniť pri vyjadrovaní a písaní. Má bohatú slovnú zásobu a jazyk chápe ako veľký počet možností, ktoré mu slúžia na to, aby sa správne a presne vyjadroval. Analyzuje kľúčové prvky štruktúry literárneho textu ako i jeho tematické, ideové, poetické, štylistické, jazykové, kompozičné a žánrové vlastnosti. Pozná literárne termíny a adekvátne ich uplatňuje pri analýze literárnych diel, ktoré sú určené programom. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať faktami svoju mienku na základe primárneho textu. Používa odporúčanú sekundárnu literatúru pri analýze literárnych diel určených programom. Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov.

Pokročilá úroveň

Diskutuje o zložitých témach z jazyka, literatúry a kultúry, ktoré sú určené učivom; má vyvinuté hovorové schopnosti; píše odborný text na témy z jazyka a literatúry; kriticky sa hlbšie zamýšľa nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom, zapája aj autorove štylistické postupy; buduje vedomie o sebe ako čitateľovi.

Má podrobnejšie vedomosti o jazyku vôbec, ako i o gramatike slovenského jazyka. Má základné vedomosti o slovníkoch a vie používať rôzne druhy slovníkov.

Kriticky číta, analyzuje a hodnotí zložitejšie literárne diela z povinného a voliteľného školského programu. Používa viacero metód, aspektov a komparatívnych prístupov v analýze literárneho textu. Svoj posudok o literárnom diele odôvodňuje argumentmi, pričom má stále na zreteli primárny text, ako i iné texty, analyzuje a porovnáva ich poetické, estetické, štruktúrne a lingvistické vlastnosti, vrátane i zložitejšie štylistické postupy. Rozširuje si čitateľské vedomosti a uplatňuje stratégie čítania, ktoré sú v súlade s typom literárneho diela a s čitateľskými cieľmi (zážitok, výskum, tvorba).

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov a aktívne berie účasť v nich.

ŠPECIFICKÁ PREDMETOVÁ KOMPETENCIA: Jazyk

Základná úroveň

Má základné vedomosti o tom, čo je jazyk všeobecne a ktoré má funkcie; uctieva si svoj jazyk a uctieva si aj jazyky iných národov. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a má vedomosti o nárečovom podklade spisovného jazyka; má základné vedomosti o rozvoji spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. Má základné vedomosti o hláskach slovenského jazyka; pozná slovné druhy, uplatňuje normu spisovného jazyka pri jednotlivých tvaroch slov a pri tvorení slov; správne tvorí vetu a vie analyzovať vety utvorené podľa základných typov. Má základné vedomosti o význame slov; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. Vie prezentovať vlastné názory, vyjadruje sa jasne a plynule, uplatňuje pravidlá spisovného jazyka a pravidlá zdvorilosti; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Ovláda písanie jednoduchých foriem a základných žánrov (list, biografia, prosba, sťažnosť, žiadosť, prezentácia a pod.), uplatňuje základné pravidlá spisovného jazyka. Na konci stredoškolského vzdelávania vie napísať maturitnú prácu a uplatniť pravidlá pri písaní odbornej práce. Vie preložiť kratší odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne, uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Stredná úroveň

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta, ich vzájomnom vzťahu a typoch. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a základné pravidlá výslovnosti. Má široké spektrum vedomostí o hláskach slovenského jazyka; pozná pravidlá spisovnej výslovnosti, pravidlo o rytmickom krátení; má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch, ich tvaroch a spôsoboch tvorenia slov; pozná typy viet a analyzuje vety utvorené podľa rozličných typov. Má bohatú slovnú zásobu a vie používať vhodné slová v súlade s príležitosťou; je zameraný na obohacovanie vlastnej slovnej zásoby. Zreteľne číta a stará sa o svoj vlastný prejav. Zostavuje zložitejšie písané texty na rôzne témy a uplatňuje normu spisovného jazyka. Používa odbornú literatúru a vie napísať správu a referát. Vie preložiť odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne, uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Pokročilá úroveň

Má rozsiahlejšie vedomosti o jazyku všeobecne a rozsiahlejšie vedomosti z gramatiky slovenského jazyka (zložení slov, význame pádov a slovesných tvarov, štruktúry vety); vie používať rôzne druhy slovníkov. Hovorí na zvolené témy ako skúsený rečník; pozorne počúva a hodnotí verbálne a neverbálne reakcie svojho spolubesedníka a jemu prispôsobuje svoj prejav. Vie napísať esej, odborný text a novinový článok a dôsledne uplatňuje normu spisovného jazyka. Vie preložiť

jednoduchý literárny a neumelecký text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

ŠPECIFICKÁ PREDMETOVÁ KOMPETENCIA: Literatúra

Základná úroveň

Sústavne číta literárne diela z povinného školského programu, pozná významných predstaviteľov a diela svetovej a slovenskej literatúry. Stručne podáva vlastnú mienku a hovorí o svojich pocitoch z prečítaného literárneho diela alebo z iného umeleckého diela. Všíma si a uvádza základné poetické, estetické a štrukturálne vlastnosti literárneho a neumeleckého textu vhodného na preberanie učiva z jazyka a literatúry; dokáže ich vymenovať a ilustrovať. Porozumie umeleckému a neumeleckému textu: pozná ich ciele, vyčleňuje hlavné idey v texte; sleduje rozvoj určitej idey v texte; uvádza príklady z textu a cituje časť/časti, aby rozanalyzoval text, alebo podporil vlastnú argumentáciu; rezumuje a parafrázuje časti textu a text vcelku. Vyčlenené problémy analyzuje v základných významových konotáciách. Základné literárne termíny funkčne spája s príkladmi z literárneho textu. Rozumie, prečo je čítanie dôležité pre formovanie a zveľaďovanie vlastnej osobnosti, obohacovanie slovnej zásoby. Rozvíja vlastné čitateľské kompetencie. Chápe význam literatúry pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnej identity. Chápe význam zachovávania svojho literárneho dedičstva a literárnej kultúry.

Stredná úroveň

Analyzuje literárne diela z povinného školského programu a má základné poznatky o literárnohistorickom a poetickom kontexte, ktorý dané diela určuje. Samostatne si všíma a analyzuje významové a štýlové aspekty literárneho diela a vie argumentovať vlastné stanoviská na základe primárneho textu. Chápe a opisuje funkciu jazyka v procese tvorby. Pri analýze literárneho diela používa adekvátne metódy a stanoviská zosúladené s metodológiou literárnej vedy. Pozná literárnovedné, estetické a jazykovedné skutočnosti a prihliada na ne pri spracovaní jednotlivých diel, literárnych období a smerov v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. Bádateľským a kreatívnym spôsobom nadobúda vedomosti a čitateľské zručnosti, ktoré sú vo funkcii výskumu rozličných literárnych diel a žánrov a rozvoja literárnej, jazykovej, kultúrnej a národnej identity. Má vybudované čitateľské návyky a čitateľský vkus primeraný kultúrnemu a vzdelanému človekovi. Uplatňuje zložité čitateľské stratégie. Mení tie analytické prístupy, ktoré hodnotí ako neúčelové. Skúma, akým spôsobom určité štrukturálne, jazykové, štýlové a významové vlastnosti textu vplývajú na jeho porozumenie.

Pokročilá úroveň

Analyzuje poetické, estetické a štrukturálne charakteristiky literárneho textu. Spoľahlivo zaraďuje literárny text do literárnoteoretického a literárnohistorického kontextu. Uplatňuje zodpovedajúce postupy a terminológiu pri analýze, ktoré prináležia literárnemu dielu. Používa viacero metód a hľadísk a komparatívny prístup s cieľom prehĺbiť vlastné porozumenie a kritický názor o literárnom diele. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a svoje stanoviská vie argumentovať na základe primárneho textu a literárno-filologického kontextu. Kriticky spája primárny text so samostatne zvolenou sekundárnou literatúrou. Samostatne si volí diela na čítanie na základe určeného kritéria, dáva návrhy na čítanie a vysvetľuje ich. Pozná a uplatňuje spôsoby/stratégie čítania, ktoré prináležia typom textu (umeleckým a neumeleckým) a žánrom literárneho diela. Porozumie významu čítania vo vlastnom rozvoji, ako i v rozvoji spoločnosti. Má vyvinuté kritické povedomie o vlastných čitateľských schopnostiach.

Názov predmetu	**SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA**
Cieľ	**Cieľ** učenia *slovenského jazyka a literatúry* je zdokonalenie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry, používanie jazyka v bilingválnom prostredí; uschopňovanie pre analýzu a hodnotenie literárnych diel; uplatnenie a akceptovanie hodnôt humanitého vzdelávania a výchovy žiakov; rozvoj osobnej, národnostnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského národa a iných národov a etnických spoločenstiev.

VŠEOBECNÝ ODBOR

Ročník	**Druhý**
Ročný fond hodín	105 hodín (3 hodiny týždenne)

Štandardy výsledkov vzdelávania[1]	**VÝKONY** Po skončení druhého ročníka žiak bude schopný:	**TÉMY a kľúčové pojmy obsahu programu**
2SJK.1.1.2. Rozlišuje spisovný jazyk od nárečia; pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka; má správny postoj k svojmu nárečiu a iným nárečiam slovenského jazyka (uctieva si svoje nárečie a iné nárečia slovenského jazyka) a zachováva si svoje nárečie; snaží sa naučiť, chrániť a pestovať spisovný jazyk; pozná najdôležitejšie gramatiky a normatívne príručky a vie ich používať; pozná základné údaje o mieste slovenského jazyka v rámci iných indoeurópskych a slovanských jazykov; má základné poznatky o vývine slovenského spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. 2SJK.2.1.1. Má široké spektrum vedomostí o jazyku všeobecne (ktoré sú dôležité vlastnosti jazyka); pozná jednotky a javy, ktoré patria do rôznych jazykových úrovní/subsystémov; má základné vedomosti o písme všeobecne; má základné vedomosti z pravopisu všeobecne (etymologicko-fonologický pravopis, gramaticko-logická interpunkcia; graféma – hláska); má základné vedomosti o jazykoch sveta (jazyková príbuznosť, typológia jazykov, jazykové univerzálie). Pozná základné princípy dialógu; pozná termín rečový akt; pozná pojem deixie. Pozná vlastnosti variantov slovenského jazyka, ktoré sú výsledok a tých, ktoré sú podmienené sociálne a funkčne. 2SJK.1.1.4. Pozná ohybné a neohybné slovné druhy; uplatňuje spisovnú normu pri jednotlivých tvaroch slov vo frekventovaných príkladoch (vrátane aj hláskoslovné zmeny v súvislosti s tvarmi slov); vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvarmi slov (slovotvorný základ a slovotvorná prípona) na jednoduchých príkladoch; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvorením slov (prefix, koreň, sufix) na jednoduchých príkladoch; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje spisovnú normu pri tvorení slov (vrátane aj hláskoslovné zmeny, ktoré nastávajú pri tvorení slov); uplatňuje existujúce modely pri tvorení nových slov	– vysvetliť vývojové charakteristiky prvého slovenského spisovného jazyka a kodifikáciu Ľudovíta Štúra až po súčasnosť; – vysvetliť rozdiel medzi etymologickým a fonologickým pravopisom; – napísať text uplatňujúc formu a charakteristiky publicistického a administratívneho štýlu; – vysvetliť pojem morfémy a odlíšiť gramatickú od slovotvornej analýzy slova (slovotvorný základ, predpony, prípony, koreň a koncovky); – uplatniť systémové poznatky o slovných druhoch a ich gramatických kategóriách;	**JAZYK** **● Dejiny slovenského spisovného jazyka** **● Funkčné štýly slovenského spisovného jazyka** **● Morfológia**
	I. uviesť a vysvetliť spoločensko-historické okolnosti, ktoré vplývali na vznik baroku v slovenskej kultúre; II. porovnať štylistické prostriedky barokovej literatúry s umeleckými prostriedkami predchádzajúcich období (smerov); III. určiť spoločenský a kulturologický význam ideí osvietenstva, najmä v slovenskej kultúre; IV. vysvetliť vplyv romantizmu na formovanie národnej identity;	**LITERATÚRA** **– Barok v európskej literatúre a barokové tendencie v slovenskej literatúre;** **– Osvietenstvo a klasicizmus v slovenskej literatúre;** **– Romantizmus v európskej a slovenskej literatúre;** **– Realizmus v európskej a slovenskej literatúre;** **– Komparácia literárnych období**

2SJK.2.1.4. Má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch; vie určiť tvar ohybného slova a použiť slovo v požadovanom tvare; pozná pojem morfémy; určuje morfémy v jednoduchých slovách a pomenúva morfémy; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje normu v súvislosti s tvarmi slov v menej frekventovaných prípadoch. 2SJK.3.1.3. Má široké spektrum vedomostí z morfológie a z tvorenia slov v slovenskom jazyku (člení slová na morfémy a v zložitejších príkladoch vie pomenovať morfémy). 2SJK.1.2.4. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štrukturálne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry. 2SJK.1.2.6. Uvádza základné literárnohistorické a poetické vlastnosti štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a prepája ich s dielami a spisovateľmi z povinnej lektúry školského programu. 2SJK.1.2.9. Na základe diel slovenskej a svetovej literatúry formuje čitateľské zvyky a poznatky; chápe význam čítania pri analyzovaní literárneho diela a pri formovaní jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnostnej identity. 2SJK.2.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a literárnoteoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri analýze literárnych diel určených programom. 2SJK.2.2.5. Vysvetľuje základné prvky literatúry ako diskurzu vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom (napr. prítomnosť/neprítomnosť rozprávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho atď.). 2SJK.2.2.7. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať svoje stanoviská základným textom. 2SJK.2.2.8. Aktívne používa odporúčanú a širšiu, sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, autopoetickú, teoretickú) pri analýze literárnoumeleckých a literárnovedných diel určených programom.	V. zostaviť tabuľku s najvýznamnejšími predstaviteľmi romantizmu, ich dielami a charakteristikami; VI. porovnať štylistické charakteristiky európskeho a slovenského romantizmu; VII. určiť rozdiely v pristupovaní ku skutočnosti v romantizme a realizme: VIII. porovnať a príkladmi podporiť charakteristiky literárnych diel, ktoré patria do literatúry realizmu; IX. interpretovať a hodnotiť špecifiká literárnych hrdinov a hrdiniek v literatúre realizmu (problém pohlavia, identity, príslušnosti k spoločenskej vrstve); X. analyzovať a porovnať zvýraznené problémy v literárnych dielach, patriacich do rôznych období;	
	– uplatňovať pravopisné pravidlá pri písaní skratiek; – uplatňovať základné typografické a pravopisné pravidlá tlačeného textu (medzera a štýl tlače); – jasne a stručne predstaviť históriu knihy a knižnice; – podieľať sa vo verejnej komunikácii s viacerými účastníkmi (o témach v oblasti jazyka a literatúry); – prispôsobiť svoj prejav konkrétnej situácii a	**JAZYKOVÁ KULTÚRA** **● Pravopis** **● Ústne a písomné vyjadrovanie**

2SJK.2.2.9. Na základe diel slovenskej a svetovej literatúry rozvíja čitateľské zručnosti, schopnosti a poznatky významné pre analýzu a hodnotenie rozličných literárnoumeleckých a literárnovedných diel a pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnostnej identity; má vybudovaný čitateľský vkus kultúrneho a vzdelaného človeka.	uplatniť normu spisovného jazyka; – zostaviť zložitejší text vo forme opisu a rozprávania.	
2SJK.3.2.1. Číta, prežíva a samostatne vysvetľuje literárno-umelecké a literárnovedné diela z povinného školského programu, ako i dodatkové (voliteľné) a fakultatívne literárno-umelecké a literárnovedné texty; počas interpretácie spoľahlivo používa získané vedomosti o literárnom opuse autora a literárnohistorickom kontexte. 2SJK.3.2.2. Ovláda literárnoteoretickú terminológiu a teoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri vysvetľovaní literárno-umeleckých a literárnovedných diel stanovených školským programom, ako i ďalších diel rovnakého druhu žánrovo rozličných, mimo školského programu. 2SJK.3.2.4. Všíma si a vysvetľuje poetické, jazykové, estetické a štrukturálne charakteristiky literárno-umeleckých a literárnovedných textov v rámci školskej lektúry a mimo školského programu; hodnotí a prirovnáva štýlotvorné postupy v uvedených druhoch textov. 2SJK.3.2.5. Chápe základné prvky literatúry ako diskurzu (porovnáva napr. prítomnosť/neprítomnosť rozprávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho a pod.) vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom a tie poznatky používa pri analýze literárnych diel. 2SJK.3.2.8. Pri analýze literárneho diela kriticky používa odporúčanú a samostatne zvolenú sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, teoretickú). 2SJK.1.3.4. Uplatňuje základné pravopisné pravidlá vo frekventovaných príkladoch a vie používať *Pravidlá slovenského pravopisu*; pri písaní vyčleňuje časti textu, uvádza názvy a podnázvy, vie citovať a parafrázovať; zostavuje maturitnú prácu dodržiava pravidlá vypracovania odbornej práce		

(používa fusnoty a zostavuje obsah a bibliografiu); zostavuje list – osobný a oficiálny, životopis (CV), prosbu, sťažnosť, žiadosť, oznam; vie vyplniť rozličné tlačivá a formuláre. 2SJK.1.3.2. Keď hovorí a píše o nejakej téme (z jazyka, literatúry alebo na voľnú tému), jasne štrukturalizuje výrok a dáva do súvisu jeho časti na zodpovedajúci spôsob; rozlišuje dôležité od nedôležitého a neodbočuje od základnej témy; zostavuje jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text, pričom používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); vie skrátka opísať svoje pocity a precítenie literárneho alebo iného umeleckého diela; koncízne reprodukuje jednoduchší literárno-umelecký text a vyčleňuje jeho dôležité alebo zaujímavé časti; resumuječ jednoduchší literárny a neumelecký text. 2SJK.1.3.3. V debate alebo výmene názorov na témy z literatúry, jazyka a kultúry vie v krátkych črtách prezentovať a vysvetliť ideu alebo postoj, ktorý zastáva, hovorí odmerane, opiera sa o argumenty, vie vypočuť cudziu mienku a zohľadňuje názor iného počas svojho argumentovania; píše jednoduchší argumentovaný text na témy z literatúry, jazyka a kultúry. 2SJK.2.3.1. Hovorí vo verejných situáciách, verejne a pred väčším auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry, pritom používa spisovný jazyk a zodpovedajúcu terminológiu; zúčastňuje sa verejných rozhovorov s viacerými účastníkmi; hodnotí poslucháča čiže auditórium a prispôsobuje svoj prejav podľa jeho potrieb a možností; má potrebu a zvyk rozvíjať vlastnú kultúru vyjadrovania; pozorne a s porozumením počúva náročnejšie výklady (napr. prednášku) na tému z jazyka, literatúry a jazykovej kultúry; počúva kriticky, pritom zvažuje hovoriaceho argumentáciu a objektivitu. 2SJK.1.3.2. Keď hovorí a píše o nejakej téme (z jazyka, literatúry alebo voľná téma), jasne štrukturalizuje výrok a dáva do súvisu jeho časti na zodpovedajúci spôsob; rozlišuje dôležité od nedôležitého a neodbočuje od základnej témy; zostavuje jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text pričom používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); vie skrátka opísať svoje pocity a precítenie literárneho alebo iného umeleckého diela;		

koncízne reprodukuje jednoduchší literárno-umelecký text a vyčleňuje jeho dôležité alebo zaujímavé časti; resumuje jednoduchší literárny a neumelecký text. 2SJK.2.3.2. Zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text (z jazyka, literatúry alebo voľná téma) používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); v hovorenej alebo písanej debate presne vyjadruje svoje idey a vysvetľuje svoj postoj; snaží sa hovoriť a písať zaujímavo, robí priliehavé digresie a vyberá zaujímavé detaily a zodpovedajúce príklady; všíma si pointu a vyjadruje ju na priliehavý spôsob; precízne vyjadruje svoje skúsenosti a dojmy v súvislosti s literárnym dielom alebo iným umeleckým dielom; koncízne reprodukuje zložitejší literárny text a rezumuje zložitejší literárny a neumelecký text na témy, ktoré priamo súvisia s učivom; píše správu a referát; uplatňuje pravopisnú normu v prípadoch určených programom.		

1 Vzdelávacie štandardy sa dosahujú na konci všeobecného stredného vzdelávania. Ten istý štandard (alebo jeho časť) sa aktivuje niekoľkokrát počas školského roka, totiž do konca stredného vzdelávania, ale pomocou rôznych výkonov. Týmto postupom sa zabezpečuje dosiahnutie čoraz vyššej a vyššej úrovne individuálnych žiackych výsledkov a vedomostí, zručností a schopností žiakov sa neustále hodnotia z nových zorných uhlov, potvrdzujú, rozširujú a systematizujú. Vzhľadom na zložitosť predmetu slovenský jazyk a literatúra a oblastí v rámci predmetu je potrebné postupne dosiahnuť všetky štandardy počas štyroch rokov stredného vzdelávania, ale niektoré štandardy možno považovať za špecifickejšie, súvisiace s určitým výkonom.
Poznámka: Určitý počet ukazovateľov tohto štandardu, ktorý sa týka postojov k jazyku – neoveruje sa testom, ale dotazníkom alebo rozhovorom.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopnenie žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá dosiahnutie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uctievanie si a rešpektovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatňovanie týchto vyučovacích foriem, metód, postupov a prostriedkov, ktoré sú určené a potvrdené súčasnou praxou a metodikou vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a používanie komunikačných, logických a odborných (osobitných) metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, foriem práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť, a potom aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Riadne vyučovanie a učenie slovenského jazyka a literatúry sa koná v špecializovaných učebniach a kabinetoch, ktoré sú určené na vyučovanie tohto predmetu, ktoré by mali byť vybavené podľa normatívu pre stredné odborné školy. Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, audiovizuálna sieň a pod.).

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre systematické uschopnenie žiakov používať rôzne pramene poznatkov vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti Jazyk, Literatúra a Jazyková kultúra majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len naznačený (pre oblasť Jazyk okolo 23 hodín, pre Literatúru okolo 57 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 25 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

OBLASŤ: JAZYK

Program pre druhý ročník stredných odborných škôl v oblasti *Jazyk* organizovaný je do troch oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi a vzdelávacími štandardmi žiackych výsledkov. Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Dejiny slovenského spisovného jazyka. V rámci tejto témy by žiaci mali získať základné vedomosti o vývine slovenského spisovného jazyka a pravopisu na konci 18. a v prvej polovici 19. storočia. V rámci tejto témy žiaci by mali získať základné poznatky o začiatkoch kodifikácie slovenského spisovného jazyka v prvej polovici 19. storočia. To znamená, že žiakov treba oboznámiť najprv s Bernolákovou slovenčinou, potom so štúrovskou slovenčinou, reformou pravopisu Martina Hattalu až po súčasnosť. Zdôrazniť, že potrebu a naliehavosť slovenského spisovného jazyka Bernolák odôvodnil v spise písanom po latinsky *Rozprava filologicko-kritická o písmenách Slovákov* (1787), ku ktorej pripojil aj *Pravopis slovenského jazyka,* ktorý ustaľuje na fonetickom základe. Tieto poznatky z jazyka treba prepojiť s dielami z literatúry: prvý román v slovenskej literatúre *Príhody a skúsenosti mladíka Reného* Jozefa Ignáca Bajzu, *Slovenski včelár* Juraja Fándlyho, tiež s ukážkami z diela Jána Hollého. Žiakov treba oboznámiť o tom, že sa bernolákovčina nestala spisovným jazykom všetkých Slovákov, lebo sa slovenskí evanjelici aj naďalej pridŕžali bibličtiny. Celonárodný slovenský spisovný jazyk uviedla do života až mladá štúrovská generácia. Celoslovenský spisovný jazyk bol založený na stredoslovenskom nárečí. Toto prepojiť s dielami: *Nárečja slovenskuo alebo potreba písaňja v tomto nárečí* a *Náuka reči slovenskej* Ľudovíta Štúra. Vysvetliť žiakom základné princípy Štúrovho fonetického pravopisu a prepojiť s literárnymi dielami Andreja Sládkoviča, Janka Kráľa, Sama Chalupku, Jána Bottu a iných. Zdôrazniť, že Martin Hattala svojou *Krátkou mluvnicou slovenskou* (1852) zaviedol do slovenčiny etymologický pravopis. Pripomenúť žiakom, že sa štúdium slovenského jazyka a jeho kultúry sústreďuje v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave a že pracovníci ústavu v roku 1953 zostavili Pravidlá slovenského pravopisu, ktoré však po súčasnosť tiež utrpeli niekoľko zmien. Odporúča sa učiteľom, aby žiakom zdôraznili fakt, že sa dnes jazyk považuje za samostatný podľa lingvistického kritéria.

V rámci tejto témy treba žiakov oboznámiť o základných princípoch spisovnej slovenčiny a jazykovej kultúry, ako aj so základnými slovníkmi a príručkami pre pestovanie jazykovej kultúry (šesťzväzkový výkladový *Slovník slovenského jazyka* SAV – Kolektív autorov*, Pravidlá slovenského pravopisu* SAV, Slovník súčasného slovenského jazyka SAV – kolektív autorov, Synonymický slovník slovenčiny M. Pisárčikovej a kol., *Malý frazeologický slovník* E. Smieškovej, *Pravidlá slovenskej výslovnosti* A. Kráľa a iné). Odporúča sa, aby sa vyučovacia jednotka realizovala prostredníctvom výskumu, projektovej výučby, prezentácií skupinových prác žiakov, ktoré sú založené na témach a obsahoch uvedených príručiek.

Odporúča sa korelácia s výkonom z oblasti Jazyková kultúra – všade vo verejnosti (škola, divadlo, médiá, verejná komunikácia a i.) používať spisovný jazyk.

Na konci tejto témy v najzákladnejších črtách treba predstaviť jazykovú situáciu v Srbsku (úradné použitie jazyka a písma, jazyky národnostných menšín). (Odporúčaný počet hodín: 6)

Funkčné štýly slovenského spisovného jazyka. V rámci tejto témy sa skúmajú základné charakteristiky administratívneho a publicistického štýlu. V tomto prípade by jazykové vyučovanie malo byť funkčne prepojené s vyučovaním literatúry a jazykovej kultúry. (Odporúčaný počet hodín: 2)

Morfológia. V rámci tejto témy žiaci by si mali rozšíriť svoje vedomosti z morfológie, osvojených v základnej škole.

Treba poukázať na rozdiel medzi gramatickým a slovotvorným základom, pádovými koncovkami, príponami a predponami. Rozdeliť slovné druhy na ohybné a neohybné a vrámci ohybných slovných druhov poukázať na skloňovanie a časovanie. Vysvetliť, čo sú to gramatické kategórie.

Každý slovný druh treba spracovať zvlášť: podstatné mená (rozdelenie; singuláriá a pluráliá tantum; gramatické kategórie; skloňovanie); prídavné mená (rozdelenie; gramatické kategórie; skloňovanie; stupňovanie); slovesá (gramatické kategórie; časovanie), (Odporúčaný počet hodín: 14).

OBLASŤ: LITERATÚRA

Program pre druhý ročník stredných odborných škôl v oblasti Literatúra organizovaný je do štyroch oblastí/tém a prepojený s výkonmi učenia pre tento ročník (a podľa opisov štandardov výsledkov žiakov).

Barok v európskej literatúre a barokové tendencie v slovenskej literatúre

Povinné obsahy

V rámci tejto témy žiaci sa zoznámia s barokom ako štýlom v európskej a slovenskej literatúre. Vysvetliť kultúrno-umelecký kontext, v ktorom barok vzniká a rozvíja sa v európskej a slovenskej literatúre, ako aj ktoré sú jeho hlavné charakteristiky, keď ide o štýl, formu a pohľad na svet.

Osvietenstvo a klasicizmus v slovenskej literatúre

Povinné obsahy

V rámci tejto témy treba žiakom predstaviť časový nesúlad medzi osvietenstvom v európskej literatúre a kultúre a v slovenskej a poukázať na to, že okrem spoločných myšlienok, ktoré poznačili toto storočie v Európe, v slovenskej kultúre a literatúre majú silné usmernenie na vzdelávanie ľudu, rozvíjanie národného jazyka a gramotnosti. V tom zmysle ich treba oboznámiť s úlohou, ktorú zohral Anton Bernolák na pozdvihovaní vzdelanostnej úrovne ľudu a podporovaní formovania novodobého slovenského národa.

Prostredníctvom diela *Kocúrkovo, anebo Jen abychom v hanbě nezůstali, v ktorom* na humoristicko-satirický spôsob odsudzuje malomeštiactvo, namyslenosť, sebeckosť a prehnané vlastenectvo, žiaci by sa mali zoznámiť s významným slovenským klasicistickým spisovateľom Jánom Chalupkom.

Romantizmus v európskej a slovenskej literatúre

A)

Povinné obsahy

S hlavnými charakteristikami romantizmu ako literárneho smeru žiaci sa oboznámia čítaním veršovaného románu *Eugen Onegin* Alexandra Sergejeviča Puškina.

B)

Voliteľné obsahy

Nakoľko existuje potreba alebo záujem o prehlbovanie tejto témy, učitelia môžu žiakom ponúknuť na čítanie baladu *Rabovali Turci až do Bielej Hory* alebo spoločenská povesť *Reštavrácia* Jána Kalinčiaka, v ktorej dej sa točí okolo starodávnych zemianskych stoličných volieb v minulosti v Uhorsku a kde možno nájsť i realistické prvky.

C)

Povinné obsahy

Téma nešťastnej lásky a elegický vzťah voči životu a umieraniu spracuje sa prostredníctvom poézie Andreja Sládkoviča, *Marína*; Sama Chalupku, *Mor ho!*

Realizmus v európskej a slovenskej literatúre

A)

Povinné obsahy

Charakteristiky a hodnoty literárneho realizmu sú viditeľné u Svetozára Hurbana Vajanského – priekopníka realistickej metódy v slovenskej literatúre (úvodná báseň rovnomennej zbierky *Tatry a more*).

Európsky realizmus bude možné zvážiť prostredníctvom diel troch najväčších predstaviteľov: Honoré de Balzac: *Otec Goriot* – sociálne rozkoly vnútri francúzskej spoločnosti a rozvrstvenie vnútri rodiny; Nikolaj Vasiľjevič Gogoľ: *Revízor* – satirická kritika spoločnosti, humor a groteska; Lev Nikolajevič Tolstoj: *Anna Kareninová* – bezcitnosť ruskej aristokratickej spoločnosti, tragické následky, ktoré vznikajú v konflikte emocionálneho a spoločensky prijateľného modelu života, prekročenie konvencií o rodovej úlohe ženy v spoločenskej a súkromnej sfére, odklon od rodových stereotypov mužských postáv (Levin)...

Špecifiká realizmu v slovenskej literatúre treba analyzovať prostredníctvom dvoch dominantných vĺn spisovateľov, opisnej a kritickej, a niektorých diel ich najvýznamnejších predstaviteľov. Zaradiť sem najväčšieho a najplodnejšieho realistického básnika Pavla Országha Hviezdoslava a úryvok z jeho básnickej skladby *Hájnikova žena*, ktorej dej je vyzdobený krásnymi zábermi z horskej prírody; majstra slovenskej realistickej povahokresby Martina Kukučína jeho novely *Neprebudený*, ktorá hovorí o dedinskom husiarovi Ondrášovi Machuľovi, pri ktorom sa človek akoby jedným okom smial, a druhým plakal; najväčšiu umelkyňu zo slovenského realistického ženského štvorlístka Boženu Slančíkovú-Timravu a úryvok z jej poviedky *Skon Paľa Ročku*, v ktorej spisovateľka líči nielen ako sa ľudia správajú navonok, ale aj čo nimi hýbe a lomcuje vo vnútri, v ich duši; spisovateľa Jozefa Gregora Tajovského a úryvok z jeho poviedky *Do konca*, v ktorej autor podáva povahokresbu starého otca;

slovenského vojvodinského spisovateľa Jána Čajaka a jeho humoristickú novelu *Cholera*; slovenského vojvodinského dramatika Vladimíra Hurbana Vladimírova a jeho drámu *Záveje*, v ktorej snaha honobiť majetok spojená s túžbou zabezpečiť si potomstvo rozprúdi v hre hrubé postupy a zasiahne do osudov viacerých postáv tohto diela.

Voliteľné obsahy

Žiakom, ktorých to zaujíma, možno ponúknuť na čítanie diela zo slovenskej vojvodinskej literatúry, v ktorých možno nájsť odzrkadlenie čiže prvky realizmu a stanovenie čajakovského modelu rozprávania a jeho charakteristík. Ide o výber z didaktických poviedok Jána Čajaka, napr. poviedka *Suchoty*, poviedky Jozefa Gregora Tajovského *Mamka Pôstková*, *Horký chlieb* a *Na chlieb*.

B)

Povinné obsahy

Charakteristiky realistickej kritickej vlny možno spracovať v najširšie koncipovanej dedinskej realistickej dráme *Statky-zmätky* Jozefa Gregora Tajovského, v ktorej sa autor predovšetkým zameral na hrubú honbu za majetkom, zaostrenie vzťahov, stupňovanie a prehlbovanie mravných konfliktov medzi všetkými postavami drámy, tiež analýza rodových stereotypov.

Z 6 literárnych diel z voliteľných obsahov, učiteľ je povinný zvoliť 2.

Všetko, čo sa číta a spracúva vo vyučovaní literatúry, považujeme za lektúru. Diela, na čítanie ktorých je potrebné viacej času, sa považujú za domáce čítanie. Na čítanie týchto diel je potrebné viacej času, aby sa potom žiaci mohli zapojiť do aktívnej interpretácie diela na hodinách slovenského jazyka a literatúry. Toto treba brať do úvahy pri plánovaní poradia a rozsahu vyučovacích hodín, lebo si domáce čítanie vyžaduje podrobný projektový výskum. Za pomoci úloh o čítaní s prieskumom, ktoré sa plánujú dlhodobo, sa žiaci postupne pripravujú na prácu na hodine, čo zvýhodňuje aj vyučovací princíp ekonomickosti.

Prehlbujú sa vedomosti o literárnoteoretických pojmoch, ktoré sa už spracovali v predošlých ročníkoch a postupne sa uvádzajú nové pojmy. Spracované pojmy sa uvádzajú v historickom kontexte za účelom navýšenia receptívnej schopnosti. Zo 105 hodín, na ktorých sa realizuje vyučovanie na ročnej úrovni v stredných odborných školách sa navrhuje na orientačne 57 hodín spracovať, upevňovať a systematizovať učivo z literatúry. Keďže sa úhrnne uvádza 15 literárnych diel, okrem ktorých si žiaci a učitelia volia ďalších 2 odporúčaných obsahov (majúc na zreteli záujmy a schopnosti žiakov), úhrnný počet 17 literárnych diel umožňuje dynamickosť spracovania každého obsahu osobitne na jednej, eventuálne dvoch (ba dokonca aj troch) školských hodinách. Niektoré literárne diela si budú vyžadovať jednu hodinu, iné dve, možno aj tri hodiny, preto je učiteľ ten, ktorý predpokladá a plánuje dynamiku práce na hodinách spracovania, upevňovania a systematizácie učiva, prepojenie vyučovacích obsahov z literatúry s obsahmi z jazyka. Ďalšie odporúčanie pre učiteľov sa týka komparatívneho prepojenia a interpretácie textov z rôznych historických, kultúrnych a žánrových rámcov.

Osobitnú pozornosť by mal učiteľ venovať poukazovaniu na rozdiely medzi kanonickými dielami národnej a svetovej literatúry a dominantnými súčasnými formami umeleckého vyjadrenia a prezentovania (súčasný román, dramatizovaný text; film, animovaný film, komiks, divadelné predstavenia, historicko-vzdelávacie obsahy v televízii a na internete, atď.).

Žiaci sa oboznamujú s plánom, obsahmi predmetu a spôsobom práce. Žiakom sa poukazuje na dôležitosť plánovania a pripravovania sa na každú hodinu spracovania literárnych diel (čítanie a interpretácia literárnych diel, používanie učebníc, primárnych a sekundárnych prameňov na interpretáciu a výklad literárneho diela).

Literárne dielo sa do vyučovania uvádza zážitkovým a bádateľským čítaním, pripravenými úlohami a výskumnou a projektovou prácou.

Úrovne spracovania: Analýza literárneho diela sa môže plánovať a realizovať na rôznych úrovniach (recenzia, zobrazenie, interpretácia).

Práca na hodine. Literárne javy, termíny a pojmy sa spracujú na vopred plánovaných literárnych dielach. V priamej práci, uplatňujúc popredné didaktické princípy a pracovné zásady sa používajú informačné, logické a špeciálne (odborné) metódy. Metodická vhodnosť a jednotnosť teoretických a praktických postupov sú podstatné pre úspešné vyučovanie literatúry; literárnoteoretické poznatky sa interpretujú ako javy v konkrétnych umeleckých dielach a poznatky o nich sa rozvíjajú a zdokonaľujú.

Rozvoj čitateľských kompetencií. Žiaci sa uschopňujú na aktívne použitie každého druhu a spôsobu čítania (zážitkové, výskumnícke, výrazné a interpretačné, čítanie nahlas, čítanie s robením si poznámok, čítanie v sebe), predovšetkým pre sústredené čítanie s pôžitkom a porozumením a hodnotením prečítaného literárneho diela.

Kreatívne aktivity pri analýze literárneho diela. Okrem čítania, ako závažnej kreatívnej aktivity, vo vyučovacom procese sa organizujú aj početné kreatívne aktivity vzťahujúce sa na literárne dielo.

Prostredníctvom tých aktivít sa rozširuje záujem žiakov o literatúru, literárne diela a autorov, prehlbujú sa a dopĺňajú čitateľské záujmy a zdokonaľujú čitateľské kompetencie. Kreatívne aktivity sa realizujú v ústnej podobe (hovorové cvičenia, diskusie, rozhovory, monológy, prednes a rozprávanie), v písomnej podobe (písaním esejí, prác, domácich úloh) a kombinovanou tvorbou (referovanie a prezentovanie).

Výberové obsahy dopĺňajú povinný program. Učiteľ je povinný spolu so žiakmi pri spracovaní literárnych diel z povinného programu spracovať 2 ďalšie výberové diela.

Hodnotenie pokroku žiakov je kontinuálne a sústavné. Hodnotí sa aktivita žiakov počas prípravnej fázy práce a počas realizácie samotnej práce na hodine, účasť v práci pri interpretácie literárneho diela, ako často sa žiak hlási, kvalita odpovede, originalita a argumentovanosť postojov, rešpekt iných názorov a postojov, vzťah k práci, schopnosť uplatnenia teoretických vedomostí v konkrétnom pracovnom ovzduší. Hodnotenie zahŕňa aj písomné vyjadrovanie (domáce úlohy prepojené s konkrétnymi literárnymi dielami; na ročnej úrovni do 6 domácich úloh). Za účelom hodnotenia sa môže plánovať aj testovanie žiakov, aby sa získal priamy prehľad získaných vedomostí žiakov.

OBLASŤ: JAZYKOVÁ KULTÚRA

Pravopis. V rámci tejto témy si žiaci majú prehĺbiť vedomosti z pravopisu získané na základnej škole. Osobitne treba spracovať: spojené a oddelené písanie slov (zložené slová, syntagmy); pravopisné značky; skratky a pravopisné riešenia v texte písanom na počítači (medzery, tlačené typy písma). Odporúča sa nacvičovať písanie rozdielnych slovných druhov počas spracovania a upevňovania morfológie v užšom zmysle. Osobitne treba venovať pozornosť písaniu viacciferných čísel – základných a radových, podstatných a prídavných mien, ktoré sa vyvodia z čísloviek (napr.: sedemdesiatpäťročnica/75-ročnica), dátumu, písanie predložiek v, do s príslovkami (napr. vľavo, doprava,...) a po s číslovkami (napr. po dvaja, po traja).

Ústne a písomné vyjadrovanie

Pokrok a zveľadenie kultúry vyjadrovania a písania patrí k základným hodnotám vyučovania slovenského jazyka a literatúry. Rozvoj tejto kľúčovej kompetencie sa prelína v každej oblasti, a preto dáva možnosť učiteľovi, aby použijúc rôzne metódy a techniky vyučovania, nacvičil ústny a písomný prejav. Odporúča sa uvádzanie eseje a spoznávanie žiakov s jej základnými charakteristikami.

Program pre druhý ročník stredných štvorročných odborných škôl z oblasti Jazyková kultúra sa má organizovať tak, aby zahŕňal štyri zručnosti: písomný a ústny prejav (ako produktívny) a počúvanie a čítanie (ako receptívny). Príprava na vypracovanie písomnej práce, písanie a oprava písomnej práce zahŕňa 16 hodín, po 4 hodiny na každú písomnú prácu.

Príprava na písomnú prácu je kontinuálna aktivita a neobmedzuje sa len na jednu hodinu (pred písomnou prácou).

Čítanie a porozumenie prečítaného textu zahŕňa nielen literárne, ale aj iné druhy textov so spoznávaním explicitných a implicitne zadaných informácií v tých textoch a odhaľovaním súvislostí medzi elementárnymi obsahmi.

Vyučovanie a učenie jazyka a jazykovej kultúry sa realizuje v predmetnej celistvosti s vyučovaním literatúry. Žiakom sa odporúča ponúkať preklady textov rôznych štýlov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka sa odporúča:

všímať si určité jazykové javy na určitých príkladoch opierajúc sa aj o jazykové cítenie žiakov;

uplatnenie pravopisných noriem; cvičenie; používanie tabuľkových prehľadov; vypracovanie, schém a grafikonov; budovanie zvyku u žiakov používať hodnotnú literatúru, jazykové príručky, slovníky, lexikóny.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Okrem štandardného číselného hodnotenia, ktoré je ešte stále dominantné v našom vzdelávacom systéme (hodnotenie vedomostí žiaka po každom programovom celku štandardizovanými hodnotiacimi inštrumentami – písomnými a ústnymi previerkami vedomostí, esejmi, testami dáva výsledok nesystematického učenia, ktoré je orientované len na známku), súčasný prístup k hodnoteniu predpokladá formatívne hodnotenie – prehodnocovanie vedomostí počas osvojovania si programu a získavanie určitých kompetencií. Výsledkom takéhoto hodnotenia je spätná informácia aj pre žiaka aj pre učiteľa o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie sú, ako aj o efektívnosti jednotlivých metód, ktoré učiteľ uplatnil, aby dospel so žiakmi k cieľu. Formatívne hodnotenie zahŕňa zoskupenie údajov o žiackych dosahoch a najčastejšie používané techniky sú: realizácia praktických úloh, pozorovanie a evidovanie žiackych aktivít počas vyučovania, priama komunikácia so žiakmi počas vyučovania, register pre každého žiaka (mapa pokroku) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu sa majú vyjadriť aj sumatívne. Takáto známka má zmysel, ak obsahuje každý pokrok žiaka, riadne sledovaný a objektívne a profesionálne zaznamenávaný.

Práca každého učiteľa obsahuje plánovanie, realizáciu a hodnotenie. Dôležité je, aby učiteľ kontinuovane sledoval a hodnotil, okrem pokroku žiakov, aj proces vyučovania a učenia, seba a svoju prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj ďalej používať vo svojej praxi a všetko, čo sa ukáže, ako nedostatočne účinné a efektívne, by sa malo zveľadiť.

Ročník	**Tretí**
Týždenný fond hodín	3 hodiny týždenne
Ročný fond hodín	90 hodín

Štandardy výsledkov vzdelávania[2]	**VÝKONY** Po ukončení tretieho ročníka žiak bude schopný:	**TÉMY** **Kľúčové pojmy obsahy**
2SJK.1.1.4. Pozná ohybné a neohybné slovné druhy; uplatňuje spisovnú normu pri jednotlivých tvaroch slov vo frekventovaných príkladoch (vrátane aj hláskoslovné zmeny v súvislosti s tvarmi slov); vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvarmi slov (slovotvorný základ a slovotvorná prípona) na jednoduchých príkladoch; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvorením slov (prefix, koreň, sufix) na jednoduchých príkladoch; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje spisovnú normu pri tvorení slov (vrátane aj hláskoslovné zmeny, ktoré nastávajú pri tvorení slov); uplatňuje existujúce modely pri tvorení nových slov.	- určiť druhy tvorenia slov v slovenskom jazyku – odvodzovanie, skladanie, zmena jedného slovného druhu do druhého; - poznať časti novoutvorených slov v typických príkladoch; - vysvetliť význam predpony a prípony v typických príkladoch; - uplatniť pravidlá pri písaní zložených slov so spojovníkom; - poznať významové vzťahy slov; - poznať lexikálny význam metafory, metonymie a synekdochy;	**JAZYK** **Tvorenie slov** **Lexikológia** **Syntax** **Štylistika** **Všeobecná lingvistika**
2SJK.2.1.4. Má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch; vie určiť tvar ohybného slova a použiť slovo v požadovanom tvare; pozná pojem morfémy; určuje morfémy; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje normu v súvislosti s tvarmi slov v menej frekventovaných prípadoch. 2SJK.3.1.3. Má široké spektrum vedomostí z morfológie a z tvorenia slov v slovenskom jazyku (člení slová na morfémy. 2SJK.1.1.6. Má slovnú zásobu, ktorá je v súlade so stredoškolskou úrovňou vzdelania; robí rozdiel medzi formálnym a neformálnym vyjadrovaním a používa ho v súlade so situáciou; má základné vedomosti o význame slov; pozná základné lexikálne vzťahy (synonymá,	- rozlíšiť druhy slov podľa pôvodu (nárečové slová, prevzaté slová) a použitie slov (historizmy, archaizmy, neologizmy, termíny); - poznať a správne používať ustálené spojenia slov (frazeologizmy); - poznať syntaktické jednotky a všetky vetné členy; - poznať druhy viet (jednočlenné vety – vetný základ, vety so slovesno-menným prísudkom, vety s vynechaným podmetom);	

antonymá, homonymá); pozná metaforu ako lexikálny mechanizmus; používa slová cudzieho pôvodu, ale ich neprijíma nekriticky a automaticky; pozná pojmy termín a frazeologizmus; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. 2SJK.2.1.6. Má bohatú a diferencovanú slovnú zásobu (vrátane intelektuálnej a internacionálnej lexiky a pozná najfrekventovanejšie internacionálne prefixy a sufixy). Tento fond používa v súlade so situáciou; pozná jazyk ako množstvo možností, ktoré slúžia na vyjadrenie individuálnej skúsenosti s cieľom zveľadiť vlastnú slovnú zásobu; pozná hypernymiu/hyponymiu, paronymiu; rozlišuje lexikálne vrstvy; pozná metonymiu ako lexikálny mechanizmus. 2SJK.1.1.5. Správne tvorí vetu; rozoznáva syntaktické jednotky; rozlišuje aktívne a pasívne vety; vie analyzovať jednoduché vety utvorené podľa základných typov a zložené vety rozvinuté príslovkovým určením. 2SJK.2.1.5. Vie používať všetky syntaktické možnosti slovenského jazyka; rozlišuje jednočlenné a dvojčlenné vety; analyzuje vety utvorené podľa rozličných modelov; má široké spektrum vedomostí o vetných skladoch; pozná základné druhy podraďovacieho súvetia (typické príklady); pozná základy o porovnávacích vzťahoch, zhode a negácii; rozlišuje druhy priraďovacieho súvetia; vie pochopiť pojem elipsy; má základné vedomosti o používaní pádov a slovesných tvarov. 2SJK.2.1.1. Má široké spektrum vedomostí o jazyku všeobecne (ktoré sú dôležité vlastnosti jazyka); pozná jednotky a javy, ktoré patria do rôznych jazykových úrovní/subsystémov; má základné vedomosti o písme všeobecne; má základné vedomosti z pravopisu všeobecne (etymologicko-fonologický pravopis, gramaticko-logická interpunkcia; graféma – hláska); má základné vedomosti o jazykoch sveta (jazyková príbuznosť, typológia jazykov, jazykové univerzálie). Pozná základné princípy dialógu; pozná termín rečový akt; pozná pojem deixie. Pozná vlastnosti variantov slovenského jazyka, ktoré sú výsledok	- poznať charakteristiky hovorového štýlu; - uplatniť všeobecné poznatky o vývine a význame písma.	
	– systematizovať osvojené vedomosti o literatúre, zhodnotiť vlastnú úspešnosť, identifikovať ťažkosti a, ak nejaké sú, určiť plán na ich prekonanie; **–** spojiť spoločensko-historický kontext so zjavom dandizmu, symbolizmu a estetiky l´artpourl´artizmu; **–** preskúmať ozveny európskej moderny v slovenskej literatúre a vysvetliť podobnosť a špecifickosť tých zjavov; **–** analyzovať príklady dekadencie a dezintegrácie moderny v slovenskej literatúre; **–** pospájať zjavy v literatúre so spoločensko-historickými okolnosťami, ktoré priviedli k prvej svetovej vojne; **–** rozoznať a zistiť vzťah vojnovej a medzivojnovej literatúry voči tradícii (minulosti) a jej funkciu v spoločensko-politickom angažovaní; **–** pochopiť aká je funkcia formy, štýlu a typu rozprávania v tvarovaní významu a idey literárneho diela.	**LITERATÚRA** **Moderna v európskej a srbskej literatúre;** **Medzivojnová a vojnová literatúra** **Dialóg literárnych období**
	- správne písať spojovník v zložených slovách, keď sú v jednom riadku a keď sa delia na konci riadka; - uplatňovať základné pravidlá transkribovania mien z cudzích jazykov; - hovoriť vo verejnosti aj pred širším auditóriom o témach z jazyka, literatúry a kultúry;	**JAZYKOVÁ KULTÚRA** **Pravopis** **Ústne a písomné vyjadrovanie**

média a tých, ktoré sú podmienené sociálne a funkčne. 2SJK.1.1.2. Rozlišuje spisovný jazyk od nárečia; pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka; má správny postoj k svojmu nárečiu a iným nárečiam slovenského jazyka (uctieva si svoje nárečie a iné nárečia slovenského jazyka) a zachováva si svoje nárečie; snaží sa naučiť, chrániť a pestovať spisovný jazyk; pozná najdôležitejšie gramatiky a normatívne príručky a vie ich používať; pozná základné údaje o mieste slovenského jazyka v rámci iných indoeurópskych a slovanských jazykov; má základné poznatky o vývine slovenského spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. 2SJK.1.2.1. Pozná autorov diel z povinného školského programu a dokáže ich zaradiť do kontextu tvorivého opusu a literárnohistorického kontextu. 2SJK.2.2.1. Interpretuje literárny text s nahliadnutím do jeho integračných činiteľov (zážitkový kontext, tematicko-motivačný segment, kompozícia, postavy, naratívne formy, ideový segment, jazykovo-štýlové aspekty...). 2SJK.3.2.1. Číta, prežíva a samostatne vysvetľuje literárno-umelecké a literárnovedné diela z povinného školského programu, ako i dodatkové (voliteľné) a fakultatívne literárno-umelecké a literárnovedné texty; počas interpretácie spoľahlivo používa získané vedomosti o literárnom opuse autora a literárnohistorickom kontexte. 2SJK.1.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a funkčne ju spája s príkladmi z literárnych a neumeleckých textov určených programom. 2SJK.2.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a literárnoteoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri analýze literárnych diel určených programom. 2SJK.3.2.2. Ovláda literárnoteoretickú terminológiu a teoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri vysvetľovaní literárno-umeleckých a literárnovedných diel stanovených školským programom ako i ďalších diel rovnakého druhu žánrovo rozličných, mimo školského programu.	- vypočuť cudziu mienku a brať do ohľadu počas svojho argumentovania; - aktívne sa zúčastniť vo verejnej debate – pripraviť sa na debatu, formou argumentácie vyvodiť záver; - napísať slohovú prácu na tému z jazyka a literatúry a pritom rešpektovať pravopisné pravidlá a jazykové normy.	

2SJK.1.2.3. Pri analýze literárno-umeleckých a literárnovedných diel rozlišuje metódy vnútorného a vonkajšieho prístupu.		
2SJK.2.2.3. Rozlišuje metódy vnútorného a vonkajšieho prístupu pri interpretácii literárnoumeleckého a literárnovedného diela a adekvátne ich uplatňuje pri porozumení a analýze týchto druhov diel. 2SJK.2.2.4. Všíma si a vysvetľuje poetické, jazykové, estetické a štrukturálne vlastnosti literárnoumeleckých a literárnovedných diel v rámci školskej lektúry; hodnotí, či je zložitý literárnovedný text (autobiografia, biografia, memoáre, denník, list, cestopis...) dobre štruktúrovaný a koherentný, či sú idey vystihnuté jasne a precízne; všíma si štýlové postupy v literárnoumeleckom a literárnovednom texte; hodnotí do akej miery určité charakteristiky textu vplývajú na jeho porozumenie a prispievajú analýze významu textu. 2SJK.1.2.5. Všíma si základné charakteristiky literatúry ako diskurzu a rozlišuje ho vo vzťahu k ostatným spoločenským diskurzom. 2SJK.2.2.5. Vysvetľuje základné prvky literatúry ako diskurzu vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom (napr. prítomnosť/neprítomnosť rozprávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho atď.). 2SJK.3.2.5. Chápe základné prvky literatúry ako diskurzu (porovnáva napr. prítomnosť/neprítomnosť rozpávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho a pod.) vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom a tie poznatky používa pri analýze literárnych diel. 2SJK.1.2.6. Uvádza základné literárnohistorické a poetické vlastnosti štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinnej lektúry školského programu. 2SJK.2.2.6. Pri analýze literárnoumeleckých a literárnovedných diel zo školského programu uplatňuje vedomosti o základných literárnohistorických a poetických vlastnostiach štýlových epoch, smerov a		

formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. 2SJK.3.2.6. Pri analýze a hodnotení literárno-umeleckých a literárnovedných diel uplatňuje a porovnáva literárnohistorické a poetické charakteristiky štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. 2SJK.1.2.7. Analyzuje zvýraznené problémy v literárnom diele a vie ich argumentovať základným textom. 2SJK.2.2.7. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať svoje stanoviská základným textom. 2SJK.2.2.8. Aktívne používa odporúčanú a širšiu, sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, autopoetickú, teoretickú) pri analýze literárnoumeleckých a literárnovedných diel určených programom. 2SJK.2.3.2. Zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text (z jazyka, literatúry alebo voľná téma) používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); v hovorenej alebo písanej debate presne vyjadruje svoje idey a vysvetľuje svoj postoj; snaží sa hovoriť a písať zaujímavo, robí priliehavé digresie a vyberá zaujímavé detaily a zodpovedajúce príklady; všíma si pointu a vyjadruje ju na priliehavý spôsob; precízne vyjadruje svoje skúsenosti a dojmy v súvislosti s literárnym dielom alebo iným umeleckým dielom; koncízne reprodukuje zložitejší literárny text a resumuje zložitejší literárny a neumelecký text na témy, ktoré priamo súvisia s učivom; píše správu a referát; uplatňuje pravopisnú normu v prípadoch určených programom. 2SJK.2.3.1. Hovorí vo verejných situáciách, verejne a pred väčším auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry, pritom používa spisovný jazyk a zodpovedajúcu terminológiu; zúčastňuje sa verejných rozhovorov s viacerými účastníkmi; hodnotí poslucháča čiže auditórium a prispôsobuje svoj prejav podľa jeho potrieb a možností; má potrebu a zvyk rozvíjať vlastnú kultúru vyjadrovania; pozorne a s porozumením počúva náročnejšie výklady (napr. prednášku) na		

tému z jazyka, literatúry a kultúry; počúva kriticky, pritom zvažuje hovoriaceho argumentáciu a objektivitu. 2SJK.3.3.2. Rozpráva (vo verejných situáciách, verejne a pred väčším auditóriom) a píše o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; má vyvinuté rečnícke (rétorické) schopnosti; počíta na rozličné postoje auditória a v súlade s tým spochybňuje jednotlivé obsahy; vie odlíšiť a analyzovať verbálnu a neverbálnu reakciu spolubesedujúceho, vlastne auditória a tomu prispôsobuje aj svoj prejav; pritom počúva hovoriaceho, hodnotí obsah a formu jeho prejavu a spôsobu rozprávania.		

2 Vzdelávacie štandardy sa dosahujú ***na konci všeobecného stredného vzdelávania****. Ten istý štandard (alebo jeho časť) sa aktivuje niekoľkokrát počas školského roka totiž do konca stredného vzdelávania, ale s pomocou rôznych výkonov. Týmto postupom sa zabezpečuje dosiahnutie čoraz vyššej a vyššej úrovne individuálnych žiackych výsledkov a vedomostí, zručností a schopností žiakov sa neustále hodnotia z nových zorných uhlov, potvrdzujú, rozširujú a systematizujú. Vzhľadom na zložitosť predmetu Slovenský jazyk a literatúra a oblastí v rámci predmetu je potrebné postupne dosiahnuť všetky štandardy počas štyroch rokov stredného vzdelávania, ale niektoré štandardy možno považovať za špecifickejšie súvisiace s určitým výkonom.*

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopňovať žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá naplnenie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uplatňovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatnenie týchto vyučovacích tvarov, metód, postupov a pomôcok, čiu hodnotu potvrdzuje súčasná prax a metodika vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a použitie komunikačných, logických a odborných metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, tvarov práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť a napokon, aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Vyučovanie slovenského jazyka a literatúry by malo byť zamerané na rozvoj medzipredmetových kompetencií: kompetencie učenia, komunikáciu a spoluprácu, estetickú kompetenciu, digitálnu, kompetenciu pre prácu s údajmi, účasť v demokratickej spoločnosti a zdravý život.

Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, a pod.). Vyučovanie sa môže konať aj prostredníctvom plánovaných aktivít a stanovených cieľov, ktoré sú zosúladené so všeobecnými cieľmi vyučovania slovenského jazyka a literatúry aj na knižnom veľtrhu, literárnom večierku, v divadle a pod.

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky (schválené Národnou osvetovou radou Republiky Srbsko) a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre sústavné uschopňovanie žiakov používať rôzne pramene vedomostí vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti *Jazyk*, *Literatúra* a *Jazyková kultúra* majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len rámcový (pre oblasť Jazyk okolo 27 hodín, pre Literatúru okolo 44 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 19 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a

učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

JAZYK (27 hodín)

Program pre tretí ročník gymnázia v oblasti *Jazyk* organizovaný je do piatich oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi a vzdelávacími štandardmi žiackych výsledkov pre tento ročník. Oblasti/témy v tomto celku sú: *Tvorenie slov, Lexikológia, Syntax, Štylistika* a *Všeobecná lingvistika*. Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka odporúčajú sa aktivity, ktoré budú podnecovať kritické myslenie u žiakov:

– problematika vedomostí – otvorenie kongnitívneho konfliktu;

– rôzne stratégie čítania a počúvania textu so zameraním na konkrétny jazykový jav;

– stratégie organizovania získaných vedomostí a nových poznatkov z konkrétnej oblasti;

– prezentácia gramatických javov v rôznych symbolických modalitách (tabuľky, výkresy, schémy, grafy atď.);

– produkcia podľa daného cieľa/kritéria s rozpoznaním ďalších jazykových otázok, ktoré súvisia s daným jazykovým javom, ako aj určovanie možností ich výskumu prostredníctvom výučby.

Tvorenie slov. V rámci tejto témy žiaci si majú rozšíriť a prehĺbiť vedomosti o tvorení slov, ktoré získali v predchádzajúcich ročníkoch. Potrebné je spracovať a zopakovať základné spôsoby tvorenia slov v slovenskom jazyku: odvodzovanie, skladanie, predponové tvorenie, kombinované tvorenie. Od učiteľa sa očakáva, že oboznámi žiakov s dôležitejším modelom pre odvodzovanie a tvorenie skladaním podstatných mien, prídavných mien a slovies, ako aj s najdôležitejšími prefixoidmi a sufixoidmi v slovenskom jazyku.

Na rozšírenie poznatkov o zložených slovách so spojovníkom (rozdiely vo význame zložených prídavných mien so spojovníkom vo vzťahu k zloženým slovám bez spojovníka, v príkladoch typu oranžovo-žltá a oranžovožltá). Zložené slová v prvej časti môžu obsahovať auto-/aero-/ moto-/foto-/video-/ audio- atď.

Mal by sa zdôrazniť rozdiel medzi písaním spojovníka a pomlčky pri písaní na počítači (charakteristická funkcia medzery a dĺžky pomlčky a spojovníka).

Odporúčaný počet hodín: 8

Lexikológia. V rámci tejto témy žiaci by si mali rozšíriť vedomosti z lexikológie získanej na základnej škole.

Treba vysvetliť, čo je lexikológia a čo je lexikografia (zoznámiť žiakov s najdôležitejšími slovníkmi slovenského jazyka a ako sa používajú).

Dôležité je rozšíriť základné vedomosti o polysémii a v tomto ohľade naučiť žiakov o najdôležitejších spôsoboch rozšírovania významov slov – metafora, metonymia a synekdocha (ako jazykové mechanizmy na obohatenie slovnej zásoby). Mali by si rozšíriť vedomosti o synonymii, antonymii, homonymii, hyperonymii, paronymii). Potrebné je oboznámiť žiakov s klasifikáciou slovnej zásoby podľa pôvodu (nárečové slová, prevzaté slová) a podľa používania slov (historizmy, archaizmy, neologizmy, termíny), ako aj rozšíriť vedomosti o nespisovných slovách slovenského jazyka (dialektizmy, argotizmy, slangové slová a vulgarizmy). Potrebné je vysvetliť čo sú to frazeologizmy a poukázať na ich použitie v rôznych funkčných štýloch (napr. v hovorovom štýle: *v site vodu nosiť* – „robiť zbytočnú robotu"; vo vedeckom: spoločný menovateľ – „spoločná vlastnosť"; v administratívnom: dať na denný poriadok – „začať uvažovať alebo niečo riešiť" atď.). Odporúča sa prepojiť obsah s obsahom z literatúry a aplikovať vedomosti v rámci výskumných úloh týkajúcich sa jazyka a štýlu autora (napr.: Peter Jilemnický: *Víťazný pád*). Odporúča sa, aby sa žiaci zamerali na výskumnú prácu a projektovú výučbu zameranú na analýzu slovnej zásoby v bezprostrednom prostredí, skúmanie hovorového štýlu a vyvodenie záverov.

Odporúčaný počet hodín: 13

Syntax: V rámci tejto témy žiaci rozširujú a prehlbujú svoje vedomosti o jednotkách syntaxe (slovo, syntagma a veta). Potrebné je prehlbovať a rozširovať vedomosti žiakov o všetkých typoch vetných členov a možnostiach ich vyjadrenia slovom a syntagmou.

Treba vysvetliť typy viet (jednočlenné vety – vetný základ, vety so slovesno-menným prísudkom, vety s vynechaným podmetom).

Odporúčaný počet hodín: 5

Funkčné štýly spisovnej slovenčiny. V rámci tejto témy skúmajú sa základné charakteristiky hovorového štýlu, porovnáva s publicistickým a administratívnym štýlom, ktoré sú spracované v

predchádzajúcich ročníkoch strednej odbornej školy. V takom prípade výučba jazykov by mala byť funkčne prepojená s výučbou literatúry a jazykovej kultúry.

Odporúčaný počet hodín: 1

Všeobecná lingvistika. V rámci tejto tematickej oblasti žiaci si rozširujú svoje vedomosti o vzniku a vývoji písma, význame písma pre kultúrnu a národnú identitu. Odporúča sa prepojiť s výkonmi vyučovania a učenia s obsahom z *Jazykovej kultúry* (ústne vyjadrovanie) – skupinová prezentácia a prezentácia žiakov na zvolenú tému z tejto oblasti.

Odporúčaný počet hodín: 1

LITERATÚRA (44 hodín)

Povinné obsahy

Moderna v európskej a slovenskej literatúre

V rámci tejto témy žiaci sa majú oboznámiť so spoločensko-historickými pohybmi vo svete na prechode z 19. do 20. storočia, ktoré významne vplývali na vznik hnutia moderny a štýlových smerov v rámci nej. Postupné zmeny spoločenskej sústavy, technologický rozmach, zrýchlený vývoj kapitalizmu, občianske slobody a práva vplývali na vytvorenie osobitného vzťahu voči životu a spoločnosti a špecifických životných štýlov, ktoré ovplyvňujú umeleckú tvorbu. Na to, aby porozumeli poézii, ktorá vtedy vznikala, bohatej na synestézie, symboly, na motívy a obrazy moderného, urbánneho života, veľmi je dôležité, aby sa žiaci oboznámili s dandizmom, ako životným štýlom a pohľadom na svet, vyjadrujúcim snahu po kráse a vkuse. To vidno najmä u umelcov, ktorí nepatria do kruhu aristokracie, no svojím avantgardným elitizmom odporujú nastávajúcemu egalitarizmu novej doby. V takom prostredí tvoril aj **Charles Baudelaire** a s jeho poéziou sa žiaci zoznámia prostredníctvom symbolistickej básne **Albatros**, v ktorej autor hovorí o postavení básnika v spoločnosti.

Aj napriek tomu, že ho formálne zaraďujeme do korpusu spisovateľov realizmu, **Anton Pavlovič Čechov** vo svojich drámach z konca 19. storočia dal tvar modernej drámy, ktorá sa zbavuje dôslednej formy (tragédia alebo komédia) a predstavuje vnútorný, psychologický a sociologický konflikt v hrdinoch a ich prostredí a výsledkom nemusí byť striktne šťastné alebo tragické zakončenie. Úryvok z drámy **Ujo Váňa** má poukázať na trieštenie a odumieranie aristokratickej spoločnosti, zmätok v nových spoločenských prúdoch, ale aj na zákernosť a zatvrdilosť nového, kapitalistického systému, ktorý vystriedal starý statkársky a rovnako tak rozvracia rodinu, ideály a zraniteľné generačné skupiny – starých, ktorí sa nemôžu prispôsobiť novému pokrytectvu a mladých, ktorým sú hneď na začiatku zoseknuté krídla.

Začiatok moderny v slovenskej literatúre, predovšetkým v poézii, spracuje sa čítaním textov pod spoločným názvom **Podstatné znaky slovenskej literárnej moderny**, v ktorom sú uvedené úryvky o slovenskej literárnej moderne z kníh **Literárna rukoväť** a **Encykolopédia slovenských spisovateľov** a v ktorých sú jasne naznačené smernice poetického smerovania na začiatku 20. storočia, vlastne túžba po estetickej kráse básne a hudobnosti verša, čo obzvlášť zodpovedá poézii Ivana Krasku. Poetika Ivana Krasku predstavená je básňami **Zmráka sa..., Prší, prší..., Otcova roľa a Baníci**. V básňach **Zmráka sa...** a **Prší, prší...** sa prejavujú smútok a malodušnosť básnika ako následky rozporu medzi ideálom a tvrdou realitou, konfliktu v jeho duši. Báseň **Zmráka sa...** je báseň-symbol, prírodné obrazy si v nej zachovávajú svoju objektívnu hodnotu a zároveň predstavujú symboly. Báseň **Prší, prší...** je v určitom zmysle spoveďou lyrického subjektu z príkreho pocitu samoty a bolestných spomienok. V básňach **Otcova roľa** a **Baníci** autor spomínaný pesimizmus prekonáva, v jeho básňach začína zaznievať tón vzdoru a túžby po čine. Burcuje svoj národ k aktivite, do jeho veršov preniká pevná nádej, že prídu časy národného oslobodenia.

Báseň **Jovana Dučića Topole** by mala poukázať na spôsob akým prvky symbolizmu prenikli do srbskej poézie a ich očistenie od Baudelairského spleenu, dekadencie a upriamenosť na umelecko-estetický zážitok.

Svojrázny odklon od l´artpourl´artizmu čiže umenia pre umenie a dezintegrácie prvkov symbolizmu prítomné sú už v poézii **Vladislava Petkovića Disa**. V básni **Možno spí** si možno všimnúť prvky snov, podvedomia, ktoré zodpovedajú duchu času a psychologických teórií, ktoré ho určujú, ako i zmierlivý vzťah voči smrti a spolužitie s ňou.

Medzivojnová literatúra

Vymenený obraz sveta po prvej svetovej vojne, veľké traumy, ktoré sa stali na národnej a individuálnej úrovni, ako aj cválajúci priemyselný a technologický pokrok ovplyvnili viditeľne odlišné koncepty vo všetkých odvetviach umenia vrátane literatúry. Keďže v tomto období neexistoval jedinečný štylistický smer, ale rôzne umelecké a štylistické tendencie boli zoskupené vrámci menších alebo väčších hnutí, ich predstavitelia vyjadrovali svoje programy, umelecké posolstvá a misie v manifestoch, ktoré zohľadnené spoločne poznačili začiatok avantgardnej literatúry v Európe (a

svete). **O futurizme, expresionizme, dadaizme, poetizme** a iných prúdoch možno čítať text **Európska literatúra v prvých desaťročiach 20. storočia**, ktorý napísali **Viliam Obert**, **Mária Ivanová** a **Viera Žemberová** ako úvod k literatúre, ktorá vzniká na tom podklade. Za povšimnutie stojí najmä to, že spoločenská angažovanosť potom ovplyvňuje umelecké vyjadrenie, takže toto sa stáva obdobím, keď sa prvýkrát objavilo angažované umenie a literatúra, čo v tom období ako pojem predstavil a definoval Sartre.

V srbskej literatúre možno zvýraznenie dvojakej základnej náladovosti: nadšenie krásami diaľok a pokoja i smútok a náznak vojnovej tragédie sledovať aj spracovaním básne **Sumatra Miloša Crnjanského**.

Čítaním úryvku z románu **Most na Drine Ivu Andrića** treba poukázať na hlavnú smernicu medzivojnovej literatúry, jedinečný umelecký spôsob, ktorým spisovateľ, odchodom do ďalekej minulosti, poukázal na kľúč a dôvod problému, ktoré vzrušujú a otriasajú krajinou v jeho súčasnosti – Bosnou a Srbskom pred vojnou a medzi dvoma vojnami.

Vzhľadom na to, že z estetického hľadiska je slovenská medzivojnová literatúra mnohotvárna a uplatnili sa v nej viaceré umelecké smery a tendencie žiaci by pri jej spracovaní mali použiť text **Medzivojnová slovenská literatúra** z **Encyklopédie slovenských spisovateľov**.

V rámci slovenskej medzivojnovej poézie treba spracovať výber z poézie **Jána Smreka**, v ktorej básnik najčastejšie ospevuje krásu prírody, krásu ženy a ľudskosť. Svedčia o tom básne **Sonáta** a **Dievča v rozkvete**. Keď ide o nadrealistickú poéziu možno spracovať i ľúbostnú poéziu **Jána Kostru**, úryvky z jeho najkrajšej a filozoficky najucelenejšej básne o žene **Ave Eva**.

Slovenskú medzivojnovú prózu možno sledovať na podklade románu **Martina Rázusa Krčmársky kráľ**, v ktorom autor opisuje horehronské prostredie z predvojnového obdobia a zachytáva širokú paletu zložitých životných problémov. Dobrou ukážkou slovenskej medzivojnovej prózy je aj úryvok z najrozsiahlejšieho diela **Janka Jesenského Demokrati**, ktoré sa vyznačuje humorno-satirickým tónom a v ktorom autor zobrazil široký obraz slovenskej poprevratovej meštiackej spoločnosti a tiež výber z **Malomestských rozprávok** tohto autora, zvlášť rozprávku **Slnečný kúpeľ.**

V románe **Víťazný pád Peter Jilemnický** formou lyricko-baladickou zachytil neuveriteľnú biedu kysuckého ľudu. Tiež ako ukážku zo slovenskej medzivojnovej prózy žiakom možno ponúknuť novelu **Mila Urbana Jašek Kutliak spod Bučinky**, krátky lyrickoepický útvar so smutným koncom.

V románe **Jozef Mak**, ktorý slovenská literárna kritika zaraďuje medzi najkrajšie a najlepšie slovenské prozaické diela, **Jozef Cíger Hronský** vytvoril postavu, ktorá zaujala trvalé miesto ,,v galérii slovenských literárnych postáv."

Zjav lyrizovanej prózy na Slovensku je spätý so zlou a ťažkou spoločenskou situáciou, akú spôsobila veľká hospodárska kríza, blížiaca sa vojna a tragická vojnová pohroma. V texte **Lyrizovaná próza v slovenskej literatúre Jána Kmeťa** sa možno dozvedieť, že z takej spoločenskej situácie sa viacerí spisovatelia začali utiekať a tematicky uzatvárať do akejsi večnej, živelnej a časovo neurčenej dediny, ako i do odvekej prírody, ktorá namiesto zla a chaosu spoločenských pomerov mala svoje dobré, večné a neporušiteľné zákony. Na ukážku možno spracovať úryvok z diela **Ľuda Ondrejova Narodenie zbojníka**, v ktorom sú spojené prvky lyrické s prvkami epickými a román **Dobroslava Chrobáka Drak sa vracia.** Medzi ukážky z lyrizovanej prózy iste patrí i vrcholné dielo **Margity Figuli,** novela **Tri gaštanové kone**, ktorá sa síce končí šťastlivo, no je v nej celý rad dramatických zvratov a lyrizovaných častí.

Na doplnenie svetovej drámy v prvej polovici 20. storočia možno siahnuť po ukážke z drámy **R. U. R.** jednej z najväčších osobností českej a svetovej literatúry medzivojnového obdobia, **Karela Čapeka**. Dráma patrí do druhej, utopickej línie Čapekových diel a je predchodcom vedeckej fantastiky. *Zo srbskej* drámy v prvej polovici 20. storočia treba odporučiť čítanie úryvku zo satirickej divadelnej hry **Petra Kočića Jazvec na súde**, v ktorej spisovateľ duchaplnou ironiou a alúziami pranieruje celý byrokratický mechanizmus cudzineckej moci. Táto hra znázorňuje život bosnianskeho sedliaka v období rakúsko-uhorskej okupácie Bosny a Hercegoviny.

Keď ide o medzivojnovú drámu v slovenskej literatúre, žiakom možno ponúknuť na prečítanie úryvok z politickej veselohry **Ivana Stodolu Čaj u pána senátora**, v ktorej autor ostrou satirou odsudzuje nedostatky spoločenského a politického života na Slovensku po prvej svetovej vojne. Ako nádväznosť na Stodolove spoločenské satiry v rámci medzivojnovej slovenskej drámy treba spracovať i úryvok z veselohry **Mastný hrniec**, ktorú napísal významný slovenský dramatik **Július Barč-Ivan**. Tento dramatik obohatil slovenskú drámu o nové témy a nové výrazové prostriedky.

Voliteľné obsahy (zvoliť si 8)

A) Obdobie

Žiaci, ktorí prejavujú záujem o nadobúdanie úplnejšej predstavy o symbolistickej poézii, dendizme, jedinečnom zjave **Charlesa Baudelaira**, môžu čítať v úplnosti jeho zbierku básní **Kvety zla**.

Žiakom možno ponúknuť na čítanie i úryvok z psychologického románu **Zločin a trest Fiodora Michajloviča Dostojevského**, v ktorom autora zaujímal predovšetkým vnútorný život človeka, jeho vedomie a podvedomie, jeho psychický život i jeho konanie.

Na doplnenie slovenskej medzivojnovej prózy možno žiakom ponuknúť aj román **Živý bič Mila Urbana.**

Na porozumenie **Smrekovej** poézie možno ponúknuť žiakom úryvky z jeho básnickej poviedky, ktorá má päť častí **Básnik a žena**. V ľúbostnej básni **Emila Boleslava Lukáča Priepasť** lyrický subjekt nemôže preklenúť priepasť medzi ním a jeho láskou. O strachu z nášho osudu a pohŕdaní nad ním hovorí báseň **Laca Novomeského Aeroplán nad mestom** a ukážková báseň z tohto obdobia je i báseň **Tulák Valentína Beniaka**.

Na pochopenie poézie nadrealizmu možno spracovať báseň **Rudolfa Fabryho Za jednej jarnej noci**, v ktorej sa básnik snaží odhaliť vyššiu, skrytú realitu, nadrealitu, do ktorej možno preniknúť tzv. ,,psychickým automatizmom", dovádzaním na povrch toho, čo sa skrýva v podvedomí. Možno spracovať ešte úryvky z básne-pásma **Vladimíra Reisela Neskutočné mesto** ako jeho revoltného činu proti okupovanej Prahy, tiež báseň **Pavla Horova Žriedlo**.

B) Dialóg literárnych období

V zbierke poviedok **Nočné správy Dušana Mitanu**, zvlášť v poviedke **Na prahu**, ktorá bola napísaná v sedemdesiatych rokoch 20. storočia, si možno všimnúť absurdné situácie, nepokoj, úzkosť, prechody z reality do fantastiky, čo korešponduje s úzkosťou a strachom prítomnými v **Kafkovej** próze.

Ako súčasná ozvena **Smrekovej** básne **Dievča v rozkvete**, možno čítať báseň **Slnko Miroslava Válka**, v ktorej básnik impresionistickú farebnosť a zdôraznenie zmyslového vnímania krásy a mladosti zjednocuje v ódu na krásu a mladosť.

Román **Sklený vrch Alfonza Bednára** napísaný v päťdesiatych rokoch 20. storočia kvôli funkčným rozprávkovým prvkom možno čítať v dialógu s novelou **Margity Figuli Tri gaštanové kone**.

Žiaci a učitelia počas spracovania diel z povinného a voliteľného obsahu sa môžu rozhodnúť pre **analýzu špecifických otázok** v nich: **národnostnú identitu, tradíciu, národnostné hodnoty** (afirmovanie a kritické prehodnocovanie): *Otcova roľa, Baníci, Krčmársky kráľ, Slnečný kúpeľ, Víťazný pád, Jašek Kutliak spod Bučinky, Jozef Mak, Narodenie zbojníka, Drak sa vracia, Tri gaštanové kone, Čaj u pána senátora, Mastný hrniec* atď. a **rodovú citlivosť**: *Krčmársky kráľ* (postava Evy), *Jozef Mak* (postava July), *Drak sa vracia* (postava Evy), Tri gaštanové kone (postava Magdalény)...

JAZYKOVÁ KULTÚRA (19 hodín)

Pravopis. V rámci tejto témy žiaci si majú zopakovať a prehĺbiť poznatky z pravopisu, ktoré získali na základnej škole.

Odporúčaný počet hodín: 2.

Ústne vyjadrovanie: Verejná debata. Dôsledne spracovať: prípravu na debatu (zhromažďovanie faktov, vypracovanie prezentačného plánu), argumentačná prezentácia, vyvodenie záverov a rešpektovanie kultúry dialógu.

Odporúčaný počet hodín: 1.

Písomné vyjadrovanie. V rámci tejto témy plánuje sa vypracovanie štyroch písomných prác a písanie rozšírenej verzie písomnej práce (oprava písomnej práce). Príprava na vypracovanie písomných prác je nepretržitá aktivita a nie je obmedzená len na jednu hodinu (pred písaním písomnej práce).

Odporúčaný počet hodín: 16.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Okrem štandardného číselného hodnotenia, ktoré je ešte stále dominantné v našom vzdelávacom systéme (hodnotenie vedomostí žiaka po každom programovom celku štandardizovanými hodnotiacimi inštrumentami – písomnými a ústnymi previerkami vedomostí, esejami, testami dáva výsledok nesystematického učenia, ktoré je orientované len na známku), súčasný prístup k hodnoteniu predpokladá formatívne hodnotenie – prehodnocovanie vedomostí **počas** osvojovania si programu a získavanie určitých kompetencií. Výsledkom takéhoto hodnotenia je spätná informácia aj pre žiaka aj pre učiteľa o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie sú, ako aj o efektívnosti jednotlivých metód, ktoré učiteľ uplatnil, aby dospel so žiakmi k cieľu. Formatívne hodnotenie zahŕňa zoskupenie údajov o žiackych výsledkoch a najčastejšie používané techniky sú: realizácia praktických

úloh, pozorovanie a evidovanie žiackych aktivít počas vyučovania, bezprostredná komunikácia so žiakmi počas vyučovania, register pre každého žiaka (mapa pokroku) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu sa majú vyjadriť aj sumatívne. Takáto známka má zmysel, ak obsahuje každý pokrok žiaka, riadne sledovaný a objektívne a profesionálne zaznamenávaný.

Práca každého učiteľa obsahuje plánovanie, realizáciu a hodnotenie. Dôležité je, aby učiteľ kontinuovane sledoval a hodnotil, okrem pokroku žiakov, aj proces vyučovania a učenia, seba a svoju prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj ďalej používať vo svojej praxi a všetko, čo sa ukáže, ako nedostatočne účinné a efektívne, by sa malo zveľadiť.

SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA
(Štvrtý ročník)

Všeobecné štandardy výsledkov – vzdelávacie štandardy na konci všeobecného stredného vzdelávania pre predmet Slovenský jazyk a literatúra obsahujú výsledky pre oblasti: Jazyk, Literatúra a Jazyková kultúra. V rámci každej oblasti sú opísané požiadavky na troch úrovniach.

Nasledujúce výroky opisujú, čo žiak vie a je schopný na **základnej úrovni** v každej oblasti.

1. Oblasť JAZYK

2SJK.1.1.1. Má základné vedomosti o jazyku všeobecne (čo je jazyk, ktoré sú jeho funkcie); uctieva si svoj jazyk a uctieva si aj jazyky iných národov; rozozná stereotypné postoje voči jazyku. Pozná pojem textu; rozlišuje časti textu (úvod, hlavná časť, záver); pozná druhy textov (tvary diskurzu); má základné vedomosti zo sociolingvistiky: rozlišuje pojmy jednojazykový a viacjazykový (a pozná zodpovedajúcu jazykovú situáciu v Srbsku); chápe pojem jazyková variabilita a pozná základné variability.

2SJK.1.1.2. Rozlišuje spisovný jazyk od nárečia; pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka; má správny postoj k svojmu nárečiu a iným nárečiam slovenského jazyka (uctieva si svoje nárečie a iné nárečia slovenského jazyka) a zachováva si svoje nárečie; snaží sa naučiť, chrániť a pestovať spisovný jazyk; pozná najdôležitejšie gramatiky a normatívne príručky a vie ich používať; pozná základné údaje o mieste slovenského jazyka v rámci iných indoeurópskych a slovanských jazykov; má základné poznatky o vývine slovenského spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov.

2SJK.1.1.3. Rozlišuje správnu výslovnosť hlások od nesprávnej výslovnosti hlások; pozná základné podelenie hlások; má základné vedomosti o slabike a uplatňuje ich pri rozdeľovaní slov na konci riadka; pozná základné pravidlá prízvuku a všíma si eventuálne rozdiely medzi svojím a spisovným prízvukom.

2SJK.1.1.4. Pozná ohybné a neohybné slovné druhy; uplatňuje spisovnú normu pri jednotlivých tvaroch slov vo frekventovaných príkladoch (vrátane aj hláskoslovné zmeny v súvislosti s tvarmi slov); vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvarmi slov (slovotvorný základ a slovotvorná prípona) na jednoduchých príkladoch; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvorením slov (prefix, koreň, sufix) na jednoduchých príkladoch; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje spisovnú normu pri tvorení slov (vrátane aj hláskoslovné zmeny, ktoré nastávajú pri tvorení slov); uplatňuje existujúce modely pri tvorení nových slov.

2SJK.1.1.5. Správne tvorí vetu; rozoznáva syntaktické jednotky; rozlišuje aktívne a pasívne vety; vie analyzovať jednoduché vety utvorené podľa základných typov a zložené vety rozvinuté príslovkovým určením.

2SJK.1.1.6. Má slovnú zásobu, ktorá je v súlade so stredoškolskou úrovňou vzdelania; robí rozdiel medzi formálnym a neformálnym vyjadrovaním a používa ho v súlade so situáciou; má základné vedomosti o význame slov; pozná základné lexikálne vzťahy (synonymá, antonymá, homonymá); pozná metaforu ako lexikálny mechanizmus; používa slová cudzieho pôvodu, ale ich neprijíma nekriticky a automaticky; pozná pojmy termín a frazeologizmus; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať.

2. Oblasť LITERATÚRA

2SJK.1.2.1. Pozná autorov diel z povinného školského programu a dokáže ich zaradiť do kontextu tvorivého opusu a literárnohistorického kontextu.

2SJK.1.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a funkčne ju spája s príkladmi z literárnych[3] a neumeleckých[4] textov určených programom.

2SJK.1.2.3. Pri analýze literárno-umeleckých a literárnovedných diel rozlišuje metódy vnútorného a vonkajšieho prístupu.

2SJK.1.2.4. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štrukturálne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry.

2SJK.1.2.5. Všíma si základné charakteristiky literatúry ako diskurzu a rozlišuje ho vo vzťahu k ostatným spoločenským diskurzom.

2SJK.1.2.6. Uvádza základné literárnohistorické a poetické vlastnosti štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinnej lektúry školského programu.

2SJK.1.2.7. Analyzuje zvýraznené problémy v literárnom diele a vie ich argumentovať základným textom.

2SJK.1.2.8. Používa odporúčanú sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, teoretickú) a dáva do súvisu s literárnymi textami určenými programom.

2SJK.1.2.9. Na základe diel slovenskej a svetovej literatúry formuje čitateľské zvyky a poznatky; chápe význam čítania pri analyzovaní literárneho diela a pri formovaní jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnostnej identity.

3. Oblasť JAZYKOVÁ KULTÚRA

2SJK.1.3.1. Hovorí zreteľne, pritom uctieva ortoepické pravidlá spisovného jazyka; uplatňuje kodifikovaný prízvuk alebo porovnáva svoj prízvuk so spisovným a snaží sa ho s ním zladiť; plynule a zrozumiteľne číta nahlas literárne a neumelecké texty; výrazne číta a hovorí jednoduchšie literárno-umelecké texty; vo verejných situáciách hovorí o jednoduchých témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry, pritom používa korektné jazykové výrazy (t. j. hovorí plynule, bez zajakávania, nepoužíva floskuly a klišé, veľkých prestávok a falošných začiatkov, formuluje vetu dopredu) a zodpovedajúcou základnou terminológiou vedy o jazyku a vedy o literatúre, prispôsobuje sa príležitostiam, situácii, spolubesedníkovi a téme verbálne a neverbálne jazykové prostriedky (držanie, mimiku, gestikuláciu); rozpráva pri prezentácii; má vypestovanú kultúru počúvať cudzí výklad; je vstave pozorne a s pochopením počúvať stredne zložitý výklad (napr. prednášku) s témou z jazyka, literatúry a kultúry; počas počúvania nejakého výkladu vie si robiť záznamy.

––––––––––––––

3 Literárne texty zahŕňajú umelecké a literárno-vedecké texty.

4 Ako neumelecké texty sa považujú všetky jazykovedné a literárnovedné texty, vedecko populárne texty z oblasti jazyka a literatúry, texty z médií a iných prameňov vhodné na spracovanie učiva z predmetu slovenský jazyk a literatúra.

2SJK.1.3.2. Keď hovorí a píše o nejakej téme (z jazyka, literatúry alebo voľná téma), jasne štruktualizuje výrok a dáva do súvisu jeho časti na zodpovedajúci spôsob; rozlišuje dôležité od nedôležitého a neodbočuje od základnej témy; zostavuje jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text pričom používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); vie skrátka opísať svoje pocity a precítenie literárneho alebo iného umeleckého diela; koncízne reprodukuje jednoduchší literárno-umelecký text a vyčleňuje jeho dôležité alebo zaujímavé časti; resumuje jednoduchší literárny a neumelecký text.

2SJK.1.3.3. V debate alebo výmene názorov na témy z literatúry, jazyka a kultúry vie v krátkych črtách prezentovať a vysvetliť ideu alebo postoj, ktorý zastáva, hovorí odmerane, opiera sa o argumenty, vie vypočuť cudziu mienku a zohľadňuje názor iného počas svojho argumentovania; píše jednoduchší argumentovaný text na témy z literatúry, jazyka a kultúry.

2SJK.1.3.4. Uplatňuje základné pravopisné pravidlá vo frekventovaných príkladoch a vie používať *Pravidlá slovenského pravopisu*; pri písaní vyčleňuje časti textu, uvádza názvy a podnázvy, vie citovať a parafrázovať; zostavuje maturitnú prácu a pritom dodržiava pravidlá vypracovania odbornej práce (používa fusnoty a zostavuje obsah a bibliografiu); zostavuje list – osobný a oficiálny, životopis (CV), prosbu, sťažnosť, žiadosť, oznam; vie vyplniť rozličné tlačivá a formuláre.

2SJK.1.3.5. Má schopnosť a zvyk, aby na rozličné účely (informovanie, učenie, osobný vývoj, estetický zážitok, zábava...) čítal stredne zložité texty (literárno-umelecké texty, odborné a vedecko-populárne texty z oblasti vedy o jazyku a literatúre, texty z médií[5]); uplatňuje navrhnuté stratégie čítania.

2SJK.1.3.6. Rozumie stredne zložité literárne a neumelecké texty: rozpoznáva ich účel, vie nájsť explicitné a implicitné informácie, vyčleňuje hlavné idey v texte; sleduje vývoj určitej idey v texte; porovnáva základné informácie a idey z dvoch a viac textov.

2SJK.1.3.7. Kriticky posudzuje stredne zložitý literárny a neumelecký text: rozlišuje objektívny/vieryhodný fakt od autorovej interpretácie; hodnotí (a to vysvetľuje), či autor neumeleckého textu uviedol všetky potrebné informácie a či poskytuje dostatočné a vieryhodné dôkazy o tom, čo tvrdí; hodnotí, či je autor textu neutrálny alebo angažovaný, čiže predpojatý, a vysvetľuje svoje hodnotenie; rozlišuje prejav nenávisti, diskriminácie, byrokratický jazyk a má vypestovaný negatívny postoj voči nim; vie v jednoduchých príkladoch ponúknuť alternatívu byrokratickému jazyku.

2SJK.1.3.8. Vie určiť štruktúru, rozličné elementy, štylistické vlastnosti (expresivitu, obraznosť, metaforickosť) literárneho a neumeleckého textu; pozná konotatívny význam slova v danom kontexte

a rozumie účel konotatívneho významu v literárnom a neumeleckom texte; určuje význam neznámych slov na základe kontextu a modelu tvorenia; chápe význam čítania kvôli obohacovaniu lexikálnej zásoby.

Nasledujúce výroky opisujú, čo žiak vie a je schopný na **strednej úrovni** v každej oblasti.

1. Oblasť JAZYK

2SJK.2.1.1. Má široké spektrum vedomostí o jazyku všeobecne (ktoré sú dôležité vlastnosti jazyka); pozná jednotky a javy, ktoré patria do rôznych jazykových úrovní/subsystémov; má základné vedomosti o písme všeobecne; má základné vedomosti z pravopisu všeobecne (etymologicko-fonologický pravopis, gramaticko-logická interpunkcia; graféma – hláska); má základné vedomosti o jazykoch sveta (jazyková príbuznosť, typológia jazykov, jazykové univerzálie). Pozná základné princípy dialógu; pozná termín rečový akt; pozná pojem deixie. Pozná vlastnosti variantov slovenského jazyka, ktoré sú výsledok média a tých, ktoré sú podmienené sociálne a funkčne.

2SJK.2.1.2. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka. Zaraďuje vývoj spisovného jazyka Slovákov do spoločenského, historického a kultúrneho kontextu.

2SJK.2.1.3. Pozná rečové ústroje a spôsob ako sa hlásky tvoria; vie deliť hlásky podľa rozličných kritérií; chápe pojem fonémy; pozná prízvuk a dĺžku a správne číta slová; pozná hláskoslovné fonologické zmeny (spodobovanie spoluhlások, striedanie hlások – striedanie spoluhlások, striedanie samohlások, pohyblivé a vkladné samohlásky).

––––––––––––––

5 Texty z médií, ktoré sú vhodné na spracovanie učiva z jazyka a literatúry.

2SJK.2.1.4. Má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch; vie určiť tvar ohybného slova a použiť slovo v požadovanom tvare; pozná pojem morfémy; určuje morfémy v jednoduchých slovách a pomenúva morfémy; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje normu v súvislosti s tvarmi slov v menej frekventovaných prípadoch.

2SJK.2.1.5. Vie používať všetky syntaktické možnosti slovenského jazyka; rozlišuje jednočlenné a dvojčlenné vety; analyzuje vety utvorené podľa rozličných modelov; má široké spektrum vedomostí o vetných skladoch; pozná základné druhy podraďovacieho súvetia (typické príklady); pozná základy o porovnávacích vzťahoch, zhode a negácii; rozlišuje druhy priraďovacieho súvetia; vie pochopiť pojem elipsy; má základné vedomosti o používaní pádov a slovesných tvarov.

2SJK.2.1.6. Má bohatú a diferencovanú slovnú zásobu (vrátane intelektuálnej a internacionálnej lexiky a pozná najfrekventovanejšie internacionálne prefixy a sufixy). Tento fond používa v súlade so situáciou; pozná jazyk ako množstvo možností, ktoré slúžia na vyjadrenie individuálnej skúsenosti s cieľom zveľadiť vlastnú slovnú zásobu; pozná hypernymiu/hyponymiu, paronymiu; rozlišuje lexikálne vrstvy; pozná metonymiu ako lexikálny mechanizmus.

2. Oblasť LITERATÚRA

2SJK.2.2.1. Interpretuje literárny text s nahliadnutím do jeho integračných činiteľov (zážitkový kontext, tematicko-motivačný segment, kompozícia, postavy, naratívne formy, ideový segment, jazykovo-štýlové aspekty...).

2SJK.2.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a literárnoteoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri analýze literárnych diel určených programom.

2SJK.2.2.3. Rozlišuje metódy vnútorného a vonkajšieho prístupu pri interpretácii literárnoumeleckého a literárnovedného diela a adekvátne ich uplatňuje pri porozumení a analýze týchto druhov diel.

2SJK.2.2.4. Všíma si a vysvetľuje poetické, jazykové, estetické a štrukturálne vlastnosti literárnoumeleckých a literárnovedných diel v rámci školskej lektúry; hodnotí, či je zložitý literárnovedný text (autobiografia, biografia, memoáre, denník, list, cestopis...) dobre štruktúrovaný a koherentný, či sú idey vystihnuté jasne a precízne; všíma si štýlové postupy v literárnoumeleckom a literárnovednom texte; hodnotí do akej miery určité charakteristiky textu vplývajú na jeho porozumenie a prispievajú analýze významu textu.

2SJK.2.2.5. Vysvetľuje základné prvky literatúry ako diskurzu vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom (napr. prítomnosť/neprítomnosť rozprávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho atď.).

2SJK.2.2.6. Pri analýze literárnoumeleckých a literárnovedných diel zo školského programu uplatňuje vedomosti o základných literárnohistorických a poetických vlastnostiach štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry.

2SJK.2.2.7. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať svoje stanoviská základným textom.

2SJK.2.2.8. Aktívne používa odporúčanú a širšiu, sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, autopoetickú, teoretickú) pri analýze literárnoumeleckých a literárnovedných diel určených programom.

2SJK.2.2.9. Na základe diel slovenskej a svetovej literatúry rozvíja čitateľské zručnoti, schopnosti a poznatky významné pre analýzu a hodnotenie rozličných literárnoumeleckých a literárnovedných diel a pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnostnej identity; má vybudovaný čitateľský vkus kultúrneho a vzdelaného človeka.

3. Oblasť JAZYKOVÁ KULTÚRA

2SJK.2.3.1. Hovorí vo verejných situáciách, verejne a pred väčším auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry, pritom používa spisovný jazyk a zodpovedajúcu terminológiu; zúčastňuje sa verejných rozhovorov s viacerými účastníkmi; hodnotí poslucháča čiže auditórium a prispôsobuje svoj prejav podľa jeho potrieb a možností; má potrebu a zvyk rozvíjať vlastnú kultúru vyjadrovania; pozorne a s porozumením počúva náročnejšie výklady (napr. prednášku) na tému z jazyka, literatúry a kultúry; počúva kriticky, pritom zvažuje hovoriaceho argumentáciu a objektivitu.

2SJK.2.3.2. Zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text (z jazyka, literatúry alebo voľná téma) používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); v hovorenej alebo písanej debate presne vyjadruje svoje idey a vysvetľuje svoj postoj; snaží sa hovoriť a písať zaujímavo, robí priliehavé digresie a vyberá zaujímavé detaily a zodpovedajúce príklady; všíma si pointu a vyjadruje ju na priliehavý spôsob; precízne vyjadruje svoje skúsenosti a dojmy v súvislosti s literárnym dielom alebo iným umeleckým dielom; koncízne reprodukuje zložitejší literárny text a resumuje zložitejší literárny a neumelecký text na témy, ktoré priamo súvisia s učivom; píše správu a referát; uplatňuje pravopisnú normu v prípadoch určených programom.

2SJK.2.3.3. Má schopnosť a zvyk, aby na rozličné účely (informovanie, učenie, osobný vývoj, estetický zážitok, zábava...) čítal zložitejšie texty (literárnoumelecké texty, odborné a vedecko-populárne texty z oblasti vedy o jazyku a literatúre, texty z médií); má formovaný čitateľský vkus charakteristický pre kultúrneho a vzdelaného človeka; ulpatňuje zložitejšie stratégie čítania; vyberá stratégiu čítania, ktorá zodpovedá účelu čítania.

2SJK.2.3.4. Rozumie zložitejšie literárne a neumelecké texty: pozná ich účel; vyhľadáva explicitné a implicitné informácie; vyčleňuje informácie podľa určeného kritéria; vyčleňuje hlavné idey; sleduje rozvoj určitej idey; porovnáva informácie a idey z dvoch alebo viacerých textov, aby porozumel zodpovedajúcemu významovému alebo štylistickému aspektu podľa určeného kritéria; analyzuje a interpretuje tie systémy motivácie, ktoré sa v literárnom diele javia pri tvarovaní (charakterizácii) postáv a budovaní udalostí (kvôli lepšiemu a úplnejšiemu chápaniu významu literárneho diela); analyzuje (na úrovni porozumenia) texty, pričom sa opiera o iný text/texty.

2SJK.2.3.5. Kriticky uvažuje nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom: oddeľuje neobjektívny fakt od autorovej interpretácie; zvažuje, či autor textu zaujal neutrálny postoj alebo angažovaný čiže predpojatý a vysvetľuje svoje hodnotenie; odlišuje explicitné a implicitné autorove postoje; argumentovane hodnotí, či autor zložitejšieho expozičného alebo argumentovaného textu vhodného na spracovanie učiva z jazyka a literatúry vyjadruje všetky potrebné informácie a či podáva dostatočné a vieryhodné dôkazy pre to, čo tvrdí.

2SJK.2.3.6. Posudzuje, či je zložitejší neumelecký text vhodný na spracovanie učiva z jazyka a literatúry dobre organizovaný a koherentný, či sú všetky idey vyjadrené jasne a presne; všíma si štylistické postupy v týchto textoch; zvažuje do akej miery určité vlastnosti textu vplývajú na jeho porozumenie.

Nasledujúce výroky opisujú, čo žiak vie a je schopný na **pokročilej úrovni** v každej oblasti.

1. Oblasť JAZYK

2SJK.3.1.1. Rozumie, že existuje úzka spätosť medzi jazykom a myslením; chápe pojem kategorizácie; pozná konverzačné maximum (kvality, kvantity, relevantnosti a spôsobu); chápe pojem informačnej aktualizácie vety a vie, ako to dosiahnuť; rozumie pojem textovej kohézie.

2SJK.3.1.2. Pri delení slov na slabiky prihliada na pravidlá; vie určiť nositeľa slabiky na príkladoch.

2SJK.3.1.3. Má široké spektrum vedomostí z morfológie a z tvorenia slov v slovenskom jazyku (člení slová na morfémy a v zložitejších príkladoch vie pomenovať morfémy).

2SJK.3.1.4. Má široké spektrum vedomostí o používaní pádov a slovesných tvarov; vie analyzovať zložitejšie vety utvorené podľa rozličných modelov; pozná druhy jednoduchých viet; pozná rôzne riešenia v súvislosti s kongruenciou.

2SJK.3.1.5. Má základné vedomosti o slovníkoch a vie používať rôzne druhy slovníkov.

2. Oblasť LITERATÚRA

2SJK.3.2.1. Číta, prežíva a samostatne vysvetľuje literárno-umelecké a literárnovedné diela z povinného školského programu, ako i dodatkové (voliteľné) a fakultatívne literárno-umelecké a literárnovedné texty; počas interpretácie spoľahlivo používa získané vedomosti o literárnom opuse autora a literárnohistorickom kontexte.

2SJK.3.2.2. Ovláda literárnoteoretickú terminológiu a teoretické poznatky adekvátne uplatňuje pri vysvetľovaní literárno-umeleckých a literárnovedných diel stanovených školským programom ako i ďalších diel rovnakého druhu žánrovo rozličných, mimo školského programu.

2SJK.3.2.3. V procese analýzy literárno-umeleckého a literárnovedného diela volí, uplatňuje a kombinuje adekvátne metódy vnútorného a vonkajšieho prístupu.

2SJK.3.2.4. Všíma si a vysvetľuje poetické, jazykové, estetické a štrukturálne charakteristiky literárno-umeleckých a literárnovedných textov v rámci školskej lektúry a mimo školského programu; hodnotí a prirovnáva štýlotvorné postupy v uvedených druhoch textov.

2SJK.3.2.5. Chápe základné prvky literatúry ako diskurzu (porovnáva napr. prítomnosť/neprítomnosť rozpávača, naratívny fókus, status dejinného a fiktívneho a pod.) vo vzťahu k ďalším spoločenským diskurzom a tie poznatky používa pri analýze literárnych diel.

2SJK.3.2.6. Pri analýze a hodnotení literárno-umeleckých a literárnovedných diel uplatňuje a porovnáva literárnohistorické a poetické charakteristiky štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry.

2SJK.3.2.7. Samostatne si všíma a analyzuje problémy a idey v literárnom diele a dokáže vlastné postoje argumentovať na základe primárneho textu a literárno-filologického kontextu.

2SJK.3.2.8. Pri analýze literárneho diela kriticky používa odporúčanú a samostatne zvolenú sekundárnu literatúru (literárnohistorickú, kritickú, teoretickú).

2SJK.3.2.9. Na základe diel slovenskej a svetovej literatúry (v rámci povinného a vlastného výberu) a sekundárnej literatúry zveľaďuje čitateľské kompetencie, uplatňuje čitateľské stratégie, ktoré sú v súlade s typom literárneho diela a s čitateľskými cieľmi (vlastná mienka, výskum, tvorba); rozvíja jazykovú, literárnu, kultúrnu a národnostnú identitu

3. Oblasť JAZYKOVÁ KULTÚRA

2SJK.3.3.1. Diskutuje o zložitých témach z jazyka, literatúry a kultúry; diskutuje o zmysle a hodnotách literárnych textov a o účele a hodnotách neumeleckých textov a pritom používa odbornú terminológiu.

2SJK.3.3.2. Rozpráva (vo verejných situáciách, verejne a pred väčším auditóriom) a píše o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; má vyvinuté rečnícke (rétorické) schopnosti; počíta na rozličné postoje auditória a v súlade s tým spochybňuje jednotlivé obsahy; vie odlíšiť a analyzovať verbálnu a neverbálnu reakciu spolubesedujúceho, vlastne auditória a tomu prispôsobuje aj svoj prejav; pritom počúva hovoriaceho, hodnotí obsah a formu jeho prejavu a spôsobu rozprávania.

2SJK.3.3.3. Kompozične a logicky zosúladnene píše odborný text na témy z literatúry a jazyka, ako i novinový článok.

2SJK.3.3.4. Organizuje, triedi, zovšeobecňuje a na podobný spôsob spracúva informácie z literárnych a neumeleckých textov na základe zadaných úloh a/alebo samostatne určeného kritéria.

2SJK.3.3.5. Hlbšie kriticky uvažuje nad zložitejším textom: hodnotí, do akej miery zložitejší expozičný text úspešne prenáša informácie publiku, ktorému je predurčený, pritom si všíma, ktoré informácie chýbajú; oddeľuje dôkazový materiál, na ktorom autor argumentovaného textu založil svoje postoje a určuje prostriedky, ktorými ich vyjadruje; všíma si autorove chyby pri uzavieraní a pod.

2SJK.3.3.6. Hodnotí štylistické postupy v literárnom a neumeleckom texte; porovnáva štylistické postupy v dvoch zložitejších textoch (alebo aj viacerých); analyzuje ich úlohu v splňaní estetických a významových charakteristík uvedených druhov textov.

2SJK.3.3.7. Buduje vedomie o sebe ako o čitateľovi – rozvíja čitateľskú autoreflexiu (chápe úlohu čítania vo vlastnom vývoji; má rozvité kritické vedomie o svojich čitateľských schopnostiach...).

STREDNÁ ODBORNÁ ŠKOLA, Všeobecný smer

Ročník	**štvrtý**
Týždenný fond hodín	**3 hodiny**
Ročný fond hodín	**90 hodín**

VÝKONY Po ukončení tretieho ročníka žiak bude schopný:	**TÉMY** **Kľúčové pojmy** **obsahy**

- poznať základné významy a funkcie pádov; - poznať všetky druhy dvojčlenných viet v priraďovacom súvetí; - rozlišuje po sebe nasledujúce vzťahy medzi slovami, syntagmami a vetami; - poznať všetky druhy viet v podraďovacom súvetí; - správne používať a rozpoznávať významy určitých slovesných tvarov; - rozpoznať v texte a uviesť charakteristiky umeleckého a náučného štýlu; - posúdiť spoľahlivosť údajov, ktoré získava z internetu pri písaní textu náučným štýlom; - prezentovať základné všeobecné jazykové poznatky o vývine jazykov a príbuznosti medzi niektorými jazykmi.	**JAZYK** **Syntax** **Štylistika** **Všeobecná lingvistika**
- určiť tematické, ideové, jazykové, kompozičné a žánrové vlastnosti literárneho textu; - vysvetliť literárny text postaviac ho do zodpovedajúceho kultúrnohistorického kontextu; - používať literárnoteoretické termíny v interpretácii literárneho diela; - položiť problémovú otázku v súvise s literárnoumeleckým dielom, posúdiť ho a argumentovať svoju mienku; - pospájať určité teórie (existencionalizmus, teória recepcie/otvoreného diela) s literárnoumeleckým textom; - rozoznať intertextuálnosť; - samostatne zvoliť literárne diela mimo programu spoliehajúc sa na získané vedomosti a osvojené si hodnoty; - pospájať historické, náboženské, politické témy v dielach, ktoré spracuje, s vypracovaním alebo preskúmaním národnej identity v nich; - diskutovať o elementoch rodovej citlivosti v dielach, ktoré spracuje;	**LITERATÚRA** **Povojnová a súčasná literatúra** **Dialóg literárnych epoch**
- správne používať interpunkčné znamienka (bodku, čiarku, bodkočiarku, otáznik, výkričník, dvojbodku, tri bodky, pomlčku, zátvorky, úvodzovky); - hovoriť vo verejnosti aj pred širším auditóriom o témach z jazyka, literatúry a kultúry; - napísať slohovú prácu na tému z jazyka a literatúry rešpektujúc pravidlá pravopisu a jazykové normy.	**JAZYKOVÁ KULTÚRA** **Pravopis** **Ústne a písomné vyjadrovanie**

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *Slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopňovať žiakov pre život v

multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá naplnenie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uplatňovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatnenie, týchto vyučovacích tvarov, metód, postupov a pomôcok, ktorých hodnotu potvrdzuje súčasná prax a metodika vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a použitie komunikačných, logických a odborných metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, tvarov práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť a napokon, aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Vyučovanie Slovenského jazyka a literatúry by malo byť zamerané na rozvoj medzipredmetových kompetencií: kompetencie učenia, komunikáciu a spoluprácu, estetickú kompetenciu, digitálnu, kompetenciu pre prácu s údajmi, účasť v demokratickej spoločnosti a zdravý život.

Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, audiovizuálna sieň a pod.). Vyučovanie sa môže konať aj prostredníctvom plánovaných aktivít a stanovených cieľov, ktoré sú zosúladené so všeobecnými cieľmi vyučovania slovenského jazyka a literatúry aj na knižnom veľtrhu, literárnom večierku, v divadle a pod.

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky (schválené Národnou osvetovou radou Republiky Srbsko) a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre sústavné uschopňovanie žiakov používať rôzne pramene vedomostí vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti *Jazyk*, *Literatúra* a *Jazyková kultúra* majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len rámcový (pre oblasť *Jazyk* okolo 20 hodín, pre *Literatúr*u okolo 51 hodín a pre *Jazykovú kultúru* okolo 19 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

JAZYK (20 hodín)

Program pre štvrtý ročník gymnázia v oblasti *Jazyk* organizovaný je do troch oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi a vzdelávacími štandardmi žiackych výsledkov. Oblasti/témy v tomto celku sú: *Syntax, Štylistika* a *Všeobecná lingvistika*. Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Syntax: V rámci tejto témy žiaci si rozširujú a prehlbujú vedomosti o pádových a slovesných tvaroch, priraďovacích a podraďovacích súvetiach. Pri spracovaní významu pádov treba poukázať na vzťahy podstatných mien, prídavných mien a prísloviek v kontexte. Tiež je dôležité zdôrazniť, že jedným pádom môžeme vyjadriť rozličné významy (polyvalencia pádu). Na druhej strane je potrebné uviesť príklady, ktoré ukazujú, že dva alebo viac pádov môžu mať vo vete rovnakú funkciu a význam (synonymia pádov). Po spracovaní dvojčlenných viet treba poukázať na jednočlenné vety.

Od učiteľa sa očakáva aby žiakom zopakoval a prehĺbil vedomosti o druhoch vedľajších viet, v tomto prípade treba nadviazať koreláciu s vyučovacím obsahom z jazykovej kultúry, ktorý sa vzťahuje na správne písanie čiarky.

Treba zopakovať a rozšíriť vedomosti o druhoch priraďovacieho súvetia: zlučovacie, odporovacie, vylučovacie a stupňovacie.

Treba oboznámiť žiakov o rôznych významoch slovesných tvarov (slovesných časov a spôsobov).

Odporúčaný počet hodín: 17

Funkčné štýly slovenského jazyka. V rámci témy opakujú sa a dopĺňajú už získané poznatky o umeleckom a náučnom štýle. Po spracovaní oboch vyučovacích jednotiek odporúča sa systematizácia diferencovaných vlastností všetkých funkčných štýlov a grafické znázornenie tabuľkou.

Vyučovanie by sa malo funkčne prepojiť s výučbou literatúry a jazykovej kultúry. Na rozpoznávanie funkčného štýlu a určovanie jeho prvkov (charakteristík) treba ako pomocné texty vybrať diela z programu vyučovania literatúry a jazykovej kultúry pre štvrtý ročník.

Pri opakovaní prvkov náučného štýlu je dôležité zahrnúť digitálnu kompetenciu a kompetenciu pre prácu s údajmi. Úlohou učiteľov je usmerniť žiakov, na správne a bezpečné spôsoby vyhľadávanie na internete, cieľom čoho je písanie vedeckej práce.

Odporúčaný počet hodín: 2

Všeobecná lingvistika. v rámci tohto tematického celku žiaci si rozširujú vedmosti o vývine jazyka – rozvoji jazyka v spoločnosti. Potrebné je so žiakmi spracovať pojem *indoeurópska jazyková rodina*. Vzhľadom na územnú blízkosť a prítomnosť maďarského jazyka ako jazyka národnostnej menšiny v Srbsku, dôležité je spomenúť so žiakmi, že okrem indoeurópskej jazykovej rodiny v Európe existuje aj ugro-fínska jazyková rodina, do ktorej patria maďarský, fínsky a estónsky jazyk.

Odporúčaný počet hodín: 1

LITERATÚRA (51 hodín)

Povinné obsahy

Program výučby a učenia pre oblasť Literatúra v 4. ročníku gymnázia koncipovaný je tak, že žiaci spracujú korpus diel povojnovej slovenskej a svetovej literatúry a osvojením si prvkov teórie literatúry zdolajú aj niektoré z najväčších literárnych diel z predchádzajúcich vývinových období literatúry, ktoré tematicky ladia s literatúrou 20. storočia. Vo voliteľnej časti programu predpokladá sa aj oboznamovanie sa žiakov so súčasnou slovenskou literatúrou (literárne diela, ktoré vznikli po roku 1990).

Keď ide o súčasnú svetovú literatúru, so žiakmi možno prebrať báseň amerického básnika beatnickej orientácie **Lawrenca Ferlinghettiho Obrazy zmiznutého sveta**, ktorej verše, podľa Jána Vilikovského, majú ironické zafarbenie.

V štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 20. storočia sa existencializmus ako filozofický trend rozbehol, takže jeho princípy získali koreláciu aj v literatúre. Literárni existencialisti považovali, že je vlastným rozhodnutím a slobodnou voľbou jednotlivca to, ako prežije vlastný život a jeho osud je v jeho rukách, jeho vlastníctvo. Život sa absurdne končí smrťou a človek je odsúdený na vlastnú voľbu. Stačí porovnať úryvok z románu **Alberta Camusa** Cudzinec a úryvok z filozofickej eseje Mýtus o Sizyfovi, prípadne úryvok z románu Fjodora Michajloviča Dostojevského Zločin a trest alebo úryvku z divadla absurdity. Filozofia absurdnosti sa tiež prejavila v dráme, formovala sa ako dramatický podžáner (absurdná dráma) u **Samuela Becketta** s drámou **Čakanie na Godota,** ktorý je určite jej najdôležitejším predstaviteľom. So žiakmi treba spracovať úryvok z nej. Na priblíženie súčasnej svetovej literatúry žiakom pomôže i spracovanie úryvku z románu **Meno ruže**, ktorý napísal **Umberto Eco**, taliansky literárny teoretik a prozaik, popredný predstaviteľ postmodernej literatúry.

Postmoderna v náznakoch sa môže identifikovať aj v diele Jorge Luis Borgesa, ktorý napísal poviedku Kniha z piesku, v ktorej sa prelínajú prvky skutočného a neskutočného. Možno ju analyzovať za pomoci eseje Milorada Pavića Zomrel Jorge Luis Borges.

V rámci slovenskej poézie druhej polovice 20. storočia treba so žiakmi spracovať básne **Milana Rúfusa**, jedného z najvýznamnejších slovenských básnikov vôbec. Motív zvonov je ústredným symbolom básnickej zbierky Zvony. Táto básnická zbierka sa začína básňou **Zvony** a rovnomenná báseň sa nachádza na začiatku druhej časti zbierky, teda tento motív kompozične rámcuje celú knihu. Treba analyzovať i jeho básne **Zemiaky** a **Čo je báseň**.

So žiakmi treba spracovať i básne **Miroslava Válka**, popredného slovenského básnika 20. storočia. Ide o sonet **Nad tvojím srdcom biela zástava** zložený vlastne z posledných veršov predchádzajúcich básní v jeho básnickom cykle Z vody a báseň **Zabíjanie králikov** zo zbierky Nepokoj.

Keď ide o slovenskú poéziu druhej polovice 20. storočia, so žiakmi treba analyzovať výňatky zo zbierky ľúbostných básní **Vojtecha Mihálika Apassionata**.

Zo slovenskej vojvodinskej poézie 20. storočia treba spracovať niektoré básne **Paľa Bohuša**, jedného z najvýznamnejších básnikov vojvodinských Slovákov: **V otcovej vinici**, **Anjel***,* **Životom oprstenkovaní**, v ktorej básnik hovorí o svojich trpkých skúsenostiach z väzenia.

Analyzovať možno i básene vojvodinských spisovateľov **Jána Labátha Protéza na naše smútky**, v ktorej slovo protéza je použité v metaforickom význame a **Viery Benkovej Heroica Slovaca**, v ktorej hrdinskosť spočíva v kráse, práci, skromnosti a v čistote.

V rámci slovenskej prózy druhej polovice 20. storočia žiaci môžu prečítať úryvok z románu **Františka Hečka Červené víno** a analyzovať spôsoby autorovej vonkajšej a vnútornej charakterizácie postáv. Žiaci môžu prečítať i román vo forme denníka **Sklený vrch Alfonza Bednára**, tiež novelu **Vincenta Šikulu S Rozárkou**, v ktorej ide o pokus hlavného hrdinu žiť s 18-ročnou sestrou s rozumom dieťaťa. Ironiu a ironické rozprávačské postupy treba sledovať v poviedke **Pavla Vilikovského Všetko, čo viem o stredoeurópanstve (s trochou priateľskej pomoci od Olomouca a Camusa)**. Keď ide o slovenskú prózu druhej polovice 20. storočia, treba so žiakmi ešte analyzovať i slová s preneseným významom a ich významovú funkciu v poviedke **Dušana Dušeka Mapka neznámeho pobrežia** a úvodnou novinovou správou a rozprávaním, ktoré po nej nasleduje, v poviedke **Dušana Mitanu Na prahu**.

Z diel slovenských vojvodinských prozaikov treba spracovať poviedku **Miroslava Demáka Povedľa**, ktorá je z jeho zbierky Švédske domky a v ktorej ide o monológ postavy dievčaťa.

V rámci slovenskej drámy druhej polovice 20.storočia treba so žiakmi spracovať úryvok z drámy **Milana Lasicu** a **Júliusa Satinského Hamlet** a porovnať ho so Shakespearovou tragédiou Hamlet. Tieto dve diela dvoch autorov možno analyzovať aj ako dialóg literárnych období. Ironiu a paródiu ako stvárňovacie postupy možno so žiakmi definovať pri rozbore úryvku z drámy **Stanislava Štepku Jááánošííík** a tiež ho možno, v rámci dialógu literárnych období, porovnať s ľudovými povesťami s jánošíkovskou tradíciou.

Voliteľné obsahy (zvoliť si 5 diel)

Rôzne aspekty postmodernistického prozaického výrazu vo svetovej a slovenskej próze, príklady románov prúdu vedomia, témy týkajúce sa druhej svetovej vojny, modernistická poézia, ako aj špecifiká prózy vytvorenej v 90. rokoch minulého storočia, je možné vysledovať vďaka ponúknutému výberu spisovateľov a diel, podľa dohody žiakov a učiteľov.

Čo sa dialo vo svetovej modernej lyrike a široké rozpätie tém a motívov možno sledovať vo výbere z poézie **Jacqua Préverta** – kritiku mestského života v Paríži po vojne a ľúbostné motívy.

Na dôkladnejšie vysvetlenie beatnickej poézie (ktorej zdrojom bola aj francúzska modernistická poézia, z ktorej najmä prebrali princíp automatického textu a pre nich je báseň jedinečným záznamom neopakovateľnej chvíle) a celého beatnického hnutia potrebujeme prebrať úryvok z poémy **Une Robinsona Jeffersa**, ktorý je predchodcom tejto generácie – v jeho dlhých a nerýmovaných veršoch život nadobúda podobu krutého existenčného zápasu. So žiakmi vyčítame charakteristiky beatnikov a ako sa ony uplatňujú v Jeffersovej básni. Určíme lyrický žáner tejto básne. V tomto kontexte možno porovnať beatnické prvky v básni Monológy beatnikov ruského básnika Andreja Voznesenského s tými v Jeffersovej.

Vychádzajúc z úryvku z postmoderného románu Umberta Eca Meno ruže, ktorý nastal na základe Ecovej poetiky otvorenosti literárneho diela, románu, ktorá núka pluralizmus interpretácií, ďalšie postmoderné prvky: metatextovosť, citátovosť, magické prvky, eklekticizmus, karnevalizáciu, by žiaci mohli voliteľne vyhľadávať podobné prvky v románe **Tisícročná včela Petra Jaroša,** ktorý by im bol ponúknutý na čítanie. Rovnako tak i prvky vzbury jednotlivca voči totalitarizmu, a spochybňovanie konvencií a spochybňovanie i samotného autora. Teda autoparódiu. Témy týkajúce sa prvej a druhej svetovej vojny v domácej próze možno so žiakmi sledovať z rozličných vizúr – analyzujúc prelínanie kritického realizmu s lyrizovanou prózou, sledovaním osudov troch generácií – pred a po prvej svetovej vojne – v rámci generačného románu s autobiografickými prvkami **Červené víno Františka Hečka**, ktoré možno odporúčiť žiakom prečítať. V súvislosti s touto tematikou žiakom možno ponúknuť na prečítanie i román **Ladislava Mňačku Smrť sa volá Engelchen**. Ide o autobiografický román, jeden z najlepších slovenských románov s vojnovou tematikou.

Výrazná protivojnová báseň je **Bacardi Jána Smreka**, ktorá vyšla počas druhej svetovej vojny. To vysvetľuje jej základnú významovú a citovú náplň. Je výrazne pacifistická a básnik smúti za časmi, keď tiekli nápoje! A zvoláva nech miesto hromobitia kanónov znie krotký cengot fliaš. Ide o kritiku nepotrebného postrádania a videnie vojny ako zneužitia človeka.

Žiaci a učitelia sa môžu počas spracovania diel aj z povinných, aj z voliteľných obsahov rozhodnúť pre analýzu špecifických otázok v nich: **národnostnú identitu, tradíciu, národnostné hodnoty,** (afirmovanie a kritické prehodnocovanie) – *Tisícročná včela, Červené víno, Heroica slovaca, V otcovej vinici, Vrchári, Zvony, Zemiaky;* **rodovú citlivosť** – *Červené víno* (viacero ženských postáv: Kristíny, Magdalény a Lúcie), *Kohútik v agónii* (postava matky Kataríny) Tisícročná včela (viacero ženských postáv: Ruženy, Kristíny, Márie)...

JAZYKOVÁ KULTÚRA (19 hodín)

Program pre štvrtý ročník gymnázia v oblasti *Jazykovej kultúry* je organizovaný tak, že zahŕňa štyri zručnosti: písanie a hovorenie (ako produktívne) a počúvanie a čítanie (ako vnímavé). Príprava na písanie písomnej práce, vypracovanie a opravu písomnej práce (napísanie vylepšenej verzie práce) trvá celkom 16 hodín, po štyri pre každú písomnú prácu.

Realizácia výučby a učenia sa jazykovej kultúry sa realizuje spolu s výučbou literatúry.

Pravopis. V rámci tejto témy žiaci si majú zopakovať a prehĺbiť vedomosti z pravopisu, ktoré získali v základnej škole a nižších ročníkoch strednej odbornej školy.

Najmä zopakovať a precvičiť správne používanie interpunkčných znamienok (bodky, čiarky, bodkočiarky, otáznika, výkričníka, dve bodky, tri bodky, pomlčky, zátvorky, úvodzovky) v písanom a vytlačenom texte. Od učiteľa sa očakáva, že upozorní žiakov na možnosti a obmedzenia kombinovania interpunkčných znamienok (napríklad písanie čiarky za bodkou na konci skratky, ale aj nemožnosť písania bodky na konci vety, ktorá sa končí skratkou s bodkou).

Odporúča sa korelácia s obsahom výučby z jazyka – správne písanie čiarky možno precvičovať pri spracovaní podraďovacích súvetí.

Odporúča sa korelácia s obsahom výučby zo štylistiky – žiaduce je pri spracovaní vedeckého funkčného štýlu spracovať funkciu zátvoriek, poznámky pod čiarou, rozdiely v písaní spojovníka a pomlčky a podobne.

Zopakovať so žiakmi pravidlá používania medzier v písanom texte (*space*, ang..), pri písaní interpunkčných znamienok. Potrebné je žiakom poukázať na rozdiel v písaní úvodzoviek v anglickej a slovenskej klávesnici, možnosť písať text kurzívou (*Italic*) namiesto písania úvodzoviek.

Odporúčaný počet hodín: 2.

Ústne vyjadrovanie: Odporúča sa sústavne podnecovať žiakov, aby na hodinách riadneho vyučovania a mimo neho hovorili o témech z jazyka, literatúry a kultúry a zároveň sústavne poukazovať na význam a dôležitosť pestovania kultúry vyjadrovania.

Odporúčaný počet hodín: 1.

Písomné vyjadrovanie. V rámci tejto témy plánuje sa vypracovanie štyroch písomných prác a písanie rozšírenej verzie písomnej práce (oprava písomnej práce). Ako aj v predchádzajúcich ročníkoch, príprava na vypracovanie písomných prác je kontinuovaná aktivita a nie je obmedzená len na jednu hodinu (pred písaním písomnej práce).

Odporúčaný počet hodín: 16.

III. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Okrem štandardného číselného hodnotenia, ktoré je ešte stále dominantné v našom vzdelávacom systéme (hodnotenie vedomostí žiaka po každom programovom celku štandardizovanými hodnotiacimi inštrumentami – písomnými a ústnymi previerkami vedomostí, esejami, testami dáva výsledok nesystematického učenia, ktoré je orientované len na známku), súčasný prístup k hodnoteniu predpokladá formatívne hodnotenie – prehodnocovanie vedomostí **počas** osvojovania si programu a získavanie určitých kompetencií. Výsledkom takéhoto hodnotenia je spätná informácia aj pre žiaka aj pre učiteľa o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie sú, ako aj o efektívnosti jednotlivých metód, ktoré učiteľ uplatnil, aby dospel so žiakmi k cieľu. Formatívne hodnotenie zahŕňa zoskupenie údajov o žiackych výsledkoch a najčastejšie používané techniky sú: realizácia praktických úloh, pozorovanie a evidovanie žiackych aktivít počas vyučovania, bezprostredná komunikácia so žiakmi počas vyučovania, register pre každého žiaka (mapa pokroku) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu sa majú vyjadriť aj sumatívne. Takáto známka má zmysel, ak obsahuje každý pokrok žiaka, riadne sledovaný a objektívne a profesionálne zaznamenávaný.

Práca každého učiteľa obsahuje plánovanie, realizáciu a hodnotenie. Dôležité je, aby učiteľ kontinuovane sledoval a hodnotil, okrem pokroku žiakov, aj proces vyučovania a učenia, seba a svoju prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj ďalej používať vo svojej praxi a všetko, čo sa ukáže, ako nedostatočne účinné a efektívne, by sa malo zveľadiť.

СЛОВАЧКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ
TROJROČNÝ ODBORNÝ SMER
SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Cieľom učenia Slovenského jazyka a literatúry je zdokonalenie jazykovej a funkčnej gramotnosti; získavanie a pestovanie jazykovej a literárnej kultúry, používanie jazyka v bilingválnom prostredí; uschopňovanie pre analýzu a hodnotenie literárnych diel; uplatnenie a akceptovanie hodnôt humanitého vzdelávania a výchovy žiakov; rozvoj osobnej, národnostnej a kultúrnej identity, lásky k materinskému jazyku, tradícii a kultúre slovenského národa a iných národov a etnických spoločenstiev.

Všeobecná kompetencia predmetu

Žiak má vedomosti z oblasti slovenského jazyka a slovenskej a svetovej literatúry. Ovláda ústnu a písomnú komunikáciu: hovorí a píše v súlade s pravidlami slovenského jazyka, tvorí logický a štylisticky zosúladený hovorený prejav a písaný text, rozumie a kriticky premýšľa o tom, čo prečíta, má vyvinutú slovnú zásobu. Číta, prežíva a analyzuje literárne dielo; využíva čítanie, aby lepšie pochopil seba, iných a svet vôkol seba; prečítal najdôležitejšie literárne diela zo svojho národného a svetového kultúrneho dedičstva. Má zvyk a potrebu rozvíjať hovorenú a čitateľskú kultúru kvôli vlastnému zdokonaľovaniu, ale aj kvôli zachovaniu a obohacovaniu národnej kultúry.

Základná úroveň

Hovorí jasne a plynule, uplatňuje pritom pravidlá spisovného jazyka; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Tvorí jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text, ktorý je logický, dobre štruktúrovaný a štylisticky zosúladený; ovláda základné písané žánre dôležité pre školenie a zapojenie sa do spoločenského života. Na rôzne účely číta jednoduchšie literárne a neumelecké texty,

rozumie jednoduchšie literárne a neumelecké texty a kriticky uvažuje nad jednoduchým literárnym a neumeleckým textom.

Má základné vedomosti o jazyku vôbec; rozlišuje spisovný slovenský jazyk od nárečia a má potrebu učiť sa, chrániť a pestovať spisovný jazyk. Má základné vedomosti o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie používať určité gramatické pravidlá v reči a v písme. Má rozvinutú slovnú zásobu v súlade so strednou úrovňou vzdelávania a slová používa v súlade so situáciou.

Pozná autorov diel z povinného školského programu a lokalizuje ich do kontextu tvorby a do literárnohistorického kontextu. Uvádza základné literárnohistorické charakteristiky jednotlivých literárnych období, smerov a skupín v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinného čítania zo školského programu. Všíma si a príkladmi argumentuje základné poetické, jazykové, estetické a štruktúrne charakteristiky literárnych diel z povinnej školskej lektúry. Formuje si čitateľské zvyky a vedomosti a uvedomuje si význam čítania pre vlastný duchovný vývoj.

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa.

Stredná úroveň

Hovorí pred auditóriom o témach z oblasti jazyka, literatúry a kultúry; zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text, presne vyjadruje svoje idey; na rozličné účely číta zložitejšie literárne a neumelecké texty a má formovaný čitateľský vkus prislúchajúci vzdelanému človekovi; rozumie a kriticky uvažuje nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom.

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a zaraďuje vývoj spisovného jazyka Slovákov do spoločenského, historického a kultúrneho kontextu. Má široké spektrum vedomostí o hláskach, slovách a vetách slovenského jazyka a vie tie vedomosti uplatniť pri vyjadrovaní a písaní. Má bohatú slovnú zásobu a jazyk chápe ako veľký počet možností, ktoré mu slúžia na to, aby sa správne a presne vyjadroval.

Analyzuje kľúčové prvky štruktúry literárneho textu ako i jeho tematické, ideové, poetické, štylistické, jazykové, kompozičné a žánrové vlastnosti. Pozná literárne termíny a adekvátne ich uplatňuje pri analýze literárnych diel, ktoré sú určené programom. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a vie argumentovať faktami svoju mienku na základe primárneho textu. Používa odporúčanú sekundárnu literatúru pri analýze literárnych diel určených programom.

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov.

Pokročilá úroveň

Diskutuje o zložitých témach z jazyka, literatúry a kultúry, ktoré sú určené učivom; má vyvinuté hovorové schopnosti; píše odborný text na témy z jazyka a literatúry; kriticky sa hlbšie zamýšľa nad zložitejším literárnym a neumeleckým textom, zapája aj autorove štylistické postupy; buduje vedomie o sebe ako čitateľovi.

Má podrobnejšie vedomosti o jazyku vôbec, ako i o gramatike slovenského jazyka. Má základné vedomosti o slovníkoch a vie používať rôzne druhy slovníkov.

Kriticky číta, analyzuje a hodnotí zložitejšie literárne diela z povinného a voliteľného školského programu. Používa viacero metód, aspektov a komparatívnych prístupov v analýze literárneho textu. Svoj posudok o literárnom diele odôvodňuje argumentmi, pričom má stále na zreteli primárny text, ako i iné texty, analyzuje a porovnáva ich poetické, estetické, štruktúrne a lingvistické vlastnosti, vrátane i zložitejšie štylistické postupy. Rozširuje si čitateľské vedomosti a uplatňuje stratégie čítania, ktoré sú v súlade s typom literárneho diela a s čitateľskými cieľmi (zážitok, výskum, tvorba).

Má pozitívny vzťah ku podujatiam, ktoré prezentujú jazykové a kultúrne hodnoty svojho národa a iných národov a aktívne berie účasť v nich.

Špecifická predmetová kompetencia: JAZYK

Základná úroveň

Má základné vedomosti o tom, čo je jazyk všeobecne a ktoré má funkcie; uctieva si svoj jazyk a uctieva si aj jazyky iných národov. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a má vedomosti o nárečovom podklade spisovného jazyka; má základné vedomosti o rozvoji spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. Má základné vedomosti o hláskach slovenského jazyka. Má základné vedomosti o význame slov; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. Vie prezentovať vlastné názory, vyjadruje sa jasne a plynule, uplatňuje pravidlá spisovného jazyka a pravidlá zdvorilosti; má vypestovanú kultúru pozorne počúvať cudzí výklad. Vie preložiť kratší odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Stredná úroveň

Má široké spektrum vedomostí o jazyku vôbec a základné vedomosti o jazykoch sveta, ich vzájomnom vzťahu a typoch. Pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka a základné pravidlá výslovnosti. Má široké spektrum vedomostí o hláskach slovenského jazyka; pozná pravidlá spisovnej výslovnosti, pravidlo o rytmickom krátení. Zreteľne číta a stará sa o svoj vlastný prejav. Zostavuje zložitejšie písané texty na rôzne témy a uplatňuje normu spisovného jazyka. Používa odbornú literatúru a vie napísať správu a referát. Vie preložiť odborný text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Pokročilá úroveň

Má rozsiahlejšie vedomosti o jazyku všeobecne a rozsiahlejšie vedomosti z gramatiky slovenského jazyka; vie používať rôzne druhy slovníkov. Hovorí na zvolené témy ako skúsený rečník; pozorne počúva a hodnotí verbálne a neverbálne reakcie svojho spolubesedníka a jemu prispôsobuje svoj prejav. Vie napísať odborný text a dôsledne uplatňuje normu spisovného jazyka. Vie preložiť jednoduchý literárny a neumelecký text zo slovenčiny do srbčiny alebo opačne a pritom uplatňuje normu slovenského spisovného jazyka.

Špecifická predmetová kompetencia: LITERATÚRA

Základná úroveň

Pravidelne číta literárne diela z povinného školského programu, pozná významných predstaviteľov a diela svetovej a slovenskej literatúry. Stručne podáva vlastnú mienku a hovorí o svojich pocitoch z prečítaného literárneho diela alebo z iného umeleckého diela. Základné literárne termíny funkčne spája s príkladmi z literárneho textu. Rozumie, prečo je čítanie dôležité pre formovanie a zveľaďovanie vlastnej osobnosti, obohacovanie slovnej zásoby. Rozvíja vlastné čitateľské kompetencie. Chápe význam literatúry pre formovanie jazykovej, literárnej, kultúrnej a národnej identity. Chápe význam zachovávania svojho literárneho dedičstva a literárnej kultúry.

Stredná úroveň

Analyzuje literárne diela z povinného školského programu a má základné poznatky o literárnohistorickom a poetickom kontexte, ktorý dané diela určuje. Samostatne si všíma a analyzuje významové a štýlové aspekty literárneho diela a vie argumentovať vlastné stanoviská na základe primárneho textu. Pozná literárnovedné, estetické a jazykovedné skutočnosti a prihliada na ne pri spracovaní jednotlivých diel, literárnych období a smerov v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry. Má vybudované čitateľské návyky a čitateľský vkus primeraný kultúrnemu a vzdelanému človekovi.

Pokročilá úroveň

Analyzuje poetické, estetické a štrukturálne charakteristiky literárneho textu. Spoľahlivo zaraďuje literárny text do literárnoteoretického a literárnohistorického kontextu. Uplatňuje zodpovedajúce postupy a terminológiu pri analýze, ktoré prináležia literárnemu dielu. Samostatne si všíma a analyzuje problémy v literárnom diele a svoje stanoviská vie argumentovať na základe primárneho textu a literárno-filologického kontextu. Kriticky spája primárny text so samostatne zvolenou sekundárnou literatúrou. Samostatne si volí diela na čítanie na základe určeného kritéria, dáva návrhy na čítanie a vysvetľuje ich. Pozná a uplatňuje spôsoby/stratégie čítania, ktoré prináležia typom textu (umeleckým a neumeleckým) a žánrom. Porozumie významu čítania vo vlastnom rozvoji, ako i v rozvoji spoločnosti. Má vyvinuté kritické povedomie o vlastných čitateľských schopnostiach.

TROJROČNÝ ODBORNÝ SMER

Ročník	**Druhý**
Ročný fond hodín	70 hodín (2 hodiny týždenne)

Štandardy výsledkov vzdelávania[6]	**VÝKONY** Po skončení druhého ročníka žiak bude schopný:	**TÉMY a kľúčové pojmy obsahu programu**
2SJK.1.1.2. Rozlišuje spisovný jazyk od nárečia; pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka; má správny postoj k svojmu nárečiu a iným nárečiam slovenského jazyka (uctieva si svoje nárečie a iné nárečia slovenského jazyka) a zachováva si svoje nárečie; snaží sa naučiť, chrániť a	– vysvetliť vývojové charakteristiky prvého slovenského spisovného jazyka a kodifikáciu Ľudovíta Štúra až po súčasnosť; – vysvetliť rozdiel medzi etymologickým a	**JAZYK** **● Dejiny slovenského spisovného jazyka** **● Funkčné štýly slovenského spisovného jazyka** **● Morfológia**

pestovať spisovný jazyk; pozná základné údaje o mieste slovenského jazyka v rámci iných indoeurópskych a slovanských jazykov; má základné poznatky o vývine slovenského spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. 2SJK.2.1.1. Má základné vedomosti o písme všeobecne; má základné vedomosti z pravopisu všeobecne (etymologicko-fonologický pravopis, gramaticko-logická interpunkcia; graféma – hláska); pozná základné princípy dialógu; 2SJK.1.1.4. Pozná ohybné a neohybné slovné druhy; uplatňuje spisovnú normu pri jednotlivých tvaroch slov vo frekventovaných príkladoch (vrátane aj hláskoslovné zmeny v súvislosti s tvarmi slov); vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvarmi slov (slovotvorný základ a slovotvorná prípona) na jednoduchých príkladoch; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvorením slov (prefix, koreň, sufix) na jednoduchých príkladoch; pozná základné spôsoby tvorenia slov; uplatňuje spisovnú normu pri tvorení slov (vrátane aj hláskoslovné zmeny, ktoré nastávajú pri tvorení slov); uplatňuje existujúce modely pri tvorení nových slov. 2SJK.1.2.6. Uvádza základné literárnohistorické a poetické vlastnosti štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a prepája ich s dielami a spisovateľmi z povinnej lektúry školského programu. 2SJK.1.3.4. Zostavuje list – osobný a oficiálny, životopis (CV), prosbu, sťažnosť, žiadosť, oznam; vie vyplniť rozličné tlačivá a formuláre. 2SJK.1.3.2. Zostavuje jednoduchší hovorený prejav alebo písaný text pričom používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); koncízne reprodukuje jednoduchší literárno-umelecký text a vyčleňuje jeho dôležité alebo zaujímavé časti; rezumuje jednoduchší literárny a neumelecký text.	fonologickým pravopisom; – napísať text uplatňujúc formu a charakteristiky publicistického a administratívneho štýlu; – odlíšiť gramatickú od slovotvornej analýzy slova (slovotvorný základ, predpony, prípony a koreň a koncovky); – uplatniť systémové poznatky o slovných druhoch a ich gramatických kategóriách;	
	XI. uviesť a vysvetliť spoločensko-historické okolnosti, ktoré vplývali na vznik baroku v slovenskej kultúre; XII. určiť spoločenský a kulturologický význam ideí osvietenstva, najmä v slovenskej kultúre; XIII. vysvetliť vplyv romantizmu na formovanie národnej identity; XIV. zostaviť tabuľku s najvýznamnejšími predstaviteľmi romantizmu, ich dielami a charakteristikami; XV. porovnať štylistické charakteristiky európskeho a slovenského romantizmu; XVI. určiť rozdiely v pristupovaní ku skutočnosti v romantizme a realizme; XVII. porovnať a príkladmi podložiť charakteristiky literárnych diel, ktoré patria do literatúry realizmu;	**LITERATÚRA** **– Barok v európskej literatúre a barokové tendencie v slovenskej literatúre;** **– Osvietenstvo a klasicizmus v slovenskej literatúre;** **– Romantizmus v európskej a slovenskej literatúre;** **– Realizmus v európskej a slovenskej literatúre;** **– Komparácia literárnych období**

	– uplatňovať pravopisné pravidlá pri písaní skratiek; – uplatňovať základné typografické a pravopisné pravidlá tlačeného textu (medzera a štýl tlače); – – prispôsobiť svoj prejav konkrétnej situácii a uplatniť normu spisovného jazyka; – zostaviť zložitejší text vo forme opisu a rozprávania.	**JAZYKOVÁ KULTÚRA** **● Pravopis** **● Ústne a písomné vyjadrovanie**

6 Vzdelávacie štandardy sa dosahujú na konci trojročného odborného stredného vzdelávania. Ten istý štandard (alebo jeho časť) sa aktivuje niekoľkokrát počas školského roka totiž do konca stredného vzdelávania, ale s pomocou rôznych výkonov. Týmto postupom sa zabezpečuje dosiahnutie čoraz vyššej a vyššej úrovne individuálnych žiackych výsledkov a vedomostí, zručností a schopností žiakov sú neustále hodnotia z nových zorných uhlov, potvrdzujú, rozširujú a systematizujú. Vzhľadom na zložitosť predmetu Slovenský jazyk a literatúra a oblastí v rámci predmetu je potrebné postupne dosiahnuť všetky štandardy počas troch rokov trojročného odborného stredného vzdelávania, ale niektoré štandardy možno považovať za špecifickejšie súvisiace s určitým výkonom.

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

I. PLÁNOVANIE A VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopnenie žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá dosiahnutie výkonov, pri čom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uctievanie si a rešpektovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatňovanie týchto vyučovacích foriem, metód, postupov a prostriedkov, ktoré sú určené a potvrdené súčasnou praxou a metodikou vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a používanie komunikačných, logických a odborných (osobitných) metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, foriem práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť, a potom aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Riadne vyučovanie a učenie slovenského jazyka a literatúry sa koná v špecializovaných učebniach a kabinetoch, ktoré sú určené na vyučovanie tohto predmetu, ktoré by mali byť vybavené podľa normatívu pre stredné odborné trojročné školy. Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, audiovizuálna sieň a pod.).

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre systematické uschopnenie žiakov používať rôzne pramene poznatkov vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti Jazyk, Literatúra a Jazyková kultúra majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len naznačený (pre oblasť Jazyk okolo 16 hodín, pre Literatúru okolo 40 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 14 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

II. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

OBLASŤ: JAZYK

Program pre druhý ročník gymnázia v oblasti *Jazyk* organizovaný je do troch oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi a vzdelávacími štandardmi žiackych výsledkov. Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Dejiny slovenského spisovného jazyka. V rámci tejto témy by žiaci mali získať základné vedomosti o vývine slovenského spisovného jazyka a pravopisu na konci 18. a v prvej polovici 19. storočia. V rámci tejto témy žiaci by mali získať základné poznatky o začiatkoch kodifikácie slovenského spisovného jazyka v prvej polovici 19. storočia. To znamená, že žiakov treba oboznámiť najprv s bernolákovou slovenčinou, potom so štúrovskou slovenčinou, reformou pravopisu Martina Hattalu až po súčasnosť. Zdôrazniť, že potrebu a naliehavosť slovenského spisovného jazyka Bernolák odôvodnil v spise písanom po latinsky *Rozprava filologicko-kritická o písmenách Slovákov* (1787), ku ktorej pripojil aj *Pravopis slovenského jazyka,* ktorý ustaľuje na fonetickom základe. Tieto poznatky z jazyka treba prepojiť s dielom z literatúry, prvým románom v slovenskej literatúre *Príhody a skúsenosti mladíka Reného* Jozefa Ignáca Bajzu. Žiakov treba oboznámiť o tom, že sa bernolákovčina nestala spisovným jazykom všetkých Slovákov, lebo sa slovenskí evanjelici aj naďalej pridŕžali bibličtiny. Celonárodný slovenský spisovný jazyk uviedla do života až mladá štúrovská generácia. Celoslovenský spisovný jazyk bol založený na stredoslovenskom nárečí. Toto prepojiť s dielami: *Nárečja slovenskuo alebo potreba písaňja v tomto nárečí* a *Náuka reči slovenskej* Ľudovíta Štúra. Vysvetliť žiakom základné princípy štúrovho fonetického pravopisu a prepojiť s literárnymi dielami Andreja Sládkoviča, Janka Kráľa, Sama Chalupku, Jána Bottu a iných. Zdôrazniť, že Martin Hattala svojou *Krátkou mluvnicou slovenskou* (1852) zaviedol do slovenčiny etymologický pravopis. Pripomenúť žiakom, že sa štúdium slovenského jazyka a jeho kultúry sústreďuje v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied v Bratislave a že pracovníci ústavu v roku 1953 zostavili Pravidlá slovenského pravopisu, ktoré však po súčasnosť tiež utrpeli niekoľko zmien. Odporúča sa učiteľom, aby žiakom zdôraznili fakt, že sa dnes jazyk považuje za samostatný podľa lingvistického kritéria.

V rámci tejto témy treba žiakov oboznámiť o základných princípoch spisovnej slovenčiny a jazykovej kultúre, ako aj so základnými slovníkmi a príručkami pre pestovanie jazykovej kultúry. (šesťzväzkový výkladový *Slovník slovenského jazyka* SAV*, Pravidlá slovenského pravopisu* SAV, Slovník súčasného slovenského jazyka SAV, Synonymický slovník slovenčiny M. Pisárčikovej a kol., *Malý frazeologický slovník* E. Smieškovej, *Pravidlá slovenskej výslovnosti* A. Kráľa a iné). Odporúča sa, aby sa vyučovacia jednotka realizovala prostredníctvom výskumu, projektovej výučby, prezentácií skupinových prác žiakov, ktoré sú založené na témach a obsahoch uvedených príručiek.

Odporúča sa korelácia s výkonom z oblasti Jazyková kultúra – všade vo verejnosti (škola, divadlo, médiá, verejná komunikácia a i.) používať spisovný jazyk.

Na konci tejto témy v najzákladnejších črtách treba predstaviť jazykovú situáciu v Srbsku (úradné použitie jazyka a písma, jazyky národnostných menšín). (Odporúčaný počet hodín: 4)

Funkčné štýly slovenského spisovného jazyka. V rámci tejto témy sa skúmajú základné charakteristiky administratívneho a publicistického štýlu. V tomto prípade by jazykové vyučovanie malo byť funkčne prepojené s vyučovaním literatúry a jazykovej kultúry. (Odporúčaný počet hodín: 3)

Morfológia. V rámci tejto témy žiaci by si mali rozšíriť svoje vedomosti z morfológie osvojených v základnej škole.

Treba poukázať na rozdiel medzi gramatickým a slovotvorným základom, pádových koncoviek a prípon a predpôn. Rozdeliť slovné druhy na ohybné a neohybné a v rámci ohybných slovných druhov poukázať na skloňovanie a časovanie. Vysvetliť, čo sú to gramatické kategórie.

Každý slovný druh treba spracovať zvlášť: podstatné mená (rozdelenie; gramatické kategórie; skloňovanie); prídavné mená (rozdelenie; gramatické kategórie; skloňovanie; stupňovanie); zámená (rozdelenie; gramatické kategórie; skloňovanie); číslovky (rozdelenie; gramatické kategórie; skloňovanie); slovesá (gramatické kategórie; časovanie); príslovky, predložky, spojky, častice a citoslovcia. (Odporúčaný počet hodín: 9).

OBLASŤ: LITERATÚRA

Program pre druhý ročník stredných odborných trojročných škôl v oblasti Literatúra organizovaný je do štyroch oblastí/tém a prepojený s výkonmi učenia pre tento ročník (a podľa opisov štandardov výsledkov žiakov).

Barok v európskej literatúre a barokové tendencie v slovenskej literatúre

Povinné obsahy

V rámci tejto témy žiaci sa zoznámia s barokom ako štýlom v európskej a slovenskej literatúre. Vysvetliť kultúrno-umelecký kontext, v ktorom barok vzniká a rozvíja sa v európskej a slovenskej literatúre, ako aj ktoré sú jeho hlavné charakteristiky, keď ide o štýl, formu a pohľad na svet.

Vyučovacie obsahy, pomocou ktorých treba zvládnuť barokové literárne obdobie, sú úryvky z diela *Veľká didaktika* J. A. Komenského.

Voliteľné obsahy

Obsahy možno rozšíriť aj literárnym dielom z barokového obdobia *Slovenské verše* P. Benického, ktoré predstavuje voľné zoskupenie všeobecných právd a múdrostí o výchove, manželstve, dobrej a zlej spoločnosti, umení, pracovitosti, slobode, o pánoch a podaných...

Osvietenstvo a klasicizmus v slovenskej literatúre

Povinné obsahy

V rámci tejto témy treba žiakom predstaviť časový nesúlad medzi osvietenstvom v európskej literatúre a kultúre a v slovenskej a poukázať na to, že okrem spoločných myšlienok, ktoré poznačili toto storočie v Európe, v slovenskej kultúre a literatúre majú silné usmernenie na vzdelávanie ľudu, rozvíjanie národného jazyka a gramotnosti. V tom zmysle ich treba zoznámiť s úlohou, ktorú zohral Anton Bernolák na pozdvihovaní vzdelanostnej úrovne ľudu a podporovaní formovania novodobého slovenského národa.

Prostredníctvom diela *Kocúrkovo, anebo Jen abychom v hanbě nezůstali, v ktorom* na humoristicko-satirický spôsob odsudzuje malomeštiactvo, namyslenosť, sebeckosť a prehnané vlastenectvo, žiaci by sa mali zoznámiť s významným slovenským klasicistickým spisovateľom Jánom Chalupkom.

Voliteľné obsahy

Motív sebectva možno zohľadniť aj paralelne s Moliérovým dielom *Lakomec*, ale dôraz v analýze diela treba dať na vyčlenenie špecifickostí slovenskej mentality a temperamentu a všimnúť si, ako sa to prepája s týmto medzinárodným motívom. Bolo by žiaduce prostredníctvom tejto komédie všimnúť si charakteristiky meštianskej spoločnosti v slovenskom prostredí na prechode 18. a 19. storočia.

Romantizmus v európskej a slovenskej literatúre

A)

Povinné obsahy

S hlavnými charakteristikami romantizmu ako literárneho smeru žiaci sa zoznámia čítaním úryvku z veršovaného románu *Eugen Onegin* Alexandra Sergejeviča Puškina.

Voliteľné obsahy

Nakoľko sa vzbudí záujem o prehlbovanie tejto témy, žiaci v dohode s učiteľom si môžu zvoliť na čítanie aj báseň *Orol* Janka Kráľa, v ktorej sa tiež spracúva téma zariekania sa pokoja v zátiší rodného kraja a vedomé sa hnanie v ,,búrky divé v ústrety".

B)

Povinné obsahy

Aspekt romantizmu, ktorý sa vzťahuje na tematizovanie tmavých hlbín ľudskej duše, strašného, hrôzostrašného a fantastického žiaci zvládnu čítaním poémy *Havran* Edgara Allana Poea.

Voliteľné obsahy

Nakoľko existuje potreba alebo záujem o prehlbovanie tejto témy, učitelia môžu žiakom ponúknuť na čítanie baladu *Margita a Besná* Jána Bottu, ktorá atmosférou, rytmom a čiastočne i tematicky nadväzuje na Poeovu poému.

C)

Povinné obsahy

Téma nešťastnej lásky a elegický vzťah voči životu a umieraniu spracuje sa prostredníctvom poézie Jána Bottu, *Smrť Jánošíkova* (úryvok).

Voliteľné obsahy

Žiakom, ktorí prejavia záujem, treba ponúknuť, aby túto tému vzhliadli aj z perspektívy európskej literatúry, napr. prostredníctvom básne *Lorelaj* Heinricha Heinea.

D)

Povinné obsahy

Špecifiká romantizmu v slovenskej literatúre, vlastne zameranie sa na národné buditeľstvo a tvorbu v slovenskom spisovnom jazyku sa spracujú v kontexte štúrovskej kodifikácie slovenského spisovného jazyka – čítaním úryvkov z diel Sama Chalupku *Mor ho!* a Andreja Sládkoviča *Detvan.*.

Realizmus v európskej a slovenskej literatúre

A)

Povinné obsahy

Európsky realizmus bude možné zvážiť prostredníctvom diela Honoré de Balzaca: *Otec Goriot* – sociálne rozkoly vnútri francúzskej spoločnosti a rozvrstvenie vnútri rodiny.

Špecifiká realizmu v slovenskej literatúre treba analyzovať prostredníctvom dvoch dominantných vĺn spisovateľov, opisnej a kritickej, a niektorých diel ich najvýznamnejších predstaviteľov. Zaradiť

sem najväčšieho a najplodnejšieho realistického básnika Pavola Országha Hviezdoslava, majstra slovenskej realistickej povahokresby Martina Kukučína a úryvok z jeho poviedky *Neprebudený*, ktorá hovorí o dedinskom husiarovi Ondrášovi Machuľovi, pri ktorom sa človek akoby jedným okom smial, a druhým plakal; najväčšiu umelkyňu zo slovenského realistického ženského štvorlístka Boženu Slančíkovú-Timravu, spisovateľa Jozefa Gregora Tajovského, slovenského vojvodinského spisovateľa Jána Čajaka a slovenského vojvodinského dramatika Vladimíra Hurbana Vladimírova.

Voliteľné obsahy

Žiakom, ktorých to zaujíma, možno ponúknuť na čítanie diela zo slovenskej vojvodinskej literatúry, v ktorých možno nájsť odzrkadlenie čiže prvky realizmu a stanovenie čajakovského modelu rozprávania a jeho charakteristík. Ide o výber z didaktických poviedok Jána Čajaka, napr. poviedka *Suchoty*, tiež pokračovanie v intenciách tohto modelu rozprávania u spisovateľov Jána Čajaka ml. v románe *Zuzka Turanová* a v známej dráme *Zem* Vladimíra Hurbana Vladimírova. Zo slovenskej literatúry možno im ponúknuť na čítanie poviedky Jozefa Gregora Tajovského *Mamka Pôstková*, *Horký chlieb* a *Na chlieb*, tiež novelu *Ťapákovci* Boženy Slančíkovej-Timravy, jedno z najkritickejších diel v slovenskej literatúre.

B)

Povinné obsahy

Charakteristiky realistickej kritickej vlny možno spracovať v najširšie koncipovanej dedinskej realistickej dráme *Statky-zmätky* Jozefa Gregora Tajovského, v ktorej sa autor predovšetkým zameral na hrubú honbu za majetkom, zaostrenie vzťahov, stupňovanie a prehlbovanie mravných konfliktov medzi všetkými postavami drámy, tiež analýza rodových stereotypov.

Z 10 literárnych diel z voliteľných obsahov, učiteľ je povinný zvoliť 3.

Všetko, čo sa číta a spracúva vo vyučovaní literatúry, považujeme za lektúru. Diela, na čítanie ktorých je potrebné viacej času, sa považujú za domáce čítanie. Na čítanie týchto diel je potrebné viacej času, aby sa potom žiaci mohli zapojiť do aktívnej interpretácie diela na hodinách slovenského jazyka a literatúry. Toto treba brať do úvahy pri plánovaní poradia a rozsahu vyučovacích hodín, lebo si domáce čítanie vyžaduje podrobný projektový výskum. Za pomoci úloh o čítaní s prieskumom, ktoré sa plánujú dlhodobo, sa žiaci postupne pripravujú na prácu na hodine, čo zvýhodňuje aj vyučovací princíp ekonomickosti.

Prehlbujú sa vedomosti o literárnoteoretických pojmoch, ktoré sa už spracovali v predošlých ročníkoch a postupne sa uvádzajú nové pojmy. Spracované pojmy sa uvádzajú v historickom kontexte za účelom navýšenia receptívnej schopnosti. Zo 70 hodín, na ktorých sa realizuje vyučovanie na ročnej úrovni v trojročných stredných odborných školách, sa navrhuje orientačne 40 hodín na spracovanie, upevňovanie a systematizovanie učiva z literatúry. Keďže sa úhrnne uvádza 10 literárnych diel, okrem ktorých si žiaci a učitelia volia ďalšie 3 odporúčaných obsahov (majúc na zreteli záujmy a schopnosti žiakov), úhrnný počet 13 literárnych diel umožňuje dynamickosť spracovania každého obsahu osobitne na jednej, eventuálne dvoch (ba dokonca aj troch) školských hodinách. Niektoré literárne diela si budú vyžadovať jednu hodinu, iné dve, možno aj tri hodiny, preto je učiteľ ten, ktorý predpokladá a plánuje dynamiku práce na hodinách spracovania, upevňovania a systematizácie učiva, prepojenie vyučovacích obsahov z literatúry s obsahmi z jazyka. Ďalšie odporúčanie pre učiteľov sa týka komparatívneho prepojenia a interpretácie textov z rôznych historických, kultúrnych a žánrových rámcov.

Osobitnú pozornosť by mal učiteľ venovať poukazovaniu na rozdiely medzi kanonickými dielami národnej a svetovej literatúry a dominantnými súčasnými formami umeleckého vyjadrenia a prezentovania (súčasný román, dramatizovaný text; film, animovaný film, komiks, divadelné predstavenia, historicko-vzdelávacie obsahy v televízii a na internete, atď.).

Žiaci sa oboznamujú s plánom, obsahmi predmetu a spôsobom práce. Žiakom sa poukazuje na dôležitosť plánovania a pripravovania sa na každú hodinu spracovania literárnych diel (čítanie a interpretácia literárnych diel, používanie učebníc, primárnych a sekundárnych prameňov na interpretáciu a výklad literárneho diela).

Literárne dielo sa do vyučovania uvádza zážitkovým a bádateľským čítaním, pripravenými úlohami a výskumnou a projektovou prácou.

Úrovne spracovania: Analýza literárneho diela sa môže plánovať a realizovať na rôznych úrovniach (zobrazenie, interpretácia).

Práca na hodine. Literárne javy, termíny a pojmy sa spracujú na vopred plánovaných literárnych dielach. V priamej práci, uplatňujúc popredné didaktické princípy a pracovné zásady sa používajú informačné, logické a špeciálne (odborné) metódy. Metodická vhodnosť a jednotnosť teoretických a praktických postupov sú podstatné pre úspešné vyučovanie literatúry; literárnoteoretické poznatky sa interpretujú ako javy v konkrétnych umeleckých dielach a poznatky o nich sa rozvíjajú a zdokonaľujú.

Rozvoj čitateľských kompetencií. Žiaci sa uschopňujú na aktívne použitie každého druhu a spôsobu čítania (zážitkové, výskumnícke, výrazné a interpretačné, čítanie nahlas, čítanie s robením si poznámok, čítanie v sebe), predovšetkým pre sústredené čítanie s pôžitkom a porozumením a hodnotením prečítaného literárneho diela.

Kreatívne aktivity pri analýze literárneho diela. Okrem čítania, ako závažnej kreatívnej aktivity, vo vyučovacom procese sa organizujú aj početné kreatívne aktivity vzťahujúce sa na literárne dielo. Prostredníctvom tých aktivít sa rozširuje záujem žiakov o literatúru, literárne diela a autorov, prehlbujú sa a dopĺňajú čitateľské záujmy a zdokonaľujú čitateľské kompetencie. Kreatívne aktivity sa realizujú v ústnej podobe (hovorové cvičenia, diskusie, rozhovory, monológy, prednes a rozprávanie), v písomnej podobe (písaním prác, domácich úloh) a kombinovanou tvorbou (referovanie a prezentovanie).

Voliteľné obsahy dopĺňajú povinný program. Učiteľ je povinný spolu so žiakmi pri spracovaní literárnych diel z povinného programu spracovať 3 ďalšie voliteľné diela.

Hodnotenie pokroku žiakov je kontinuálne a sústavné. Hodnotí sa aktivita žiakov počas prípravnej fázy práce a počas realizácie samotnej práce na hodine, účasť v práci pri interpretácie literárneho diela, ako často sa žiak hlási, kvalita odpovede, originalita a argumentovanosť postojov, rešpekt iných názorov a postojov, vzťah k práci, schopnosť uplatnenia teoretických vedomostí v konkrétnom pracovnom ovzduší. Hodnotenie zahŕňa aj písomné vyjadrovanie (domáce úlohy prepojené s konkrétnymi literárnymi dielami; na ročnej úrovni do 6 domácich úloh). Za účelom hodnotenia sa môže plánovať aj testovanie žiakov, aby sa získal priamy prehľad získaných vedomostí žiakov.

OBLASŤ: JAZYKOVÁ KULTÚRA

Pravopis. V rámci tejto témy si žiaci majú prehĺbiť vedomosti z pravopisu získané na základnej škole. Osobitne treba spracovať: spojené a oddelené písanie slov (zložené slová, syntagmy); pravopisné značky; skratky a pravopisné riešenia v písanom na počítači texte (medzery, tlačené typy písma). Odporúča sa nacvičovať písanie rozdielnych slovných druhov počas spracovania a upevňovania morfológie v užšom zmysle. Osobitne treba venovať pozornosť písaniu viacciferných čísel – základných a radových, podstatných a prídavných mien, ktoré sa vyvodia z čísloviek (napr.: sedemdesiatpäťročnica/75-ročnica), dátumu, písanie predložiek v, do s príslovkami (napr. vľavo, doprava,...) a po s číslovkami (napr. po dvaja, po traja).

Ústne a písomné vyjadrovanie

Pokrok a zveľadenie kultúry vyjadrovania a písania patrí k základným hodnotám vyučovania Slovenského jazyka a literatúry. Rozvoj tejto kľúčovej kompetencie sa prelína v každej oblasti a preto dáva možnosť učiteľovi, aby použijúc rôzne metódy a techniky vyučovania, nacvičil ústny a písomný prejav.

Program pre druhý ročník stredných odborných trojročných škôl z oblasti Jazyková kultúra sa má organizovať tak, aby zahŕňal štyri zručnosti: písomný a ústny prejav (ako produktívny) a počúvanie a čítanie (ako receptívny). Príprava na vypracovanie písomnej práce, písanie a oprava písomnej práce zahŕňa 6 hodín, po 3 hodiny na každú písomnú prácu.

Príprava na písomnú prácu je kontinuálna aktivita a neobmedzuje sa len na jednu hodinu (pred písomnou prácou).

Čítanie a porozumenie prečítaného textu zahŕňa nielen literárne, ale aj iné druhy textov so spoznávaním explicitných a implicitne zadaných informácií v tých textoch a odhaľovaním súvislostí medzi elementárnymi obsahmi.

Vyučovanie a učenie jazyka a jazykovej kultúry sa realizuje v predmetnej celistvosti s vyučovaním literatúry. Žiakom sa odporúča ponúkať preklady textov rôznych štýlov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka sa odporúča:

všímať si určité jazykové javy na určitých príkladoch opierajúc sa aj o jazykové cítenie žiakov;

uplatnenie pravopisných noriem; cvičenie;používanie tabuľkových prehľadov; vypracovanie, schém a grafikonov;budovanie zvyku u žiakov používať hodnotnú literatúru, jazykové príručky, slovníky, lexikóny.

SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Okrem štandardného číselného hodnotenia, ktoré je ešte stále dominantné v našom vzdelávacom systéme (hodnotenie vedomostí žiaka po každom programovom celku štandardizovanými hodnotiacimi inštrumentami – písomnými a ústnymi previerkami vedomostí, testami, dáva výsledok nesystematického učenia, ktoré je orientované len na známku), súčasný prístup k hodnoteniu predpokladá formatívne hodnotenie – prehodnocovanie vedomostí počas osvojovania si programu a získavanie určitých kompetencií. Výsledkom takéhoto hodnotenia je spätná informácia aj pre žiaka aj pre učiteľa o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie sú, ako aj o efektívnosti

jednotlivých metód, ktoré učiteľ uplatnil, aby dospel so žiakmi k cieľu. Formatívne hodnotenie zahŕňa zoskupenie údajov o žiackych dosahoch a najčastejšie používané techniky sú: realizácia praktických úloh, pozorovanie a evidovanie žiackych aktivít počas vyučovania, bezprostredná komunikácia so žiakmi počas vyučovania, register pre každého žiaka (mapa pokroku) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu sa majú vyjadriť aj sumatívne. Takáto známka má zmysel, ak obsahuje každý pokrok žiaka, riadne sledovaný a objektívne a profesionálne zaznamenávaný.

Práca každého učiteľa obsahuje plánovanie, realizáciu a hodnotenie. Dôležité je, aby učiteľ kontinuovane sledoval a hodnotil, okrem pokroku žiakov, aj proces vyučovania a učenia, seba a svoju prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj ďalej používať vo svojej praxi a všetko, čo sa ukáže, ako nedostatočne účinné a efektívne, by sa malo zveľadiť.

Ročník	**Tretí**
Týždenný fond hodín	2 hodiny týždenne
Ročný fond hodín	60 hodín

Štandardy výsledkov vzdelávania[7]	**VÝKONY** Po ukončení tretieho ročníka žiak bude schopný:	**TÉMY** **Kľúčové pojmy obsahy**
2SJK.1.1.4. Pozná ohybné a neohybné slovné druhy; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvarmi slov (slovotvorný základ a slovotvorná prípona) na jednoduchých príkladoch; vyčleňuje časti slova v súvislosti s tvorením slov (prefix, koreň, sufix) na jednoduchých príkladoch; pozná základné spôsoby tvorenia slov; 2SJK.2.1.4. Má široké spektrum vedomostí o slovných druhoch; vie určiť tvar ohybného slova a použiť slovo v požadovanom tvare; 2SJK.1.1.6. Má slovnú zásobu, ktorá je v súlade so stredoškolskou úrovňou vzdelania; robí rozdiel medzi formálnym a neformálnym vyjadrovaním a používa ho v súlade so situáciou; má základné vedomosti o význame slov; pozná základné lexikálne vzťahy (synonymá, antonymá, homonymá); pozná metaforu ako lexikálny mechanizmus; pozná pojmy termín a frazeologizmus; pozná najdôležitejšie slovníky slovenského jazyka a vie ich používať. 2SJK.1.1.5. Správne tvorí vetu; rozoznáva syntaktické jednotky; rozlišuje aktívne a pasívne vety; vie analyzovať jednoduché vety utvorené podľa základných typov a zložené vety rozvinuté príslovkovým určením. 2SJK.2.1.5. Pozná základné druhy podraďovacieho súvetia (typické príklady); rozlišuje druhy priraďovacieho súvetia;	- určiť druhy tvorenia slov v slovenskom jazyku – odvodzovanie, skladanie, zmena jedného slovného druhu do druhého; - poznať časti novoutvorených slov v typických príkladoch; - vysvetliť význam predpony a prípony v typických príkladoch; - uplatniť pravidlá pri písaní zložených slov so spojovníkom; - poznať významové vzťahy slov; - poznať lexikálny význam metafory, metonymie a synekdochy; - rozlíšiť druhy slov podľa pôvodu (nárečové slová, prevzaté slová) a použitie slov (historizmy, archaizmy, neologizmy, termíny); - poznať a správne používať ustálené spojenia slov (frazeologizmy); - poznať syntaktické jednotky a všetky vetné členy; - poznať druhy viet (jednočlenné vety – vetný	**JAZYK** **Tvorenie slov** **Lexikológia** **Syntax** **Štylistika** **Všeobecná lingvistika**

2SJK.2.1.1. Má základné vedomosti z pravopisu všeobecne (etymologicko-fonologický pravopis, gramaticko-logická interpunkcia; graféma – hláska). Pozná základné princípy dialógu; 2SJK.1.1.2. Rozlišuje spisovný jazyk od nárečia; pozná základné charakteristiky nárečí slovenského jazyka; má správny postoj k svojmu nárečiu a iným nárečiam slovenského jazyka (uctieva si svoje nárečie a iné nárečia slovenského jazyka) a zachováva si svoje nárečie; snaží sa naučiť, chrániť a pestovať spisovný jazyk; pozná najdôležitejšie gramatiky a normatívne príručky a vie ich používať; pozná základné údaje o mieste slovenského jazyka v rámci iných indoeurópskych a slovanských jazykov; má základné poznatky o vývine slovenského spisovného jazyka, písma a pravopisu Slovákov. 2SJK.1.2.1. Pozná autorov diel z povinného školského programu a dokáže ich zaradiť do kontextu tvorivého opusu a literárnohistorického kontextu. 2SJK.1.2.2. Pozná literárnoteoretickú terminológiu a funkčne ju spája s príkladmi z literárnych a neumeleckých textov určených programom. 2SJK.1.2.6. Uvádza základné literárnohistorické a poetické vlastnosti štýlových epoch, smerov a formácií v rozvoji slovenskej a svetovej literatúry a dáva ich do súvisu s dielami a spisovateľmi z povinnej lektúry školského programu. 2SJK.2.3.2. Zostavuje zložitejší hovorený prejav alebo písaný text (z jazyka, literatúry alebo voľná téma) používa opis, rozprávanie alebo výklad (expozíciu); 2SJK.3.3.2. Vie odlíšiť a analyzovať verbálnu a neverbálnu reakciu spolubesedujúceho, vlastne auditória a tomu prispôsobuje aj svoj prejav; pritom počúva hovoriaceho, hodnotí obsah a formu jeho prejavu a spôsobu rozprávania.	základ, vety so sloveno-menným prísudkom, vety s vynechaným podmetom); - poznať charakteristiky hovorového štýlu; - uplatniť všeobecné poznatky o vývine a význame písma.	
	– systematizovať osvojené vedomosti o literatúre, zhodnotiť vlastnú úspešnosť, identifikovať ťažkosti a, ak nejaké sú, určiť plán na ich prekonanie; **–** spojiť spoločensko-historický kontext so zjavom dandizmu, symbolizmu a estetiky l´artpourl´artizmu; **–** preskúmať ozveny európskej moderny v slovenskej literatúre a vysvetliť podobnosť a špecifickosť tých zjavov; **–** analyzovať príklady dekadencie a dezintegrácie moderny v slovenskej literatúre; **–** pospájať zjavy v literatúre so spoločensko-historickými okolnosťami, ktoré priviedli k prvej svetovej vojne; **–** rozoznať a zistiť vzťah vojnovej a medzivojnovej literatúry voči tradícii (minulosti) a jej funkciu v spoločensko-politickom angažovaní; **–** pochopiť aká je funkcia formy, štýlu a typu rozprávania v tvarovaní významu a idey literárneho diela.	**LITERATÚRA** **Moderna v európskej a slovenskej literatúre;** **Medzivojnová a vojnová literatúra** **Súčasná literatúra** **Dialóg literárnych období**
	- správne písať spojovník v zložených slovách, keď sú v jednom riadku a keď sa delia na konci riadka; - uplatňovať základné pravidlá transkribovania mien z cudzích jazykov;	**JAZYKOVÁ KULTÚRA** **Pravopis** **Ústne a písomné vyjadrovanie**

	- vypočuť cudziu mienku a brať do ohľadu počas svojho argumentovania; - napísať slohovú prácu na tému z jazyka a literatúry a pritom rešpektovať pravopisné pravidlá a jazykové normy.	

*7 Vzdelávacie štandardy sa dosahujú **na konci trojročného odborného stredného vzdelávania**. Ten istý štandard (alebo jeho časť) sa aktivuje niekoľkokrát počas školského roka totiž do konca stredného vzdelávania, ale s pomocou rôznych výkonov. Týmto postupom sa zabezpečuje dosiahnutie čoraz vyššej a vyššej úrovne individuálnych žiackych výsledkov a vedomostí, zručností a schopností žiakov sa neustále hodnotia z nových zorných uhlov, potvrdzujú, rozširujú a systematizujú. Vzhľadom na zložitosť predmetu Slovenský jazyk a literatúra a oblastí v rámci predmetu je potrebné postupne dosiahnuť všetky štandardy počas troch rokov stredného vzdelávania, ale niektoré štandardy možno považovať za špecifickejšie súvisiace s určitým výkonom.*

POKYNY NA DIDAKTICKO-METODICKÚ REALIZÁCIU PROGRAMU

IV. PLÁNOVANIE VYUČOVANIA A UČENIA

Vyučovanie a učenie *slovenského jazyka a literatúry* má rozvíjať bádateľský a tvorivý duch, ktorým sa umožňuje žiakom rozvoj vedomostí, hodnôt a funkčných zručností, ktoré potom budú môcť využiť v ďalšom vzdelávacom procese, v profesijnom pôsobení a v každodennom živote; formovať hodnoty, ktorými sa chráni národné a svetové kultúrne dedičstvo; uschopňovať žiakov pre život v multikulturálnej spoločnosti; ovládať všeobecnými a medzipredmetovými kompetenciami, relevantnými pre aktívnu účasť v spoločnosti a celoživotné vzdelávanie.

Kvalita a trvanlivosť získaných vedomostí, zručností a postojov v mnohom súvisia s princípmi, tvarmi a metódami učenia a vyučovacími pomôckami, ktoré sa používajú v procese učenia. Preto súčasné vyučovanie slovenského jazyka a literatúry predpokladá naplnenie výkonov, pričom sa zvyšujú mysliace aktivity žiakov, uplatňovanie didaktických princípov (zvlášť: vedomé aktivity žiakov, vedecký základ, primeranosť, postupnosť, systematickosť a názornosť), ako aj adekvátne uplatnenie týchto vyučovacích tvarov, metód, postupov a pomôcok, čiu hodnotu potvrdzuje súčasná prax a metodika vyučovania a učenia slovenského jazyka a literatúry (predovšetkým: rôzne formy organizácie práce a použitie komunikačných, logických a odborných metód, v súlade s obsahmi a možnosťami žiakov). Voľba určitých vyučovacích metód, tvarov práce a postupov, ako aj učebné pomôcky sú podmienené predovšetkým výkonmi, ktoré sa majú uskutočniť a napokon, aj obsahmi, prostredníctvom ktorých sa majú určité výkony dosiahnuť.

Vyučovanie slovenského jazyka a literatúry by malo byť zamerané na rozvoj medzipredmetových kompetencií: kompetencie učenia, komunikáciu a spoluprácu, estetickú kompetenciu, digitálnu, kompetenciu pre prácu s údajmi, účasť v demokratickej spoločnosti a zdravý život.

Riadne vyučovanie a učenie slovenského jazyka a literatúry sa koná v špecializovaných učebniach a kabinetoch, ktoré sú určené na vyučovanie tohto predmetu, ktoré by mali byť vybavené podľa normatív pre trojročné stredné odborné školy. Čiastočne sa vyučovanie koná aj v iných školských miestnostiach (knižnica, čítareň, audiovizuálna sieň a pod.). Vyučovanie sa môže konať aj prostredníctvom plánovaných aktivít a stanovených cieľov, ktoré sú zosúladené so všeobecnými cieľmi vyučovania slovenského jazyka a literatúry aj na knižnom veľtrhu, literárnom večierku, v divadle a pod.

Vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry sa používajú učebnice a príručky (schválené Národnou osvetovou radou Republiky Srbsko) a knižné, informatívne zdroje a zdroje informačných komunikácií, významných pre sústavné uschopňovanie žiakov používať rôzne pramene vedomostí vo vyučovaní a mimo neho.

Oblasti *Jazyk*, *Literatúra* a *Jazyková kultúra* majú tvoriť celok predmetu, prelínať sa a navzájom doplňovať. Preto je počet odporúčaných hodín len rámcový (pre oblasť Jazyk okolo 18 hodín, pre Literatúru okolo 32 hodín a pre Jazykovú kultúru okolo 10 hodín). Pozorným plánovaním vyučovania a učenia, ktorými sa má priviesť k realizácii vzdelávacích výkonov zo všetkých troch oblastí, učiteľ si sám sledujúc výsledky, ktoré žiaci dosahujú, rozvrhne počet hodín.

V. REALIZÁCIA VYUČOVANIA A UČENIA

JAZYK (18 hodín)

Program pre tretí ročník trojročných stredných odborných škôl v oblasti *Jazyk* organizovaný je do piatich oblastí/tém v súlade so vzdelávacími výkonmi a vzdelávacími štandardmi žiackych výsledkov pre tento ročník. Oblasti/témy v tomto celku sú: *Tvorenie slov, Lexikológia, Syntax, Štylistika* a *Všeobecná lingvistika*. Program zahŕňa rozšírenie vedomostí z oblastí spracovaných v základnej škole, ale aj uvádzanie nových pojmov.

Pri spracovaní obsahov z jazyka odporúčajú sa aktivity, ktoré budú podnecovať kritické myslenie u žiakov:

– problematika vedomostí – otvorenie kongnitívneho konfliktu;
– rôzne stratégie čítania a počúvania textu so zameraním na konkrétny jazykový jav;
– stratégie organizovania získaných vedomostí a nových poznatkov z konkrétnej oblasti;
– prezentácia gramatických javov v rôznych symbolických modalitách (tabuľky, výkresy, schémy, grafy atď.);
– produkcia podľa daného cieľa/kritéria s rozpoznaním ďalších jazykových otázok, ktoré súvisia s daným jazykovým javom, ako aj určovanie možností ich výskumu prostredníctvom výučby.

Tvorenie slov. V rámci tejto témy žiaci si majú rozšíriť a prehĺbiť vedomosti o tvorení slov, ktoré získali v predchádzajúcich ročníkoch. Potrebné je spracovať a zopakovať základné spôsoby tvorenia slov v slovenskom jazyku: odvodzovanie, skladanie, predponové tvorenie, kombinované tvorenie. Od učiteľa sa očakáva, že zoznámi žiakov s dôležitejším modelom pre odvodzovanie a tvorenie skladaním podstatných mien, prídavných mien a slovies, ako aj s najdôležitejšími prefixoidmi a sufixoidmi v slovenskom jazyku.

Na rozšírenie poznatkov o zložených slovách so spojovníkom (rozdiely vo význame zložených prídavných mien so spojovníkom vo vzťahu k zloženým slovám bez spojovníka, v príkladoch typu oranžovo-žltá a oranžovožltá).

Mal by sa zdôrazniť rozdiel medzi písaním spojovníka a pomlčky pri písaní na počítači (charakteristická funkcia medzery a dĺžky pomlčky a spojovníka).

Odporúčaný počet hodín: 6

Lexikológia. V rámci tejto témy žiaci by si mali rozšíriť vedomosti z lexikológie získanej na základnej škole.

Treba vysvetliť, čo je lexikológia a čo je lexikografia (oboznámiť žiakov s najdôležitejšími slovníkmi slovenského jazyka a ako sa používajú).

Dôležité je rozšíriť základné vedomosti o polysémii a v tomto ohľade naučiť žiakov o najdôležitejších spôsoboch rozširovania významov slov – metafora, metonýmia a synekdocha (ako jazykové mechanizmy na obohatenie slovnej zásoby). Mali by si rozšíriť vedomosti o synonymii, antonymii, homonymii). Potrebné je zoznámiť žiakov s klasifikáciou slovnej zásoby podľa pôvodu (nárečové slová, prevzaté slová) a podľa používania slov (historizmy, archaizmy, neologizmy, termíny), ako aj rozšíriť vedomosti o nespisovných slovách slovenského jazyka (dialektizmy, argotizmy, slangové slová a vulgarizmy). Potrebné je vysvetliť čo sú to frazeologizmy a poukázať na ich použitie v rôznych funkčných štýloch (napr. v hovorovom štýle: *v site vodu nosiť* – „robiť zbytočnú robotu"; vo vedeckom: spoločný menovateľ – „spoločná vlastnosť"; v administratívnom: dať na denný poriadok – „začať uvažovať alebo niečo riešiť" atď.). Odporúča sa, aby sa žiaci zamerali na výskumnú prácu a projektovú výučbu zameranú na analýzu slovnej zásoby v bezprostrednom prostredí, skúmanie hovorového štýlu a vyvodenie záverov.

Odporúčaný počet hodín: 3

Syntax: V rámci tejto témy žiaci rozširujú a prehlbujú svoje vedomosti o jednotkách syntaxe (slovo, syntagma a veta). Potrebné je prehlbovať a rozširovať vedomosti žiakov o všetkých typoch vetných členov a možnostiach ich vyjadrenia slovom a syntagmou.

Treba vysvetliť typy viet (jednočlenné vety – vetný základ, vety so slovesno-menným prísudkom, vety s vynechaným podmetom).

Odporúčaný počet hodín: 7

Funkčné štýly spisovnej slovenčiny. V rámci tejto témy skúmajú sa základné charakteristiky hovorového štýlu, porovnáva s publicistickým a administratívnym štýlom, ktoré sú spracované v predchádzajúcich ročníkoch trojročnej strednej odbornej školy. V takom prípade výučba jazykov by mala byť funkčne prepojená s výučbou literatúry a jazykovej kultúry.

Odporúčaný počet hodín: 1

Všeobecná lingvistika. V rámci tejto tematickej oblasti žiaci si rozširujú svoje vedomosti o vzniku a vývoji písma, význame písma pre kultúrnu a národnú identitu. Odporúča sa prepojiť s výkonmi vyučovania a učenia s obsahom z *Jazykovej kultúry* (ústne vyjadrovanie) – skupinová prezentácia a prezentácia žiakov na zvolenú tému z tejto oblasti.

Odporúčaný počet hodín: 1

LITERATÚRA (32 hodín)

Povinné obsahy

Moderna v európskej a slovenskej literatúre

V rámci tejto témy žiaci sa majú oboznámiť so spoločensko-historickými pohybmi vo svete na prechode z 19. do 20. storočia, ktoré významne vplývali na vznik hnutia moderny a štýlových smerov v rámci nej. Postupné zmeny spoločenskej sústavy, technologický rozmach, zrýchlený vývoj kapitalizmu, občianske slobody a práva vplývali na vytvorenie osobitného vzťahu voči životu a spoločnosti a špecifických životných štýlov, ktoré ovplyvňujú umeleckú tvorbu. Na to, aby porozumeli poézii, ktorá vtedy vznikala, bohatej na synestézie, symboly, na motívy a obrazy moderného, urbánneho života, veľmi je dôležité, aby sa žiaci oboznámili s dandizmom, ako životným štýlom a pohľadom na svet, vyjadrujúcim snahu po kráse a vkuse. To vidno najmä u umelcov, ktorí nepatria do kruhu aristokracie, no svojím avantgardným elitizmom odporujú nastávajúcemu egalitarizmu novej doby. V takom prostredí tvoril aj **Charles Baudelaire** a s jeho poéziou sa žiaci zoznámia prostredníctvom symbolistickej básne **Albatros**, v ktorej autor hovorí o postavení básnika v spoločnosti.

Z predstaviteľov symbolistickej poézie žiaci sa oboznámia aj s **Arthurom Rimbaudom.**

Aj napriek tomu, že ho formálne zaraďujeme do korpusu spisovateľov realizmu, **Anton Pavlovič Čechov** vo svojich drámach z konca 19. storočia dal tvar modernej drámy, ktorá sa zbavuje dôslednej formy (tragédia alebo komédia) a predstavuje vnútorný, psychologický a sociologický konflikt v hrdinoch a ich prostredí a výsledkom nemusí byť striktne šťastné alebo tragické zakončenie.

Začiatok moderny v slovenskej literatúre, predovšetkým v poézii, spracuje sa analýzou básne Zmráka sa... Ivana Krasku. V nej sa prejavujú smútok a malodušnosť básnika ako následky rozporu medzi ideálom a tvrdou realitou, konfliktu v jeho duši. Báseň **Zmráka sa...** je báseň-symbol, prírodné obrazy si v nej zachovávajú svoju objektívnu hodnotu a zároveň predstavujú symboly.

Báseň **Jovana Dučića Topole** by mala poukázať na spôsob akým prvky symbolizmu prenikli do srbskej poézie a ich očistenie od Baudelairského spleenu, dekadencie a upriamenosť na umelecko-estetický zážitok.

Medzivojnová literatúra

Vymenený obraz sveta po prvej svetovej vojne, veľké traumy, ktoré sa stali na národnej a individuálnej úrovni, ako aj cválajúci priemyselný a technologický pokrok ovplyvnili viditeľne odlišné koncepty vo všetkých odvetviach umenia vrátane literatúry. Keďže v tomto období neexistoval jedinečný štylistický smer, ale rôzne umelecké a štylistické tendencie boli zoskupené vrámci menších alebo väčších hnutí, ich predstavitelia vyjadrovali svoje programy, umelecké posolstvá a misie v manifestoch, ktoré zohľadnené spoločne poznačili začiatok avantgardnej literatúry v Európe (a svete).

Vzhľadom na to, že z estetického hľadiska je slovenská medzivojnová literatúra mnohotvárna a uplatnili sa v nej viaceré umelecké smery a tendencie žiaci by pri jej spracovaní mali použiť text **Medzivojnová slovenská literatúra** z **Encyklopédie slovenských spisovateľov**.

V rámci slovenskej medzivojnovej poézie treba spracovať výber z poézie **Jána Smreka**, v ktorej básnik najčastejšie ospevuje krásu prírody, krásu ženy a ľudskosť. Svedčí o tom báseň **Sonáta.**

Slovenskú medzivojnovú prózu možno sledovať na podklade diela **Janka Jesenského,** rozprávky **Slnečný kúpeľ.**

V románe **Víťazný pád Peter Jilemnický** formou lyricko-baladickou zachytil neuveriteľnú biedu kysuckého ľudu. Tiež ako ukážku zo slovenskej medzivojnovej prózy žiakom možno ponúknuť novelu **Mila Urbana Jašek Kutliak spod Bučinky**, krátky lyrickoepický útvar so smutným koncom.

V románe **Jozef Mak**, ktorý slovenská literárna kritika zaraďuje medzi najkrajšie a najlepšie slovenské prozaické diela, **Jozef Cíger Hronský** vytvoril postavu, ktorá zaujala trvalé miesto ,,v galérii slovenských literárnych postáv."

Zjav lyrizovanej prózy na Slovensku je spätý so zlou a ťažkou spoločenskou situáciou, akú spôsobila veľká hospodárska kríza, blížiaca sa vojna a tragická vojnová pohroma. V texte **Lyrizovaná próza v slovenskej literatúre Jána Kmeťa** sa možno dozvedieť, že z takej spoločenskej situácie sa viacerí spisovatelia začali utiekať a tematicky uzatvárať do akejsi večnej, živelnej a časovo neurčenej dediny, ako i do odvekej prírody, ktorá namiesto zla a chaosu spoločenských pomerov mala svoje dobré, večné a neporušiteľné zákony. Na ukážku možno spracovať úryvok z diela **Ľuda Ondrejova Narodenie zbojníka**, v ktorom sú spojené prvky lyrické s prvkami epickými. Medzi ukážky z lyrizovanej prózy iste patrí i vrcholné dielo **Margity Figuli,** novela **Tri gaštanové kone**, ktorá sa síce končí šťastlivo, no je v nej celý rad dramatických zvratov a lyrizovaných častí.

Súčasná literatúra

Zo súčasnej literatúry treba spracovať výber dvoch básní zo zbierky poézie **Milana Rúfusa Zvony,**v v ktorej motív zvonov kompozične rámcuje celú zbierku. Z vojvodinských spisovateľov treba

analyzovať výber z poézie **Pavla Bohuša**, báseň **Životom oprstenkovaní**, ktorá je zo zbierky **Triumfálny postrk** a v ktorej básnik hovorí o svojich trpkých skúsenostiach z väzenia.

Z próznych diel súčasnej literatúry treba spracovať poviedku **Mapky pobrežia Dušana Dušeka**, v ktorej autor v rozprávaní často používa slová s preneseným významom. Zo slovenských vojvodinských autorov možno spracovať poviedku **Povedľa Miroslava Demáka**, ide o monológ postavy dievčaťa.

Voliteľné obsahy (zvoliť si 2)

A) Obdobie

Žiakom, ktorý prejavujú záujem o nadobúdanie úplnejšej predstavy o medzivojnovej literatúre, možno ponúknuť romancu **Neverná manželka**, ktorú napísal **Federico Garcia Lorca**. Nielen v nej, ale všeobecne v jeho poézii sa v tvorivej symbióze zjednotili tradície andalúzskych ľudových romancí a umelecké postupy medzivojnovej umeleckej avantgardy.

Keď ide o slovenskú medzivojnovú prózu, možno im ponúknuť prečítať a analyzovať celý roman **Jozef Mak Jozefa Cígera Hronského**. Na spracovanie slovenskej povojnovej prózy, možno analyzovať román vo forme denníka **Sklený vrch Alfonza Bednára.**

Zo súčasnej slovenskej poézie možno spracovať báseň **Zabíjanie králikov Miroslava Válka** zo zbierky básní **Nepokoj**. Zo súčasnej slovenskej vojvodinskej prózy by sa žiakom mohli ponúknuť na prečítanie tri poviedky **Zoroslava Speváka Jesenského** zo zbierky **Mám mušku v oku** a analyzovať detský aspekt poviedok. Na prehĺbenie vedomostí o súčasnej slovenskej vojvodinskej poézii žiakom možno ponúknuť na analýzu báseň **Viery Benkovej Heroica Slovaca**, v ktorej hrdinskosť spočíva v kráse, v práci, v skromnosti a v čistote.

B) Dialóg literárnych období

Román **Sklený vrch Alfonza Bednára** napísaný v päťdesiatych rokoch 20. storočia kvôli funkčným rozprávkovým prvkom možno čítať v dialógu s novelou **Margity Figuli Tri gaštanové kone**.

Žiaci a učitelia počas spracovania diel z povinného a voliteľného obsahu sa môžu rozhodnúť pre **analýzu špecifických otázok** v nich: **národnostnú identitu, tradíciu, národnostné hodnoty** (afirmovanie a kritické prehodnocovanie): *Slnečný kúpeľ, Jozef Mak, Narodenie zbojníka, Tri gaštanové kone,* atď. a **rodovú citlivosť**: *Jozef Mak* (postava July), Tri gaštanové kone (postava Magdalény)...

JAZYKOVÁ KULTÚRA (10 hodín)

Pravopis. V rámci tejto témy žiaci si majú zopakovať a prehĺbiť poznatky z pravopisu, ktoré získali na základnej škole.

Odporúčaný počet hodín: 3.

Ústne vyjadrovanie: Verejná debata. Dôsledne spracovať: prípravu na debatu (zhromažďovanie faktov, vypracovanie prezentačného plánu), argumentačná prezentácia, vyvodenie záverov a rešpektovanie kultúry dialógu.

Odporúčaný počet hodín: 1.

Písomné vyjadrovanie. V rámci tejto témy plánuje sa vypracovanie dvoch písomných prác a písanie rozšírenej verzie písomnej práce (oprava písomnej práce). Príprava na vypracovanie písomných prác je nepretržitá aktivita a nie je obmedzená len na jednu hodinu (pred písaním písomnej práce).

Odporúčaný počet hodín: 6.

VI. SLEDOVANIE A HODNOTENIE VYUČOVANIA A UČENIA

Okrem štandardného číselného hodnotenia, ktoré je ešte stále dominantné v našom vzdelávacom systéme (hodnotenie vedomostí žiaka po každom programovom celku štandardizovanými hodnotiacimi inštrumentami – písomnými a ústnymi previerkami vedomostí, testami dáva výsledok nesystematického učenia, ktoré je orientované len na známku), súčasný prístup k hodnoteniu predpokladá formatívne hodnotenie – prehodnocovanie vedomostí **počas** osvojovania si programu a získavanie určitých kompetencií. Výsledkom takéhoto hodnotenia je spätná informácia aj pre žiaka aj pre učiteľa o tom, ktoré kompetencie sú dobre zvládnuté a ktoré nie sú, ako aj o efektívnosti jednotlivých metód, ktoré učiteľ uplatnil, aby dospel so žiakmi k cieľu. Formatívne hodnotenie zahŕňa zoskupenie údajov o žiackych výsledkoch a najčastejšie používané techniky sú: realizácia praktických úloh, pozorovanie a evidovanie žiackych aktivít počas vyučovania, bezprostredná komunikácia so žiakmi počas vyučovania, register pre každého žiaka (mapa pokroku) atď. Výsledky formatívneho hodnotenia na konci vyučovacieho cyklu sa majú vyjadriť aj sumatívne. Takáto známka má zmysel, ak obsahuje každý pokrok žiaka, riadne sledovaný a objektívne a profesionálne zaznamenávaný.

Práca každého učiteľa obsahuje plánovanie, realizáciu a hodnotenie. Dôležité je, aby učiteľ kontinuovane sledoval a hodnotil, okrem pokroku žiakov, aj proces vyučovania a učenia, seba a svoju

prácu. Všetko, čo sa ukáže ako dobré a užitočné, učiteľ bude aj ďalej používať vo svojej praxi a všetko, čo sa ukáže, ako nedostatočne účinné a efektívne, by sa malo zveľadiť.

ХРВАТСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЊВНОСТ

PROGRAM NASTAVE I UČENJA ZA PREDMET HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST U ČETVEROGODIŠNJOJ SREDNJOJ STRUKOVNOJ ŠKOLI

Naziv predmeta:	**HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**
Godišnji fond sati:	**105 / 3 sata tjedno**
Razred:	**Drugi**

TEMA	**CILJ**	**ISHODI** **Nakon obrađene teme učenik će biti sposoban:**	**PREPORUČENI SADRŽAJI PO TEMAMA**	**UPUTA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA**
1. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (1. DIO) 12 sati	Upoznavanje funkcionalne raslojenosti leksika te strukture i jezično-stilskih obilježja motivacijskoga pisma.	• čitati u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati izlagačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja. • primjenjivati sintaktička znanja u oblikovanju teksta i prepoznavati rečenice u tekstu; • izdvajati lekseme iz leksičkoga sloja općeuporabnoga leksika hrvatskoga standardnog jezika i primjenjivati ih u zadanome kontekstu.	MOTIVACIJSKO PISMO	• Na početku teme učenike upoznati s ciljevima i ishodima nastave/učenja, planom rada i načinima ocjenjivanja. **Mjesto realizacije** • Teorijska nastava realizira se u učionici. **Preporuke za realizaciju nastave i učenja** • Mogućnost gledanja dokumentarnih filmova o najzanačajnijim predstavnicima pojedinih književnopovijesnih razdoblja. Uspostaviti međupredmetnu korelaciju s ostalim vrstama umjetnosti u okviru obrade književnoumjetničkih djela. **Praćenje i vrednovanje** • Vrednovanje ostvarenosti ishoda vršiti kroz: praćenje ostvarenosti ishoda i testove znanja.
2. TEMA RENESANSA 16 sati	Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom hrvatske renesanse i njezinim najznačajnijim predstavnicima; upoznavanje	• govoriti izlagačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih	KNJIŽEVNI – Petar Zoranić, *Planine* – Petar Hektorović, *Ribanje i – ribarsko prigovaranje* – Marin Držić, *Skup* – Moliere, *Škrtac*	

	obilježja klasicističke drame.	funkcionalnih stilova i oblika; • izražavati svoj literarni doživljaj i obrazlagati stavove o književnome tekstu; • uspoređivati književne tekstove prema temi ili žanru; • uspoređivati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst; • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom; • objašnjavati utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje životnoga stila primatelja.	– Giovanni Boccaccio, *Dekameron* (Šesti dan – četvrta novela ili Šesti dan – deseta novela) NEKNJIŽEVNI *Smijeh blagotvorno utječe na ljude* (članak)	**Okvirni broj časova po temama** • Jezik i komunikacija; 1. dio **(12 sati)** • Renesansa **(16 sati)** • Barok **(13 sati)** • Jezik i komunikacija; 2. dio **(26 sati)** • Romantizam **(16 sati)** • Jezik i komunikacija; 3. dio **(11 sati)** • Realizam **(11 sati)**
3. TEMA BAROK 13 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom europskoga i hrvatskoga baroka i njegovim najznačajnijim predstavnicima; slušanje i analiziranje javnoga govora.	• govoriti izlagačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • čitati u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati izlagačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • izražavati svoj literarni doživljaj i obrazlagati	KNJIŽEVNI – Jostein Gaarder, *Sofijin svijet* (Barok) – Pedro Calderon de la Barca, *Život je san* – Luis de Gongora, *Ura na zvoniku, Zvjezdani sat* ili Giambattista Marino, *Ljudski život* – Ivan Gundulić, *Suze sina razmetnoga* – Ivan Bunić Vučić, *Nemoj, nemoj ma Ljubice*, *Prsi ima od leda vil moja gizdava, U svakoj prilici slikuješ, gospoje* (izbor)	

		stavove o književnome tekstu; • uspoređivati književne tekstove prema temi ili žanru; • uspoređivati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst; • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom; • objašnjavati utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje životnoga stila primatelja.	NEKNJIŽEVNI (znanstveno-popularni tekstovi) – Boran Berčić, *Mogućnost pogreške* i *Descarteso v zli demon*	
4. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (2. DIO) 26 sati	• Proučavanje sintakse; pisanje pravopisnih znakova na razini rečenice i veznih sredstva na razini teksta; analiziranje i pisanje popularno-znanstvenoga članka.	• čitati u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati izlagačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • primjenjivati sintaktička znanja u oblikovanju teksta i prepoznavati rečenice u tekstu.	SAŽETAK ZNANSTVENO-POPULARNOG ČLANKA ZNANSTVENO-POPULARNI TEKSTOVI – Milica Mihaljević i Krešimir Sučević Međeral, *Koprcanje u mreži* – Nenad Raos, *Sklapanjem stanica do postanka života*	
5. TEMA ROMANTIZAM 16 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom europskoga predromantizma i romantizma te	• govoriti izlagačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • čitati u skladu s određenom	KNJIŽEVNI – Johann Wolfgang Goethe, *Patnje mladog Werthera* ili Guy de Maupassant, *Na vodi* – John Green, *Greška u našim Zvijezdama*	

	njegovim najznačajnijim predstavnicima; analiziranje modernističke novele; proučavanje izlagačkih tekstova.	svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati izlagačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • izražavati svoj literarni doživljaj i obrazlagati stavove o književnome tekstu; • uspoređivati književne tekstove prema temi ili žanru; • uspoređivati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst; • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom; • objašnjavati utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje životnoga stila primatelja.	– Lamartine, *Jezero*, Byron, *Hodočašće C. Harolda* ili Poe, *Anabel Lee* – izbor – Edgar Alan Poe, *Crni mačak* – Antun Gustav Matoš, izbor iz novela (*Cvijet sa raskršća*) NEKNJIŽEVNI (znanstveno-popularni tekstovi) Willy Pasini: *Ponovno otkrivanje intime*	
6. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (3. DIO) 11 sati	• Osposobljavanje učenika da teorijska znanja iz gramatike i pravopisa primjenjuje u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s jezičnom normom; primjenjivanje znanja o funkcionalnim stilovima.	• čitati u skladu s određenom svrhom izlagačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • izdvajati lekseme iz leksičkoga sloja općeuporabnog leksika hrvatskoga standardnog jezika i primjenjivati ih u		

		zadanome kontekstu; • opisivati razliku između hrvatskih narječja i hrvatskoga standardnog jezika.		
7. TEMA REALIZAM 11 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom hrvatskoga realizma i njegovim najznačajnijim predstavnicima; upoznavanje vremenske i prostorne raslojenosti leksika; utjecaj tekstova hrvatske kulturne baštine na učenikov kulturni identitet.	• govoriti izlagačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • izražavati svoj literarni doživljaj i obrazlagati stavove o književnome tekstu; • uspoređivati književne tekstove prema temi ili žanru; • uspoređivati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst; • opisivati tekstove iz hrvatske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na vlastiti kulturni identitet.	KNJIŽEVNI – Silvije Strahimir Kranjčević, izbor iz poezije Vjenceslav Novak, *Posljednji Stipančići*	

Ključni pojmovi sadržaja: funkcionalna raslojenost leksika; motivacijsko pismo; hrvatska renesansa; klasicistička drama; hrvatski barok; javni govor; sintaksa; pravopisni znakovi; popularno-znanstveni članak; europski predromantizam i romantizam; modernistička novela; izlagački tekstovi; funkcionalni stilovi; realizam; hrvatska kulturna baština.

Naziv predmeta:	**HRVATSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST**
Godišnji fond sati:	**105 / 3 sata tjedno**
Razred:	**Treći**

TEMA	**CILJ**	**ISHODI** **Nakon obrađene teme učenik će biti sposoban:**	**PREPORUČENI SADRŽAJI PO TEMAMA**	**UPUTA ZA DIDAKTIČKO-METODIČKO OSTVARIVANJE PROGRAMA**

1. TEMA EPSKO PJESNIŠTVO OD POČETKA DO 19. STOLJEĆA 20 sati	• Upoznavanje učenika sa žanrovskim obilježjima epova kroz književnopovijesna razdoblja; • upoznavanje učenika s književnopovijesnim obilježjima pravaca, najznačajnijim predstavnicima i njihovim djelima.	• govoriti upućivačke i raspravljačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu; • izražavati svoj literarni doživljaj i uspoređivati svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja; • uspoređivati književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima;	*KNJIŽEVNI TEKSTOVI:* Homer, *Ilijada i Odiseja* Dante Alighieri, *Božanstvena komedija (Pakao, prvo pjevanje)* *Biblija* Marko Marulić*, Judita* *NEKNJIŽEVNI TEKSTOVI* Helena Marković, *Trojanski rat* *Kako je nastao poznati strip junak Batman – 1939.*	• Na početku teme učenike upoznati s ciljevima i ishodima nastave/učenja, planom rada i načinima ocjenjivanja. **Mjesto realizacije** • Teorijska nastava realizira se u učionici. **Preporuke za realizaciju nastave i učenja:** • Prilikom obrade dramskoga djela pogledati snimke kazališnih predstava, a nakon toga razgovarati o dramskome tekstu i njegovoj kazališnoj realizaciji. • Prilikom obrade lirskih pjesama poslušati zvučne snimke s interpretacijama poznatih hrvatskih umjetnika. • Povezati obrađena književna djela i ulomke s ostalim umjetnostima. **Praćenje i vrednovanje**
		• analizirati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst**;**		Vrednovanje ostvarenosti ishoda vršiti kroz:

		• izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom; • analizirati utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje stavova i vrijednosti primatelja; • objašnjavati tekstove iz europske kulturne baštine i kulturnoga kruga i njihov utjecaj na hrvatski kulturni identitet.		• praćenje ostvarenosti ishoda • testove znanja. **Okvirni broj sati po temama:** • Epsko pjesništvo od početka do 19. stoljeća **(20)** • Jezik i komunikacija; 1. dio **(16)** • Djela domoljubne tematike **(16)** • Jezik i komunikacija; 2. dio **(10)** • Kriminalistički elementi u književnim djelima **(14)** • Jezik i komunikacija; 3. dio **(8)** • Moderna **(21)** **Tekstovi za cjelovito čitanje: OBVEZATNI (zadani kurikulumom)** Učenik analizira prema temi i žanru **dva** obvezna književna teksta 1. Ivan Gundulić, *Dubravka* 2. Ivan mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića* **PREMA ODABIRU NASATAVNIKA (prijedlog)** Učenik analizira prema temi i žanru **pet** odabranih književnih tekstova koji mogu biti tematski i/ili žanrovski povezani s obveznim književnim tekstovima. 1. Honoré de Balzac, *Otac Goriot* 2. Agatha Christie, *Ubojstvo u Orient Expressu*
2. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (1. DIO) 16 sati	• Osposobljavanje učenika da teorijska znanja iz gramatike i pravopisa primjenjuje u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s jezičnom normom (morfološka analiza te morfološka obilježja pri oblikovanju teksta); • primjenjivanje znanja o funkcionalnim stilovima (administrativni funkcionalni stil).	• čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • primjenjivati znanja o morfološkim obilježjima riječi pri oblikovanju teksta; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu.	Molba i životopis	
3. TEMA DJELA DOMOLJUBNE TEMATIKE 16 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom hrvatskoga romantizma (hrvatskoga narodnog preporoda) te njegovim	• govoriti upućivačke i raspravljačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih	*KNJIŽEVNI TEKSTOVI* Ivan Mažuranić, *Smrt Smail-age Čengića* Antun Mihanović, *Horvatska domovina* Ljudevit Gaj, *Horvatov sloga i zjedinjenje* Petar Preradović, *Putnik, Mrtva ljubav* Stanko Vraz, *Gazela br. 5*	

	najznačajnijim predstavnicima i djelima; • analiziranje domoljubnih motiva (sloboda).	funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu; • izražavati svoj literarni doživljaj i uspoređivati svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja; • uspoređivati književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima; • analizirati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst**;** • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom.	Ivan Gundulić, *Dubravka* Dokumentarni film: *Hrvatski velikani – Ivan Mažuranić*	3. Charles Baudelaire, *Cvjetovi zla* (izbor) 4. Oscar Wilde, *Slika Doriana Graya* ili Arthur Schnitzler, *Poručnik Gust* 5. William Shakespeare, *Hamlet*
4. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (2. DIO) 10 sati	• Osposobljavanje učenika da teorijska znanja iz gramatike i pravopisa primjenjuje u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s jezičnom normom (morfološka analiza te morfološka obilježja pri oblikovanju teksta); • primjenjivanje znanja o	• čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja;		

	funkcionalnim stilovima.	• primjenjivati znanja o morfološkim obilježjima riječi pri oblikovanju teksta; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu.		
5. TEMA KRIMINALISTIČKI ELEMENTI U KNJIŽEVNIM DJELIMA 14 sati	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom književnih djela; • analiziranje kriminalističkih motiva.	• govoriti upućivačke i raspravljačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • izražavati svoj literarni doživljaj i uspoređivati svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja;	*KNJIŽEVNI TEKSTOVI* Honoré de Balzac, *Otac Goriot* William Shakespeare, *Hamlet* Agatha Christie, *Ubojstvo u Orient Expressu* *NEKNJIŽEVNI TEKSTOVI/DISKURZIVNI* Zahi Glick, *Shakespeare – raj i pakao u nama* (esej)	
		• uspoređivati književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima; • analizirati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst**;**		

		• izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom.		
6. TEMA JEZIK I KOMUNIKACIJA (3. DIO) 8 sati	• Osposobljavanje učenika da teorijska znanja iz gramatike i pravopisa primjenjuje u usmenome i pisanome izražavanju u skladu s jezičnom normom (morfologija, tvorba riječi); • primjenjivanje znanja o funkcionalnim stilovima.	• čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • primjenjivati znanja o morfološkim obilježjima riječi pri oblikovanju teksta; • opisivati tvorbu riječi prema osnovnim tvorbenim načinima; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu.	Uputa Kako napraviti psa od papira Korištenje pametnog telefona kao daljinskog upravljača i laserskog pokazivača Upute za oblikovanje Wiesn pletenica	
7. TEMA MODERNA 21 sat	• Upoznavanje s književnopovijesnim, društvenim i kulturnim kontekstom te poetikom modernizma te njegovim najznačajnijim predstavnicima i djelima.	• govoriti upućivačke i raspravljačke tekstove u skladu sa svrhom i željenim učinkom na primatelja; • slušati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih funkcionalnih stilova i oblika; • čitati u skladu s određenom svrhom upućivačke i raspravljačke tekstove različitih	*KNJIŽEVNI TEKSTOVI* Charles Baudelaire, *Cvjetovi zla* (izbor) Oscar Wilde, *Slika Doriana Graya* Arthur Schnitzler, *Poručnik Gustl* Antun Gustav Matoš, izbor Vladimir Vidrić, *Pejzaž I* *NEKNJIŽEVNI TEKSTOVI* *TED* govor, reklamni tekstovi	

		funkcionalnih stilova i oblika; • pisati upućivačke i raspravljačke tekstove u kojima ostvaruje obilježja funkcionalnih stilova u skladu sa svrhom teksta i željenim učinkom na primatelja; • prepoznavati osnovna obilježja funkcionalnih stilova na tekstu; • izražavati svoj literarni doživljaj i uspoređivati svoje stavove sa stavovima drugih čitatelja; • uspoređivati književne tekstove iste teme ili žanra nastale u različitim književnopovijesnim razdobljima; • analizirati književne tekstove s obzirom na književnopovijesni, društveni i kulturni kontekst**;** • izražavati se stvaralački prema vlastitome interesu potaknut tekstom; • analizirati utjecaj medijskih tekstova na oblikovanje stavova i vrijednosti primatelja.		

Ključni pojmovi sadržaja: ep; obilježja epa; Biblija; morfologija; tvorba riječi; molba; životopis; domoljubna tematika; kriminalistička tematika; hrvatski narodni preporod (hrvatski romantizam); realizam; moderna.